

วารสาร

ปาริชาต

มหาวิทยาลัยทักษิณ

PARICHART JOURNAL
THAKSIN UNIVERSITY

ปีที่ 33 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2563

Vol. 33 No. 2 May - August 2020

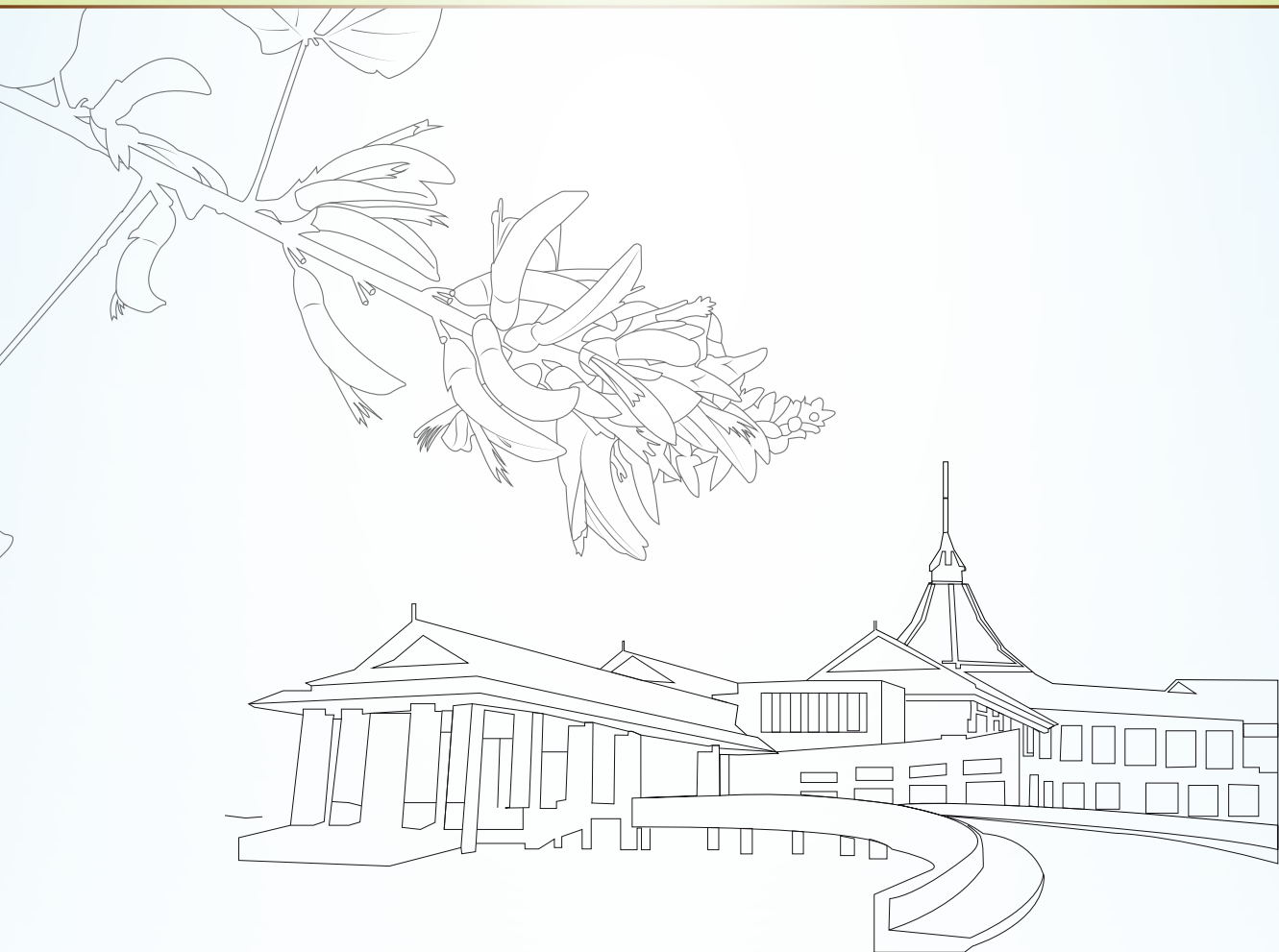
ISSN 0857-0884 (print)

ISSN 2651-0804 (online)

วารสารปาริชาต

PARICHART JOURNAL

PARICHART JOURNAL

ชื่อวารสาร

วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ
(Parichart Journal, Thaksin University)

เจ้าของ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ที่ปรึกษา

อธิการบดี (รศ.ดร.วิชัย ชำนิ)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองอธิการบดีฝ่ายวิจัย และบริการวิชาการ (รศ.ดร.ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา (อ.ดร.วันลก ดิษสุวรรณ์)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (รศ.ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย)	มหาวิทยาลัยทักษิณ

บรรณาธิการประจำฉบับ

ผศ.ดร.พัชลินจ์ จินนุ่น (E-mail : phatchalinj@hotmail.com)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
--	-------------------

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.ครองชัย หัตถา	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ศ.ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.สมยศ หุ่นหว้า	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ศ.อำนาจ ยัสโยธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ศ.อิทธิพล ตั้งโฉลก	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รศ.ดร.กรกฎ ทองชะโชค	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รศ.ดร.โยธิน แสงวงศ์	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ.ดร.เลื้อชัย ศรีเงินยวง	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.เกร็ดทราย วุฒิพงษ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผศ.ดร.อรจันทร์ ศิริโชติ	มหาวิทยาลัยทักษิณ
อ.ดร.ขวัญจิตต์ สุวรรณพรัตน์	มหาวิทยาลัยทักษิณ

กองจัดการ

นางสาวอรกมล ไกรวงศ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวพิมพ์ผดุง มณีวงศ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวรานิ ชุ่นเซ่ง	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวกัญญณ์ช์ เลียดรักษ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิติศาสตร์ของบุคลากรมหาวิทยาลัยทักษิณ และหน่วยงานต่าง ๆ
2. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและสื่อกลางในการเสนอความคิดเห็นทางวิชาการด้านศิลปะ และมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การจัดการ และการบัญชี

กำหนดออก ปีละ 3 ฉบับ (ม.ค.-เม.ย. พ.ค.-ส.ค และ ก.ย.-ธ.ค.)

การเผยแพร่ Online

การขอรับการพิจารณาบทความ

บุคคลทั่วไปที่ต้องการส่งบทความ เมื่อผ่านการพิจารณาเชิงคุณภาพเบื้องต้นแล้ว ทางวารสารมีการแจ้งให้ชำระค่าตรวจประเมินบทความ (ค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิ) จำนวน 2,000 บาทต่อบทความ ณาการอมสิน ชื่อบัญชี PARCJ เลขที่บัญชี 0-2032823816-5 สาขาป่าพะยอม พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมายังวารสารปาริชาติ ทางระบบออนไลน์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal> หรือ ติดต่อกองจัดการวารสารปาริชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 222 หมู่ 2 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210 โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7254 หรือ 08-1540-7304 โทรสาร 0-7460-9654-5 อีเมล parichartjournal@tsu.ac.th

การติดต่อ

กองจัดการวารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง
อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210
โทรศัพท์/โทรสาร 0-7460-9600 ต่อ 7254, 0-7460-9655
E-mail : parichartjournal@tsu.ac.th, research.tsu@gmail.com

ออกแบบและจัดพิมพ์

อาร์ตเวิร์ค แอนด์ มีเดีย
177 ซอยรวมมิตร ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
โทรศัพท์ 089-925-8455 E-mail : hatyaifoto@gmail.com

บทความที่ตีพิมพ์ทุกเรื่องได้รับการตรวจสอบความถูกต้องตามหลักวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
อนึ่ง ทักษะและข้อคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารปาริชาติ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน
และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของคณะบรรณาธิการ

บทบรรณาธิการ

วารสารปาริชาติเข้าปีที่ 33 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2563) แล้ว ถือว่าวารสารเดินทางร่วมกับผู้เขียนผู้อ่านมาอย่างยาวนาน และยังคงมุ่งมั่นทำงานเพื่อผลิตผลงานทางวิชาการที่มีความเข้มข้น เผยแพร่สู่สาธารณะต่อไป ท่ามกลางสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

เป็นที่ทราบกันว่า ปีนี้มีความเคลื่อนไหวทางสังคมที่น่าสนใจน่าปราชญ์ นับแต่สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสสายพันธุ์ที่ยังไม่เคยพบมาก่อน นาม “ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่” ภายหลังถูกตั้งชื่ออย่างเป็นทางการว่า “โควิด-19” (COVID-19) การแพร่เชื้อของไวรัสโคโรนา เกิดจากการสัมผัสใกล้ชิดผ่านทางเดินหายใจที่เกิดจากการจามและการไอ โดยในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 พบรายงานการระบาดของไวรัสในนครอู่ฮั่น ประเทศจีน ต่อมาก็พบการระบาดของเชื้อนี้แทบจะทั่วทุกมุมโลก กระทั่ง ประเทศไทยเอง สิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เราผ่านสถานการณ์นี้ไปได้ คือ ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การรับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งที่ถูกต้อง งดเดินทาง พยายามอยู่บ้าน และเพิ่มระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) เพื่อลดการแพร่เชื้อ หรือเสี่ยงออกไปรับเชื้อนอกบ้าน

ในช่วงนี้นักเรียน นิสิต นักศึกษา และคนทำงานจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อลดความเสี่ยงการแพร่ระบาดของไวรัสชนิดนี้ โดยอินเทอร์เน็ตถูกนำมาปรับใช้เพื่อช่วยให้การเรียนรู้ และการทำงานราบรื่นต่อไปได้ ดังจะเห็นได้จากการจัดอบรม ประชุม และสัมมนาผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ที่มีอย่างต่อเนื่อง หากมองในแง่ดี ประการหนึ่งของคนที่ทำงานทางวิชาการท่ามกลางสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ คือ การได้มีเวลานั่งเขียนงานวิจัย หรือการเขียนบทความทางวิชาการเพื่อเผยแพร่ทางวารสารที่อยู่ในฐาน TCI เนื่องจากการทำงานที่สะดวกสบาย สามารถทำงานอยู่กับบ้านได้ แม้จะส่งงาน และแก้งานก็ใช้เพียงสื่อออนไลน์เท่านั้น ไม่ต้องไปพบปะกับคนภายนอก

ความเคลื่อนไหวที่น่าสนใจประเด็นต่อมา คือ การออกหลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการรูปแบบใหม่ ซึ่งประกาศไปแล้วเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2563 น่าจะส่งผลให้ผู้ที่ขอตำแหน่งทางวิชาการต้องวางแผนล่วงหน้ามากขึ้น ซึ่งคาดว่าหลายคนเริ่มจัดจ่อที่จะเขียนบทความเพื่อเผยแพร่ลงวารสารที่อยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1 กันมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะ ผู้ที่จะขอตำแหน่งรองศาสตราจารย์ ทางวารสารก็หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนความก้าวหน้าของท่าน ในโอกาสนี้ก็ขออวยพรให้ทุกท่านดำเนินชีวิตอย่างมีสติ มีความเข้มแข็งพร้อมที่จะฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ ข้าพเจ้าขอยกคำกล่าวของนักคิดคนสำคัญปิดท้ายเพื่อสร้างขวัญกำลังใจแก่ทุกท่าน “จงทำครบเท่าที่คุณจะทำได้ และหากสุดท้ายแล้วคุณทำไม่ได้ ก็จงทำสิ่งใหม่ที่ดีกว่าสิ่งนั้น จำไว้ว่าคุณท้อถอยได้ แต่คุณยอมแพ้ไม่ได้” (ชัค เยเกอร์, Chuck Yeager)

ผศ.ดร.พัชลิน จิ์นุ่น
บรรณาธิการวารสารปาริชาติ

บทความวิชาการ

ดุซงึนินพนธ์การแสดงดนตรี: สุนทรียะเพลงร้องโรแมนติกแห่งตำนาน
Doctoral Music Performance: The Legacy of Romantic Art Song
กรวิช เทพหัสติน ณ ออยุธยา และวีรชาติ เปรมานนท์
Korawij Devahastin and Weerachat Premananda

1

ข่าวในยุคสื่อดิจิทัล
News in Digital Media Era

ชนิดา รอดหยู
Chanida Rodyoo

16

บทความวิจัย

ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก
กรณีนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
The Environmental Factors Related to Facebook Addiction Behavior,
Case study Undergraduate Students, Prince of Songkla University
ภรณ์ีย ยี่ถีน และเกษตรชัย และหีม
Poranee Yeetin and Kasetchai Laeheem

34

ความคาดหวังของประชาชนต่อแนวทางการเสริมสร้างสันติสุข
และความสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
The Public Expectations toward Peace and Reconciliation
by Local Government Organization Empowerment in Southern Border Province
อภิวัฒน์ สมานธิ ภาณุ ธรรมสุวรรณ และอัสวีศิริ ลาปือ
Apiwat Samathi, Panu Tumsuwan and Aussiri Lapie

47

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน:

กรณีศึกษาบ้านบางกล้วยนอก อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

Participatory Action Research for Mangrove Forest Management

by Community: A Case Study of Ban Bang Kluainok,

Amphoe Suksamran, Changwat Ranong

สุรินทร์ภรณ์ ศรีอินทร์

Surinporn Sri-in

66

การรับรู้ภาพลักษณ์และคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทย

ที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

Perceived Image and Service Quality Affecting Thai Tourists' Loyalty of

Three - Star Hotels at Hatyai District in Songkhla Province

พิมพีใจ ลีมวัฒนา อรจันทร์ ศิริโชติ และนิจกานต์ หนูอุไร

Pimjai Limwattana, Orachan Sirichote and Nitchakarn Noourai

85

ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
ในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำคลองป่าพะยอม – คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง

Demands of Tourists Toward Creative Tourism of
Khlong Pa Payom and Khlong Ta Nar Basin Communities,

Pattalung Province

จิราพร คงรอด

Jiraporn Kongrode

100

รูปแบบและความสำเร็จของการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชน กรณีศึกษา :

กองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลเสาเกา อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

Model and the Success of Financial Immunity in Community :

Case Study of Saopao Community Welfare Fund,

Sichon District, Nakhon Si Thammarat.

วิชิต จรุงสุจริตกุล พรเพ็ญ สุขหนู และชฎาภรณ์ ณ นคร

Wichit Charungsutjaritkul, Pornpen Suknu

and Chadaphorn Na Nakorn

117

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างบ้านทรงไทยที่บ้านอ่าวหม้อแกง
และบ้านสองคลอง ตำบลโคกคราม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

A Study of Local Wisdom of Thai House Building
of Ban Ao Mawkaeng and Ban Songkhlong, Khok Khram Sub-district,
Bang pla ma District, Suphanburi Province.

สุนันทา เงินไพโรจน์

Sunantha Goenpairot

133

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชนและสังคมที่ยั่งยืน
Processes to Transfer th Wisdom of the Elderly through the Sustainable

Communities and Societies

จินต์ประวีร์ เจริญฉิม และสิริชัย ดีเลิศ

Jinprawee Charoenchim and Sirichai Deelers

152

ผลของกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อความสามารถในการรับรู้และตอบสนองต่อดนตรี
พัฒนาการ และคุณภาพชีวิตของเด็กออทิสติก
Effects of Music Therapy Activities to the Ability to Recognize and Respond
to Music Development and Quality of Life of Autistic Children

ปาหนัน กฤษณมรย์

Phanan Kritsanarom

168

ดนตรีชาติพันธุ์เนกริโต ในคาบสมุทรมลายู : ประวัติและปฏิสัมพันธ์ทางดนตรี
Negrito Ethnic Music In Malaya Peninsula: History and Music interaction

ทยา เตชะเสน ฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี และไพบูลย์ ดวงจันทร์

Taya Taychasay, Chalerm Sak Pikulsri and Phaiboon Duangchan

182

มหาวิทยาลัยสมบูรณแบบที่ผลิตบัณฑิต พัฒนากำลังคน
วิจัยและบริการวิชาการ เพื่อรับใช้สังคมท้องถิ่นได้
ประเทศชาติ และอาเซียน
ให้เป็นสังคมแห่งปัญญาและสันติสุขที่ยั่งยืน
(คัดจาก บางส่วนของพันธกิจมหาวิทยาลัย)

ดุขฎฐฎนฎฎฎฎฎฎฎฎฎฎ: สุนทรียะเพลงร้ฎฎโรแมนตึกห้ฎฎฎฎฎฎ Doctoral Music Performance: The Legacy of Romantic Art Songs

กรวฤษ เทพห้สตึน ณ อฎฎฎฎฎ¹ และว้รชดั เปรมานนห้^{2*}
Korawij Devahastin Na Ayudhya¹ and Weerachat Premananda^{2*}

¹ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรดุษฎฎฎบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330

² ศ.ดร., คณะศิลปกรรมศาสตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330

¹ D.F.A. candidate, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, Bangkok, 10330, Thailand

² Prof. Dr., Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, Bangkok, 10330, Thailand

*Corresponding author: E-mail address: drwpremananda@yahoo.com

(Received: October 10, 2019; Revised: October 28, 2019; Accepted: October 30, 2019)

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์การแสดงดนตรี : สุนทรีเยลเพลงร้องโรมานติกแห่งตำนาน เป็นงานวิจัยสร้างสรรค์บทเพลง ร้องศิลป์โรมานติกอันเป็นอมตะสังคีตวรรณคดีของศตวรรษที่ 20 โดยนำเสนอรูปแบบแนวคิด เทคนิคการร้อง การตีความร่วมสมัย และการบูรณาการที่ผสมผสานความโดดเด่นระหว่างดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก หนึ่งเดียวกัน ในส่วนของงานสร้างสรรค์ ยังประกอบด้วยการประดิษฐ์และเรียบเรียงดนตรีที่เต็มไปด้วยสีสัน และลีลาเสียงใหม่และความวิจิตรของการประดิษฐ์คำร้องภาษาไทย ผลงานถูกนำเสนอต่อสาธารณชนในรูปแบบ การแสดงคอนเสิร์ตใน 3 รายการสำคัญ เป็นการขับร้องเดี่ยวร่วมกับวงออร์เคสตรา นักร้องประสานเสียง ร้องเดี่ยวกับเปียโน และร้องเดี่ยวร่วมกับดนตรีวงแจ๊ซแจ๊ซเบอร์ อำนาจเพลงโดยวาทยกรระดับนานาชาติ เช่น ดนู อันทะกุล และจารุณี หงส์จารุ เพลงร้องศิลป์ของประเทศสยาม เริ่มความรุ่งเรืองเป็นส่วนหนึ่งของ อารยธรรมดนตรีของประเทศตั้งแต่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 วิวัฒนาการของการผสมผสานรูปแบบและลีลาระหว่างดนตรีไทยและตะวันตก เริ่มจากเพลงร้องทำนอง เทศเสียงไทยไปสู่เพลงร้องศิลป์แห่งสยาม มีพัฒนาการอย่างมีเอกลักษณ์และมีองค์ประกอบ สังคีตภาษา ถูกประดิษฐ์และออกแบบให้เหมาะสมกับเทคนิคการร้องและอักขระการออกเสียงภาษาไทยอย่างลงตัว การวิจัยยังได้นำเสนอแบบแผนการสร้างโปรแกรมการแสดงเพลงร้องศิลป์ที่แสดงประวัติและสังคีตอารยธรรม ของวรรณคดีเพลงร้องศิลป์อย่างสมบูรณ์แบบ

คำสำคัญ: เพลงร้องศิลป์ เพลงร้องศิลป์แห่งสยาม เพลงร้องทำนองเทศเสียงไทย

Abstract

The Doctoral Music Performance: The Legacy of Romantic Art Songs is the creative music research to explore the interpretational creativity and integrated modern singing technique of the significantly immortal Western and Thai art songs of the 20th century. In the meantime, the newly invented orchestration, sophisticated design of harmonic tone color as well as the delicate transcription of Thai lyrics had been well crafted and applied. Whereby, the research was followed by three significant national and international concert programs accompanied by the outstanding orchestra and chamber ensemble under the baton of renowned conductors such as Dnu Huntrakul and Charunee Hongcharu. Having been part of the cultural and Western music growth in Siam since the reign of King Rama VI, Thai art song has gradually been transformed and blended the musical language of Western and Thai idioms into the unique characterizing aspect and form. Moreover, the European singing technique and style are exquisitely designed to match the Thai pronunciation and diction. The research also presents predominate art song repertoire that enhance the crystal scenario of its literature and civilization.

Keywords: Art Song, Thai Art Song, Thai Art Song with Pre-existed Tune

บทนำ

เพลงร้องศิลป์โรแมนติก หมายถึง บทเพลงร้องศิลป์ที่เน้นถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เข้มข้นสะท้อนอารมณ์ [1] หรือมุ่งเน้นความบรรเจิดทางจินตนาการ ใช้อารมณ์ความรู้สึกขั้นสูง ตามแนวคิด ศิลปะแบบโรแมนติกหรือจินตนิยม ทั้งนี้ ไม่ได้เฉพาะเจาะจงเพียงแค่เพลงร้องศิลป์ที่ประพันธ์ในยุคโรแมนติก แต่อย่างใด ความไพเราะของบทกวีในภาษาต่าง ๆ เกิดจากการใช้ศัพท์สำนวนและการสัมผัสซึ่งทำให้เกิด จังหวะและความงดงามทางศิลปะ กระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกในจิตใจของผู้ร้องและผู้ฟัง เมื่อนักประพันธ์เพลง เกิดความประทับใจในบทกวีเหล่านั้นจึงประพันธ์ทำนองเพลงขึ้นมาประกอบเพื่อขับร้อง กลายเป็นที่มาของ “เพลงร้องศิลป์”

เพลงร้องศิลป์ในแถบประเทศตะวันตกมีองค์ประกอบที่เด่นอยู่ 4 ประการ คือ บทกวีนิพนธ์ ทำนองหลัก ผู้ขับร้องเดี่ยวและคอรัส และดนตรีบรรเลงประกอบ การขับร้องเพลงศิลป์มีมาตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ 16 แพร่หลายในยุโรปและกลายเป็นที่นิยมอย่างมากในยุคโรแมนติก [2] โดยเฉพาะ ในกลุ่มประเทศที่ใช้ ภาษาเยอรมัน นักประพันธ์เพลงร้องศิลป์ที่มีอิทธิพลและมีชื่อเสียงมาก ได้แก่ Franz Schubert (ค.ศ. 1797-1828) [3] และ Robert Schumann (ค.ศ. 1810-1856) ซึ่งถือว่าเป็นผู้ผลักดันให้เพลงร้องศิลป์เป็นที่นิยมแพร่หลาย รวมถึงเป็นแรงบันดาลใจให้แก่นักประพันธ์เพลงร้องศิลป์มากขึ้นในเวลาต่อมา

ส่วนในประเทศไทยนั้น เพลงสากลหรือดนตรีที่ใช้เครื่องดนตรีสากล เช่น เปียโนและไวโอลินในการ บรรเลง เริ่มเข้ามาในประเทศไทยไม่ถึงสองร้อยปีที่ผ่านมา เนื่องจากเดิมนั้นไม่มีหลักสูตรการเรียนการสอน ดนตรีสากลแบบตะวันตก โดยเฉพาะ ในระดับอุดมศึกษา จนกระทั่ง เริ่มมีการเปิดสอนวิชาสังคีตนิยมเป็น วิชาบังคับในมหาวิทยาลัยการศึกษาทั่วไปในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาตั้งแต่เปิดคณะครุศาสตร์ใน พ.ศ. 2500 ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่า หลักสูตรที่ว่าด้วยเรื่องดนตรีสากลต่าง ๆ มีอายุไม่ถึง 50 ปี เพลงร้องศิลป์ไทยก็เช่นกัน เนื่องจากยังไม่มีการเรียนการสอนด้านนี้อย่างกว้างขวางนัก ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาวิจัย ผลักดันและเผยแพร่ ศาสตร์ของเพลงร้องศิลป์โรแมนติกที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ในภาษาไทยให้มากขึ้น โดยเฉพาะ การสร้างสรรค์ เรียบเรียงดนตรีขึ้นใหม่สำหรับแสดงในผลงานดุชนิพนธ์นี้โดยเฉพาะ แต่ยังคงรอบโครงสร้างเดิมของลีลา ทำนองและการขับร้องไว้อย่างเหมาะสม เพื่อให้การขับร้องเพลงร้องศิลป์มีความงดงามไพเราะในเชิงศิลปะ ทั้งด้านดนตรี กวี และการแสดงอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งผู้วิจัยได้ถ่ายทอดออกมาจากการศึกษาและประสบการณ์ การแสดงคอนเสิร์ตของผู้วิจัยเองที่มีมากกว่า 20 ปี

หัวใจของการขับร้องเพลงร้องศิลป์นั้น ประการแรก คือ ความรู้ด้านกายภาพของบทเพลง ผู้ขับร้อง ต้องเข้าใจสังคีตลักษณ์ ท่อนเพลง อัตราจังหวะและลีลาของบทเพลง เพื่อให้สามารถร้องสอดคล้องกับจังหวะ และลีลาตามที่คุณประพันธ์กำหนดไว้ นอกจากนี้ ผู้ขับร้องยังต้องศึกษาทำนองเพลงให้ถูกต้อง แบ่งวรรคตอน ของประโยคแต่ละประโยคให้เหมาะสมกับดนตรีประกอบ เพื่อตีความและสร้างสรรค์เทคนิคการร้องและ อารมณ์ของบทเพลงให้กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตลอดบทเพลง

ประการที่สอง คือ ความรู้ด้านอารมณ์ของคำร้องและบทกวี ผู้ขับร้องต้องเข้าใจความหมายของคำร้อง และต้องฝึกฝนออกเสียงคำที่ออกเสียงยาก โดยเฉพาะ คำควบกล้ำ คำสัมผัสพยัญชนะ และสระที่มักปรากฏ ในบทกลอนเพื่อเล่นเสียงและจังหวะ เช่น “*กรุเกลียวน้ำ ลอดกึ่งหลิว กลอกระลอกพลีว ฟังพรายพริบพริ่น*” จากเพลง *ริมสายธาร* ประพันธ์คำร้องโดยคุณ อ้นตระกูล (เกิด พ.ศ. 2493) ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีวรรณยุกต์ มีทั้งเสียงสูงและเสียงต่ำ เกิดเสียงขึ้นสูงลงต่ำไพเราะได้โดยธรรมชาติ และหากได้เพิ่มทำนองอันไพเราะเข้าไป

ก็จะยิ่งทำให้เกิดการผสมผสานคำเนียงที่ไพเราะจับใจยิ่งขึ้น ในภาษาไทย เมื่อเสียงวรรณยุกต์เปลี่ยน ความหมายก็เปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน เมื่อทำความเข้าใจรายละเอียดของบทกวีให้ถี่ถ้วนแล้วจึงสามารถตีความในเรื่อง อารมณ์ความรู้สึกของคำร้องว่าจะถ่ายทอดออกมาในลักษณะใด เพลงร้องศิลป์ในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เพลงร้องทำนองเทศเสียงไทยและเพลงร้องศิลป์แห่งสยาม เพลงร้องทำนองเทศเสียงไทย หมายถึง บทประพันธ์ทำนองของคีตกวีชาวต่างประเทศซึ่งใส่คำร้องเป็นภาษาไทย ส่วนเพลงร้องศิลป์แห่งสยาม หมายถึง เพลงร้องศิลป์ของนักประพันธ์ชาวไทยที่มีคำร้องเป็นภาษาไทย

ในประวัติศาสตร์ไทย ดนตรีสากลเริ่มเป็นที่นิยมในสังคมผู้ฟังชั้นสูงตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต (พ.ศ. 2424-2487) ทรงพระนิพนธ์ทำนองเพลง *วอลซ์ปลื้มจิต* เมื่อ พ.ศ. 2446 ตามรูปแบบ ตะวันตกและโปรดให้บันทึกโน้ตอย่างตะวันตกนิยมด้วย ต่อมาใน พ.ศ. 2474 พรานบุรพาได้ประพันธ์คำร้อง ประกอบทำนองดังกล่าวเพื่อใช้ประกอบละครเรื่อง *โรสิตา* จึงนับได้ว่า *วอลซ์ปลื้มจิต* เป็นเพลงไทยสากล เพลงแรกที่ยังคงอยู่ในสมัยนั้น ต่อมาบทเพลงแบบตะวันตกได้รับความนิยมมากขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อนักประพันธ์เพลงชาวไทยเริ่มประพันธ์เพลงให้มีสำเนียงและลีลาใกล้เคียงความเป็นตะวันตกมากขึ้นด้วยการดัดการ้องเอื้อนในทำนองร้องอย่างไทยเดิมออก และเรียกบทเพลงลักษณะนี้ว่า “เพลงเนื้อเต็ม” แม้ยังใช้ลีลาทำนองแบบเพลงไทยเดิมอัตราจังหวะสองชั้นและเพลงพื้นบ้าน แต่ด้วยการดัดการเอื้อนและประดับประดาทำนองของเสียง “เอียงเอียง” ในชนบทเพลงไทยเดิมออกไป ทำให้ทำนองร้องมีความ กระชับเข้าใจใกล้เคียงความเป็นสากลมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงโปรดให้มีการ ผูกดนตรีตะวันตกในหมู่ข้าราชการและในหมู่ชนชั้นกลาง โดยให้มีผู้เผยแพร่ความรู้วิชาดนตรีตะวันตก ซึ่งถือว่ามียุทธผลต่อพัฒนาการด้านดุริยางคศาสตร์ของไทย คือ พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร, พ.ศ. 2426-2511) และเอื้อ สุนทรสนาน (พ.ศ. 2453-2524) นักดนตรีในวงเครื่องสายฝรั่งหลวง ผู้ก่อตั้งและหัวหน้าวงกรมโฆษณาการ

การเข้าสู่ยุคของเพลงไทยสากลอย่างเต็มรูปแบบในวัฒนธรรมไทยเริ่มต้นเมื่อ พ.ศ. 2474 ในยุคของภาพยนตร์เสียงศรีกรุงที่ทำให้ดนตรีสมัยนิยมแบบตะวันตกเข้าถึงคนไทยทุกชนชั้น บทเพลงไทยสากล เต็มรูปแบบชุดแรกที่เข้าถึงผู้คนหมู่มาก คือ เพลงจากภาพยนตร์เรื่อง *เพลงหวานใจ* (พ.ศ. 2479) ประพันธ์ดนตรี โดยนารถ ธารบุตร (พ.ศ. 2448-2524) ประพันธ์คำร้องโดยขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์ พ.ศ. 2440-2523) ประกอบด้วยเพลงทั้งหมด 8 เพลง

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาบทเพลงร้องที่คัดเลือกไว้ในหัวข้อเกี่ยวกับสังคมประวัติศาสตร์ ว่าด้วยประวัติความเป็นมาของ บทเพลง ผู้ประพันธ์ แร่บันดาลใจ หัวข้อเกี่ยวกับคำร้อง รายละเอียดของคำร้องที่ถูกดัด การแบ่งวรรคตอน และประโยคร้องที่สละสลวย และหัวข้อเกี่ยวกับสังคมวิเคราะห์ ว่าด้วยการวิเคราะห์บทเพลงทางทฤษฎี หลังจากนั้นนำข้อมูลมาประกอบการค้นคว้า นำองค์ความรู้ที่ได้มาบูรณาการเข้ากับกรณีศึกษาตามอารมณ์ ความรู้สึกของคำร้องและเทคนิคการขับร้องของผู้วิจัยเอง เพื่อให้ได้ผลลัพธ์เกี่ยวกับการออกแบบลีลา วิธีขับร้อง การตีความให้บทเพลงมีความงดงามอย่างมีศิลปะ และนำเสนอเป็นการแสดงผลงานคุณูปการ จำนวน 3 รายการ

ผลการวิจัย

บทเพลงร้องทำนองเทศเสียงไทยอันทรงคุณค่าทางคีตศิลป์และวรรณศิลป์ภาษาไทยที่ผู้วิจัยมา อรรถาธิบายเป็นบทแรก ได้แก่ เพลง *คิดถึง* ประพันธ์ทำนองโดย Pablo de Sarasate (ค.ศ. 1844-1908) และประพันธ์คำร้องโดยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา, พ.ศ. 2419-2486) และเรียบเรียงเสียงประสานใหม่โดยมรกต เชิดชูงาม (เกิด พ.ศ. 2531) ทำนองเพลง *คิดถึง* มีความเชื่อมโยงกับ ทำนองของเพลงบรรเลง *Violin Zigeunerweisen (Gypsy Airs), Op.20* ท่อนที่สาม ของ Pablo de Sarasate (ค.ศ. 1844-1908) และบทเพลงร้องที่ประพันธ์โดย Sten Njurling (ค.ศ. 1892-1945) ซึ่งใช้ชื่อว่า *Zigeunerweisen* เช่นกัน ส่วนคำร้องเป็นร้อยกรองที่มีความคล้ายคลึงกับกลอนแปด คือ มีวรรคละ 8 คำ เช่น “*เรียม นี่แสน คณึง ถึง น้อย นวล จันทร์*” ทั้งยังมีคำสัมผัสระหว่างวรรคเหมือนกลอนแปดอีกเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ที่เป็นเสียงสามัญ ต่างออกไปจากกลอนแปดทั่วไปที่กำหนดให้คำสุดท้าย เป็นเสียงจัตวาเท่านั้น

เพื่อประสิทธิผลด้านการขับร้อง ผู้วิจัยได้พิจารณาจัดแบ่งวรรคตอนของประโยคขับร้องตามโครงสร้าง ที่อิงความหมายและไวยากรณ์ด้านภาษาไทย ทั้งยังพิจารณาแบ่งประโยคให้สอดคล้องเข้ากับประโยคทำนอง เพลงเพื่อให้เกิดความงดงามทางอารมณ์ของบทเพลงที่ลงตัวทั้งทำนองและคำร้อง

เพลง *คิดถึง* เป็นบทเพลงดังที่สร้างความประทับใจแก่ผู้ฟังด้วยทำนองไพเราะและคำร้องงดงาม สื่ออารมณ์ความอันลึกซึ้ง จนเป็นที่นิยมของนักร้องหลายคนนำมาขับร้องและบันทึกเสียงไว้มากมาย แต่แทบ ไม่มีนักร้องคนใดที่ร้องเนื้อเพลงนี้ได้ถูกต้องตามที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ประพันธ์ไว้ ความคลาดเคลื่อน ของคำร้องที่ผิดพลาดสืบเนื่องมาจากการที่เพลงนี้มิได้มีการบันทึกคำร้องเป็นลายลักษณ์อักษรตั้งแต่กาลก่อน ทำให้คำร้องที่บอกกล่าวจากปากต่อปากหรือปรับเปลี่ยนคำเอาตามความเข้าใจหรือฟังใจของผู้ร้องแต่ละคน ทำให้บทเพลงมีคำร้องคลาดเคลื่อนไปจากต้นฉบับเดิม คำร้องที่ไม่เหมือนต้นฉบับเดิมในแห่งแรก คือ คำว่า “*นภาพระดับ (ด้วย) ดาว*” ผู้วิจัยได้รับการยืนยันอย่างเป็นทางการจากทายาทเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีว่า เนื้อที่ถูกต้อง คือ “*นภาพระดับดาว*” ไม่มีคำว่า “*ด้วยดาว*” อย่างที่ร้องกันในปัจจุบัน ประเด็นที่สองที่มีผู้สงสัย อยู่มาก คือ ประโยคที่ว่า “*ประมุขเมืองแมน*” นักร้องแทบทุกคนที่บันทึกเสียงร้องไว้มักร้องว่า “*ประมุขเมืองแมน*” กังสดาร เทพหัสดิน ณ อยุธยา บุตรชายคนสุดท้ายของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีที่ยังมีชีวิตอยู่ ได้ชี้แจงไว้ อย่างชัดเจนว่า ครอบครัวลูกหลานในสายเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีทุกคนทราบดีว่า คำร้องที่ถูกต้องที่ ท่านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีประพันธ์ไว้ คือ “*ประมุขเมืองแมน*” และบอกต่อรุ่นสู่รุ่นเสมอมา แม้แต่ผู้วิจัย เองเคยได้ยิน ปรียา (เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ฉิมโฉม ผู้เป็นคุณป้ากล่าวไว้ว่า “*เนื้อเพลงคิดถึงคนชอบร้องเนื้อ เพลงผิด เนื้อที่ถูก คือ ประมุขเมืองแมน*”[4]

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การแบ่งวรรคและประโยคหายใจของบทเพลงนั้นมีความสำคัญยิ่งสำหรับ บทเพลงร้องศิลป์ ผู้วิจัยมีวิธีแบ่งประโยคของบทเพลงตามเนื้อหาของคำร้องให้แต่ละประโยคมีความหมายครบ ถ้วนกระบวนความ ทำให้ประโยคขับร้องในบทเพลงนี้มีความยาวขึ้นมากและให้ความรู้สึกแตกต่างจากการร้องฉบับ อื่น ๆ ประโยคขับร้องที่มีความยาวนั้นต้องอาศัยความสามารถในการควบคุมลมหายใจอย่างถูกวิธี เพื่อผ่อนกระแ สลมจากปอดผ่านเส้นเสียงด้วยแรงดันลมที่เหมาะสม และขับเคลื่อนเส้นเสียงให้สั่นสะเทือนจนเกิดเสียง ร้องที่พอเหมาะพอดีจนจบประโยคที่ได้กำหนดไว้ [5]

เมื่อศึกษาลีลาการขับร้องแบบเดิมซึ่งล้วนใช้เทคนิคการขับร้องและบรรเลงในแบบดนตรีเพลงร้องอุปรากรยุคโรมานติกที่มักมีธรรมเนียมการแสดงฝีมือของนักดนตรีหรือนักร้องในช่วงเดี่ยว (Cadenza) ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดนี้มาออกแบบช่วงเดี่ยวขนาดสั้น เพื่อให้มีลีลาใกล้เคียงธรรมเนียมเก่าและยังเป็นการสร้างสีสันของบทเพลงให้ตราตรึงใจผู้ฟังได้มากขึ้นอีกด้วย

ภาพที่ 1 ช่วงเดี่ยว (Cadenza) ที่ผู้วิจัยด้นสดบนเวที

เมื่อบทเพลงไทยสากลเป็นที่นิยมอย่างสูงและกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยยุคใหม่ตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวคิด เทคนิคการประพันธ์และการเรียบเรียงดนตรีที่เข้มข้นขึ้นตามองค์ความรู้และการสร้างสรรค์ของนักประพันธ์ชาวไทยผ่านวันเวลายาวนานหลายทศวรรษ ทำให้บทเพลงไทยสากลก้าวสู่ความเป็นเพลงร้องศิลป์แห่งสยาม เกิดเพลงร้องศิลป์ที่ไพเราะและทรงคุณค่า ทั้งท่วงทำนอง ดนตรีบรรเลงประกอบวรรณศิลป์สำหรับคำร้อง รวมไปถึงเทคนิคการบรรเลงสด [6] สำหรับงานดุष्ฎิณิพนธ์ หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรดุष्ฎิณิพนธ์นี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกบทเพลงจำนวน 12 บทมาวิเคราะห์และออกแบบการขับร้อง ซึ่งเพลงทั้งหมดเรียงลำดับตามปีที่ประพันธ์ขึ้น 12 บท ประกอบด้วย

1. เพลง เงามไม้ ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2482
2. เพลง อยาจะลืม ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2489
3. เพลง สายสัมพันธ์ ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2490
4. เพลง ขอให้รักกัน ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2495
5. เพลง เรือนแพ ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2504
6. เพลง หยาดเพชร ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2508
7. เพลง รักไม่เป็น ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2518
8. เพลง รักฉันทจริงหรือเปล่านะ ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2520
9. เพลง น้ำค้าง ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2525
10. เพลง ไร่จันทร์ ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2526
11. เพลง วสันต์สวาทคดี ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2537
12. เพลง แคลงใจ ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2557

เพลง เงามไม้ ประพันธ์ทำนองโดย หม่อมหลวงพวงร้อย สนิทวงศ์ (พ.ศ. 2457-2543) ประพันธ์คำร้องโดย พระยาโกมารกุลมนตรี (พ.ศ. 2434-2504) และเรียบเรียงเสียงประสานใหม่โดยมรกต เชิดชูงาม เพลง เงามไม้ ได้รับการบันทึกแผ่นเสียงครั้งแรกโดยนภา หวังโนธรรม ต่อมาถูกนำมาประกอบภาพยนตร์เรื่อง เรือนแพ ขับร้องบันทึกแผ่นเสียงโดยสวลี ผกาพันธุ์ [7] หม่อมหลวงพวงร้อยให้ความสำคัญของคำร้องวรรณยุกต์ไทยมาก กล่าว คือ ทำนองเพลงที่ท่านประพันธ์จะถูกกำกับด้วยสัญลักษณ์เสียงวรรณยุกต์สามัญ เอก โท ตรีและจัตวา ไว้ที่โน้ตเพลง เพื่อส่งให้ผู้ประพันธ์คำร้องแต่งคำร้องให้ลงเสียงวรรณยุกต์ที่กำหนดไว้

เพลง *เงาไม้* เป็นเพลงไทยสากลอมตะที่ได้รับความนิยมนำมาขับร้องอยู่เสมอ ด้วยความไพเราะของท่วงทำนองที่สอดรับกับความงามของคำร้องที่บรรยายบรรยากาศยามค่ำคืนอันสวยงามในแบบไทย ๆ อย่างกลมกลัด ทั้งยังมีลักษณะร่วมของบทเพลงเรื่อ (Barcarolle) ที่เป็นบทเพลงพายเรือจีบสาวของชาวเวนิส ที่นิยมประพันธ์กันในยุคคลาสสิกและยุคโรแมนติก ภาพคู่รักพากันพายเรือในยามค่ำคืนเพื่อชมธรรมชาติ สามารถจินตนาการความหวานชื่นโรแมนติกของการจีบกันของผู้คนเมื่อวันวานกลับมาให้ผู้ฟังได้รำลึกคำร้องที่มีเนื้อหารวดเร็วและสั่นกระชับนั้นสื่อสารเรื่องราวด้านเพศอันขูสาวในรูปของศิลปะแนว Erotica ที่มักพบได้บ่อยในผลงานศิลปะและงานวรรณกรรมของไทยที่มีอาจแสดงเรื่องราวด้านเพศหรือการมอมเมาได้อย่างโจ่งแจ้งด้วยกรอบของวัฒนธรรมและจริยธรรม จึงจำต้องซ่อนการแสดงออกทางเพศไว้ในผลงานอย่างมีศิลปะ เนื้อเพลงเริ่มต้นด้วยการบรรยายถึงแสงจันทร์ที่เร้าให้คู่รักออกไปพายเรือเล่นในยามดึกด้วยประโยคที่ว่า “แสงจันทร์วันนั้นวล คล้ายชวนให้น้องเที่ยว จะให้ลี้ลับไปแห่งไหน” ด้วยการตั้งคำถามลอย ๆ ไว้ว่า “จะให้ไปที่ไหนนั้น” ผู้วิจัยเห็นว่า ยังเป็นการกระตุ้นความตื่นเต้นและเร้าอารมณ์อย่างมีชั้นเชิง อย่างไรก็ตาม คำร้องที่งดงามอธิบายความงามแวดล้อมรอบตัวอย่างสั่นกระชับและสรุปเรื่องราวไว้อย่างน่าฉงนด้วยประโยคที่ว่า “พรรษรมย์ ลมรวิ จอดเรืออาศัยเงาไม้ฝั่งชล” ก็สามารถเปิดทางให้อารมณ์และจินตนาการของผู้ฟังคิดต่อได้เป็นอย่างดีว่าทั้งสองจอดเรือและจะทำอะไรหรือไปที่ไหนต่อไป

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นถึงเนื้อเพลงที่พรรณนาสภาพแวดล้อมในยามดึก ไม่ว่าจะเป็นแสงจันทร์ สายน้ำ สายลมหรือหมู่ปลา ยังปรากฏจุดน่าสนใจซึ่งถือเป็นจุดหมายปลายทางหลักของเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งหมดในบทเพลงนั้น คือ ประโยคที่ว่า “เงาดำนั้นเงาใด อ้อ ไม่ริมฝั่งชล” เมื่อวิเคราะห์ร่วมกับประโยคจบของบทเพลงที่กล่าวว่า “จอดเรืออาศัยเงาไม้ฝั่งชล” จะเห็นความเชื่อมโยงของ “เงาไม้ริมฝั่งชล” ได้ทันใด กลวิธีที่ล้าลึกในการย้า “คำสำคัญ” ของบทกวีที่ปรากฏในเพลง ใช้วิธีการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้ฟังคิดถึง “เงาใด” นั้น คือ เงาใด ตามด้วยการตอบคำถามในทันทีทันใดอย่างมีเสน่ห์ ด้วยคำอุทาน “อ้อ ไม่ริมฝั่งชล” คำว่า “อ้อ” นั้นสร้างสีสันความน่ารักให้เกิดขึ้นและทำให้ผู้ฟังจดจำเพลงได้เป็นอย่างดี หม่อมหลวงพวงร้อย สนิทวงศ์ เคยให้คำแนะนำไว้ว่า คำว่า “อ้อ” ควรร้องเป็นคำสั้น ไม่ลากยาว ให้สอดคล้องกับจังหวะการพูดกึ่งอุทานเบา ๆ ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าเทคนิคเช่นนี้ทำให้เกิดความแตกต่างจากทำนองเพลงที่ดำเนินมาก่อนหน้านั้น ซึ่งมีลักษณะประโยคยาวแบบ Legato คือ เรียบและต่อเนื่อง แต่ถูกขัดจังหวะด้วยคำว่า “อ้อ” ซึ่งเป็นคำสั้นที่เน้นอยู่ในจังหวะตกที่หนึ่งของห้อง เมื่อร้องคำนี้สั้นแล้วจะเกิดจังหวะหยุดเงียบขึ้น 1 จังหวะก่อนเข้าสู่คำสำคัญของบทเพลงที่เป็นการเฉลยคำตอบ คือ “ไม่ริมฝั่งชล” ผู้วิจัยเห็นว่านักร้องต้องเข้าใจและให้ความสำคัญกับการสื่อสาร “คำสำคัญ” ของบทเพลงนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำที่เป็นชื่อเพลง ซึ่งในที่นี้ คือ “เงาไม้” เพื่อให้การสื่อสารบริบทสำคัญที่บทเพลงต้องการสื่อให้ชัดเจน

เพลง *ขอให้รักกัน* ประพันธ์ทำนองโดยหม่อมหลวงประพันธ์ สนิทวงศ์ (พ.ศ. 2462-2546) ประพันธ์คำร้องโดยสุนทรียา ณ เวียงกาญจน์ (พ.ศ. 2469-2557) และเรียบเรียงเสียงประสานโดยกรวิช เทพหัสดิน ณ อยุธยา (เกิด พ.ศ. 2521) และเจิตพงษ์ สุขมินท (เกิด พ.ศ. 2531)

เพลง *ขอให้รักกัน* เดิมใช้ทำนองเดียวกับเพลง *ฟ้าเรือแสงทอง* ต่อมาหม่อมหลวงประพันธ์ได้ขอให้สุนทรียา ณ เวียงกาญจน์ (ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง พ.ศ. 2549) แต่งคำร้องขึ้นอีกบทเพื่อให้ในทำนองเดิม ให้ชื่อว่าเพลง *ขอให้รักกัน* ผู้วิจัยได้มีโอกาสฟังบทเพลงนี้ครั้งแรกในงานมหกรรมดนตรี “สิงหา 35 ประชาวมใจ” ในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

ทรงเจริญพระชนมายุครบ 5 รอบ ในวันเสาร์ที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2535 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย [8] ผู้วิจัยเกิดความประทับใจในความไพเราะของทำนองที่มีกลิ่นอายเพลงโรแมนติคอย่างตะวันตกแท้ ๆ ทำให้เกิดความรู้จักเคลิบเคลิ้มและสัมผัสได้ถึงอารมณ์สุนทรีย์แห่งความโรแมนติคอย่างกินใจ

การนำมาเรียบเรียงใหม่ในครั้งนี้มีการใช้ชนิดคอร์ดที่หลากหลายตามลีลาของดนตรีแจ๊ส เพื่อทำให้เสียงประสานมีลักษณะของความเป็นดนตรีแจ๊สในลีลา Bossa Nova มากยิ่งขึ้น และผู้วิจัยได้วางเทคนิคการขับร้องและออกแบบการใช้เสียงให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการขับร้องแจ๊ส คือ การใช้เสียงร้องที่ราบเรียบปราศจากการใช้เสียงลูกคอก (Vibrato) เพื่อให้ให้น้ำหนักของเสียงร้องไม่หนักจนเกินไป เสียงร้องฟังแล้วโปร่งสบาย ซึ่งช่วยให้บรรยากาศสีสนของบทเพลงฟังดูเป็นเพลงที่รื่นหู เพราะบทเพลงในลีลานั้นจะเน้นความโดดเด่นของทำนองที่ไหลลื่นผสานลีลาที่มีความโหมมากกว่าที่จะเน้นอารมณ์เบื้องลึกอย่างหนักแน่นของเนื้อหาเพลง ด้านความเข้มเสียงตลอดทั้งบทเพลงมีระดับความดังที่ไม่แตกต่างกันมาก โดยเฉพาะ เสียงร้อง เนื่องด้วยเป็นบทเพลงที่ประพันธ์มาเพื่อการขับร้องกับไมโครโฟน จึงเน้นคำร้องที่ชัดเจนมากกว่าเน้นการเปล่งเสียงและความเข้มเสียง

เพลง *เรือนแพ* ประพันธ์ทำนองโดยสง่า อารมักร (พ.ศ. 2465-2542) ประพันธ์คำร้องโดยชาลี อินทรวิจิตร (เกิด พ.ศ. 2466) และเรียบเรียงเสียงประสานโดยคุณ อันตรกุล บทเพลงนี้เป็นเพลงนำภาพยนตร์เรื่อง “เรือนแพ” ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่ประสบความสำเร็จอย่างมาก สร้างโดยบริษัทอศวินภาพยนตร์ กำกับการแสดงโดยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ออกฉายครั้งแรกเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2504 ณ โรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมไทย บทเพลง *เรือนแพ* ได้รับการบันทึกแผ่นเสียงครั้งแรกโดยชรินทร์ นันทนาคร (ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง เพลงไทยสากล-ขับร้อง ประจำปี พ.ศ. 2541)

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ทรงควบคุมการประพันธ์คำร้องด้วยพระองค์เอง เพราะทรงมีความต้องการให้คำร้องเพลงนี้ถ่ายทอดความสุข ความทุกข์ และเรื่องราวที่เกิดขึ้นบนเรือนแพซึ่งเป็นสถานที่หลักของภาพยนตร์ ให้สื่อสารออกมาอย่างเห็นภาพและสะท้อนความรู้สึกของเรื่องราวได้ชัดเจนที่สุด อย่างเช่นประโยคที่ว่า “*หลับอยู่ในความรัก*” คำร้องอีกประโยคที่มีความโดดเด่นและเป็นทีจดจำของผู้ฟังเพลงได้ดี คือ ท่อนที่ร้องว่า “*หัวหรืออ้อมก็ยืมพอกัน ชีวิตกลางน้ำสุขสันต์ ไฉสวรรค์ในเรือนแพ*” ซึ่งโด่งดังเป็นวลีเพลงอมตะมาจนถึงทุกวันนี้

บทเพลง *เรือนแพ* เรียบเรียงเสียงประสานสำหรับวงดุริยางค์ขนาดใหญ่โดยคุณ อันตรกุล เพื่อให้กรวิช เทพหัสดิน ณ อยุธยา ขับร้องโดยเฉพาะ โดยอิงจากช่วงเสียงร้องของกรวิชเป็นหลัก ลักษณะเด่นของบทเพลงนี้ผู้เรียบเรียงใช้วิธีการประพันธ์ในลักษณะของดนตรีพรรณนาตามลีลาของเพลงร้องศิลปตะวันตกเอกลักษณ์สำคัญของการเรียบเรียงดนตรีของคุณชิ้นนี้ คือ วิธีการขยายห้องเพลงให้ยาวขึ้นจากทำนองดั้งเดิมเพื่อรื้ออารมณ์ความรู้สึกของผู้ฟังด้วยเครื่องดนตรีที่เร้าคล้ายกับการเปิดฉากของภาพยนตร์ ดนตรีในห้องเพลงที่ 7 บรรเลงสร้างเสียงของลมให้เกิดขึ้นเพื่อรับกับบทร้องที่มาในท้องถัดมาว่า “*หรี้งระมลมพลิวมา*” และยังคงดัดแปลงทำนองร้องโดยการทอดเสียงขึ้นช่วงคู่ 8 ในประโยคที่ว่า “*กลิ่นดอกไม้วังจวน ยังอบอวลวนยี่*” เพื่อสร้างความประหลาดใจให้แก่ผู้ฟังซึ่งคุ้นเคยกับทำนองเพลงเดิม นอกจากนี้ ทำนองที่ทดสูงขึ้นยังสร้างอารมณ์เพลงที่รุ่มรวยมากกว่าทำนองดั้งเดิมอีกด้วย

เพลง *หยาดเพชร* ประพันธ์ทำนองโดยสมาน กาญจนผลิน (พ.ศ. 2464-2538) ประพันธ์คำร้องโดยชาลี อินทรวิจิตร และเรียบเรียงเสียงประสานใหม่โดยคุณ อันตรกุล เพลง *หยาดเพชร* เป็นเพลงประกอบภาพยนตร์เรื่อง “เงิน เงิน เงิน” สร้างโดยบริษัทละโว้ภาพยนตร์ กำกับการแสดงโดยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรรมงคลการ ออกฉายครั้งแรกเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2508 ณ โรงภาพยนตร์เฉลิมเขตร์ บันทึก

แผ่นเสียงครั้งแรกโดยชรินทร์ นันทนาคร เพลง *หยาดเพชร* ถือเป็นเพลงไทยสากลอมตะที่ได้รับความนิยมสูงสุดจากลักษณะเด่นด้านทำนองสำเนียงเพลงไทยเดิมที่มีความไพเราะมาก เป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้ผู้คนจดจำและร้องตามได้ในทันทีที่บทเพลงเริ่ม ตามประวัติของเพลงบทนี้ ชรินทร์ นันทนาครขอร้องให้ชาลี อินทรวิจิตร ประพันธ์บทเพลงนี้ขึ้น เนื่องจากต้องการสื่อถึงความรักภายในใจที่มีต่อเพชรรา เชาวราชภรณ์ ดังนั้น คำว่า “เพชร” ที่ปรากฏในบทเพลงนี้ นอกจากจะสื่อถึงความรู้สึกเทิดทูนผู้หญิงที่ตัวละครในภาพยนตร์ชื่อว่า “รังสรรค์” (รับบทโดย ชรินทร์ นันทนาคร) ซึ่งเป็นครูสอนเปียโนฐานะยากจน ผู้มีใจรักต่อ “ภารติ” (รับบทโดย สุมาลี ทองหล่อ) ลูกสาวท่านขุนมหาเศรษฐีแล้ว คำว่า “เพชร” ยังสื่อความหมายโดยนัยถึง “เพชรรา เชาวราชภรณ์” ในคราวเดียวกันด้วย รวมทั้งคำร้องที่ว่า “หวานปานน้ำผึ้งเดือนห้า” ก็เจาะจงเปรียบเทียบกับความงามของเพชรราโดยตรง เพราะเพชรราได้รับฉายาจากผู้ชมและสื่อมวลชนในขณะนั้นว่า “นางเอกนัยน์ดาหยาดน้ำผึ้ง”

บทเพลง *หยาดเพชร* ที่ได้รับการเรียบเรียงเสียงประสานโดยคุณ อันตะระกุลนั้นมีความแตกต่างออกไป กล่าว คือ บทเพลงเริ่มเข้าท่อนทำนองร้องในทันทีโดยปราศจากท่อนนำของดนตรีบรรเลงเหมือนเพลงทั่วไป นอกจากนั้น ยังมีการสร้างความแตกต่างด้านอารมณ์ที่หลากหลาย มีการใช้เทคนิครวโน้ตในกลุ่มเครื่องสายประกอบเพื่อให้สอดคล้องกับคำร้องซึ่งพรรณนาว่า “หยาดเพชรเกล็ดแก้วแววว่ำ ร่วงมาจากฟ้าหรือไร” ซึ่งเป็นทำนองในทิศทางขึ้นและเป็นทำนองที่ติดหูผู้ฟัง ผู้เรียบเรียงดนตรีจึงเสริมความสำคัญของทำนองท่อนนี้ด้วยพื้นผิวดนตรีอันหนาแน่นให้ความรู้สึกที่ยิ่งใหญ่อลังการ จากนั้นจนถึงท่อน B มีความหนาแน่นของดนตรีและความเข้มข้นเสียงที่ลดลงทันที ทั้งยังเปลี่ยนคีย์ไปสู่คีย์ Ab ไมเนอร์ทันทีทันใด ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับเนื้อหาที่ว่า “แม้มามเพชรหยาดจากฟ้า ร่วงลงมา” ส่งผลให้บทเพลงช่วงนี้มีการเปลี่ยนอารมณ์เพลงอย่างรุนแรง เต็มไปด้วยความมืดมน ทำให้สีน้ของบทเพลงเปลี่ยนแปลงฉับพลัน นักร้องพึงควรระมัดระวังเนื่องจากทำนองร้องเปลี่ยนไปอยู่ในคีย์ใหม่ด้วย

เพลง *รักฉันจริงหรือเปล่า* ประพันธ์ทำนองโดยณัฐ ยนตรรักษ์ ศิลปินศิลปาธร สาขาศิลปะ ประจำ พ.ศ. 2549 (เกิด พ.ศ. 2497) ประพันธ์คำร้องโดยวิสุตา สาณะเสน (เกิด พ.ศ. 2482) บทเพลงนี้เกิดขึ้นจากการที่ณัฐมีโอกาสได้ไปเยี่ยมทินนาต นิสาลักษณ์ ขณะที่ณัฐเล่นเปียโนโดยการดันทำนองสดไปเรื่อย ๆ ทำให้เกิดทำนองเพลง *รักฉันจริงหรือเปล่า* ขึ้นและเห็นว่าไพเราะจึงบันทึกทำนองไว้ ต่อมาวิสุตา สาณะเสนได้ประพันธ์คำร้องให้เป็นเพลงร้องที่สมบูรณ์ หลังจากนั้นณัฐได้เรียบเรียงเสียงประสานให้อยู่ในรูปแบบของเพลงขับร้องประสานเสียงสำหรับวงประสานเสียงวงมหาวิทยาลัย และยังได้ประพันธ์เพลงที่เป็นคู่กันในเชิงเพลงสาวถาม-หนุ่มตอบ ที่มีชื่อว่าเพลง *รักจริง* เพื่อให้มีนักร้องจากโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัยได้ขับร้องโต้ตอบกัน เมื่อผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ประพันธ์เพื่อนำบทเพลง *รักฉันจริงหรือเปล่า* มาขับร้องเดี่ยว ผู้ประพันธ์ได้มอบโน้ตเพลงนี้ซึ่งอยู่ในรูปแบบเพลงประสานเสียงในคีย์ D เมเจอร์ซึ่งเขียนด้วยลายมือของผู้ประพันธ์เองและผู้ประพันธ์ยังได้อนุญาตให้ปรับเปลี่ยนคีย์เพลงเป็น Bb เมเจอร์เพื่อความเหมาะสมในการขับร้องเดี่ยวสำหรับนักร้องชายอีกด้วย

บทเพลงนี้กำเนิดจากการดันทำนองสด ส่งผลให้บทเพลงโดดเด่นด้านการแปรทำนอง เป็นเอกลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในช่วงของการเดี่ยวเปียโน อีกทั้งยังมีลีลาของบทประพันธ์เพลงบรรเลงเปียโนที่ใช้เทคนิคการบรรเลงขึ้นสูงและใช้ความสามารถของผู้บรรเลงอย่างยิ่ง บทเพลงมีสีสันฟูฟาดสดใสเต็มไปด้วยโน้ตประดับอันถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญที่ปรากฏในผลงานเปียโนส่วนใหญ่ของณัฐ ยนตรรักษ์ บทเพลงนี้มีการใช้คอร์ดที่ง่ายท่วงทำนองสนุกสนานจดจำง่าย เนื่องจากทำนองในแต่ละท่อนมีลักษณะประโยคถาม-ตอบ ผู้ประพันธ์ใช้วิธีการโปรยประโยคคำถามสั้น ๆ (Short Antecedent) ว่า “รักฉันจริงหรือเปล่า” ที่ปรากฏในเพลง 2 ครั้ง

และประพันธ์ประโยคคำตอบ (Longer Consequent) ด้านทำนองท่อนเดียวเปียโน ยังคงยกทำนองท่อนสร้อยของประโยคที่แสดงคำร้องว่า “รักฉันจริงรีเปล่านะ” ซึ่งเป็นโมทีฟหลักสำคัญของบทเพลง ถือเป็นวิธีการพัฒนาทำนองในบทเพลงสำหรับบรรเลงเปียโนอย่างชัดเจน

Antecedent (Question)

6 *p* รัก ฉัน จริง รี เปล่า นะ! รัก ฉัน จริง รี เปล่า นะ!

Pno. *Gm7*

ประโยคถาม (Antecedent)

Consequent (Answer)

10 *Legato* หลง ให้ เรา เพื่อ เฝ้า... คอย... หวัง เลื่อน ลอย คล้อย เห็น - ห่าง...

Pno. *Cm F7 G7/B F7 Bb*

ประโยคตอบ (Consequent)

ภาพที่ 2 ห้องที่ 6-14 ประโยคถาม-ตอบ

Antecedent

33 *f* *leggero* *Gm7*

Pno.

Consequent

37 *mf* *Cm F7 G7/B F7 Bb*

Pno.

ภาพที่ 3 ห้องที่ 33-40 ทำนองท่อนเดียวเปียโน ยังคงยกทำนองท่อนสร้อยของประโยค “รักฉันจริงรีเปล่านะ”

บทเพลงจากห้องที่ 61-68 (หรือ 26-33) มีการใช้เทคนิคห้วงลำดับเสียงประสาน ในลักษณะที่มีโน้ตขาขึ้นแบบค่อยสูงขึ้นทีละนิตในแต่ละห้วงไปสู่จุดสูงสุด โดยอิงลักษณะของวงจรคู่ 5 เทคนิคการขับร้องในท่อนนี้จึงจำเป็นต้องไปในทิศทางเดียวกันเพื่อเราอารมณ์บทเพลงให้เข้มข้นขึ้น ด้วยวิธีการเพิ่มความเข้มเสียงอาศัยเทคนิคการร้องดังขึ้นทีละน้อย และเปลี่ยนเสียงที่มีกระแสเสียงที่มีความคมชัดของเนื้อเสียงสูง เพื่อให้ประโยคร้องที่ได้ยินมีพลังและความบาดลึกถึงอารมณ์ตามเนื้อเพลง

61 *mf cresc.* **Sequence** **Circle of 5th**

Voice: ให้ เป็น ไรค... รัก ม - ลาย ให้ ตาย ด้วย คำ เขา หลอก ด้วย คำ หวาน สุด ร่า พัน ความ รัก นั้น สุด ระ -

Piano: *cresc.* *ff* *p* *rall.*

65 *ff* *p* *rall.*

Voice: ถ้า ทัก คำ รัก ที่ บอก... เลื่อน หาย รัก ฉัน จึง ร

Piano: *ff* *p* *rall.*

ภาพที่ 4 ห้องที่ 61-68 การใช้เทคนิคห้วงลำดับเสียงประสานค่อยสูงขึ้นทีละนิตในแต่ละห้วงไปสู่จุดสูงสุด

เมื่อพิจารณาลักษณะทำนองร้องและลีลาการบรรเลงประกอบแล้วเห็นได้ว่า บทเพลงมีความร่าเริงสดใสเป็นเอกลักษณ์ ฉะนั้น ในเรื่องของน้ำเสียงและเทคนิคในการขับร้อง ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรเป็นไปเพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์แห่งความร่าเริงสดใสด้วย ลีลาและอารมณ์เพลงอยู่ในลักษณะหยอกล้อ ก็จำเป็นต้องนำเสนอออกมาให้ผู้ฟังเกิดรอยยิ้มขึ้น จากการวางแผนทางการขับร้องและบรรเลงภายในกรอบแนวความคิดของคำว่า “ดนตรีลีลาน่ารัก” หมายถึง ดนตรีที่นำเสนอลีลาและอารมณ์ของบทเพลงที่ก่อให้เกิดความรู้สึกน่ารัก สามารถสร้างความประทับใจและรอยยิ้มได้เสมอ

เพลง *น้ำค้าง* ประพันธ์ทำนองโดยกังสดาร เทพหัสดิน ณ อยุธยา (เกิด พ.ศ. 2479) ประพันธ์คำร้องโดยวัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (เกิด พ.ศ. 2484) ผู้ใช้นามปากกาว่า “ยอดสร้อย” และเรียบเรียงเสียงประสานโดยกรวิช เทพหัสดิน ณ อยุธยา บทเพลง *น้ำค้าง* ได้รับรางวัลรองชนะเลิศจากการประกวดประพันธ์เพลงสากล รายการ “พินทอง” ประจำปี 2525 จัดโดยธนาคารกสิกรไทย ขับร้องในงานประกวดโดยทิพย์วัลย์ ปิ่นภิบาล

เพลง *น้ำค้าง* ใช้วิธีการประพันธ์คำร้องขึ้นก่อนแล้วจึงใส่ทำนอง ผู้ประพันธ์คำร้องเกิดแรงบันดาลใจจากการที่เห็นความสวยงามของน้ำค้างอันใสบริสุทธิ์เกาะบนใบไม้สีเขียวเมื่อต้องแสงตะวัน ทำให้เห็นหยดน้ำค้างเปล่งประกายดุจรัศมีของเพชรที่สวยงามจับตาอย่าง ส่งให้ผู้พบเห็นเกิดสุนทรีภาพและความสุขสงบ จึงได้นำแรงบันดาลใจดังกล่าวมาประพันธ์บทร้อยกรองชื่อ “น้ำค้าง” ภายหลังกังสดารนำบทร้อยกรองดังกล่าวมาประพันธ์ทำนองใส่และส่งประกวดจนได้รับรางวัล เพลง *น้ำค้าง* ได้รับการบันทึกเสียงครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2525 ขับร้องโดยนันทิดา แก้วบัวสาย

กังสดาร เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นบุตรคนสุดท้องของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) กังสดารเป็นข้าราชการสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร แต่มีความรักและสนใจในดนตรีมาตั้งแต่เรียนชั้นมัธยมศึกษา เมื่อเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ก็ร่วมเป็นสมาชิกอยู่ในวงดนตรีสากล (KU Band) โดยได้รับพระกรุณาจากพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ทรงสนับสนุนเรื่องดนตรี การประพันธ์เพลง และการแสดงดนตรีอย่างเต็มที่

เพลง *น้ำค้าง* ถูกประพันธ์ขึ้นเพื่อแสดงสุนทรีภาพด้านจินตภาพทางอารมณ์ความรู้สึกเป็นหลัก ฉะนั้น การแสดงออกทางความรู้สึกอันชัดเจนสวยงามต่อบรรยากาศยามอรุณรุ่งซึ่งถ่ายทอดผ่านทำนองเพลงนั้นจึงเป็นหัวใจสำคัญยิ่งที่ผู้วิจัยในฐานะนักร้องให้ความสำคัญ ประการต่อมา ที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญ คือ ความงดงามของการร้องเพื่อถ่ายทอดทำนองเพลงอย่างมีศิลปะ เนื่องจากลักษณะการประพันธ์ทำนองมีลีลาแปลกใหม่ ต่างออกจากเพลงสมัยนิยมรุ่นเดียวกันอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะ การพัฒนาทำนองที่มีการกระโดดขึ้นสูงลงต่ำ และมีช่วงเสียงที่กว้างกว่าบทเพลงร่วมสมัยบทอื่น ๆ สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งของเพลงบทนี้ คือ ลักษณะสีเสียงของผู้ขับร้อง ผู้ประพันธ์ให้ความเห็นว่า สถานการณ์ของบทเพลงเริ่มต้นในช่วงเวลาเช้าตรู่ ยามท้องฟ้ายังคงความมืดสลัว เมื่อแสงตะวันค่อย ๆ สาดแสง ความกระจำงของทำนองบทเพลงก็จะสว่างไสวขึ้นตามไปด้วย บทเพลงนี้ผู้ประพันธ์ตั้งใจประพันธ์ให้บทร้องที่มีน้ำเสียงทุ้มขับร้อง เพื่อสร้างสีสันของบทเพลงให้มีความสลับแต่อบอุ่นเหมือนแสงตะวันที่ฉาบทอดต้องประกายน้ำค้างยอดหญ้ายามเช้า

เพลง *น้ำค้าง* เรียบเรียงเสียงประสานสำหรับวงเปียโนทริโอโดยกรวิช เทพหัสดิน ณ อยุธยา ใช้วิธีการประพันธ์ลักษณะของดนตรีพรรณนาตามลีลาของเพลงร้องศิลปะตะวันตกเพื่อสร้างบรรยากาศของฉากหลัง สนับสนุนเรื่องราวของบทกวีให้งดงามเด่นชัดขึ้น เครื่องดนตรีแต่ละแนวบรรยายถึงบรรยากาศแวดล้อมด้วยเสียงอันหลากหลายเลียนเสียงธรรมชาติ ความน่าสนใจของการประพันธ์ทำนองที่มีเอกลักษณ์ด้วยวิธีการที่ไม่ปกติ โดยเปลี่ยนคีย์จาก A ไมเนอร์ (ท่อนที่ 13-16) เป็น D ไมเนอร์ (17-24) ซึ่งเป็นไปตามลักษณะวงจรคู่ 5 ส่งผลให้ดนตรีและทำนองมีความรู้สึกหนักแน่นยิ่งขึ้น ฉะนั้น สีสันของเสียงร้องโดยเฉพาะในท่อนที่ 21 เป็นต้นไปจำเป็นต้องมีกระแสเสียงที่มีพลังมากขึ้น จากผลของการเปลี่ยนคีย์และแนวทำนองที่มีระดับเสียงความสูงเพิ่มขึ้น นักร้องควรทำความเข้าใจถึงการสื่อสารแนวคิดด้านความเข้มข้นของอารมณ์ บทเพลงที่เพิ่มขึ้นจากเทคนิควิธีการเปลี่ยนคีย์ และถ่ายทอดให้ชัดเจน โดยเฉพาะ เมื่อคำร้องมีการเน้นย้ำชื่อของบทเพลงก็มักมีนัยสำคัญแฝงอยู่ด้วยเสมอ

13

Voice: น้ำ - ค้าง... กลาง-หาว ประ-โลม หยาด มา ดู พรรา ไป ทัว

Vln. *p* *mf*

Vc.

Pno. C Am Em C A7 Dm

18

Voice: ไพร พฤก ษา... เจ้า-ชื่น ขวน - ชม... น้ำ- ค้าง... ดั่ง ทิพย์ โลม - หล้า

Vln.

Vc.

Pno. Bb Bbm7 A7 A7/E Bb Bb/F Am F/A

ภาพที่ 5 ห้องที่ 13-23 การประพันธ์ทำนองที่มีเอกลักษณ์ด้วยวิธีการที่ไม่ปกติ
โดยเปลี่ยนจาก A ไมเนอร์เป็นคีย์ D ไมเนอร์

ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจจากคำร้องคำว่า “น้ำค้างพรหม” นำมาสร้างโมทีฟที่สามารถสื่อถึงน้ำค้างพรหม
ด้วยวิธีการประพันธ์กลุ่มโน้ต 1 ชั้นขาลง และใช้โมทีฟสอดแทรกอยู่ตลอดบทเพลง

ภาพที่ 6 ห้องที่ 28-29 โมทีฟที่ได้แรงบันดาลใจมาจกคำว่า “น้ำค้างพรหม”

ภาพที่ 7 ห้องที่ 40-41 โมทีฟที่สร้างขึ้นเพื่อสื่อความหมายถึง “น้ำค้างพรหม”

อารมณ์ความรู้สึกโดยรวมของบทเพลงนี้จำเป็นต้องบรรยายมิติบรรยากาศของความงดงามเยียบสงบในเวลาเช้าตรู่ผสมกับจินตภาพของบทกวีที่มีลักษณะแนวคิดเหนือจริง (Surrealism) ผ่านการขับร้องประโยคเพลงที่มีลีลาล่องลอยด้วยเทคนิคการขับร้องประโยคยาวแบบเสียงต่อเนื่อง (Legato) และเน้นหนักความสวยงามของคำร้องแต่ละคำโดยใส่ใจเรื่องการออกเสียงคำให้ไพเราะชัดเจน เช่น “พราวไปทั่วไพรพฤกษา ฉ่ำชื่นชวนชม” และประโยคที่ร้องว่า “พลีล่องลอยลม สู่สุขสมจากแดนสรวง” การเล่นคำในลักษณะดังกล่าวเป็นคุณลักษณะสำคัญยิ่งของคำร้องที่นักร้องต้องใส่ใจในรายละเอียด และขับร้องออกมาให้ไพเราะชัดเจน

สรุปผลการวิจัย

คุณูปการนิพนธ์การแสดงดนตรี: สุนทรีระเพลงร้องโรมแนติกแห่งตำนาน เป็นการวิจัยสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมเพลงร้องศิลป์หลากหลายภาษาและลีลาที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกบทเพลงที่ทรงคุณค่าในลักษณะต่าง ๆ กัน เพื่อให้สาธารณชนชาวไทยได้รู้จักบทเพลงเหล่านั้นมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะ เพลงร้องศิลป์แห่งสยามที่ได้นำมา

เรียบเรียงเสียงประสานใหม่ นำเสนอทั้งความงามในมิติดั้งเดิมและมิติแห่งโลกสมัยใหม่ไปพร้อมกันได้ อย่างลงตัว การเพิ่มขึ้นของงานที่มีความประณีตบรรจง จินตนาการและสุนทรียะในสังคมไทย จะเปิดโอกาสให้คนไทยเข้าถึงบทเพลงอันกลั่นออกมาจากความคิดชั้นยอดได้มากขึ้น และเมื่อคนในสังคมเข้าใจว่าการฟังเพลงคลาสสิกและเพลงร้องศิลปินนั้นไม่ได้ฟังยาก เพียงเปิดรับฟังและเรียนรู้ไปกับถ้อยทำนองเพลงอันไพเราะ จินตนาการของผู้ฟังจะโลดแล่นเข้าสู่อารมณ์และเรื่องราวอันแฝงอยู่ในดนตรีโดยอัตโนมัติ และเมื่อปราศจากความพยายามที่ต้องคิดหรือตีความแล้ว ปัญญาจะเกิดขึ้นเอง ซึ่งถือว่าเป็นหลักสำคัญของการเสพงานศิลปะ นอกจากนั้น องค์ความรู้ในเชิงลึกที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ตีความ และนำออกเผยแพร่ในงานดุชนิพนธ์นี้ จะเป็นข้อมูลสำคัญที่นักร้องและนักดนตรีสามารถนำไปใช้ศึกษาหาแนวทางในการสร้างความเป็นเลิศทางด้านดนตรีคลาสสิกให้ดียิ่งขึ้นได้อย่างไม่มีขีดจำกัด สมกับคำว่า “วิจัยเชิงสร้างสรรค์งานแสดงดนตรีเพลงร้องศิลปินแดนติก”

กิตติกรรมประกาศ

กรวิช เทพหัสดิน ณ อยุธยา ขอขอบคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในโอกาสที่ให้ทุนการศึกษา หลักสูตรดุชนิพนธ์ “100 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ ประจำปีการศึกษา 2559 (The 100th Anniversary Chulalongkorn University Fund for Doctoral Scholarship) สำหรับการศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ดุชนิพนธ์การแสดงดนตรี: สุนทรียะเพลงร้องโรแมนติกแห่งตำนาน

เอกสารอ้างอิง

- [1] Pancharoen, N. (2009). *Music dictionary* (4th edition). Bangkok: Katecarat Publishing. (in Thai)
- [2] McDaniel, Mary Eileen. (1973). *Dramatic expression in thirty musical settings of Goethe's "Der Erlkonig"*. Master's Thesis. Texas: North Texas State University. (in USA.)
- [3] Ham, Harry C. (1964). *A Comparative analysis of selected Goethe-Lieder Schubert and Wolf*. Master's Thesis. Texas: North Texas State University. (in USA.)
- [4] Devahastin na Ayudhya, J. (2002). *Devahastin relatives. In memory of 89 years Devahastin family name conferred by King Rama the Sixth*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing. (in Thai)
- [5] Thewtong, D. (2017). *Essense in singing*. Bangkok: Viscom Center Ltd. (in Thai)
- [6] Lhuang Praditpirho Foundation (Sorn Silapabunleng) and descendants, together with Office of Art and Cultural, Chulalongkorn University. (2012). *The centennial birthday of Prasidh Silapabanleng, National Artist, Thai classical music*. [program]. Bangkok: n.d. (in Thai)
- [7] Kasikornbank. (2014). *100th Year of ML Thanpuying Puangroi Sanitwong, August 28th-29th, 2017 [Performance]*. Bangkok: Thailand Cultural Center.
- [8] Music Festival Organization. (1992). *Music Festival August 35 Pracha Roum Jai*. [program]. Bangkok: n.d. (in Thai)

ข่าวในยุคสื่อดิจิทัล News in Digital Media Era

ชนิดา รอดหยู^{1*}
Chanida Rodyoo^{1*}

¹ ผศ., คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช 80280

¹ Asst. Prof., Faculty of Management Sciences, Nakhon Sri Thammarat Rajabhat University, Nakhon Sri Thammarat, 80280, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: chanidaoil9@gmail.com

(Received: September 6, 2019; Revised: November 21, 2019; Accepted: November 28, 2019)

บทคัดย่อ

ข่าว คือ เนื้อหาหลักของสื่อมวลชน หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นข้อเท็จจริง และมีองค์ประกอบของเหตุการณ์ที่สามารถพิจารณาได้ว่ามีคุณค่า มีความสำคัญและผลกระทบที่ประชาชนควรจะได้รับทราบข้อมูล แต่ด้วยเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สื่ออินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทต่อสังคมมากขึ้น ประชาชนหรือผู้รับสารนิยมบริโภคข่าวสารบนสื่อประเภทนี้มากขึ้นด้วยเช่นกัน และคุณสมบัติของสื่ออินเทอร์เน็ตหรือสื่อใหม่ ที่มีความเป็นดิจิทัล (digitalization) สามารถส่งข้อมูลข่าวสารได้หลายมิติ (many to many) ซึ่งเป็นการผสมผสานรูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารมวลชนเข้าไว้ด้วยกัน ดังนั้น จึงมีข้อได้เปรียบสื่อมวลชนประเภทดั้งเดิมในเรื่องการปฏิสัมพันธ์ (Interactivity) ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารมากขึ้น ทั้งนี้ สื่อดิจิทัลได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่กระบวนการสื่อสารมวลชนในทุก ๆ ด้าน รวมถึงกระบวนการทำงานเพื่อผลิตเนื้อหาประเภทข่าว ทำให้นิยามความหมายของคำว่า “ข่าว” ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป การพิจารณาองค์ประกอบของเหตุการณ์ที่จะนำเสนอเป็นข่าว ก็มีความแตกต่างไปจากหลักวารสารศาสตร์ในยุคดั้งเดิม องค์ประกอบในการนำเสนอรายงานข่าว ก็มีความหลากหลายและซับซ้อนขึ้น และรูปแบบในการนำเสนอข่าวมีความทันสมัยและน่าสนใจขึ้น การนำเสนอข่าวในยุคสื่อดิจิทัลจึงควรใช้เทคนิคและหลักการที่เหมาะสมกับธรรมชาติของสื่อ ตลอดจนธรรมชาติของผู้รับสารที่เปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยี

คำสำคัญ: ข่าว สื่อ ดิจิทัล

Abstract

News is the main content of mass media, meaning of the occurred events are facts and have elements of events which can be considered as having valuableness, importance and impact that people should be informed. However, with rapidly changing technology, internet media has become greater role to the society. People or recipients prefer consuming news on this type of media as well, and the qualifications of internet or new media is digitalization, able to send information and data in various dimensions (many to many), becoming the combination of interpersonal and mass media communications. Therefore, there are more advantages over traditional mass media in interactivity between messenger and receiver. Plus, digital media has created changes for mass communication paradigm in all aspects, including the work process to produce news content. This changed the definition of the word “news” which has been currently using. Considering elements of the event, which will be presenting as news, is different from traditional journalism scheme. The main elements in presenting news reports is more diverse and complex, and style of presenting news is more modern and interesting. Presenting news in digital media era should use appropriate techniques and principle for media nature, as well as recipients’ nature which changing according to technologies.

Keywords: News, Media, Digital

บทนำ

ในยุคสมัยของดิจิทัลมีเดีย หรือดิจิทัลบริดจ์ เป็นยุคของการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตหรือสื่อใหม่ เป็นสื่อกลางในการสื่อสารของคนในสังคม ผ่านเครื่องมือสื่อสารที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างคอมพิวเตอร์ ทั้งแบบตั้งโต๊ะและแบบพกพา รวมถึงโทรศัพท์เคลื่อนที่แบบสมาร์ทโฟน ปรากฏการณ์ดังกล่าวสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่กระบวนการทัศน์เดิมของการสื่อสารมวลชนในเกือบทุก ๆ แง่มุม สิ่งสะท้อนลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีการสื่อสาร และสังคมมนุษย์ได้อย่างชัดเจน การเปลี่ยนแปลงกระบวนการการสื่อสารมวลชนที่เห็นได้ชัดเจนอย่างหนึ่ง คือ ในแง่เนื้อหาของสื่อมวลชน เนื้อหาสื่อที่เดิมมีลักษณะตายตัว ได้เปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้เนื้อหาที่มีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา โดยมีส่วนร่วมในการสร้างและผลิตเนื้อหาของผู้รับสาร (co-creators)

แม้ว่าเทคโนโลยีได้ช่วยให้การผลิตเนื้อหาของสื่อมวลชนมีความสะดวก แพลกใหม่และน่าสนใจขึ้น แต่ขณะเดียวกันผู้ผลิตเนื้อหาบนสื่อดิจิทัลก็ต้องเผชิญกับภาวะการแข่งขัน และความกดดันจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีนี้ด้วย เพราะเมื่อผู้รับสารสามารถผลิตเนื้อหาและเผยแพร่ทางสื่อสังคมของตนเองได้ ก็ทำให้มีนักข่าวพลเมือง (citizen journalism) เกิดขึ้นจำนวนมาก และเนื้อหาของสื่อภาคพลเมืองก็เป็นเนื้อหาที่น่าสนใจ และสามารถรายงานข่าวได้รวดเร็วกว่าผู้สื่อข่าวมืออาชีพ อีกทั้งปริมาณของข้อมูลข่าวสารจำนวนมากที่ไหลเวียนอยู่ในสื่อดิจิทัล ก็เป็นข้อมูลที่หลากหลายและปะปนกันทั้งเรื่องจริง เรื่องเท็จ และความคิดเห็นส่วนตัวของผู้ใช้อินเทอร์เน็ต เมื่อกระบวนการคัดกรองข่าวสารหรือ Gatekeeper ถูกให้ความสำคัญน้อยลงในกระบวนการสื่อข่าวสารทางสื่อดิจิทัล จึงเป็นเรื่องท้าทายสำหรับผู้สื่อข่าวมืออาชีพพอสมควรในการแยกแยะข้อมูลที่มากเกินไป และกลั่นกรองให้ถี่ถ้วนก่อนที่จะนำเสนอสู่สาธารณะ ดังนั้น การทำงานของผู้สื่อข่าวหรือผู้ผลิตเนื้อหาในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องมีทั้งความรู้และทักษะที่ทันสมัย สามารถผลิตเนื้อหาที่น่าเชื่อถือและเป็นประโยชน์ และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์การสื่อสารมวลชนและบริบทวารสารศาสตร์ในปัจจุบันได้ตลอดเวลา ในบทความนี้ผู้เขียนได้พยายามวิเคราะห์สังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อชี้ให้เห็นถึงภาพรวมของเนื้อหาประเภทข่าวในยุคสื่อดิจิทัล แต่อย่างไรก็ตามด้วยความรวดเร็วของเทคโนโลยีนั้น ความเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาข่าวในยุคสื่อดิจิทัลก็อาจจะมีความเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลาเช่นเดียวกัน

ความหมายของข่าว และความเปลี่ยนแปลงของการนำเสนอข่าวในยุคดิจิทัล

ข่าว (news) หมายถึง เรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นข้อเท็จจริง (fact) เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเมื่อได้รับการพิจารณานำเสนอเป็น “ข่าว” ทางสื่อมวลชนแล้วก็นับได้ว่า เหตุการณ์นั้นมีคุณค่ามีความสำคัญ ตลอดจนจำเป็นแก่ผู้รับสารในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การแสดงความคิดเห็นและพิจารณาตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งตามหลักวารสารศาสตร์ ในการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนนั้น จำเป็นต้องมีหลักการในการพิจารณาหรือประเมินความสำคัญของเหตุการณ์ เนื่องด้วยข้อจำกัดในด้านพื้นที่และเวลาของสื่อมวลชน ดังนั้น การรายงานข่าวจึงต้องมีการคัดเลือกรายการ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบของเหตุการณ์นั้นในด้านต่าง ๆ ที่เรียกว่า องค์ประกอบของเหตุการณ์ หรือ คุณค่าข่าว (news values) อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนักวิชาการด้านวารสารศาสตร์และสื่อมวลชนบางกลุ่ม ได้เสนอให้มีการพิจารณานิยามของข่าวให้มีความสอดคล้องกับวิชาชีพสื่อสารมวลชน ในยุคของการไหลเวียนข้อมูลข่าวสารโดยไร้ข้อจำกัดเรื่องเวลา และสถานที่ตามคุณลักษณะของสื่อดิจิทัลที่ถือกำเนิดขึ้น และทำให้กระบวนการข่าวได้เปลี่ยนแปลงไป

ข่าวในยุคสื่อดิจิทัล จึงไม่ได้เป็นเพียงข้อเท็จจริงเท่านั้น แต่เป็นข้อมูลสารสนเทศ (information) จำนวนมหาศาลที่เผยแพร่อยู่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต มาจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย มีแง่มุมความคิดที่แตกต่าง ข้อมูลมีความรอบด้านและมีความลึกมากขึ้นด้วย นิยามของข่าว เนื้อหา และลีลาการนำเสนอในสื่อดิจิทัลจึงมีความหมายที่กว้างกว่าข่าวในสื่อดั้งเดิม ขณะเดียวกัน ผู้บริโภคในปัจจุบันก็สามารถรับข่าวสารได้ทุกที่ ทุกเวลา จากหลากหลายช่องทาง และสามารถในการเลือกรับเนื้อหาที่ตนต้องการในเวลาใดก็ได้ มีลักษณะเป็นผู้รับสารที่มีความกระตือรือร้น (active audience หรือ active seeker) เช่น หากเราออนไลน์ไม่หลับในช่วงกลางดึก เราจะลุกขึ้นมาอ่านข่าว หรือดูหนังในเวลานั้นจากสื่อดิจิทัลก็ทำได้ การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนในยุคนี้จึงต้องปรับตัวด้วย โดยข่าวในยุคนี้ต้อง สั้น กระชับ อ่านง่าย ตรงประเด็น เน้นวิเคราะห์ และมีคุณภาพมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ไม่เพียงแต่ในส่วนของเนื้อหาเท่านั้นที่ทำให้ข่าวในยุคดิจิทัลมีความเปลี่ยนแปลงไปจากข่าวในสื่อดั้งเดิม กระบวนการทำงานหรือการสื่อสารก็ต้องปรับตัวไปตามความทันสมัยของเทคโนโลยี เช่นเดียวกัน ดังที่พาฟลิก [1] ได้วิเคราะห์ถึงบทบาทของสื่อดิจิทัลที่มีต่อกระบวนการทำงานข่าวไว้ ดังนี้

1. ในการเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารจะทำให้หลากหลายวิธีมากขึ้น ทำให้การรายงานข่าวที่สำคัญมีเนื้อหาที่ดีขึ้น ถูกต้องมากขึ้น รอบด้านและมาจากหลายมุมมองมากขึ้น รวมถึงสามารถตรวจสอบเหตุการณ์นั้นหรือระบุสิ่งที่เกิดขึ้นได้เร็ว

2. ในแง่ของเนื้อหาข่าว (content) สื่อใหม่ทำให้เนื้อหาข่าวมีอยู่ทั่วไป การเลือกรับสาร การมีปฏิสัมพันธ์ และมิติเดียวเป็นเรื่องสำคัญในการผลิตเนื้อหาข่าว ส่งผลให้ข่าวที่น่าสนใจมีความหลากหลาย มีมุมมอง ความลึก และเข้าใจได้ง่ายมากขึ้น แต่สิ่งที่ต้องระวังในการใช้สื่อออนไลน์ คือ การตรวจสอบข้อเท็จจริงและปัญหาในเรื่องความเร็วที่อาจทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการรายงานข่าว

3. การเปลี่ยนแปลงการทำงานของห้องข่าวหรือกองบรรณาธิการ online news ที่มาจากองค์กรข่าวที่เริ่มต้นจากการทำข่าวออนไลน์เลยจะมีความยืดหยุ่นในการปรับองค์กรมากกว่าสื่อดั้งเดิมปรับองค์กรรับสื่อใหม่ ยกตัวอย่าง TheStreet.com ซึ่งเป็นเว็บไซต์ข่าวออนไลน์ที่รายงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเงิน การลงทุน และหุ้น จาก Wall Street มีรูปแบบของกองบรรณาธิการข่าวที่ทำงานคล่องตัว มีระดับขั้นตอนของการทำงานน้อยกว่าสื่อดั้งเดิม มีการรวมข้อมูลการทำงานไว้ ที่ศูนย์กลางแต่ก็มีการบูรณาการ (Integrated) การทำงานมากกว่า มีการสื่อสารที่กระชับระหว่างหน่วยงานภายในองค์กรและระหว่างผู้สื่อข่าว ส่งผลให้เว็บไซต์ The Street.com สามารถผลิตข่าวที่มีความสร้างสรรค์ มีประเด็นมุมมองใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ และมีการรายงานอย่างต่อเนื่อง และสามารถรายงานการเปลี่ยนแปลงของหุ้นนาที่ต่อนาทีได้อย่างแม่นยำหนักแน่น

นอกจากนั้น การเปลี่ยนแปลงลักษณะการทำงานของห้องข่าวหรือกองบรรณาธิการอีกประการ คือ จะมีนักข่าวที่เป็น freelance หรือ stringers มากขึ้น เพื่อทำงานในพื้นที่ที่ห่างไกลออกไป แล้วส่งข่าวเข้ามาให้โต๊ะข่าว สามารถรายงานข่าวได้จากทุกที่ ทำให้ค่าใช้จ่ายของกองบรรณาธิการลดลง แต่นักข่าวมีความคล่องตัวในการทำงานมากขึ้น ดังนั้น โดยสรุปแล้วสื่อดิจิทัลจึงทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงกับข่าว ทั้งในแง่ของค่านิยม กระบวนการทำงาน ผู้สื่อข่าว ช่องทาง ตลอดจนผู้รับสารด้วย

องค์ประกอบของเหตุการณ์ที่กำหนดเป็นข่าว

เรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่จะสามารถนำเสนอเป็น “ข่าว” ทางสื่อมวลชนได้นั้นจะต้องได้รับการ

พิจารณาหรือประเมินความสำคัญในองค์ประกอบของเหตุการณ์เป็นเบื้องต้น ดังนั้น การรายงานข่าวจึงต้องมีกระบวนการคัดเลือกข่าวสารเพื่อนำเสนอเช่นกัน โดยคำนึงถึงเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่มีคุณค่าข่าวสูง มีองค์ประกอบเด่นชัด เพื่อให้ข่าวที่นำเสนอผ่านสื่อได้รับการติดตามจากผู้อ่าน โดยในการประเมินองค์ประกอบของเหตุการณ์ตามหลักวารสารศาสตร์มีประเด็นที่ต้องพิจารณา ดังต่อไปนี้ [2-3]

1. ความรวดเร็ว (immediacy) หมายถึง ช่วงเวลานับตั้งแต่การเกิดขึ้นของเหตุการณ์หนึ่ง ๆ จนกระทั่งเหตุการณ์ดังกล่าวนั้นถูกนำมาเขียนเป็นรายงานข่าวเสนอต่อสาธารณะ ช่วงเวลาดังกล่าวยิ่งน้อยเท่าใด ก็ถือว่ามีความค่าทางด้านความรวดเร็วมากขึ้นเท่านั้น ความรวดเร็วถือว่า เป็นหัวใจสำคัญของการนำเสนอข่าว เพราะคุณค่าของเหตุการณ์หนึ่ง ๆ จะลดลงหากเวลาได้ล่วงเลยไปแล้ว ความรวดเร็วในที่นี้ หมายถึง

1.1. ความรวดเร็วของเวลาที่เหตุการณ์เกิดขึ้น (time of occurrence) หมายถึง พื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ขึ้นแล้วผู้สื่อข่าวได้รายงานข่าวดังกล่าวไปยังต้นสังกัด ซึ่งหมายถึง หนังสือพิมพ์ได้อย่างรวดเร็วที่สุด หรือใช้เวลาน้อยที่สุดในการรายงานข่าวดังกล่าวต่อสาธารณะ

1.2. ความรวดเร็วของเวลาที่เหตุการณ์ถูกค้นพบ (time of disclosure) หมายถึง เหตุการณ์นั้นได้เกิดขึ้นมาช่วงระยะหนึ่งแล้วแต่ยังไม่มีผู้ใดทราบ เช่น การขุดพบทองคำในสวนปาล์ม จังหวัดพัทลุง โดยสันนิษฐานว่าเป็นทองขนาดเดียวกับทองที่ใช้หุ้มองค์พระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจากเปรียบเทียบพบว่า มีความหนาเท่ากับคัมภีร์ไบเบิล สอดคล้องกับตำนานการสร้างพระบรมธาตุ เมื่อ ค.ศ.1093 ดังนั้น เมื่อมีการขุดค้นพบหากมีการรายงานข่าวดังกล่าวไปยังหนังสือพิมพ์ได้เร็วเท่าใด ก็ถือว่ามีความค่ามากขึ้น

2. ความใกล้ชิด (proximity or nearness) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้อ่าน อาจเป็นได้ความใกล้ชิดทางร่างกาย หรือใกล้ชิดในแง่ของภูมิศาสตร์ เช่น อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับสถานที่เกิดเหตุ เช่น กรณีภัยแล้งน้ำในเขื่อนเจ้าพระยาลดระดับลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกษตรกรในเขตพื้นที่ภาคกลาง ได้แก่ จ. ชัยนาท อ่างทอง ออยุธยาและจังหวัดใกล้เคียงได้รับความเดือดร้อน ขาดแคลนน้ำในการทำเกษตร ตลอดจนอุปโภคบริโภค ส่วนความใกล้ชิดทางด้านจิตใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ผู้อ่านมีความผูกพันกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ บุคคล หรือสถานที่ เป็นความรู้สึกร่วมกัน เช่น ความรู้สึกที่เป็นคนไทยด้วยกัน ความรักและศรัทธาในตัวบุคคลใด ๆ เช่น กรณีข่าวคนไทยถูกจับ และถูกลงโทษจำคุกหรือประหารชีวิตในต่างแดน ในฐานะที่เราเป็นไทยก็จะเป็นคนไทยก็จะเกิดความรู้สึกเห็นใจ และสงสารเพราะเป็นคนไทยเหมือนกัน

3. ความสำคัญหรือความเด่น (prominence) หมายถึง ความสำคัญของบุคคล สถานที่ หรือประเด็นที่เป็นข่าวนั้นมีความเด่นของบุคคล หรือตำแหน่งหน้าที่การงาน สถานภาพของบุคคล เช่น นายกรัฐมนตรีเป็นบุคคลสำคัญที่สื่อมวลชนให้ความสำคัญ เมื่อนายกรัฐมนตรีเดินทางไปปฏิบัติภารกิจใด ๆ ย่อมถือว่าภารกิจเหล่านั้นย่อมมีความสำคัญไปด้วยแต่หากบุคคลธรรมดาทั่วไปกระทำการกิจเช่นเดียวกันนั้นก็จะไม่เป็นข่าว

4. ผลกระทบ (consequence) หมายถึง เหตุการณ์ที่มีความสำคัญ (important) เมื่อพิจารณาแล้วเป็นเรื่องราวที่ประชาชนต้องทราบ หรือต้องการคำชี้แนะสำหรับการดำเนินชีวิต มีต่อการผลตัดสินใจ หรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อความรู้สึกสาธารณะ ยิ่งเหตุการณ์ใดได้ก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้างมากเท่าใด ก็ได้รับความสนใจมากขึ้นเท่านั้น

5. ความลึกลับซ่อนเงื่อน (mystery) หมายถึง เหตุการณ์ที่มีลักษณะปิดบังหรือมีเงื่อนงำบางอย่างถูกปิดบังเอาไว้ ทำให้เกิดความอยากรู้ติดตาม เพื่อให้ทราบสิ่งที่ถูกปิดบังซ่อนเร้นนั้น เช่น การเกิดไฟไหม้

อย่างไม่ทราบสาเหตุที่บ้านหลังหนึ่งในจังหวัดพัทลุง ซึ่งเจ้าของบ้านอ้างว่ามีไฟลุกไหม้ในบ้านวันละหลายจุด และไม่ทราบว่าเกิดจากฝีมือมนุษย์หรือไม่

6. ความผิดปกติ (unusual) หมายถึง ความไม่เป็นไปตามธรรมชาติ ผิดไปจากที่เคยเป็นมาก่อนหน้านี้ เหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เป็นความผิดปกติจากที่เคยเป็น ซึ่งรวมทั้งเหตุการณ์ที่เป็นพฤติกรรมทางธรรมชาติ หรือเหตุการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น เช่น ทารกคลอดออกมาไม่มีแขนไม่มีขา ทารกแผ่ลำตัวติดกัน ปลาไหลเผือก หมูมีวัง

7. ความขัดแย้ง (conflict) หมายถึง ความขัดแย้งทางด้านความคิด หรือความขัดแย้งเกี่ยวกับเรื่องของผลประโยชน์ทุกระดับ ทั้งระดับครอบครัว ระดับองค์กร หรือระดับชาติ ที่นำไปสู่การตัดสินใจเพื่อหาข้อยุติในประเด็นของความขัดแย้งดังกล่าว เช่น ความขัดแย้งระหว่างสามีกับภรรยา ความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้าน

8. องค์ประกอบทางเพศ (sex) หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากเรื่องเกี่ยวกับความผิดปกติทางเพศของมนุษย์ ทั้งบุคคลที่มีชื่อเสียง หรือบุคคลทั่วไป ที่อยู่ในความสนใจของประชาชน เช่น ความผิดปกติในเรื่องการมีภรรยาหรือมีสามีหลายคนของผู้มีชื่อเสียง ความรักของบุคคลเพศเดียวกัน กฎหมายอนุญาตให้เพศเดียวกันแต่งงานกันได้

9. อารมณ์ (emotion) หมายถึง ความรู้สึก หรือสภาพทางด้านจิตใจของบุคคล ที่มีต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องใด หรือก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น กรณีข่าวแม่กรอกยาพิษลูกสามคนเสียชีวิต และฆ่าตัวเองตายตามไปด้วยเพื่อหนีปัญหาหนี้สินครอบครัว และต้องการประชดสามี

10. ความก้าวหน้า (progress) หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ วงการศึกษาวงการแพทย์ ที่เป็นการคิดค้นผลงานใหม่ ๆ ของวงการเหล่านั้น อันจะส่งผลดีต่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานการแก้ปัญหา หรือด้านความทันสมัยอื่น ๆ เช่น การนำยานอวกาศไปสำรวจบนดาวอังคาร การค้นพบยารักษาโรคมะเร็งตัวใหม่ การผลิตวัคซีนป้องกันไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ใหม่

หลักการวิเคราะห์องค์ประกอบของเหตุการณ์ หรือคุณค่าข่าวที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นแนวทางการเรียนการสอนด้านวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนมาอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตาม เมื่อภูมิทัศน์ในการสื่อสารมวลชนมีลักษณะที่เปลี่ยนไปตามเทคโนโลยีสื่อใหม่ที่เข้ามา ซึ่งส่งผลให้องค์ประกอบในกระบวนการสื่อสารมวลชน รวมถึง เนื้อหาประเภทข่าวมีความเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เนื่องจากมีช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารมากขึ้น เร็วขึ้น และเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ทำให้เนื้อหาข่าวสารที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมปัจจุบันมีจำนวนมหาศาล และส่งผลกระทบทั้งในด้านบวกและลบเช่นเดียวกัน ซึ่งนักวารสารศาสตร์ในยุคสื่อดิจิทัลก็ควรปรับตัวและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ

ในยุคของสื่อดิจิทัลองค์ประกอบของเหตุการณ์ที่ถูกให้ความสำคัญ และนำมาเสนอผ่านสื่อมวลชนก็มีรายละเอียดบางประเด็นที่ไม่ได้ถูกให้ความสำคัญมากนัก และบางประเด็นที่จะถูกนำมาพิจารณาประกอบในการตัดสินใจเพื่อนำเสนอข่าวมากขึ้น โดย The Center for News Literacy at Stony Brook University (n.d.) [4] ให้นิยามขององค์ประกอบดังกล่าวว่า “Universal News Drivers” หรือสิ่งที่ขับเคลื่อนข่าวอย่างสากล เนื่องจากเป็นสิ่งที่ทำให้เรื่องราวต่าง ๆ ได้รับการนำเสนอเป็นข่าวนั้นเอง โดยประเด็นพิจารณาองค์ประกอบของเหตุการณ์ตามภูมิทัศน์สื่อในปัจจุบัน ได้แก่

1. ความเด่นหรือความสำคัญ เป็นหลักการพิจารณาองค์ประกอบของเหตุการณ์การตามหลักการพิจารณาองค์ประกอบของข่าวในสื่อดั้งเดิม ต่างกันที่มุ่งให้ความสนใจความสำคัญของตัวบุคคลเป็นหลัก ทั้งดารา นักร้อง เซเลบิตี หรือนักการเมืองที่ประชาชนให้ความสนใจหรือเป็นที่รู้จักของสังคม ซึ่งการพิจารณาองค์ประกอบด้านความเด่นหรือความสำคัญในบริบทสื่อดิจิทัลพบว่า ข่าวในสื่อออนไลน์มีพื้นที่ในการนำเสนอประเด็นเหล่านี้จำนวนมาก แม้ว่าบุคคลเหล่านี้จะใช้ชีวิตตามปกติก็จะมีประเด็นข่าวเกี่ยวกับไลฟ์สไตล์ของดารา หรือเซเลบิตีปรากฏอยู่บนสื่อออนไลน์จำนวนมาก นอกจากนี้ การจัดอันดับในด้านต่าง ๆ ของคนดัง ก็เป็นเทคนิคที่ผู้สื่อข่าวนำมาใช้เป็นเนื้อหาข่าว เช่น 10 ดาราผู้สืบเชื้อสายจากราชสกุล 8 คนดังที่เป็นคุณแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ประสบความสำเร็จ หรือ 5 ดาราชายหายากนักรถจักรยานล้าน เป็นต้น ซึ่งหากติดตามข่าวทางสื่อสังคม เช่น โลกโซเชียล และทวิตเตอร์ จะพบว่ามีความถี่ในลักษณะดังกล่าวเกือบทุกวัน และหากวิเคราะห์เนื้อหาลักษณะดังกล่าวที่สามารถนำมาเสนอทางสื่อมวลชนได้ก็จะมีเพียงแค่องค์ประกอบด้านความเด่นหรือความสำคัญเพียงอย่างเดียวเท่านั้น และคงจะมีคำถามเกิดขึ้นกับผู้อ่านจำนวนมากเกี่ยวกับสาระ ประโยชน์ของข่าวลักษณะนี้

2. ความแปลกหรือความผิดปกติ เช่นเดียวกับองค์ประกอบของข่าวตามหลักวารสารศาสตร์ของสื่อดั้งเดิมที่ให้ความสำคัญกับเรื่องแปลก ๆ เกิดขึ้นโดยไม่ปกติ เนื่องจากโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มักจะสนใจใคร่รู้เรื่องที่ไม่เคยพบเห็นหรือได้ยินมาก่อน ประกอบกับ เรื่องราวผิดธรรมชาติต่าง ๆ ถูกนำเสนอโดยผู้ใช้สื่อสังคมมากขึ้น และเป็นโอกาสที่สื่อมวลชนหยิบยกมานำเสนอต่อให้กว้างขวางมากขึ้น ซึ่งโดยส่วนใหญ่การนำเสนอข่าวจากแหล่งข่าวที่เป็นสื่อสังคมของผู้ใช้ทั่ว ๆ ไป จะมีความผิดปกติเป็นองค์ประกอบสำคัญของเหตุการณ์ที่สื่อมวลชนจะมองว่าเป็นคุณค่าที่สามารถยกระดับเป็นรายงานข่าวทางสื่อได้ นอกจากนี้ หากมีการเผยแพร่คลิปวิดีโอของเหตุการณ์ด้วยก็สามารถเพิ่มความสนใจในการติดตามประเด็นข่าวแปลกได้มากยิ่งขึ้นด้วย แต่หากจะพิจารณาถึงสาระประโยชน์ของประเด็นข่าวลักษณะดังกล่าว ก็สามารถระบุให้อยู่ในกลุ่มของข่าวเบา คือ ข่าวที่ไม่ได้มีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์หรือมีผลกระทบต่อสังคมมากนัก ในขณะที่ยอดของการดูและการแชร์เรื่องราวหรือเหตุการณ์แปลก ๆ กลับมีจำนวนมากกว่าข่าวที่มีองค์ประกอบในเรื่องอื่น ๆ

3. โศกนาฏกรรม ความขัดแย้ง ความผิดหวัง ทั้งในเรื่องของอุบัติเหตุ การสูญเสีย อาชญากรรม การประท้วง และสงคราม อันจะทำให้เกิดการปะทะกันของผู้คน สถาบันหรือความคิดเห็นมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดความสนใจต่อสาธารณชน จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบในด้านนี้เป็นการรวบรวมคุณค่าข่าวของสื่อดั้งเดิมทั้งในแง่อารมณ์และความขัดแย้งเข้าด้วยกัน อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบของเหตุการณ์ในข้อนี้ค่อนข้างมีความสำคัญและผลกระทบต่อสังคม โดยเฉพาะ เหตุการณ์ที่มีผลกระทบในระบบสาธารณะ การนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านสื่อดิจิทัล สามารถสร้างการรับรู้ในวงกว้างอย่างรวดเร็ว ด้วยการแบ่งปันข้อมูล (share) ข่าวผ่านสื่อสังคมจึงสามารถปลุกกระแสสังคมให้เกิดความตระหนัก กระตุ้นให้หน่วยงานที่รับผิดชอบแก้ไขปัญหา ซึ่งเคยทำให้เกิดปรากฏการณ์ระดับโลกมาแล้ว เช่นในเหตุการณ์อาหรับสปริง เป็นต้น

4. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ การเมือง นโยบายสาธารณะ สาธารณสุข และประเด็นอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อสังคม ข่าวประเภทนี้จัดเป็นข่าวหนัก ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจทั้งของผู้สื่อข่าวและผู้อ่าน ประเด็นเหล่านี้ในสื่อดิจิทัลที่นำเสนอส่วนใหญ่ จึงเป็นแค่การรายงานเหตุการณ์อย่างผิวเผิน การนำเสนอในลักษณะของข่าวสืบสวนสอบสวนยังมีให้เห็นไม่มากนัก เนื่องด้วยต้องใช้ต้นทุนสูงและใช้เวลาในการทำงานมาก แม้ว่าจะขัดแย้งกับธรรมชาติของสื่อดิจิทัล ที่เน้นความสะดวกรวดเร็ว แต่ในปัจจุบันจะสังเกตเห็นมีความ

พยายามที่จะรายงานข่าวในเชิงนโยบายมากขึ้นจากสำนักข่าวออนไลน์ ทั้งนี้ ข่าวที่มีองค์ประกอบในด้านนี้เป็นข่าวที่มีคุณค่า และมีประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าการเขียนข่าวดารา หรือเซเลบิตี้

5. ความใกล้ชิด ทั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนท้องถื่นและเหตุการณ์ระดับนานาชาติที่มองจากมุมมองของท้องถิ่น ข่าวเกี่ยวกับประชากรที่อาศัยอยู่ต่างแดน ซึ่งประชาชนมักจะให้ความสำคัญกับความใกล้ชิดกับข้อมูลทางกายภาพและจิตใจ อีกทั้งในปัจจุบันที่อินเทอร์เน็ตสามารถเชื่อมโยงคนทั่วโลกให้สามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างสะดวกรวดเร็ว นั้นยังเอื้อให้เกิดเครือข่ายข่าวและนักข่าวมืออาชีพทั่วโลกในนามของ Newsmotion.org การรวมกลุ่มลักษณะนี้ส่งเสริมองค์ประกอบของเหตุการณ์ด้านความใกล้ชิดได้เป็นอย่างมาก เพราะประเด็นที่นักข่าวกลุ่มนี้ให้ความสำคัญเป็นปัญหาระดับสากล และมีประโยชน์กับประชาชนทุกประเทศ เช่น ปัญหาสิทธิมนุษยชน การก่ออาชญากรรมหรือก่อการร้าย ทุจริตผิดกฎหมายข้ามชาติ และปัญหาคุณภาพชีวิตของประชากรโลก เป็นต้น การร่วมมือกันนำเสนอเนื้อหาในประเด็นดังกล่าวจากนักข่าวทุกมุมโลก สะท้อนให้เห็นประเด็นด้านความใกล้ชิดที่เกิดจากการเชื่อมโยงจากสื่อดิจิทัล

6. ความรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ เทรนด์ ในรูปแบบของข่าวด่วน ข่าวต้นชั่วโมง ประเด็นร้อนที่ประชาชนจะได้พูดคุยถกเถียงกัน เช่น แฟชั่น สิ่งประดิษฐ์ยอดนิยม และหนังสือขายดี เป็นต้น แนวคิดเรื่องเวลาเป็นปัจจัยที่ทำให้สาธารณะเกิดความสนใจ จึงเป็นประเด็นที่นิยมพูดถึงกัน อีกทั้งสอดคล้องกับธรรมชาติของสื่อดิจิทัลและธรรมชาติของผู้รับสาร ทำให้การนำเสนอข่าวในลักษณะของข่าวด่วนเป็นรูปแบบที่สำนักข่าวทุกสำนักนิยมใช้กัน โดยเฉพาะ การนำเสนอผ่านสื่อดิจิทัล

ปัจจัยที่ส่งผลต่อองค์ประกอบของเนื้อหาข่าวบนสื่อดิจิทัล

โดยปกติเนื้อหาทางสื่อมวลชนจะนำเสนอโดยใช้กลวิธีการเล่าเรื่อง (storytelling) ด้วยองค์ประกอบที่หลากหลาย ตามธรรมชาติของสื่อแต่ละประเภท การนำเสนอข่าวแบบเล่าเรื่องบนสื่อดิจิทัล มีองค์ประกอบของเนื้อหาที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบของข้อความ ภาพ เสียง ภาพเคลื่อนไหว ภาพกราฟิก และแอนิเมชัน อีกทั้งยังมีองค์ประกอบที่มาจากมุมมองด้านความคิดและการตัดสินใจ การปฏิสัมพันธ์กับผู้อ่าน และการเชื่อมโยงข้อมูลในหลากหลายมิติ ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อองค์ประกอบของเนื้อหาข่าวบนสื่อดิจิทัล ดังนี้

1. คุณสมบัติของสื่อใหม่ ที่มีความรวดเร็วและกว้างไกลขึ้น มีลักษณะของความเป็นดิจิทัล (digitalization) ที่สามารถนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นข้อความ ภาพ เสียง และภาพเคลื่อนไหว อีกทั้งเข้าถึงผู้รับสารได้มากขึ้น และเฉพาะกลุ่มขึ้น ตลอดจนมีลักษณะของการสื่อสารสองทาง (two way communication) มากกว่าสื่อดั้งเดิมหรือสื่อกระแสหลัก ทำให้ในเนื้อหาของข่าวที่นำเสนอผ่านสื่อดิจิทัลมักจะมีส่วนผสมของความคิดและการตัดสินใจ สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับประชาชนได้มากขึ้น

2. ลักษณะของผู้รับสารในปัจจุบัน ที่มีความการดำเนินชีวิตเร่งรีบขึ้น ทำให้มักชอบบริโภคสื่อที่ง่าย ไม่ต้องใช้เวลาอ่านมาก และนิยมรับข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์บนสมาร์ตโฟน หรือคอมพิวเตอร์พกพา มากกว่าการอ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ หรือดูโทรทัศน์ นอกจากนี้ ผู้รับข่าวสารออนไลน์ยังสามารถเลือกรับสารเฉพาะที่ตนสนใจ และรับสารได้ทุกเวลาที่ต้องการ โดยไม่ได้ขึ้นอยู่กับตารางเวลาของสื่อ เช่น การพิมพ์ข่าวใหม่ของหนังสือพิมพ์ที่ต้องรออ่านในวันถัดไป หรือตารางการออกอากาศข่าวโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ ที่มีการกำหนดเวลาไว้อย่างชัดเจน แต่ข่าวสารออนไลน์ที่มีการเผยแพร่บนอินเทอร์เน็ตนั้นมีความรวดเร็วแบบทันทีทันใด (real time) และสามารถทำการสืบค้นได้ตลอดเวลา

3. การปรับตัวขององค์กรสื่อ แม้ข่าวบนสื่อดิจิทัล จะเริ่มต้นมาจากการปรับตัวขององค์กรหนังสือพิมพ์ที่เพิ่มช่องทางการเผยแพร่ข่าวสารผ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ แต่เมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารบนอินเทอร์เน็ตพัฒนาการขึ้นโดยตลอด ก็ทำให้ข้อมูลข่าวสารถูกเผยแพร่ออกมาในรูปแบบอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะ ส่งข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคม ซึ่งข่าวสารออนไลน์จะมีลักษณะที่ตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของปัจเจกบุคคลมากขึ้น มีการปรับรูปแบบการนำเสนอให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับสารในปัจจุบัน เช่น การสรุปข่าวที่มีเนื้อหายาว ๆ ยาว ๆ เป็นคลิปวิดีโอสั้น ๆ ใช้เวลารับสารประมาณ 2 – 3 นาที และการใช้เทคนิคคอมพิวเตอร์ออกแบบและตกแต่งภาพกราฟิกที่ช่วยส่งเสริมและสร้างความเข้าใจเนื้อหาของข่าวได้ง่ายและเร็วขึ้น

4. มีแหล่งข้อมูลสารสนเทศ “ข่าว” ในสื่อดิจิทัลมีลักษณะเป็น “ข้อมูลข่าวสาร” (information) ที่มาจากการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์จากแหล่งข้อมูลจำนวนมากมหาศาล สามารถเชื่อมโยงให้เกิดการขบคิด แลกเปลี่ยนด้วยมุมมองที่ลึกและกว้างขึ้น บางครั้งการถกเถียงหรือแสดงความคิดเห็นของผู้ใช้สื่อดิจิทัลก็ทำให้เกิดเป็นประเด็นทางสังคม นำไปสู่การพูดถึงในวงกว้างและเป็นวาระแห่งชาติที่ทุกคนตระหนักและให้ความสำคัญ อย่างไรก็ตาม ข่าวสารที่เผยแพร่อยู่บนสื่อออนไลน์ในปัจจุบันมีจำนวนมากมายมหาศาล ข่าวสารจำนวนมากมาจากแหล่งที่มาที่หลากหลาย ทุกคนทั่วไปที่เป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ต และสื่อมวลชนมืออาชีพ ซึ่งเป็นทั้งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ขณะเดียวกันข้อมูลจำนวนมากที่เผยแพร่ออกมาเพื่อผลประโยชน์บางอย่างของคนบางกลุ่ม และข่าวสารที่ขาดความน่าเชื่อถือนี้บางส่วนมาจากเว็บไซต์ประเภท click bait ซึ่งใช้เทคนิคการพาดหัวข่าวที่กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของผู้อ่าน ทำให้ต้องคลิกเข้าไปอ่านเนื้อหาข่าว แต่พออ่านแล้วอาจจะพบว่า เป็นเรื่องไร้สาระหรือเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับที่พาดหัวเลยก็ได้ ข่าวประเภทนี้ต้องการใช้ยอดการกดถูกใจ (like) และแบ่งปัน (share) ของผู้ใช้สื่อสังคมเพื่อเป้าหมายในการขายพื้นที่โฆษณา ดังนั้น ผู้เขียนคิดว่าทักษะที่เกี่ยวข้องกับข่าวในยุคสื่อดิจิทัลนี้จำเป็นต้องมีอยู่ทั้งในตัวของผู้สื่อข่าว (ผู้ส่งสาร) และผู้ใช้สื่อ (ผู้รับสาร) ด้วย

รูปแบบการนำเสนอข่าวบนสื่อดิจิทัล

เนื่องจากธรรมชาติของสื่อดิจิทัลนั้นค่อนข้างมีความยืดหยุ่นและไม่มีแบบแผนตายตัว ทำให้การนำเสนอข่าวในปัจจุบันจึงมีความหลากหลาย อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้พยายามสังเคราะห์และสรุปรูปแบบการนำเสนอข่าวที่สื่อดิจิทัลและสำนักข่าวออนไลน์นิยมนำเสนอในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย 5 รูปแบบหลัก ๆ ได้แก่

1. หนังสือพิมพ์ออนไลน์ (online newspaper) เป็นการนำข่าวจากสื่อหลักมานำเสนอบนสื่อออนไลน์ โดยใช้รูปแบบการเขียนข่าวเหมือนกับข่าวหนังสือพิมพ์ ซึ่งนิยมใช้การเขียนข่าวแบบปิระมิดหัวกลับ คือ เรียงลำดับเนื้อหาส่วนที่สำคัญที่สุดมาก่อน และตามด้วยเนื้อหาที่มีความสำคัญรองลงมา โดยโครงสร้างของรายงานข่าวจะประกอบไปด้วย พาดหัวข่าว (headline) บรรณานุกรมหรือโปรย (lead) ส่วนเชื่อม (neck) และเนื้อหาข่าว (content) การนำเสนอข่าวในลักษณะนี้สามารถทำได้บนสื่อดิจิทัล ซึ่งอยู่ในรูปแบบของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ เนื่องจากสื่อดิจิทัลมีพื้นที่มากพอที่จะให้รายละเอียดของข่าวได้เช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์

ลูปอีก 13 วัน

มีใบเสร็จยืนยันว่าการเลือกตั้งใหญ่ วันที่ 24 มีนาคม จะมีที่น้องประชาชนแห่ไปใช้สิทธิมากเป็นประวัติการณ์

ดูได้จากกาการเดินตัวไปใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรที่ประเทศมาเลเซีย ซึ่งคนไทยลงทะเบียนขอใช้สิทธิเลือกตั้ง 4,139 คน

ปัญหาเกิดขึ้นเพราะสถานทูตไทยในกรุงกัวลาลัมเปอร์ เปิดให้ใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงวันเดียว แถมจัดคูหาลงคะแนนเพียง 3 คูหา

ซึ่งไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ลงทะเบียนกว่า 4 พันคน

ทำให้ต้องยื่นรอตต่อคิวกันยาว เพื่อลงคะแนนที่สถานทูตไทย

จนสถานทูตต้องขยายเวลาใช้สิทธิเลือกตั้งเพิ่มอีก 1 วัน เพื่อให้ชาวไทยในมาเลเซียได้ใช้สิทธิเลือกตั้งครบถ้วนตามความตั้งใจ

"แมลงจันทน์"

อ่านต่อ +

ภาพที่ 1 หนังสือพิมพ์ออนไลน์
ที่มา: <http://www.thairath.co.th/>

จากภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่าการนำเสนอข่าวในลักษณะนี้ ปรากฏเป็นข่าวตามหน้า 1 ของหนังสือพิมพ์ที่มีลักษณะเดียวกับหนังสือพิมพ์ฉบับกระดาษ โดยใช้เนื้อหาข่าวและภาพข่าวเดียวกัน ส่วนการอ่านข่าวหน้าในนั้นผู้อ่านก็สามารถเปิดอ่านได้เช่นเดียวกัน การนำเสนอข่าวลักษณะนี้เกิดขึ้นในช่วงแรก ๆ ที่องค์กรหนังสือพิมพ์เริ่มปรับตัวมาใช้สื่อดิจิทัลเป็นสื่อเสริมหนังสือพิมพ์ฉบับกระดาษ แต่ในปัจจุบันหน้าเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์ก็อาจจะมีการออกแบบที่แตกต่างออกไป

2. การนำเสนอแบบข่าวด่วน (breaking news) การนำเสนอข่าวในรูปแบบนี้ คือ การใช้คุณลักษณะด้านความเร็วของสื่อดิจิทัลได้เป็นประโยชน์มาก ซึ่งสำนักข่าวออนไลน์ส่วนใหญ่ก็นิยมใช้การนำเสนอข่าวในลักษณะเป็นการสรุปข่าวสั้น ๆ ให้ผู้รับสารได้ทราบเป็นเบื้องต้นก่อนว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น แล้วหลังจากนั้นเมื่อสามารถรวบรวมรายละเอียดได้ก็จะนำเสนอเป็นรายงานข่าวในฉบับเต็มอีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ 2 การนำเสนอแบบข่าวด่วน
ที่มา: Line Today

การนำเสนอข่าวด่วนนี้สำนักข่าวมักจะใช้ช่องทางสื่อสังคม (social media) ขององค์กรในการนำเสนอ เพราะมีคุณลักษณะที่เอื้อให้สามารถนำเสนอเนื้อหาและภาพข่าวได้แบบทันทีทันใด บางครั้งอาจจะนำเสนอแค่เพียงพาดหัวข่าว และโปรยข่าวไปก่อน แล้วจึงมานำเสนอรายละเอียดอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม การนำเสนอข่าวในลักษณะนี้ก็มักมีความผิดพลาดเกิดขึ้นได้ง่าย เพราะผู้สื่อข่าวมักจะเน้นในเรื่องความรวดเร็ว แต่ขาดการตรวจสอบความถูกต้อง ทำให้ข่าวขาดความน่าเชื่อถือได้

3. การนำเสนอข่าวแบบยั่งยืน (evergreen journalism) ข่าวประเภทนี้ค่อนข้างทำยาก แต่มีคุณค่า มีความยั่งยืน และเป็นประเด็นที่มีนัยสำคัญทางสังคม สุทธิชัย หยุ่น [5] กล่าวว่า evergreen journalism หมายถึง การที่นักข่าวเจาะข่าวที่มีเนื้อหาลุ่มลึก และสามารถดึงดูดความสนใจและความเห็นหลากหลายจากผู้ที่ติดตาม ยิ่งเมื่ออยู่ในรูปแบบดิจิทัล แล้วรายงานข่าวชิ้นนั้น ๆ ก็ยิ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบรายงานสดต่อไปได้อย่างยาวนาน และเพิ่มพูนเนื้อหาสาระไปได้ตลอดเวลาตามสถานการณ์ และรายละเอียดเพิ่มเติมหรือข้อมูลเสริมจากประชาชนทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ

ภาพที่ 3 การนำเสนอข่าวแบบยั่งยืน (evergreen journalism)
ที่มา: <https://www.facebook.com/thestandardth/>

การนำเสนอข่าวรูปแบบนี้อาจจำเป็นต้องอาศัยผู้สื่อข่าวและองค์กรข่าวมืออาชีพ เพราะต้องใช้ความสามารถในการวิเคราะห์และนำเสนอเนื้อหาข่าวที่ถูกต้อง ครบถ้วน มีข้อมูลหลักฐานที่เพียงพอต่อความน่าเชื่อถือ ตลอดจนศักยภาพในการเข้าถึงแหล่งข่าวได้ การใช้สื่อดิจิทัลในการนำเสนอจะสามารถช่วยสนับสนุนข้อมูลให้สื่อสารเนื้อหาข่าวออกไปได้อย่างรวดเร็ว และสามารถส่งเสริมให้เกิดการขยายข้อมูลและให้รายละเอียดของข่าวได้จากผู้อ่านที่เข้ามาอ่านและแสดงความคิดเห็นอีกด้วย

4. การนำเสนอข่าวแบบอธิบายความ (explanatory journalism) คือ รูปแบบการรายงานข่าวที่เน้นการอธิบายเรื่องที่สลับซับซ้อนหรือมีหลายมิติ ซึ่งอาจจะมีส่วนที่คล้ายกับการนำเสนอข่าวแบบยั่งยืนอยู่มาก แต่ประเด็นข่าวที่นำเสนอในลักษณะอธิบายความอาจจะไม่ใช่เรื่องฮือฮาที่สร้างความเกรียวกราวในพาดหัวข่าว แต่เป็นประเด็นที่มีผลกระทบต่อผู้คนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

Facebook has said a live broadcast of last week's Christchurch attacks was viewed fewer than 200 times, as the firm faces growing criticism for failing to block the footage.

On Friday, a gunman live-streamed for 17 minutes an attack on two mosques that killed 50 people.

Facebook said the video was viewed 4,000 times in total before it was removed.

Social media firms have struggled to stop the spread of copies of the video.

In the wake of the shooting, several world leaders have called on social media companies to take more responsibility for the extremist material posted on their platforms

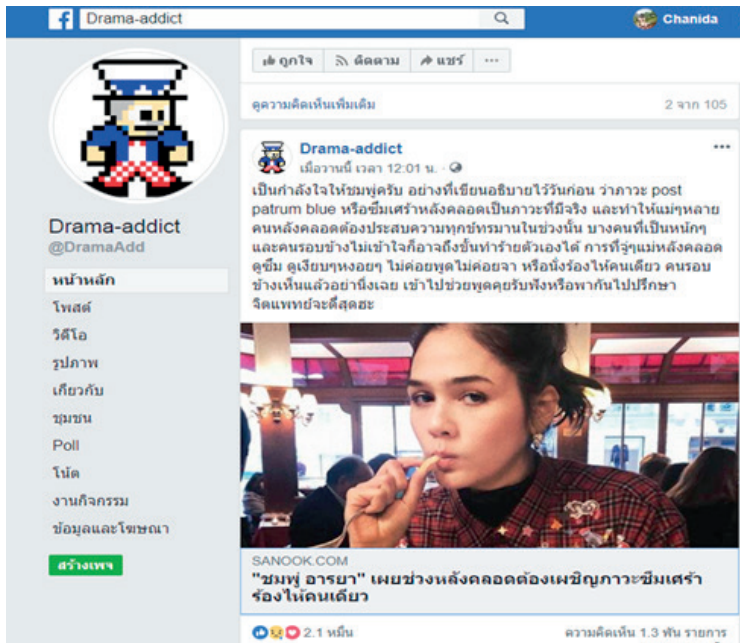
- **Who were the Christchurch victims?**
- **Social sites seek to stop NZ attack clips**
- **Who were the Christchurch victims?**

ภาพที่ 4 การนำเสนอข่าวแบบอธิบายความ (explanatory journalism)

ที่มา: <https://www.bbc.com/news/>

การนำเสนอข่าวแบบอธิบายความมีจุดเด่นที่การให้รายละเอียดของข่าวอย่างรอบด้าน ดังนั้น ผู้สื่อข่าวจึงต้องอาศัยแหล่งข้อมูลและแหล่งข่าวที่หลากหลาย พร้อมทั้งต้องใช้ความสามารถในสกัดและวิเคราะห์ข้อมูลมาประกอบในรายงานข่าวให้เกิดคุณค่า และมีประโยชน์กับผู้อ่านให้มากที่สุด ทั้งนี้ รายงานขवालักษณะนี้สามารถใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงทางวิชาการได้อีกด้วย

5. การนำเสนอข่าวแบบให้ติดตามต่อจากลิงค์ข่าวต้นฉบับ รูปแบบการนำเสนอขवालักษณะนี้นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะ ในเพจข่าว ซึ่งองค์ประกอบสำคัญนอกจากเนื้อหาข่าวโดยสรุปแล้ว ยังประกอบไปด้วยแง่มุมความคิดเห็นของผู้ดูแลเพจนั้น ๆ ด้วย โดยเพจดังต่าง ๆ ก็มีลักษณะที่เฉพาะแตกต่างกันไป ตามความคาดหวังหรือรสนิยมของผู้ติดตาม การให้ข้อมูลข่าวต้นฉบับในลักษณะของลิงค์ที่อยู่ตอนท้ายของการนำเสนอข่าวแบบนี้ อาจไม่จำเป็นเสียด้วยซ้ำสำหรับผู้ติดตาม เพราะรสนิยมที่ชื่นชอบการโพสต์การแชร์ข่าวนี้อยู่แล้ว

ภาพที่ 5 การนำเสนอข่าวแบบให้ติดตามต่อจากลิงค์ข่าวต้นฉบับ
ที่มา: <https://www.facebook.com/DramaAdd/>

ภาพที่ 6 การนำเสนอข่าวแบบให้ติดตามต่อจากลิงค์ข่าวต้นฉบับ
ที่มา: <https://www.csitereport.com/>

การนำเสนอข่าวในรูปแบบนี้เกิดจากลักษณะผู้รับสารของสื่อดิจิทัล ที่มีความเฉพาะกลุ่ม (niche) มากกว่าผู้รับสารจากสื่อมวลชนกระแสหลัก เพราะฉะนั้น การนำเสนอข่าวจากเพจข่าวจึงมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อตอบสนองกลุ่มเป้าหมายของตนเอง โดยเฉพาะ การใช้ภาษา สีสันในการนำเสนอ และการแสดงความคิดเห็นของผู้เขียนหรือผู้ดูแลเพจ อย่างไรก็ตาม รูปแบบการนำเสนอข่าวดังกล่าวนี้ว่า เป็นข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ซึ่งผู้เขียนอาจจะสนใจประเด็นข่าวและหยิบมาพูดถึงเพียงแคในบางแง่มุมเท่านั้น ในส่วนของรายละเอียดทั้งหมดผู้อ่านต้องไปติดตามอ่านจากลิงค์ข่าวต้นฉบับดังที่กล่าวไปแล้ว

การนำเสนอข่าวทั้ง 5 รูปแบบที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ข้างต้นนั้นเป็นรูปแบบที่เกิดจากการปรับตัว ยอมรับนวัตกรรมขององค์กรสื่อตั้งแต่ในระยะเริ่มต้นที่อินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทต่อกระบวนการสื่อสารมวลชน จนมาถึงในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีดิจิทัลได้เจริญก้าวหน้าไปมาก องค์กรสื่อก็มีการเรียนรู้และปรับตัวมาโดยตลอด ดังนั้น การนำเสนอข่าวก็มีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การนำเสนอข่าวทั้ง 5 รูปแบบที่ผู้เขียนนำเสนอไว้นี้ก็อาจมีความแตกต่างในประเด็นย่อย ๆ รวมถึงลักษณะเฉพาะบางอย่างที่หลากหลายอีกมาก ทั้งนี้ ก็ขึ้นอยู่กับองค์กรสื่อ ผู้สื่อข่าว ตลอดจนผู้ผลิตเนื้อหาข่าว

เทคนิคการนำเสนอข่าวบนสื่อดิจิทัล

นอกจากหลักการวิเคราะห์ผู้รับสารที่สามารถสร้างความสำเร็จให้กับการผลิตเนื้อหา (content) ของสื่อมวลชนแล้ว ในการสร้างเนื้อหาบนสื่อดิจิทัลยังมีแนวทางอื่น ๆ ที่ผู้สื่อข่าวหรือผู้สร้างเนื้อหาควรศึกษา และใช้เป็นโอกาสในการเข้าถึงผู้รับสาร การทำข่าวในเชิงสร้างสรรค์ (creative news) ถูกพูดถึงกันมากขึ้น ในวงการสื่อดิจิทัล และสำนักข่าวออนไลน์ โดยข่าวเชิงสร้างสรรค์ไม่ได้หมายถึงข่าวดี หรือข่าวในด้านบวกเท่านั้น แต่เป็นการสร้างสรรค์เนื้อหาที่ตอบสนองกลุ่มผู้รับสารทุกกลุ่ม ด้วยเทคนิคที่ทันสมัยและใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ เช่น การนำเสนอประเด็นที่สังคมให้ความสนใจ แต่ใช้วิธีการนำเสนอในมุมมองที่ต่างออกไป โดยใช้กราฟิกประกอบข่าวเพื่อดึงดูดความสนใจ และเทคนิคการพาดหัว หรือโปรยข่าวที่หลากหลาย เช่น การตั้งคำถาม การอ้างอิงผลสำรวจความคิดเห็น (โพล) และการอ้างอิงหรือ quote คำพูดของคนสำคัญ ๆ กับประเด็นข่าว เป็นต้น จากการวิเคราะห์ห้บริบทต่าง ๆ ทำให้สามารถสรุปแนวทางการนำเสนอข่าวบนสื่อดิจิทัลได้ดังต่อไปนี้

1. นำเสนอข้อมูลให้สั้นและกระชับ เพื่อตอบสนองการใช้ชีวิตของคนรุ่นใหม่ การอ่านข่าวที่มีเนื้อหาหรือรายละเอียดจำนวนมากไม่เหมาะกับวิถีชีวิตคนในปัจจุบัน เพราะการอ่านข่าวบนโทรศัพท์มือถือผ่านช่องทางสื่อสังคมได้ในทุก ๆ ที่ ทุก ๆ เวลา เป็นสิ่งที่สร้างความสะดวกสบายและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันได้มาก ข้อมูลข่าวจึงควรเป็นไปเพื่ออธิบายเหตุการณ์อย่างกระชับ สามารถอ่านให้เข้าใจได้อย่างรวดเร็ว

2. ใช้คุณสมบัติด้านความเร็วให้คุ้มค่า คุณสมบัติด้านความเร็วของสื่อดิจิทัลยังเป็นข้อได้เปรียบสื่อมวลชนดั้งเดิมอยู่มาก ดังนั้น การนำเสนอข่าวผ่านสื่อดิจิทัลจึงสามารถตอบสนองผู้รับสารได้แบบเรียลไทม์ คือ ทันทีทันใด เมื่อเกิดสถานการณ์ขึ้นก็สามารถรายงานข่าวได้ทันที ทั้งในรูปแบบการสรุปข่าว ข่าวด่วนหรือการรายงานสด (live) ซึ่งนิยมใช้กันมากในปัจจุบัน อีกทั้งองค์ประกอบของข่าว ก็ให้ความสำคัญในด้านความเร็วอยู่แล้ว และสื่อมวลชนทุกประเภทจึงต้องทำงานแข่งกับเวลาเพื่อให้ข่าวที่นำเสนอไปถึงผู้รับสารโดยเร็วที่สุด อย่างไรก็ตาม การรายงานข่าวผ่านสื่อดิจิทัลนั้นก็สามารถทำได้รวดเร็วกว่าสื่อดั้งเดิม เพราะได้ลดขั้นตอนในกระบวนการสื่อข่าวบางกระบวนการออกไป เช่น กระบวนการคัดกรองข่าวสาร กระบวนการออกแบบและจัดหน้าของสื่อหนังสือพิมพ์ กระบวนการถ่ายภาพและตัดต่อของสื่อโทรทัศน์ หรือกระบวนการอัดเทปรายการหรือรอเวลาออกอากาศของสื่อวิทยุ เป็นต้น

3. ตรวจสอบข้อมูลและความถูกต้อง แนวทางการนำเสนอข่าวในเรื่องความถูกต้องนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการใช้คุณสมบัติด้านความเร็วของสื่อดิจิทัลโดยขาดความระมัดระวัง รอบคอบ ทำให้พบข้อผิดพลาดในการรายงานข่าวเป็นประจำ และทำให้ฐานะของสื่อดิจิทัลยังไม่สามารถยกระดับเป็นสื่อมืออาชีพได้เช่นเดียวกับสำนักข่าวที่เผยแพร่ในช่องทางของสื่อกระแสหลัก ข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นในข้อมูลข่าวทางสื่อดิจิทัลนั้นยังทำให้ความน่าเชื่อถือในตัวผู้สื่อข่าว สำนักข่าว และสื่อน้อยลงด้วย ดังนั้น ในการนำเสนอข่าวมวลชนทางวารสารบนสื่อดิจิทัล ผู้สื่อข่าวและสำนักข่าวเองก็ต้องให้ความสำคัญต่อความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารด้วย เพื่อการยกระดับความน่าเชื่อถือ และเป็นที่พึงพาให้กับสังคมต่อไป

4. เลือกใช้ข้อมูล (ข้อความ/ภาพนิ่ง/ภาพเคลื่อนไหว/กราฟิก) อย่างเหมาะสม ถึงแม้ว่าศักยภาพในการเผยแพร่ข้อมูลของสื่อดิจิทัลจะมีรูปแบบที่หลากหลาย แต่การเลือกนำเสนอข้อมูลให้เหมาะสมก็มีความสำคัญต่อการเข้าถึงผู้รับสารด้วยเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ผู้สื่อข่าวต้องสามารถแยกแยะประเภทของข้อมูล และพิจารณาว่า ข่าวในลักษณะอย่างไร ควรนำเสนอด้วยข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว หรือใช้การออกแบบกราฟิกเข้ามาช่วย เช่น หากเป็นข้อมูลที่เป็นผลการวิจัยที่ต้องรายงานตัวเลขเชิงสถิติ การนำเสนอข้อมูลด้วยภาพกราฟิกก็อาจจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น หรือหากได้คลิปวิดีโอการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความสำคัญต่อเหตุการณ์มาก ๆ ก็ควรนำเสนอด้วยคลิปวิดีโอหรือภาพเคลื่อนไหว ประกอบกับ ข้อความสั้น ๆ ที่สามารถบอกให้ผู้รับสารรู้ได้ว่า เป็นเหตุการณ์เกี่ยวกับอะไร มีความสำคัญและควรจะดูคลิปวิดีโอนั้นจนจบหรือไม่ เป็นต้น จากเหตุผลที่กล่าวมาในข้างต้นทำให้ผู้สื่อข่าวในปัจจุบันต้องมีทักษะที่จำเป็นในการรายงานข่าวที่หลากหลาย รอบด้าน หรือ multi skill คือ สามารถผลิตเนื้อหาได้หลายรูปแบบ เนื่องจากสำนักข่าวส่วนใหญ่จะนิยมจ้างผู้สื่อข่าวที่มีลักษณะดังกล่าว เพื่อการประหยัดงบประมาณในการจ้างคนด้วยนั่นเอง

5. ใช้ประโยชน์จากคุณสมบัติการสื่อสารสองทางของสื่อ การนำเสนอข้อมูลข่าวสารบนสื่อดิจิทัลนั้นเปิดโอกาสให้เกิดการสื่อสารสองทาง (two way communication) มากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ของผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การแลกเปลี่ยนข้อมูล รับฟัง และสำรวจความคิดเห็นจากประชาชนกลุ่มเป้าหมาย สามารถเปิดประเด็นข่าวให้กว้างและลึกขึ้น ตลอดจนเป็นการเปิดมุมมองใหม่ของการทำข่าวสู่ความหลากหลายที่ต่างจากกระบวนการสื่อข่าวแบบดั้งเดิม เช่น การไลฟ์สดสัมภาษณ์แหล่งข่าวที่นิยมทำกันมากขึ้นในปัจจุบันนี้ บางครั้งผู้สื่อข่าวหรือผู้ดำเนินรายการก็เปิดโอกาสให้ผู้รับสารตั้งคำถามกับแหล่งข่าวผ่านการแสดงความคิดเห็น (comment) เป็นต้น

นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ The New York Times ได้ตีพิมพ์บทความชื่อ Journalism that Stands Apart หรือ “การทำข่าวที่โดดเด่น” ซึ่งเป็นผลการศึกษาจากกลุ่มศึกษา 2020 เพื่อค้นหาวิธีทำข่าว หรือสื่อสารในรูปแบบใหม่ ๆ และนำศึกษาเพื่อนำมาปรับใช้กับการทำงานของตน โดยบทความดังกล่าวได้เสนอแนวทางการเปลี่ยนแปลงด้านการรายงานข่าวไว้ดังนี้ [6]

1. ข่าวจะต้องสื่อสารด้วยภาพมากขึ้น โดยยกสถิติการแชร์ข่าวที่มีการสื่อสารด้วยภาพ พวกเขามองว่าปัญหาเดิมของการรายงานข่าวที่ผ่านมา คือ นักข่าวไม่ได้เรียนรู้ หรือไม่มีความสามารถพอที่จะใส่ภาพที่เหมาะสมลงในข่าว เช่น ข่าวรถไฟใต้ดินในนิวยอร์กในปี 2016 ที่โหมสก็ถูกล้อเลียนเพราะไม่ใช่แผนที่ใต้ดินไว้ด้วยการขาดการสื่อสารด้วยภาพที่เหมาะสม อาจเป็นผลลัพธ์จากระบบจัดการคอนเทนต์ของโหมสด้วย (ชื่อว่า Scoop) ที่ทำให้การใส่ภาพเป็นความจำเป็นหลัง ๆ (afterthought) ซึ่งฝ่ายโปรแกรมของโหมสก็เริ่มใช้เครื่องมือชื่อว่า Oak เพิ่มเติม เพื่อแก้ปัญหานี้ พวกเขาคิดว่าจะต้องฝึกอบรมทั้งนักข่าวและบรรณาธิการ ในเรื่องการสื่อสารด้วยภาพ และช่างภาพ คนถ่ายวิดีโอ และฝ่ายกราฟิกจะมีบทบาทสำคัญในการปรับตัวนี้

2. ชาวจะต้องใช้การผสมผสานสื่อดิจิทัลให้ดีกว่านี้ ทีมศึกษายกตัวอย่าง “ข่าวเด่นประจำวัน” (daily briefing) ที่พวกเขาารู้สึกว่าประสบความสำเร็จมาก มีผู้ติดตามจำนวนมาก นี่เป็นนวัตกรรมที่ควรใช้ให้มากกว่านี้ ควรทำให้เกิดมากกว่านี้ พวกเขาคิดว่านักข่าวควรใช้สื่อ อย่างเช่น จดหมายข่าว การแจ้งเตือน FAQ (คำถามที่ถามบ่อย) ตารางคะแนน เสียง ภาพ และสื่ออื่น ๆ เพื่อช่วยในการรายงานข่าวมากขึ้น ที่น่าสนใจ คือ พวกเขาคิดว่า การใช้สื่อพวกนี้จะทำให้โหม่มีความ “เป็นสถาบัน” ลดลง และมีความเป็น “บทสนทนา” (conversational) มากขึ้น ซึ่งปกติแล้วนักข่าวของโหม่สก็ใช้สไลด์บทสนทนาในการเล่าข่าวผ่านทางโซเชียลมีเดีย โทรศัพท์ และวิทยุอยู่แล้ว และสไลด์บทสนทนายก็เป็นธรรมชาติของอินเทอร์เน็ต

3. เราต้องทำข่าวสกับด้วยวิธีใหม่ ๆ และทำ ‘บริการ’ ให้มากขึ้น ในช่วงที่ผ่านมา โหม่สได้ทดลองโมเดลธุรกิจใหม่ ๆ เช่น เปิดหน้าสูตรอาหาร Cooking (ซึ่งสามารถสั่งซื้อเครื่องปรุงและส่วนประกอบได้ทันที) และเปิดหน้า Watching แนะนำรายการโทรทัศน์ ซึ่งเซกชั่นไลฟ์สไลด์พวกนี้ เดิมทีเกิดมาเพื่อหาโฆษณาอยู่แล้ว นี่เป็นเป้าหมายที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 1970 แต่ว่าทีมศึกษารู้สึกว่า ตอนนี้เป้าหมายไม่ได้เคลื่อนไปจากเดิมเลยพวกเขาประเมินว่าผู้อ่านต้องการคำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ จากโหม่สอยู่แล้ว พวกเขาจึงต้องทำงานเพื่อสนองความต้องการนี้ให้ดีขึ้น

4. ผู้อ่านจะต้องมีส่วนมากขึ้นในการรายงาน โหม่สบอกว่า ตนเองมีส่วนคอมเมนต์ที่ “อหยาศัยดี และประสบความสำเร็จมากที่สุด” เป็นอันดับต้น ๆ ของวงการข่าว แต่ก็ยังไม่เปิดโอกาสให้ผู้อ่านมีส่วนร่วมมากเพียงพอ จึงต้องมีความพยายามในส่วนนี้มากขึ้นในอนาคต เพื่อสร้างสังคมผู้อ่าน

เทคนิคในการนำเสนอข่าวบนสื่อดิจิทัลนั้นอาจจะเป็นประเด็นที่ต้องใช้เวลาทำการศึกษา ค้นคว้า และทดลองต่อไป แต่การเข้าใจถึงธรรมชาติและคุณสมบัติของสื่อดิจิทัลก็นับว่าเป็นเทคนิคแรกที่ผู้อ่านและสำนักข่าวควรต้องเรียนรู้และนำมาปรับใช้เป็นเบื้องต้น และด้วยคุณสมบัติของสื่อที่สามารถจดจำ และเก็บข้อมูลผู้ใช้สได้ ก็เป็นข้อได้เปรียบอย่างหนึ่งที่องค์กรสื่อจะได้นำมาศึกษาเพื่อปรับปรุงการทำงานให้ตอบสนองกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้นอีกด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าใจถึงธรรมชาติของสื่อในด้านคุณสมบัติและข้อดีแล้ว ผู้ผลิตเนื้อหาที่มีความจำเป็นต้องเรียนรู้ถึงด้านที่อาจนำมาสู่ผลเสียทั้งต่อองค์กรและสังคมด้วย กล่าว คือ ข้อมูลที่อยู่บนโลกอินเทอร์เน็ตนั้นมีข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถืออยู่เป็นจำนวนมาก หากจะนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประกอบการรายงานข่าว ก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตรวจสอบ หรือหาข้อมูลมาสนับสนุนความน่าเชื่อถือก่อนที่จะนำมาใช้เป็นแหล่งข่าว และเผยแพร่สู่สาธารณะ

สรุป

ข่าวในยุคดิจิทัลมีลักษณะเป็นข้อมูลจำนวนมากที่สามารถใช้มาอธิบายเหตุการณ์หรือประเด็นทางสังคมที่เกิดขึ้นได้อย่างรอบด้าน และลึกซึ้งขึ้น การพิจารณาองค์ประกอบของเหตุการณ์เพื่อนำมาเสนอเป็นเนื้อหาประเภทข่าวผ่านทางสื่อดิจิทัลนั้นไม่ได้มีความแตกต่างไปจากหลักการพิจารณาองค์ประกอบของเหตุการณ์ตามหลักวารสารศาสตร์แบบดั้งเดิมมากนัก แต่จะให้น้ำหนักและความสำคัญในประเด็นความเด่นและความสำคัญของบุคคล ผลกระทบต่อสังคม และเหตุการณ์ที่เป็นข่าวร้ายหรือโศกนาฏกรรม รวมถึงประเด็นความขัดแย้งมากกว่าองค์ประกอบด้านอื่น ๆ

ความแตกต่างของข่าวในยุคสื่อดั้งเดิมกับสื่อดิจิทัลที่เห็นได้ชัด คือ องค์ประกอบของการนำเสนอข่าว เพราะธรรมชาติของสื่อดั้งเดิมแต่ละประเภทจะมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน ทำให้องค์ประกอบในการนำเสนอ

จึงมีข้อจำกัดตามข้อจำกัดของสื่อนั้น ๆ ขณะที่สื่อดิจิทัลสามารถหลอมรวมคุณลักษณะของสื่อดั้งเดิมทุกประเภทไว้ภายใต้สื่อเดียว องค์ประกอบในการนำเสนอข่าวจึงมีความหลากหลาย ทั้งข้อความ ภาพ เสียง ภาพเคลื่อนไหว ภาพกราฟิก มุมมองด้านความคิดและการตัดสินใจ ปฏิสัมพันธ์กับผู้อ่าน และการเชื่อมโยงข้อมูล ทำให้ข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ทางสื่อดิจิทัลมีความน่าสนใจ และตอบสนองผู้รับสารได้มากขึ้น

นอกจากนี้ ข่าวในสื่อดิจิทัลยังมีรูปแบบในการนำเสนอที่หลากหลายมากขึ้นด้วย แม้ว่าหลักการนำเสนอข่าวจะไม่แตกต่างจากรูปแบบของสื่อดั้งเดิมมากนัก แต่ข่าวในรูปแบบการนำเสนอข่าวของสื่อดิจิทัลก็สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งคนอ่านที่มีเวลามากพอในการบริโภคข่าว ก็อาจจะเลือกอ่านข่าวที่นำมาจากข่าวหนังสือพิมพ์ แต่อยู่ในแพลตฟอร์มออนไลน์ คนที่ไม่มีเวลาอ่านข่าวมากนักก็อาจจะนิยมอ่านข่าวสั้นแบบสรุปความ หรือการอัปเดตข่าวด่วนแบบเรียลไทม์ และผู้ใช้สื่อดิจิทัลบางกลุ่มก็นิยามอ่านข่าวจากเพจข่าวที่มีสไตล์ การนำเสนอเฉพาะตัว เช่น การแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์หรือประเด็นทางสังคมอย่างดุเดือด เผ็ดร้อน แล้วก็ใส่ลิงค์ข่าวต้นฉบับให้ผู้อ่านที่สนใจไปติดตามรายละเอียดข่าวต่อ ตลอดจนรูปแบบการนำเสนอข่าวแบบยั่งยืนและอธิบายความที่สามารถยกระดับการนำเสนอข่าวให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านและสังคมได้เช่นเดียวกับสื่อกระแสหลัก

ด้วยธรรมชาติและคุณสมบัติของสื่อดิจิทัลสามารถตอบสนองการใช้ชีวิตของคนในปัจจุบันได้อย่างดี ทำให้คนหันมาบริโภคและส่งข่าวสารกันผ่านสื่อดิจิทัลกันมากขึ้นเรื่อย ๆ และด้วยคุณสมบัติของสื่อประเภทนี้ที่แตกต่างไปจากสื่อดั้งเดิมในหลายด้าน การนำเสนอข่าวจึงควรใช้หลักการที่เหมาะสม เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น โดยหลักการนำเสนอข่าวทางสื่อดิจิทัลนั้นมีเทคนิค คือ การนำเสนอข้อมูลให้สั้นและกระชับ โดยการเลือกใช้ข้อมูล (ข้อความ/ภาพนิ่ง/ภาพเคลื่อนไหว/กราฟิก) อย่างเหมาะสม ตลอดจนใช้คุณสมบัติด้านความเร็วให้คุ้มค่า ขณะเดียวกันก็ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอย่างระมัดระวัง และใช้ประโยชน์จากคุณสมบัติการสื่อสารสองทางของสื่อ

เอกสารอ้างอิง

- [1] Pavlik, John. (1999). New Media and New: Implications for the Future of Journalism. *New media & Society*, 1(1). 54-59.
- [2] Meksrithongkhom, B. (2013) *News Reporting and Writing* (second edition). Phatutntanee: Bangkok University publisher. (in Thai).
- [3] Phuwasithis, W. (2016). Phatutntanee: Bangkok University publisher. (in Thai).
- [4] Stony Brook Center for News Literacy. (n.d.). *Universal News Drivers*. (Online). Retrieved 14 January, 2019, from <https://digitalresource.center/content/universal-news-drivers>.
- [5] Sudtichai Yun. (2012). *The Future of News*. Bangkok: Nation Broadcasting Co., Ltd. (in Thai).
- [6] Thematter. (2017). *“Journalism that Stands Apart” case study of New York Times*. (Online). Retrieve 22 February, 2019, from <https://thematter.co/byte/howmedia/16689>. (in Thai).

ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก
กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
The Environmental Factors Related to Facebook Addiction
Behavior, Case study Undergraduate Students,
Prince of Songkla University

ภรณ์ีย ยี่ถีน^{1*} และเกษตรชัย และหีม
Poranee Yeetin^{1*} and Kasetchai Laeheem²

¹ นักศึกษาปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

² รศ.ดร., ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

¹ Ph.D. Student, Doctoral of Philosophy in Human and Social Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Songkhla, 90110, Thailand

² Assoc. Prof. Dr., Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Songkhla, 90110, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: poranee.y14@gmail.com

(Received: August, 7, 2019; Revised: January, 3, 2020; Accepted: February, 3, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กของนักศึกษาชั้นหนึ่งของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 160 คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมอาร์ เพื่อวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเชิงเส้น โดยใช้แนวคิดพฤติกรรมการเสพติด ร่วมวิเคราะห์พฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง ผลของการวิจัยพบว่า มีตัวแปรแวดล้อม 4 ตัวที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ได้แก่ การรับรู้เรื่องเฟซบุ๊ก (X_1) การสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม (X_3) อิทธิพลภายในครอบครัว (X_4) และการบริหารเวลา (X_5) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กของนักศึกษา โดยการรับรู้เรื่องเฟซบุ๊ก (X_1) มีความสัมพันธ์สูงสุด และการสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม (X_3) มีความสัมพันธ์ต่ำที่สุด กล่าวได้ว่า พฤติกรรมการเสพติดของนักศึกษาขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านการรับรู้เรื่องเฟซบุ๊กในระดับสูงสุด การเข้าใจประโยชน์ของเฟซบุ๊ก และสามารถกำหนดเวลาใช้งานที่เหมาะสม อาจช่วยลดพฤติกรรมการเสพติด อย่างไรก็ตาม การเพิ่มจำนวนสื่อสังคมออนไลน์ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ช่วยลดพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ปัจจัยแวดล้อม พฤติกรรมการเสพติด เฟซบุ๊ก

Abstract

This research article was to investigate the environmental factors relating to facebook addiction behavior among undergraduate students, Prince of Songkla University. The data were collected from 160 subjects and data were analyzed using the R program to calculate Pearson's product moment correlation coefficients and multiple linear correlation coefficients. Use the concept of addictive behavior Analyze Facebook addiction behavior of the sample group. The results of the study revealed four environmental factors that had positive relationships with Facebook addiction behavior among undergraduate students with predictability at a significance level of .001. These included the perceptions of facebook (X_1), support from social environment (X_3), within family influence (X_4), and time management (X_5) had positive relationships with facebook addiction behaviour among undergraduate students. The perceptions of facebook (X_1) had the highest level of relationship, and support from social environment (X_3) the lowest. The students' addiction behavior depends on the cognitive factors about Facebook at the highest level Understanding the benefits of Facebook, determine the appropriate time to use, and reduce addiction behavior. However, increasing the number of social media Which is one reason that helps reduce the behavior of Facebook addiction.

Keywords: The Environmental Factors, Addiction Behavior, Facebook

บทนำ

ท่ามกลางเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน อินเทอร์เน็ตเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของคนในสังคม เป็นผลทำให้คนในสังคมได้มีการปรับตัวเพื่อให้อยู่ในสังคม อินเทอร์เน็ตถือเป็นรูปแบบหนึ่งของวิวัฒนาการสื่อสารของคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคน Baby bloom ไปจนถึงกลุ่มคน Gen Z นำอินเทอร์เน็ตมาเป็นสื่อกลางของการสื่อสาร เป็นเครื่องมือช่วยอำนวยความสะดวกการเข้าถึงและการค้นหาข้อมูล การทำธุรกรรมทางการเงิน ซื้อขายแลกเปลี่ยน ไปจนถึงการกิจกรรมสร้างความบันเทิงผ่านอินเทอร์เน็ต ภายใต้การเปลี่ยนผ่านของยุคสมัยที่ให้ความสำคัญกับความรวดเร็วของการสื่อสารระหว่างกันกลุ่มคนให้ความสำคัญกับการเข้าถึงองค์ความรู้อันนำมาสู่การสร้างและพัฒนานวัตกรรมทางความคิดรูปแบบต่าง กล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของเทคโนโลยีที่สร้างการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคม การเปลี่ยนแปลงของการสื่อสารที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดพื้นที่สังคมออนไลน์ ในรูปแบบต่าง ๆ กลายเป็นพื้นที่ใหม่ของคนในสังคมที่ทวีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในแต่ละวัน

สังคมออนไลน์เป็นหนึ่งในกิจกรรมของคนในสังคมที่เกิดขึ้นผ่านการใช้อินเทอร์เน็ต โดยปัจจุบันสามารถทำการติดต่อ สื่อสารได้ทุกที่ ทุกเวลา ไม่เพียงแค่หน้าจอคอมพิวเตอร์ แต่เทคโนโลยีไร้สายที่ถูกพัฒนาขึ้นมา ทำให้การติดต่อสื่อสารสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว ไม่จำกัดพื้นที่และเวลา ได้รับความนิยมเพราะไม่เพียงแต่เพิ่มความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร แต่ยังเป็นพื้นที่สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ การซื้อขายแลกเปลี่ยน พื้นที่เข้าถึงสื่อความบันเทิง จึงไม่น่าแปลกใจที่สื่อสังคมออนไลน์ได้รับความนิยมจากคนในสังคม สื่อสังคมออนไลน์จึงไม่ได้ถูกมองแค่เพียงพื้นที่สำหรับกิจกรรมบันเทิง หรือการส่งผ่านข้อมูลข่าวสาร แต่กลายเป็นทั้งพื้นที่ทางการค้า พื้นที่การแสดงออกในด้านต่าง ๆ ของกลุ่มคนที่มีการรวมตัวกันที่มีจุดมุ่งหมายบางประการที่คล้ายคลึงกัน

สื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน มีบางส่วนได้รับความนิยมเป็นระยะเวลายาวนาน ๆ และมีแอปพลิเคชันใหม่ ๆ ถูกสร้างขึ้นมาให้ดึงดูดผู้ใช้งานในสังคมอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม หากพูดถึงแอปพลิเคชันที่ได้รับความนิยมและถูกกล่าวถึงในระดับสังคมโลก คงไม่มีใครไม่นึกถึงแอปพลิเคชันเฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นหนึ่งในสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมจากคนทั่วโลก เป็นพื้นที่สื่อกลางในการติดต่อ สื่อสาร สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันของกลุ่มคนในสังคม ซึ่งในประเทศไทยก็ได้รับการยอมรับและมีผู้ใช้กว่า 51 ล้านบัญชีทั่วประเทศ จากสถิติในปี 2561 พบว่าเฟซบุ๊ก เป็น 1 ใน 3 ของสื่อสังคมออนไลน์ยอดนิยมที่คนไทยใช้งานมากที่สุดติดต่อกัน 3 ปี โดยได้รับความนิยมอย่างมากจากกลุ่มคน Gen Y (ช่วงอายุ 18-37 ปี) และกลุ่มคน Gen Z (น้อยกว่า 18 ปี) ในประเทศไทย [1] ทั้งนี้ คนไทยใช้เวลาบนเฟซบุ๊ก สูงสุดเฉลี่ยต่อวันที่ 3 ชั่วโมง 10 นาที ซึ่งถือเป็นอันดับ 4 จากสถิติการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตระดับโลก [2] อย่างไรก็ตาม พบว่าคนในสังคมบางส่วนมีพฤติกรรมเสพติดโลกออนไลน์และนำมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในชีวิตประจำวันของตน [3]

การใช้เฟซบุ๊กในสังคมไทยปัจจุบัน ได้รับความนิยมจากกลุ่มคนทุกเพศวัย ความสนใจและดำเนินชีวิตประจำวันของกลุ่มคนผูกติดกับแอปพลิเคชันนี้ อย่างไรก็ตาม เฟซบุ๊กมีทั้งประโยชน์และโทษต่อผู้ใช้งานในสังคม การรับรู้ถึงประโยชน์และโทษของการใช้เฟซบุ๊ก การรู้เท่าทันในการใช้งานเฟซบุ๊กจึงเป็นสิ่งสำคัญ [3] เพื่อให้คนในสังคมทุกเพศวัยเปิดมุมมองด้านผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการใช้เฟซบุ๊กในชีวิตประจำวัน ศึกษาประโยชน์ของเฟซบุ๊กผ่านมุมมองของคนในสังคมส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสพติดของคนในสังคม ผ่านประสบการณ์ที่คนในสังคมได้รับจากการใช้งานเฟซบุ๊กในชีวิตประจำวัน [4]

ปัจจุบันเฟซบุ๊กมีการปรับปรุงให้ทันสมัยและได้มีการบริการที่หลากหลายเพื่อรองรับการใช้งานให้กลุ่มคนแต่ละช่วงวัย หลายครอบครัวมีการติดต่อสื่อสาร สร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกันโดยใช้สังคมออนไลน์เป็นสื่อกลาง เชื่อมโยงความสัมพันธ์ทั้งใกล้และไกล ครอบครัวที่มีการแต่งงานและแยกครอบครัวไปตั้งถิ่นฐานกันคนละพื้นที่ก็สามารถพูดคุย ติดต่อกัน ผ่านพื้นที่สังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย เฟซบุ๊กซึ่งเป็นแอปพลิเคชันที่ใช้งานง่าย และสะดวกต่อการค้นหาเพื่อน หรือญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลกันผ่านข้อมูลบางประการ อาทิ นามสกุล ชื่อโรงเรียน ชื่อจังหวัดที่เกิด เพื่อนที่ผู้ใช้งานอาจจะรู้จัก เพื่อนของเพื่อน

จากการใช้งานของเฟซบุ๊กที่แพร่หลาย และการสนับสนุนของสภาพแวดล้อมรอบข้างที่คนทุกเพศวัยมีการเริ่มใช้งานเฟซบุ๊กตามกลุ่มเพื่อน ครอบครัว ลูกหลาน เป็นผลให้สถิติของผู้ใช้เฟซบุ๊กในประเทศไทยเพิ่มจำนวนขึ้น [1] กล่าวได้ว่า เฟซบุ๊กเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมรุ่นใหม่ ซึ่งเมื่อมีการใช้งานเฟซบุ๊กเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดความนิยมของการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ เป็นผลให้เกิดแอปพลิเคชันสังคมออนไลน์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นเพื่อดึงดูดผู้ใช้งาน เป็นผลให้ เฟซบุ๊กได้มีการพัฒนา กิจกรรมและรูปแบบการใช้งานใหม่ ๆ ให้มีความหลากหลายเพื่อดึงดูดผู้ใช้งานมิให้เปลี่ยนไปใช้งานแอปพลิเคชันอื่น ๆ ยิ่งเป็นผลทำให้เฟซบุ๊กยังคงได้รับความนิยมท่ามกลางแอปพลิเคชันสังคมออนไลน์ใหม่ ๆ โดยเฉพาะ ในผู้ใช้กลุ่ม Gen Z ซึ่งมีแนวโน้มของการเกิดพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก จึงต้องมีการบริหารจัดการเวลาในการใช้งาน เพื่อลดโอกาสของการเกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

พฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กของกลุ่มคนใน Gen Y และ กลุ่มคน Gen Z ในประเทศไทยมีแนวโน้มของการมีพฤติกรรมการเสพติด ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่ได้เกิดจากการใช้สารเสพติด แต่เป็นพฤติกรรมที่ส่งผลต่อความพึงพอใจ การสร้างความสุข ก่อให้เกิดการกระทำซ้ำ [5] กลุ่มคน Gen Y และ Gen Z รู้จักเฟซบุ๊กจากการแนะนำของเพื่อน มีการใช้ระยะเวลาในการใช้งานเฟซบุ๊กทุกวัน เฉลี่ยวันละ 1-3 ครั้ง แต่แต่ละครั้งใช้เวลาเฉลี่ยมากกว่า 4 ชั่วโมง วัตถุประสงค์เพื่อผ่อนคลาย การสื่อสาร และจากอิทธิพลจากสังคม [6-7] อย่างไรก็ตามผลกระทบจากการใช้งานเฟซบุ๊ก ในระยะเวลานาน ส่งผลต่อสุขภาพ การดำเนินชีวิต และการศึกษาโดยเฉพาะ ในกลุ่มของนักเรียน นักศึกษา

พฤติกรรมการเสพติด เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากความหมกมุ่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนเกิดการกระทำซ้ำเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งอาจทำให้ลดความรับผิดชอบในพฤติกรรมอื่น ๆ ก่อให้เกิดปัญหาที่เกิดผลกระทบตามมา [8] ทั้งนี้พบว่ากิจกรรมที่เกิดในเฟซบุ๊กได้กระตุ้นให้มีการเกิดพฤติกรรมการเสพติด ไม่ว่าจะเป็นการเล่นภาพถ่ายของบุคคลลงไปในเฟซบุ๊ก เมื่อได้รับการกดไลค์ หรือแสดงความชื่นชอบ ยิ่งเป็นการกระตุ้นก่อให้เกิดการอยากกระทำซ้ำ อยากจะถ่ายรูปหรือทำกิจกรรมที่ได้รับการยอมรับอย่างต่อเนื่อง กระตุ้นให้เกิดความต้องการการยอมรับจากสังคมตามมุมมองเชิงจิตวิทยา แต่นั่นเป็นเพียงแง่มุมเดียวของการใช้งานเฟซบุ๊ก เนื่องจากเฟซบุ๊กเป็นพื้นที่ที่มีการรวมตัวของคนที่มีความหลากหลาย สามารถเข้าไปรวมกลุ่มแสดงความคิดเห็นในมุมมองต่าง ๆ กล่าวได้ว่าทั้งเป็นการเปิดพื้นที่เพื่อสร้างโอกาสในการแสดงความคิดเห็น แสดงตัวตน เพิ่มการเข้าถึงความรู้และการรับ-ส่งข้อมูลต่าง ๆ ของกลุ่มคนที่มิบริบทของพื้นที่ บริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย จึงง่ายต่อการใช้ระยะเวลานานเกินจำเป็นบนพื้นที่เฟซบุ๊กเนื่องจากกิจกรรมที่หลากหลายเหล่านั้น อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กปัจจุบันพบว่า การใช้งานเฟซบุ๊กจนเกินความเหมาะสมเกิดจากความเพลิดเพลินในการใช้งาน การรับ-ส่งสารเพื่อความบันเทิง จนเกิดอาการหมกมุ่นและใช้เวลานานอันเป็นผลทำให้เกิดผลกระทบต่อการเข้าสังคม ปัญหาด้านสุขภาพ เกิดความหลงใหล

จนเกินปกติ [7] การใช้งานเฟซบุ๊กทำให้ผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องไม่สามารถทราบได้ว่า บุตรหลานของตนเองได้รับสื่อประเภทไหน เหมาะสมหรือไม่ และไม่ได้รับการแนะนำอย่างเหมาะสม เพราะสื่อบางประเภทเน้นสร้างความบันเทิงแต่ไม่ได้ให้ข้อมูลเชิงข้อเท็จจริง ทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ อีกทั้งยังเพิ่มโอกาสการหลงตัวเอง เพิ่มโอกาสของการเกิดปัญหาทางจิต อาทิ การวิตกกังวล โรคซึมเศร้า และการขาดสมาธิอันส่งผลกระทบต่อการเรียน [8] พฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กจึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเข้าสู่สังคม สุขภาพจิต และสุขภาพร่างกายได้ จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการลดโอกาสของการเกิดพฤติกรรมเสพติดเฟซบุ๊กที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับกลุ่มนักศึกษา เนื่องจากเป็นกลุ่มที่อยู่ในช่วง Gen Y ที่มีสถิติของพฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กอยู่ในอันดับสูง อีกทั้งเป็นกลุ่มที่มีความเป็นอิสระในการใช้งานเฟซบุ๊ก มีกิจกรรมส่วนบุคคลและกิจกรรมกับกลุ่มสังคมที่หลากหลายภายใต้พื้นที่เฟซบุ๊กมากกว่า Gen Z อาทิ การค้าออนไลน์ การใช้พื้นที่เฟซบุ๊กเพื่อแสดงความคิดเห็นด้านการเมือง เป็นต้น พฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กได้มีงานวิจัยที่ได้ศึกษาและกำหนดปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กพบว่า ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก ของนักศึกษามหาวิทยาลัย มี 5 ตัวแปร ดังนี้ คือ 1) การรับรู้เรื่องเฟซบุ๊ก 2) สัมพันธภาพในครอบครัว 3) อิทธิพลภายในครอบครัว 4) การสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม และ 5) การบริหารเวลาที่ดี [9]

ผู้วิจัยศึกษาปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ว่า มาจากสิ่งใดบ้าง เช่น การรับรู้เรื่องเฟซบุ๊ก สัมพันธภาพในครอบครัว อิทธิพลภายในครอบครัว การสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม การบริหารเวลาที่ดี ทำให้ทราบว่า ปัจจัยใดบ้างที่ส่งอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก ซึ่งจะช่วยในการกำหนดและค้นหาแนวทางเชิงนโยบายเพื่อลดผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊ก ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จากผลของการวิจัย ผู้วิจัยคาดหวังให้องค์ความรู้ที่ได้สามารถนำไปใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ โดยครอบครัว สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือกลุ่มนักศึกษาเองเล็งเห็นปัญหาของพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก สามารถกำหนดกิจกรรมทางสังคมเพื่อกระตุ้นให้เยาวชนมีทักษะการเข้าสู่สังคม ทักษะการแก้ไขปัญหา ทักษะการสื่อสาร และทักษะอื่น ๆ นอกเหนือจากทักษะด้านเทคโนโลยี นอกจากนี้สามารถกำหนดระยะเวลาการใช้งานที่เหมาะสมในการใช้พื้นที่เฟซบุ๊กเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ทั้งในโลกออนไลน์และโลกความจริงต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาคณะหนึ่งของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 160 คน ผ่านเกณฑ์กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์ตัวแปร โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ 20 หน่วยของจำนวนพารามิเตอร์อิสระ หรือจำนวน 20 เท่าของตัวแปรในโมเดล [10] โดยในการวิจัยครั้งนี้มี 6 ตัวแปร ประมาณการกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำเท่ากับ 120 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi Stage Sampling) ขั้นตอนที่ 1 ใช้วิธีการเลือกแบบสุ่มคณะอย่างง่าย จำนวน 1 คณะ

จากคณะในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จำนวนทั้งสิ้น 17 คณะ ชั้นที่ 2 ใช้วิธีการเลือกแบบสุ่มแบบบังเอิญกลุ่มนักศึกษาแต่ละชั้นปี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามของนายปิ่นทวัฒน์ หาญวัฒนกุล [4] ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่ผ่านการนำไปทดลองใช้เพื่อวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิดแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ 5 มากที่สุด 4 มาก 3 ปานกลาง 2 น้อย 1 น้อยที่สุด โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha – Coefficient) ผลปรากฏว่า แบบสอบถามทั้งฉบับมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.929

3. ผู้วิจัยออกเก็บข้อมูลภาคสนามร่วมกับนักวิจัยผู้ช่วยซึ่งมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลมาแล้วหลายเรื่อง โดยเน้นนักวิจัยในพื้นที่ที่จะเก็บข้อมูลเป็นหลัก โดยจะมีการจัดอบรมนักวิจัยผู้ช่วยเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามให้ตรงกัน

4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมอาร์ (R Program) เพื่อวิเคราะห์หาข้อมูลภาคบรรยายโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์หาปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกาเสพติดเฟชบุ๊กของนักศึกษาคณะหนึ่ง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ (การรับรู้เรื่องเฟชบุ๊ก ความสัมพันธ์ภาพในครอบครัว การสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม อิทธิพลภายในครอบครัว และการบริหารเวลา) ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกาเสพติดเฟชบุ๊ก โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) และวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกาเสพติดเฟชบุ๊กของนักศึกษา โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple Correlation)

5. ผู้วิจัยเลือกใช้เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยสำหรับตัวแปรแวดล้อมโดยเลือกใช้เกณฑ์ตามแนวคิดของ บุญชม ศรีสะอาด [11] กล่าว คือ ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 ปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 น้อย ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 น้อยที่สุด

นิยามศัพท์เฉพาะ

พฤติกรรมกาเสพติดเฟชบุ๊ก หมายถึง พฤติกรรมกาหมกมุ่นกับการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์เฟชบุ๊กใช้เวลาบนเฟชบุ๊กมากกว่า 6 ชั่วโมงต่อวัน หรือเกินกว่าความตั้งใจ โดยศึกษาในกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ใน พ.ศ. 2562 ผู้ใช้งานไม่สามารถควบคุมเวลาในการเข้าใช้เฟชบุ๊กได้ ไม่สามารถหยุดใช้งานเฟชบุ๊กได้ ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม และมีอาการหงุดหงิดเมื่อไม่ได้ใช้งานเฟชบุ๊ก

สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง การใช้สื่อกลางในการติดต่อระหว่างกันของกลุ่มคน ผ่านการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต โดยมีการรับ-ส่งข้อมูลระหว่างกัน มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันผ่านพื้นที่เฟชบุ๊ก

ปัจจัยแวดล้อม หมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมกาเสพติดเฟชบุ๊กของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้แก่ ปัจจัยด้านการรับรู้เรื่องเฟชบุ๊ก ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม ปัจจัยด้านอิทธิพลภายในครอบครัว ปัจจัยด้านการบริหารเวลา และปัจจัยด้านสัมพันธ์ภาพในครอบครัว

การรับรู้เรื่องเฟชบุ๊ก หมายถึง การรับรู้ที่เกิดจากการตีความความหมายการใช้งานเฟชบุ๊ก ที่รับรู้ประโยชน์ต่อการรับรู้ข่าวสาร ประโยชน์ต่อการผ่อนคลายความเครียด และรับรู้ปัญหาการใช้งานเฟชบุ๊ก

ในระยะเวลาที่นานจนเกิดผลเสียต่อการดำเนินชีวิต ปัญหาการถูกล่อลวงผ่านเฟซบุ๊ก ปัญหาการใช้เฟซบุ๊กจนทำให้ขาดการสื่อสารกับบุคคลรอบข้าง

สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาและบุคคลในครอบครัวที่กระทำผ่านเฟซบุ๊ก การสื่อสารทั้งเพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างกันของคนในครอบครัว การพูดคุยหรือให้คำปรึกษาด้านการใช้งานเฟซบุ๊กระหว่างของนักศึกษาและผู้ปกครอง

การสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม หมายถึง สภาพแวดล้อมภายในสังคมของนักศึกษา มีการใช้งานเฟซบุ๊กเป็นสื่อกลางกระจายข่าวสารระหว่างกันของกลุ่มเพื่อนในโลกความจริง และกลุ่มเพื่อนในโลกออนไลน์ รวมถึงการติดต่อซื้อขาย การรับข่าวสาร การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านเฟซบุ๊ก

อิทธิพลภายในครอบครัว หมายถึง ผู้ปกครองและคนในครอบครัวมีส่วนสนับสนุนให้นักศึกษาใช้งานเฟซบุ๊ก ทั้งสนับสนุนให้ใช้เฟซบุ๊ก ผู้ปกครองใช้เวลาส่วนใหญ่ใช้งานเฟซบุ๊ก ทั้งเพื่อติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ในครอบครัว รับข่าวสารและความบันเทิงผ่านทางเฟซบุ๊ก

การบริหารเวลา หมายถึง นักศึกษามีการกำหนดเวลาในการใช้งานเฟซบุ๊กในแต่ละวันอย่างชัดเจน สามารถจัดลำดับความสำคัญในการทำกิจกรรมอื่น และการใช้งานเฟซบุ๊กได้ด้วยตนเอง การให้ความสำคัญกับการเรียนเป็นหลักมากกว่าการใช้งานเฟซบุ๊ก

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยในครั้งนี้เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 76.25) มากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 38) กลุ่มตัวอย่างมีสถานภาพครอบครัวที่บิดามารดาอยู่รวมกันมากที่สุด (ร้อยละ 70.62) บิดามารดาแยกกันอยู่/หย่าร้าง (ร้อยละ 17.50) และบิดาหรือ/และมารดาถึงแก่กรรม (ร้อยละ 11.88) ตามลำดับ ผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพค้าขาย/ ธุรกิจส่วนตัวมากที่สุด (ร้อยละ 48.75) รองลงมา ประกอบอาชีพรับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 21.88) อาชีพพนักงานบริษัท/ รับจ้าง (ร้อยละ 19.38) อาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 8.12) และอาชีพอื่น ๆ (ร้อยละ 1.88) ตามลำดับ สถานที่พักอาศัยขณะศึกษาในปัจจุบันกลุ่มตัวอย่างอาศัยภายในหอพักมหาวิทยาลัยมากที่สุด (ร้อยละ 50) รองลงมา อาศัยในบ้านพักส่วนตัว (ร้อยละ 30) และอาศัยในหอพัก/ บ้านพักนอกมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 20) ตามลำดับ และแหล่งที่กลุ่มตัวอย่างใช้เล่นอินเทอร์เน็ตในการเล่นเฟซบุ๊ก โดยเล่นภายในหอพักในมหาวิทยาลัยมากที่สุด (ร้อยละ 45) รองลงมา ในหอพัก/ บ้านพักนอกมหาวิทยาลัย รองลงมา (ร้อยละ 30.62) ในพื้นที่อื่น ๆ (ร้อยละ 18.88) และร้านอินเทอร์เน็ตคาเฟ่ (ร้อยละ 2.50) ตามลำดับ

ข้อมูลปัจจัยแวดล้อมและพฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊ก

ตัวแปรตามสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ คือ พฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก (Y) ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นักศึกษาคนหนึ่งของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่มีพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก อยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.46) จากการวิเคราะห์ตัวแปรอิสระพบว่า นักศึกษามีการรับรู้เรื่องเฟซบุ๊ก (X_1) สูงที่สุด ซึ่งอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10) รองลงมานักศึกษามีการบริหารเวลาในการใช้เฟซบุ๊ก (X_5) ระดับปานกลางโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.45 การใช้เฟซบุ๊กได้รับการสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม (X_3) ในระดับปานกลางโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.38 รวมทั้งนักศึกษามีสัมพันธภาพการใช้เฟซบุ๊กในครอบครัว (X_2) และได้รับอิทธิพลภายในครอบครัว (X_4) ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.75 และ 2.64 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ

ตัวแปร	Mean Score	S.D.	ระดับ
ตัวแปรตาม			
พฤติกรรมการเสพติดเฟชบุ๊ก	2.46	0.83	น้อย
ตัวแปรอิสระ			
การรับรู้เรื่องเฟชบุ๊ก (X_1)	4.10	0.61	มาก
สัมพันธภาพในครอบครัว (X_2)	2.75	0.96	ปานกลาง
การสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม (X_3)	3.38	0.81	ปานกลาง
อิทธิพลภายในครอบครัว (X_4)	2.64	0.83	ปานกลาง
การบริหารเวลา (X_5)	3.45	0.81	ปานกลาง

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแวดล้อมทั้ง 5 ตัวกับพฤติกรรมการเสพติดเฟชบุ๊ก จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทั้ง 5 ตัวกับพฤติกรรมการเสพติดเฟชบุ๊กของนักศึกษาคณะหนึ่งของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันพบว่า ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการเสพติดเฟชบุ๊กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 มี 4 ตัว โดยการสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม (X_3) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเสพติดเฟชบุ๊กสูงที่สุด ($r = 0.48$, 95% Confidence Interval (95% C.I.) = 0.36, 0.60) รองลงมา คือ อิทธิพลภายในครอบครัว (X_4) ($r = 0.41$, 95% C.I. = 0.27, 0.53) การรับรู้เรื่องเฟชบุ๊ก (X_1) ($r = 0.37$, 95% C.I. = 0.23, 0.50) และสัมพันธภาพในครอบครัว (X_2) ($r = 0.26$, 95% C.I. = 0.11, 0.40) ส่วนการบริหารเวลา (X_5) ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเสพติดเฟชบุ๊กของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแวดล้อมทั้ง 5 ตัวกับพฤติกรรมการเสพติดเฟชบุ๊ก

ตัวพยากรณ์	r	p-value	95% Confidence Interval
ตัวแปรอิสระ			
การรับรู้เรื่องเฟชบุ๊ก (X_1)	0.37	0.000	0.23, 0.50
สัมพันธภาพในครอบครัว (X_2)	0.26	0.001	0.11, 0.40
การสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม (X_3)	0.48	0.000	0.36, 0.60
อิทธิพลภายในครอบครัว (X_4)	0.41	0.000	0.27, 0.53
การบริหารเวลา (X_5)	-0.03	0.733	-0.18, 0.13

ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟชบุ๊ก

จากการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟชบุ๊ก โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง โดยนำตัวแปรอิสระเข้าในสมการทั้งหมดแล้วนำตัวแปรอิสระออกจากสมการครั้งละ 1 ตัว

(Backward method) ปรากฏว่ามีตัวแปรอิสระ 4 ตัว ได้แก่ การรับรู้เรื่องเฟซบุ๊ก (X_1) การสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม (X_3) อิทธิพลภายในครอบครัว (X_4) และการบริหารเวลา (X_5) ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กของนักศึกษาคณะหนึ่งของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลกับพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กของนักศึกษาสูงที่สุด คือ การรับรู้เรื่องเฟซบุ๊ก (X_1) ($B = 0.33$, 95% C.I. = 0.19, 0.47) และปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลกับพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กของนักศึกษาต่ำที่สุด คือ การสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม (X_3) ($B = -0.19$, 95% C.I. = -0.33, -0.05) รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 รูปแบบสุดท้ายของปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก

Independent Variables	B	S.E.	p-value	95% Confidence Interval
การรับรู้เรื่องเฟซบุ๊ก (X_1)	0.33	0.07	0.000	0.19, 0.47
การสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม (X_3)	-0.19	0.07	0.007	-0.33, -0.05
อิทธิพลภายในครอบครัว (X_4)	0.29	0.10	0.003	0.09, 0.49
การบริหารเวลา (X_5)	0.29	0.08	0.000	0.13, 0.45

Adjusted R-squared: 0.3424, Residual standard error: 0.6693, p-value: 0.000

สรุปและอภิปรายผล

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญว่า ตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กของนักศึกษาคณะหนึ่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ มีจำนวน 4 ตัว คือ การรับรู้เรื่องเฟซบุ๊ก (X_1) อิทธิพลภายในครอบครัว (X_4) การบริหารเวลา (X_5) และการสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม (X_3)

ตัวแปรแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มากที่สุด คือ การรับรู้เรื่องเฟซบุ๊ก ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก แสดงให้เห็นว่า นักศึกษามีการรับรู้ในการใช้งานเฟซบุ๊ก เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการเป็นสื่อกลางการรับรู้ข่าวสาร [12] การค้นหาข้อมูลองค์ความรู้ต่าง ๆ ทำให้นักศึกษารับรู้ถึงประโยชน์ของการใช้เฟซบุ๊กในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดพฤติกรรมการทำซ้ำ ทำให้บุคคลถูกครอบงำ สูญเสียการควบคุมจากสิ่งเร้า ก่อให้เกิดพฤติกรรมการเสพติด เกิดผลกระทบต่อการกระทำพฤติกรรมซ้ำ สอดคล้องกับงานวิจัยของธนิกานต์ มาฆะศิริานนท์ [13] และภาณุวัฒน์ กองราช [4] พบว่า การใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลมากเกินไปจนเกิดความจำเจ ไม่สนใจสังคม และบางรายลดทอนเวลาอื่นเพื่อเพิ่มระยะเวลาในการใช้งาน อาจนำไปสู่พฤติกรรมการเสพติดการใช้เฟซบุ๊กการละเลยสังคมและครอบครัวข้างในที่สุด

อิทธิพลภายในครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางบวกต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก ซึ่งสมาชิกในครอบครัวมีพฤติกรรมการใช้และมีการติดต่อสื่อสารผ่านทางการใช้เฟซบุ๊กเช่นเดียวกัน มีการอนุญาตให้ใช้เฟซบุ๊กได้เป็นเวลานาน มีส่วนในการส่งเสริมพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กของนักศึกษา พฤติกรรมดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นอิทธิพลภายในครอบครัวซึ่งเป็นหนึ่งในอิทธิพลทางสังคมที่ส่งผลต่อความคิด และพฤติกรรมการ

เสพติดเฟซบุ๊กของนักศึกษาให้กระทำตามและเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่กระทำกันทั่วไป สอดคล้องกับแนวคิดของ ทิพย์วัลย์ สุทิน [14] เฟซบุ๊กไม่ได้กลายเป็นพื้นที่ของการติดต่อสื่อสาร แต่เป็นพื้นที่ของการสร้างความบันเทิง เกิดความรู้สึกเชิงบวกต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม [15] เป็นส่วนหนึ่งของสังคมออนไลน์นั้น อีกทั้ง นักศึกษาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวได้เห็นพฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊ก และได้รับการสนับสนุนจากคนใน ครอบครัวจึงเกิดการซึมซับพฤติกรรมและเกิดการกระทำตาม [16]

การบริหารเวลาในการใช้งานเฟซบุ๊ก มีความสัมพันธ์ทางบวกต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก โดยมีการจัดสรรเวลาและการตั้งกฎเกณฑ์ในการใช้งานเฟซบุ๊กของนักศึกษา เนื่องจากการเรียนในระดับ อุดมศึกษามีเวลาให้นักศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง และสามารถบริหารจัดการเวลาที่ว่างจากการเรียนในห้องเพื่อ ศึกษาเพิ่มเติม จากการศึกษาพบว่า นักศึกษามีการบริหารจัดการเวลา เพื่อสร้างสมดุลในการเรียน และการ ดำเนินชีวิต ผ่านการแบ่งเวลาให้ตนเอง ครอบครัว และสังคม [7] ขัดแย้งกับงานวิจัยของปิ่นทวัฒน์ หาญวัฒนกุล [5] ที่กล่าวว่าการบริหารเวลาไม่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กของนักศึกษา เนื่องจากในปัจจุบันเฟซบุ๊ก เป็นหนึ่งในสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมในสังคมทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ การแบ่งเวลาเพื่อ ใช้งานเฟซบุ๊ก อาจกล่าวได้ว่า เป็นหนึ่งในกิจกรรมของการแบ่งเวลาให้สังคม อย่างไรก็ตาม สังคมรอบข้างของ นักศึกษาก็ไม่ได้อยู่เพียงแค่นี้อีกสังคมออนไลน์ อีกทั้งในยุคปัจจุบันการปฏิสัมพันธ์ทางกาย หรือการพบปะพูด คุยกันโดยตรงยังมีความสำคัญ อันเนื่องมาจากการรับรู้ถึงพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลที่ได้ทำการพูด คุย สื่อสารด้วย อีกทั้งเพิ่มโอกาสของการขยับร่างกายระหว่างวัน ช่วยลดโอกาสของการเกิดปัญหาด้านสุขภาพ อันเกิดจากพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊กที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

การสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก ถือเป็นแนวทางในการสนับสนุนการเกิดพฤติกรรม เสริมแรงผ่านการกระตุ้นเตือน เชิญชวน ผ่านกลุ่มเพื่อน หรือบุคคลรอบข้าง และสื่อมวลชนต่าง ๆ ที่ได้รับในสังคม [9] ในที่นี้อิทธิพลของเพื่อน และสื่อส่งผลต่อการ เกิดพฤติกรรมการเสพติด ทั้งผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเฟซบุ๊ก การรับรู้ข่าวสาร การโฆษณาผ่านสื่อทาง เฟซบุ๊ก ซึ่งเสมือนรวบรวมความต้องการของกลุ่มผู้ใช้งานที่มีความหลากหลายให้เข้าไปรวมตัวเพื่อสื่อสารและ เกิดการแลกเปลี่ยนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑามาศ ทองแก้ว [18] ที่กล่าวว่า พื้นที่ของเฟซบุ๊ก มีการติดต่อสื่อสารและกำหนดสัญลักษณ์บางอย่างเพื่อบ่งบอกอารมณ์ ความรู้สึกและความหมาย ที่มีส่วนร่วมกันของกลุ่มคนที่ติดต่อระหว่างกันผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊ก การใช้เฟซบุ๊ก จึงเป็นการสร้าง พื้นที่เพื่อเข้าสู่สังคมของนักศึกษา ผ่านการแสดงความคิดเห็น และการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ของนักศึกษา

จากผลของการศึกษาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คือ การรับรู้เรื่องเฟซบุ๊ก การสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทาง สังคม อิทธิพลภายในครอบครัว และการบริหารเวลา โดยแสดงให้เห็นพฤติกรรมการใช้งานเฟซบุ๊กของ นักศึกษาได้รับอิทธิพลจากทั้งภายในตนเอง ที่ได้รับรู้ถึงประโยชน์ที่รับจากการใช้เฟซบุ๊ก ทั้งเพื่อสร้างตัวตน เพิ่มการได้รับการยอมรับในกลุ่ม สร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการสื่อสารระหว่างกลุ่ม สร้างรายได้ผ่านกิจกรรมการค้าขายออนไลน์ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังพบว่า นักศึกษามีการแบ่งเวลาให้กับ กิจกรรมอื่น ๆ ไม่ได้เกิดพฤติกรรมการหงุดหงิดเมื่อไม่ได้ใช้งานเฟซบุ๊ก กล่าวได้ว่า เป็นปัจจัยภายในที่ลดโอกาส การเกิดพฤติกรรมการเสพติดเฟซบุ๊ก แตกต่างกับสภาพแวดล้อมภายนอก ทั้งบุคคลรอบข้าง เพื่อนฝูง ครอบครัว และสื่อต่าง ๆ ที่ถูกนำเสนอในปัจจุบัน จึงการเป็นแรงเสริมในการเกิดพฤติกรรมการเสพติด จึงกล่าวได้ว่า

ปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อนักศึกษาแม่สภาพแวดล้อมภายนอกมีแนวโน้มจะกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมกาเสพติด แต่ปัจจัยภายในในด้านการรับรู้มีอิทธิพลที่สูงกว่า ผลจากการศึกษาจึงพบพฤติกรรมกาเสพติดเฟซบุ๊กที่ไม่สูง แต่หากพฤติกรรมกาการใช้เฟซบุ๊ก ถูกกระทำซ้ำ และเพิ่มช่วงระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น นักศึกษาขาดการเข้าสังคม ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง มุ่งเน้นแต่สื่อสารผ่านพื้นที่สื่อออนไลน์ อาจทำให้เกิดปัญหาทั้งด้านทักษะการเข้าสังคม โดยเฉพาะ ทักษะด้านการพูด ทั้งการพูดระหว่างบุคคลและการพูดคุยในที่สาธารณะต่อหน้าคนหมู่มาก ปัญหาต่อการบริหารจัดการเวลาทีเวลาในแต่ละวันถูกใช้หมดไปกับกิจกรรมต่าง ๆ ในเฟซบุ๊ก ปัญหาการสื่อสารในครอบครัว ปัญหาด้านสุขภาพจากการละเลยการออกกำลังกาย และการขยับร่างกาย อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบลักษณะการใช้งานเฟซบุ๊กจากงานวิจัยของ ปิ่นทวัฒน์ หาญวัฒนกุล [4] ซึ่งศึกษากลุ่มนักศึกษาในบริบทพื้นที่เดียวกัน แต่เก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเวลาที่แตกต่างกันพบว่า ลักษณะของการใช้เฟซบุ๊กของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มีพฤติกรรมกาเสพติดเฟซบุ๊กที่ลดน้อยลง อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบกับจำนวนสื่อสังคมออนไลน์ที่เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน อาทิ อินสตราแกรม (หรือไอจี) ทวิตเตอร์ ฯลฯ ที่มีสถิติความนิยมเพิ่มมากขึ้นทุกปี อาจเป็นผลให้เกิดการเฉลี่ยระยะเวลาการใช้งานเฟซบุ๊กของนักศึกษาในปัจจุบัน

สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่างของปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากพฤติกรรมกาเสพติดเฟซบุ๊ก อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่าปัญหาเหล่านี้อาจเป็นปัญหาที่เล็กในปัจจุบัน หากไม่มีการค้นแนวทางการรับมืออาจกลายเป็นการแก้ไขปลายเหตุซึ่งยากแก่การแก้ไขในภายหลัง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจต้องค้นหาแนวทาง หรือกิจกรรมที่สนับสนุนการเข้าสังคมให้นักศึกษาเพื่อลดพฤติกรรมกาเสพติดการใช้เฟซบุ๊ก รวมถึงการให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อดีข้อเสียแก่สมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการเสพติดการใช้เฟซบุ๊ก ช่วยในการห้ามปรามและกระตุ้นการเกิดกิจกรรมในครอบครัวเพื่อลดโอกาสของการใช้เฟซบุ๊กในระยะเวลานาน ๆ และรณรงค์หรือสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ไม่ว่าจะเป็นเฟซบุ๊ก หรือแอปพลิเคชันอื่น ๆ เปิดมุมมองให้นักศึกษาและเยาวชนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสรับทราบข้อดี ข้อเสียของการเสพติดการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อค้นหาแนวทางการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ที่เหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ และสามารถบริหารจัดการเวลาของตนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ข้อเสนอแนะของงานวิจัย

งานวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาผู้ที่มีพฤติกรรมกาเสพติดสื่อสังคมออนไลน์ โดยไม่จำกัดแค่สื่อสังคมออนไลน์แบบใด แบบเดียว และศึกษาผู้ที่มีพฤติกรรมกาเสพติดว่าเสพติดอะไรในสื่อสังคมออนไลน์เหล่านั้น อาทิ เสพติดกาได้รับการยอมรับ เสพติดกาได้รับข้อความบันเทิง เสพติดกาแลกเปลี่ยนทัศนคติ เรื่องใดเรื่องหนึ่ง เสพติดกาสร้างรายได้ มีพฤติกรรมกาเสพติดที่แตกต่างกันหรือไม่ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องเหมือนกันหรือไม่ ผู้ที่มีพฤติกรรมกาเสพติดมีปัญหาการเสพติดด้านอื่น หรือมีปัญหาในการเข้าสังคม ปัญหาสภาพจิตใจอื่น ๆ หรือไม่

การศึกษาพฤติกรรมกาเสพติดควรวิเคราะห์อิทธิพลทั้งทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งต่อพฤติกรรมกาเสพติด โดยอาจใช้รูปแบบการวิเคราะห์ทางสถิติ แบบ Path-Analysis หรือ SEM

เอกสารอ้างอิง

- [1] Electronic Transactions Development Agency, Ministry of Digital Economy and Society. (2019). *Thailand Internet User Profile 2018*. Retrieved February 19, 2019, from https://www.etda.or.th/app/webroot/content_files/13/files/Slide_for_Stage.pdf. (in Thai)
- [2] We are social and Hootsuite. (2019). *Global Digital Report 2018: World's Internet Users' pass the 4 Billion Mark*. Retrieved February 9, 2019, from <https://wearesocial.com/blog/2018/01/global-digital-report-2018>. (in Thai)
- [3] Electronic Transactions Development Agency, Ministry of Digital Economy and Society. (2019). *Internet for Better Life*. Retrieved February 19, 2019, from <https://www.etda.or.th/publishing-detail/internet-for-better-life-handbook.html>. (in Thai)
- [4] Hanwattanakul, P. (2014). *The Relationships Between Facebook Addiction and Environmental Influence on Student of a University in Songkhla Province*. Unpublished master's thesis. Prince of Songkla University. (in Thai)
- [5] Banthap, D. (2013). Behavioral Addictions. *Journal of Public Health and Development*, 11(3), 1-1. (in Thai).
- [6] Kongrach, P. (2011). *The study of Teenagers' Behaviors in Using Social Networking Sites (SNSs) in Thailand: A Case Study of Facebook*. Unpublished master's thesis. Thammasat University. (in Thai)
- [7] Wongsopa, A., Saisrisod, S., & Yanwaree, N. (2015). The Usage Behavior on Facebook Social Media Online and Their Effects on Students' Life Style: A Case Study of Loei Rajabhat University. *Research and Development Journal, LOEI Rajabhat University*, 10(33), 1-10. (in Thai).
- [8] Wutikul, Y., Rodmanee, S., & Visalboon, P. (2018). FACEBOOK ADDICTION AND EFFECT ON MENTAL HEALTH IN YOUTH. *Journal of the police nurse (JOPN)*, 10(2), 452-460. (in Thai).
- [9] Rumnum, P. (2007). *Factors effecting to student's Internet Addiction Behavior of Elementary School in Nakhonpathom Education service office area 2*. Unpublished master's thesis. Silpakorn University. (in Thai)
- [10] Wiratchai, N. (1999). *LISREL Model, Statistical analysis for Research*. Bangkok: Department of Educational Research. (in Thai)
- [11] Srisa-ard, B. (2010). *Preliminary research* (Ed 5th). Bangkok: Suweeriyasarn publishing. (in Thai)
- [12] Tirakoat, S., & Polnigongit, W. (2018). Internet usage behaviors, literacy, and attitude towards utilization of wellness content on the internet among Thai elderly. *Journal of Nursing and Health Care*, 36(1) 72-80. (in Thai)

- [13] Makasiranonth, T. (2002). *Internet Addicting Behavior and Factors related to Internet Addiction*. Unpublished master's thesis. Chulalongkorn University. (in Thai).
- [14] Sutin, T. (2008). *Social Psychology*. Nakon Si Thammarat: Walailak University. (in Thai).
- [15] Gilbert, D., Kelley, Lee L., & Barton, M. (2003). Technophobia, gender influences and consumer decision-making for technology-related products European. *Journal of Innovation Management*, 6(4), 253-263. (in Thai)
- [16] RuangSawat, P. (2010). *Lifestyles and Behaviors in Using Social Network by office workers in Bangkok*. Unpublished master's thesis. Thammasat University. (in Thai).
- [17] Lokawich, K. (2011). The time management ability nursing students of Pathumthani University. *Academic Journal of Pathum Thani University*, 3(1), 27-36. (in Thai)
- [18] Thongkaew, J. (2017). *Facebook Fan Page: The Identity of Teenagers in the Social Dimension*. Unpublished master's thesis. Prince of Songkla University. (in Thai)

ความคาดหวังของประชาชนต่อแนวทางการเสริมสร้างสันติสุข
และความสามัคคีที่โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้¹

The Public Expectations toward Peace and Reconciliation
by Local Government Organization Empowerment
in Southern Border Province¹

อภิวัดน์ สมาธิ² ภาณุ ธรรมสุวรรณ³ และอัศวศิริ ลาปี่^{4*}
Apiwat Samathi², Panu Tumsuwan³ and Aussiri Lapie^{4*}

¹ งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณเงินแผ่นดิน (ทุนวิจัยเชิงบูรณาการ) มหาวิทยาลัยทักษิณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561

² ผศ.ดร., วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

³ รศ., สำนักวิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นครศรีธรรมราช 80161

⁴ อ.ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี 84100

¹ This research project is supported by Thaksin University Research and Development Institute, 2018

² Asst. Prof. Dr., Management for Development College, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

³ Assoc. Prof., School of Political Science and Laws, Walailak University, Nakhonsithammarat, 80161, Thailand

⁴ Lecturer, Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Surattthani Rajabhat University, Surattthani, 84100, Thailand

* Corresponding author: Tel. 077-913333. Mobile: 086-2981703, E-mail address: sirin.a@hotmail.com

(Received: August 5, 2019; Revised: November 21, 2019; Accepted: November 29, 2019)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ระดับความคาดหวังของประชาชนต่อการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเพื่อเสนอบทบาทที่สอดคล้องกับแนวทางการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี ซึ่งการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามสำรวจความคาดหวังของประชาชน จำนวน 398 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสำรวจเอกสารรวมทั้งสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่และเครือข่ายภาคประชาสังคม รวม 12 คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัยและตีความสร้างข้อสรุป ผลการวิจัยพบว่า ความคาดหวังของประชาชนต่อการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$, s.d.= 0.72) โดยด้านพัฒนาเศรษฐกิจ การลงทุนและการพาณิชย์ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์และความเข้มแข็งทางสังคม ด้านสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านส่งเสริมการบริหารและการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล และด้านอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรปรับบทบาทสนับสนุนการขับเคลื่อนกลไกเชิงบูรณาการร่วมกับหน่วยงานพิเศษและองค์กรทางปกครองในพื้นที่ตามบริบทซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการยกระดับคุณภาพบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานสู่การเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เกิดความยั่งยืน

คำสำคัญ: การเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

This objectives of this research article were to study the public expectations toward peace and reconciliation by local government organization empowerment in southern border province and present role of local government organization to conflict management base on reinforce to the peace and reconciliation in southern border province. The mixed research methodology; quantitative research was collected data by questionnaire of public expectations from 398 persons. The descriptive used were frequency, percentage, mean and standard deviation. The qualitative research was conducted by survey documents, In-depth interviews with 12 persons consisted of experts; local government administrators, Village headman and civil society network. Analytic induction method was content analysis and interpretation with context analysis. The research was found that the overall the public expectations toward peace and reconciliation by local government organization empowerment in southern border province at a high level ($\bar{X} = 4.18$, s.d.=0.72). Considering each aspect ordered from the highest to the least; Economic development, Investment and commerce, Supporting to human resource development and social empowerment, Promoting of natural resource and environmental conservation, encourage of management and good governance into practice, Justice and fairness facilitation. Respectively. In addition to findings, The local government

organizations had roles change of operation to conflict management in southern border province by drive mechanism cooperation for peace and reconciliation with based on public service to supporter roles for sustainability conflict management.

Keywords: Create of Peace and Reconciliation, Local Government Organization, Southern Border Province

บทนำ

สถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2547 ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับเป็นปัญหาความขัดแย้งร่วมสมัยที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานที่มีความซับซ้อนและมีความเชื่อมโยงกันอย่างหลากหลายมิติ โดยเงื่อนไขการก่อรูปของปัญหา ได้แก่ ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ของความเป็นมาลายู ศาสนาอิสลามและประวัติศาสตร์รัฐปัตตานี รวมถึงการใช้ภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่าง ซึ่งสะท้อนออกมาด้วยการเคลื่อนไหวในลักษณะของการต่อสู้ที่ใช้ความรุนแรงบนพื้นฐานของการขยายอุดมการณ์แบ่งแยกดินแดนอันก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมาก ซึ่งถึงแม้ว่ามีหลายหน่วยงานทั้งองค์กรภาครัฐ เอกชนและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ พยายามขับเคลื่อนแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยกลไกความมั่นคงควบคู่กับการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดความสงบสุขโดยเร็ว แต่การณกลับปรากฏว่า ผลลัพธ์ในเชิงประจักษ์ไม่สามารถสนองต่อการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งอนุมานได้ว่า อาจมีปัจจัยแฝงบางประการที่ยังคงมีอิทธิพลต่อการขัดขวางกระบวนการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ เช่น การขาดองค์ความรู้เชิงลึกที่แปรผันกับข้อมูลสำคัญซึ่งครอบคลุมแนวทางการจัดการความขัดแย้งในบริบทเฉพาะของพื้นที่ รวมทั้งการขาดกลไกเชิงบูรณาการอย่างเป็นระบบของหน่วยงานที่มีอำนาจกำหนดนโยบายและหน่วยงานระดับพื้นที่ที่รับเอานโยบายไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การละเลยบทบาทการดำเนินการจัดการความขัดแย้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันถือเป็นองค์กรภาครัฐซึ่งอยู่ใจกลางปริณทลของสถานการณ์ความรุนแรง ที่ไม่สามารถตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับ การขาดข้อมูลเกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การผลิตสร้างชุดข้อเสนอแนวคิดการสร้างสันติสุขและสมานฉันท์จากฐานราก เป็นอาทิ ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้น ถือว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสะท้อนถึงช่องว่างองค์ความรู้ในการพัฒนากลไกขับเคลื่อนกิจกรรมการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างมีนัยสำคัญ [1]

ทั้งนี้ จากความหลากหลายของเงื่อนไขปัญหาความรุนแรง รวมทั้ง การอธิบายปรากฏการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ร่วมสมัยตามบริบทข้างต้น จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาถึงการปรับรูปแบบการดำเนินงานของหน่วยงานทางปกครองทุกระดับที่มุ่งเน้นการเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการจัดการความขัดแย้งอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งสะท้อนความคาดหวังต่อกลไกการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์อย่างเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาถึงบทบาทที่สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถึงแม้ว่าจะมีการปฏิบัติตามข้อบ่งชี้อำนาจหน้าที่การจัดทำบริการสาธารณะตามบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งถือเป็นบทบาทหลักแล้ว ยังถือเป็นองค์กรทางปกครองที่มีส่วนสำคัญในการยกระดับการพัฒนาให้เกิดขึ้นในพื้นที่ด้วยการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางการบริหารงานท้องถิ่นรูปแบบใหม่อยู่เสมอ รวมทั้ง การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาด้วยอัตลักษณ์ของท้องถิ่น (Local Identity) เพื่อนำไปสู่

การสร้างสังคมสมานฉันท์อันก่อให้เกิดสันติสุขในสถานการณ์ความไม่สงบที่ต้องอาศัยกระบวนการทัศน์และแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้วยแนวคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative) จนถึงขั้นการผลิตสร้างนวัตกรรม (Innovation) ซึ่งถือได้ว่าเป็นความท้าทายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในกระแสโลกาภิวัตน์ที่จำเป็นต้องปรับกลไกการดำเนินงานด้วยหลักพื้นฐานของการกระจายอำนาจ (Decentralization) ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นกระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ

ด้วยการแสวงหาองค์ความรู้อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการอธิบายบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เกี่ยวกับบทบาทการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เชื่อมโยงกับความคาดหวังของประชาชนต่อแนวทางการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นครั้งนี้ จำเป็นต้องกำหนดกรณีศึกษาจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีผลสัมฤทธิ์เกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เชิงประจักษ์ ด้วยฐานคิดว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์อย่างไร และระดับความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อการดำเนินการเพื่อเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีมากน้อยเพียงใด ผ่านบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีโครงสร้างและระดับที่แตกต่างหลากหลาย รวมทั้งการนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ไปใช้พัฒนาศักยภาพเชิงปฏิบัติการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันสอดคล้องกับการบูรณาการแก้ไขปัญหาควบคู่กับการพัฒนาเชิงพื้นที่ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน (พ.ศ.2560-2564) ด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์เกี่ยวกับสันติสุขและความสมานฉันท์ว่า “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อความเปลี่ยนแปลง” ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2558 – 2564 ที่ได้สนับสนุนให้เกิดกระบวนการเสริมสร้างสันติสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นพลังในการเข้าถึงประชาชน และการสร้างการยอมรับของสังคมโดยรวม และส่งเสริมให้คนและสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง รวมทั้ง เร่งรัดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนที่สอดคล้องกับศักยภาพ ความต้องการ และลักษณะพิเศษเฉพาะของแต่ละพื้นที่ผ่านบทบาทการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นฐานในการวิเคราะห์เพื่อนำเสนอปัจจัยแห่งความสำเร็จสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อเสนอบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับกระบวนการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการศึกษา

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังของประชาชนที่สอดคล้องกับบทบาทการดำเนินการจัดการความขัดแย้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำเสนอข้อค้นพบเกี่ยวกับการเสริมสร้างสมานฉันท์

และสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งนี้ อยู่บนฐานของการเชื่อมโยงกับข้อมูลการสรุปจากเอกสารทางวิชาการรวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวคิดและทฤษฎีหลักครั้งนี้จะกำหนดเงื่อนไขที่อยู่บนฐานคิดสำคัญว่าด้วยการเสนอบทบาทการจัดการความขัดแย้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งนับเป็นองค์กรในระดับพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อกระบวนการจัดการปัญหาเบื้องต้นพร้อมเสริมสร้างกลไกการขับเคลื่อนสันติสุขและความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง อันเป็นฐานรากสำคัญที่ก่อให้เกิดความมั่นคงในระดับชาติ [2] นอกจากนี้ การสนับสนุนข้อมูลสำคัญว่าด้วยการสำรวจความคาดหวังของประชาชนในพื้นที่อันสะท้อนแนวทางการจัดการความขัดแย้งผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดและถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ประชาชนตระหนักรู้ต่อการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการแก้ไขปัญหา บริบทดังกล่าวอาจจะสะท้อนถึงกลไกการแก้ไขปัญหาเชิงแนวคิดและสร้างสรรค์นวัตกรรมการจัดทำบริการสาธารณะซึ่งถือเป็นบทบาทการดำเนินงานหลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสู่การสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างยั่งยืน เพื่อสร้างฐานความรู้รวบยอดเกี่ยวกับข้อบ่งชี้ การศึกษาครั้งนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยการสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีเบื้องต้นจากประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ความคาดหวังของประชาชนต่อการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ทฤษฎีความคาดหวัง ถือเป็นรูปแบบการรับรู้ อันเกิดจากการประมวลความคิดจากจิตสำนึกของบุคคล ด้วยการประเมินสถานการณ์ และต่อมากลายเป็นตัวแบบการตัดสินใจที่มีอิทธิพลต่อการประเมินผลลัพธ์และความน่าจะเป็นที่เกิดขึ้น จากคติฐานดังกล่าว Vroom [3] ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความคาดหวัง (expectancy theory) หรือ VIE Theory ว่ามีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ 1. Valence 2. Instrumentality และ 3. Expectancy ทั้งนี้ ความคาดหวังของบุคคลตามข้อบ่งชี้ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จัดเป็นแรงจูงใจที่กำหนดความเป็นไปในอนาคตของบุคคลที่ปรารถนาให้มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดในสถานการณ์ต่าง ๆ ทางสังคมที่เหมาะสม โดยเฉพาะ การที่แต่ละบุคคลได้มีการตั้งความคาดหวังไว้มักขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของตนเองและอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมรอบด้าน

การวิจัยครั้งนี้นำเอาทฤษฎีว่าด้วยความคาดหวังมาประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่สะท้อนระดับความคิดเห็นของประชาชนว่าด้วยการสร้างเสริมสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามบทบาทที่สัมพันธ์กับการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเมื่อผนวกกับรายละเอียดที่มีต่อการสร้างสรรค์รูปแบบการสร้างสันติสุขและสมานฉันท์แล้วจะสามารถกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาควบคู่กับการสรุปข้อเสนอเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับกระบวนการจัดการความขัดแย้ง อันเป็นผลมาจากการสรุปองค์ความรู้ทางทฤษฎีที่สัมพันธ์กับความคาดหวังของประชาชนในพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อกระบวนการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นองค์กรทางปกครองที่รัฐบาลกลางมอบกระจายอำนาจให้แก่ประชาชนในชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีอำนาจและมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองและช่วยแก้ไขปัญหาภายในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้ง ถือเป็นหน่วยงานทางปกครองที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการในขอบเขตพื้นที่ได้อย่างอิสระ แต่ยังคงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐส่วนกลาง ทั้งนี้ บทบาทการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายบัญญัติให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้

กระบวนการวิจัยครั้งนี้ใช้การประยุกต์จากงานวิจัยเรื่องการนำเสนอกระบวนการเสริมพลังชุมชนในการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เบื้องต้น 3 รูปแบบ ดังนี้ [4]

1. บทบาทนำต่อการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ ด้วยการดำเนินการผลิตสร้างนโยบายที่สำคัญ และการมุ่งขับเคลื่อนกิจกรรมด้วยกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสำคัญ อันนำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดกระบวนการจัดการความขัดแย้งในชุมชนท้องถิ่นด้วยตนเองผ่านช่องทางตามกฎหมายหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. บทบาทส่งเสริมต่อการสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ ด้วยการเสริมสร้างแนวทางให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งแนวราบและแนวดิ่ง รวมทั้ง การเสนอรูปแบบการขยายกิจกรรมด้านการจัดการความขัดแย้งกับหน่วยงานอื่นทั้งในและพื้นที่ที่มุ่งเน้นการจัดการเชิงบูรณาการ

3. บทบาทสนับสนุนต่อการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ ด้วยการสนับสนุนปัจจัยหรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจพร้อมเอื้อลไกให้ประชาชน/ภาคประชาสังคม รวมถึง หนุนเสริมบทบาทของหน่วยงานเกี่ยวข้องให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการความขัดแย้งทุกขั้นตอน

การสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นครั้งนี้จะนำไปสู่การอธิบายศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความพร้อมที่เชื่อมโยงกับตัวชี้วัดประสิทธิภาพของการเสริมสร้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นเลิศด้านการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

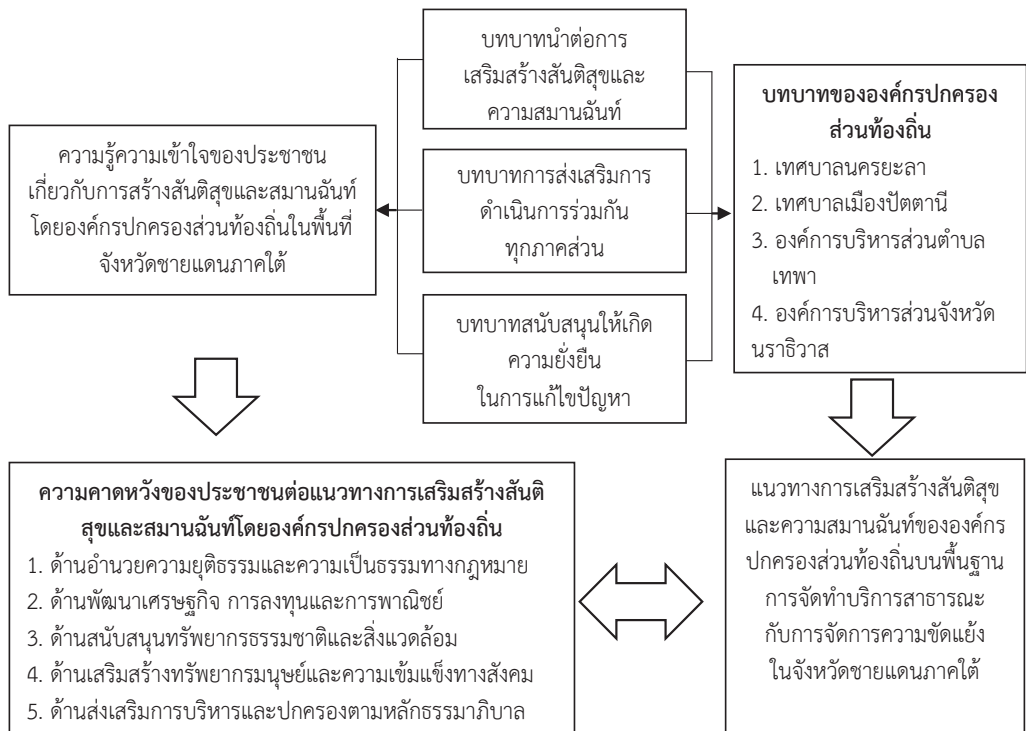
การกระจายอำนาจเพื่อพัฒนาการจัดการความขัดแย้งแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ด้วยแนวคิดการกระจายอำนาจและการปกครองตนเองของท้องถิ่นได้รับการยอมรับในเชิงปรัชญาว่าเป็นประโยชน์ด้านการกระจายอำนาจช่วยลดช่องว่างการพัฒนา เนื่องจากสามารถดึงเอาปัจจัยเฉพาะด้านที่ดีที่สุดในบริบทเชิงพื้นที่มาใช้ในการพัฒนาการจัดการองค์กรระดับมหภาคได้ โดยเฉพาะ การวิจัยนี้จะให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์แนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ในระดับฐานรากอย่างมีนัยสำคัญ ขณะเดียวกัน การอธิบายกลไกการกระจายอำนาจครั้งนี้ไม่ได้เป็นเพียงการนำเสนอเพียงเฉพาะรูปแบบทางกฎหมายที่บังคับใช้แต่เฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่จะพยายามเชื่อมโยงแนวคิดการกระจายอำนาจที่ดำรงอยู่บนความสัมพันธ์ที่หล่อมล่อมกันหลายระนาบจากเครือข่ายทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ

ขณะเดียวกัน การสังเคราะห์แนวทางการกระจายอำนาจผ่านชุดข้อเสนอ “รัฐแห่งความยุติธรรม” ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของการบรรลุกลไกการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามยุทธศาสตร์ทั้งหมด 7 ด้าน จากข้อสรุปว่าด้วยยุทธศาสตร์สันติวิธีจังหวัดชายแดนภาคใต้ของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ผนวกกับการปรับเครื่องมือชี้วัดประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งถูกกำหนดโดยศูนย์บริการวิชาการสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ที่ได้พัฒนาตัวชี้วัดประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกฎหมายจัดตั้งและกระจายอำนาจหน้าที่ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งนับเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการประยุกต์สร้างมาตรฐานบริการสาธารณะขึ้นพื้นฐานอันนำไปสู่การเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านการวิจัยครั้งนี้

กรอบแนวคิดการศึกษา

การพัฒนากรอบแนวคิด (Conceptual Framework) โดยประยุกต์ทฤษฎีจากการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ เพื่อกำหนดตัวแปรบ่งชี้ตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเชื่อมโยงกับการอธิบายระดับความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นกรณีศึกษา อันเป็นพื้นฐานคิดสำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดข้างต้น ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา (Conceptual Framework)

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้ขึ้นอยู่กับฐานของการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) ระหว่างวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพกับวิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งเชื่อมโยงกับการสังเคราะห์แนวคิดสำคัญในการอธิบายปรากฏการณ์ให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยแนวทางการวิจัยมีรายละเอียดสำคัญรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส รวมทั้งสิ้น 185,791 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณขนาดแบบทราบจำนวนประชากร ระดับความเชื่อมั่น 95% ความผิดพลาดไม่เกิน 5% [6] ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างประชากรที่มีโอกาสถูกเลือกเท่ากันพร้อมทั้งใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บ

แบบสอบถามด้วยการสุ่มอย่างมีระบบ เป็นการสุ่มจากหน่วยย่อยของประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกันเป็นช่วงตามพื้นที่การศึกษา ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ขนาดกลุ่มตัวอย่างจากพื้นที่วิเคราะห์ตามหน่วยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรายจังหวัด

พื้นที่วิเคราะห์	หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นรายจังหวัด	จำนวนประชากร (คน)	ขนาดตัวอย่าง (คน)	สัดส่วน (ร้อยละ)
1. องค์การบริหารส่วนตำบลเทพา	จังหวัดสงขลา	9,583	23	5.84
2. เทศบาลเมืองปัตตานี	จังหวัดปัตตานี	44,678	96	24.04
3. เทศบาลนครยะลา	จังหวัดยะลา	61,213	132	32.94
4. องค์การบริหารส่วนจังหวัดนราธิวาส	จังหวัดนราธิวาส	70,317	147	37.18
รวม		185,791	398	100

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ จะคัดเลือกตัวแทนจากกลุ่มประชากรที่กำหนดจำนวน 3 กลุ่มในพื้นที่การศึกษา โดยใช้วิธีแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างให้ตรงตามหลักเกณฑ์และจุดมุ่งหมายของการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งสิ้น 12 คน ประกอบด้วย

1. ผู้บริหารหรือสมาชิกสภาจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 1.1 เทศบาลเมืองปัตตานี 1.2 เทศบาลนครยะลา 1.3 องค์การบริหารส่วนจังหวัดนราธิวาส และ 1.4 องค์การบริหารส่วนตำบลเทพา ซึ่งใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากหน่วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ได้รับรางวัลด้านการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ (Best Practice) จากสถาบันพระปกเกล้า จำนวนหน่วยละ 1 คน รวมตัวแทนจากฝ่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 4 พื้นที่จังหวัด ๆ ละ 1 คน รวม 4 คน

2. ฝ่ายชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนหรือผู้นำองค์กรที่ปฏิบัติหน้าที่ประสานงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาโครงการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ ทั้ง 4 พื้นที่จังหวัด ๆ ละ 1 คน รวม 4 คน

3. ตัวแทนจากสภาสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเป็นเครือข่ายนักวิชาการและภาคประชาสังคมขับเคลื่อนกิจกรรมการเสริมสร้างความสันติสุขและสมานฉันท์ในชุมชนท้องถิ่น เพื่อใช้รวบรวมข้อมูลและข้อเสนอการพัฒนากลไกการจัดการความขัดแย้งระดับฐานราก ทั้ง 4 พื้นที่จังหวัด ๆ ละ 1 คน รวม 4 คน

เครื่องมือการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) มี 4 ส่วน ประกอบด้วย

1. ข้อมูลพื้นฐานของประชากร
2. ความรู้ความเข้าใจต่อบทบาทการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. ความคาดหวังของประชาชนต่อการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรายด้าน โดยลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วน

ประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ท [7] ซึ่งมี 5 ระดับ ประกอบด้วย ความคิดเห็นในระดับมากที่สุด ความคิดเห็นในระดับมาก ความคิดเห็นในระดับปานกลาง ความคิดเห็นในระดับน้อย และความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด ตามลำดับ

4. แบบสอบถามปลายเปิดให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะต่อการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ จะใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อวิเคราะห์บทบาทที่สอดคล้องกับกลไกการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย 1. บทบาทนำ 2. บทบาทส่งเสริม และ 3. บทบาทสนับสนุน ทั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทดังกล่าว จะเชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์กับการสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ การดำเนินโครงการตามนโยบาย การผลิตสร้างยุทธศาสตร์รวมทั้งการพัฒนากลไกการให้บริการสาธารณะ ตามภารกิจที่บัญญัติในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ดังต่อไปนี้
ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลด้วยค่าร้อยละ (Percentage)

ส่วนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจต่อการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วิเคราะห์แบบอิงเกณฑ์ของ Bloom [8] ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 0.67-1.00	แสดงถึงความรู้ความเข้าใจระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย 0.34-0.66	แสดงถึงความรู้ความเข้าใจระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 0.00-0.33	แสดงถึงความรู้ความเข้าใจระดับน้อย

ส่วนที่ 3 ความคาดหวังของประชาชนต่อการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งใช้เกณฑ์การแปลความหมายเพื่อจัดระดับคะแนนเฉลี่ยช่วงชั้นละ 0.8 ตามสมการทางคณิตศาสตร์ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 – 5.00	แสดงถึงความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 3.41 – 4.20	แสดงถึงความคาดหวังอยู่ในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย 2.61 – 3.40	แสดงถึงความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 1.81 – 2.60	แสดงถึงความคาดหวังอยู่ในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.80	แสดงถึงความคาดหวังอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ส่วนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical description)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาจัดกระทำให้เป็นระบบและหาความหมาย รวมทั้งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อจะนำไปสู่การตีความข้อมูล (Hermeneutic) ซึ่งจะเป็นการทำความเข้าใจต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอันนำมาซึ่งการสะท้อนบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสู่แนวทางการพัฒนากลไกการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งนำเสนอโดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมี 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1) การทบทวนวรรณกรรมและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การกระจายอำนาจรวมถึงแนวทางการจัดการความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อสร้างกรอบแนวคิด ตลอดจนแนวคำถามที่จะใช้ในแบบสอบถามและการสัมภาษณ์

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก จากตัวแทน 3 ฝ่าย รวมทั้งสิ้น จำนวน 12 คน โดยคัดเลือกจากกลุ่มตัวแทน 3 ฝ่าย ได้แก่ 1. ตัวแทนฝ่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยละ 1 คน รวม 4 คน 2. ตัวแทนฝ่ายชุมชนและภาคประชาชน/ประชาสังคม พื้นที่ละ 1 คน รวม 4 คน และ 3. ตัวแทนสภาขับเคลื่อนสันติสุขระดับตำบล รวมถึง นักวิชาการทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวม 4 คน ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้ติดต่อประสานงานขอความร่วมมือเพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้เป็นรายบุคคลและรวบรวมข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์และตีความข้อมูล

3) การใช้แบบสอบถามความคิดเห็นจากประชาชน โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากทั้ง 4 พื้นที่การศึกษา โดยได้ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อขอความร่วมมือดำเนินการใช้แบบสอบถามกับประชาชนจนครบตามกำหนดจำนวน ผ่านการประชุมประชาคมระดับต่าง ๆ พร้อมนำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้อง เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป ซึ่งสะท้อนถึงความคาดหวังต่อการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์การศึกษา เรื่องความคาดหวังของประชาชนต่อแนวทางการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งนี้ สามารถแบ่งประเด็นการนำเสนอตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยสรุปตามลำดับดังนี้

1. ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

1.1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศชาย ร้อยละ 53.01 และเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 46.99 โดยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ระหว่าง 41 – 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 35.93 และสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 49.75 รองลงมา สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 27.39 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 18.09 และสำเร็จการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 4.77 ทั้งนี้ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 52.01 รองลงมา ไม่ได้ประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 20.10 พนักงานบริษัทเอกชน ร้อยละ 12.81 และรับราชการมีจำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4.52 ซึ่งรายได้รวมของครอบครัวต่อเดือนส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 10,001 – 25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 44.72 รองลงมา มีรายได้รวมอยู่ระหว่าง 25,001-50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 28.39 ต่ำกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 23.12 และส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 58.04 ในขณะที่มีผู้นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 35.18 และศาสนาคริสต์ ร้อยละ 6.78 มีจำนวนน้อยที่สุดตามลำดับ

1.2 ความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 57.54 รองลงมา อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 26.13 และอยู่ในระดับน้อย ร้อยละ 16.33 ตามลำดับ รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวน และ ร้อยละ ความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับบทบาทการเสริมสร้างสันติสุขและ
สมานฉันท์ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ความรู้ความเข้าใจต่อบทบาทการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
น้อย (0.00 - 0.33)	65	16.33
ปานกลาง (0.34 - 0.66)	229	57.54
มาก (0.67 - 1.00)	104	26.13
รวม	398	100.00

1.3 ความคาดหวังต่อบทบาทการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$, s.d. = 0.72) ทั้งนี้ เมื่อจำแนกและเรียงลำดับเป็นรายด้านพบว่า ความคาดหวังต่อบทบาทการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การลงทุนและการพาณิชย์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.25$, s.d. = 0.50) รองลงมา คือ ด้านการเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์และความเข้มแข็งทางสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.24$, s.d. = 0.54) เช่นเดียวกันกับด้านการสนับสนุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.20$, s.d. = 0.65) ในขณะที่ ด้านการส่งเสริมการบริหารและปกครองตามหลักธรรมาภิบาล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, s.d. = 0.92) และความคาดหวังต่อบทบาทการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, s.d. = 0.98) ตามลำดับ รายละเอียดสามารถแสดงได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรายด้าน

ความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	$\bar{X}$	s.d.	แปลผล	ลำดับที่
1. บทบาทด้านอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย	4.10	0.98	มาก	5
2. บทบาทด้านพัฒนาเศรษฐกิจ การลงทุนและการพาณิชย์	4.25	0.50	มากที่สุด	1
3. บทบาทด้านสนับสนุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.20	0.65	มากที่สุด	3
4. บทบาทด้านเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์และความเข้มแข็งทางสังคม	4.24	0.54	มากที่สุด	2
5. บทบาทด้านการส่งเสริมการบริหารและปกครองตามหลักธรรมาภิบาล	4.12	0.92	มาก	4
รวมทุกด้าน	4.18	0.72	มาก	

1. 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบว่า มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 10.55 ซึ่งจากการจัดประมวลชุดความคิดเห็น

ดังกล่าวเป็นหมวดหมู่ โดยเห็นตรงกันให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรปรับบทบาทรับฟังและสะท้อนความคิดเห็นของประชาชนเพื่อเสนอข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับกลไกการพัฒนา กลไกความมั่นคงและกลไกการรักษาความสงบเรียบร้อยควบคู่กับหน่วยงานระดับชาติที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเพิ่มเครื่องมือ บุคลากร งบประมาณ รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการสนองตอบความต้องการของประชาชนผ่านการยกระดับการจัดทำบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานอย่างเต็มประสิทธิภาพเพื่อเป็นแนวทางสำคัญต่อการยกระดับกลไกการขับเคลื่อนการสร้างสันติสุขในระดับพื้นที่อีกด้วย

2. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับกระบวนการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนฝ่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฝ่ายชุมชน และประชาชน/ภาคประชาสังคม รวมทั้งผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้อง/นักวิชาการทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อยืนยันข้อค้นพบในระยะแรกเกี่ยวกับความคาดหวังของประชาชนต่อการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น สามารถสรุปกระบวนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับบทบาทสำคัญรายประเด็นได้ดังนี้

2.1 บทบาทด้านการอำนวยความสะดวกและความเป็นธรรมทางกฎหมาย โดยผู้ให้ข้อมูลเห็นสอดคล้องกันว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรใช้กลไกการสนับสนุนให้เกิดความยั่งยืนการแก้ไขปัญหาด้วยรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การอำนวยความสะดวกในการจัดตั้งเครือข่ายเพื่ออำนวยความสะดวกเป็นยุติธรรมระดับท้องถิ่น เช่น การดำเนินงานผ่านรูปแบบการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งถือเป็นกลไกที่มีบทบาทสำคัญในการประสานงานกับหน่วยงานในสังกัดกิจการยุติธรรมอื่นในพื้นที่ นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรทบทวนวิสัยทัศน์และพันธกิจเพื่อส่งเสริมพร้อมอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นเชิงบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ในขณะที่ตัวแทนเครือข่ายภาคประชาสังคมและฝ่ายชุมชนให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า นอกจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการกำหนดแนวทางการเสริมสร้างความยุติธรรมระดับพื้นที่แล้ว ควรมีการเสนอปรับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความยืดหยุ่นและสามารถอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นตามความเหมาะสมของแต่ละบริบทเชิงพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ควรยึดประโยชน์ รวมถึงตระหนักถึงผลกระทบอันส่งผลเสียโดยตรงต่อประชาชนเป็นสำคัญด้วย

2.2 บทบาทด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การลงทุนและการพาณิชย์ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นองค์กรนำหลักในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจขั้นปฐมภูมิ มุ่งเน้นการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากด้วยการประยุกต์ใช้กลไกการบริหารนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น การสร้างและขยายแหล่งกระจายผลผลิตทางการเกษตรของท้องถิ่น การสร้างผลิตภัณฑ์ที่ยึดโยงกับอัตลักษณ์ชุมชนให้สอดคล้องตามความต้องการของตลาด รวมทั้ง การใช้มาตรการทางเศรษฐกิจระยะสั้นว่าด้วยการแสวงหาแหล่งเงินทุนหมุนเวียนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น สถานธนาทุนหรือรูปแบบสหกรณ์ชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ การสร้างข้อกำหนดมาตรการว่าด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจ การลงทุนและการพาณิชย์ในระดับพื้นที่ที่เอื้อต่อการเพิ่มรายได้บุคคลควบคู่กับการลดรายจ่ายหรือหนี้สินครัวเรือนอย่างทั่วถึง ทั้งนี้ ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า หน่วยงานภาครัฐในระดับนโยบายควรกระตุ้นให้มีการกระจาย

รายได้อย่างเท่าเทียม พร้อมทั้ง จัดกลไกแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางการเงินอย่างเป็นระบบ โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางประสานการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อขับเคลื่อนกิจการด้านพาณิชย์กรรมของประชาชนร่วมกับหน่วยงานหรือสถาบันทางการเงินอื่นทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างเป็นรูปธรรมด้วย

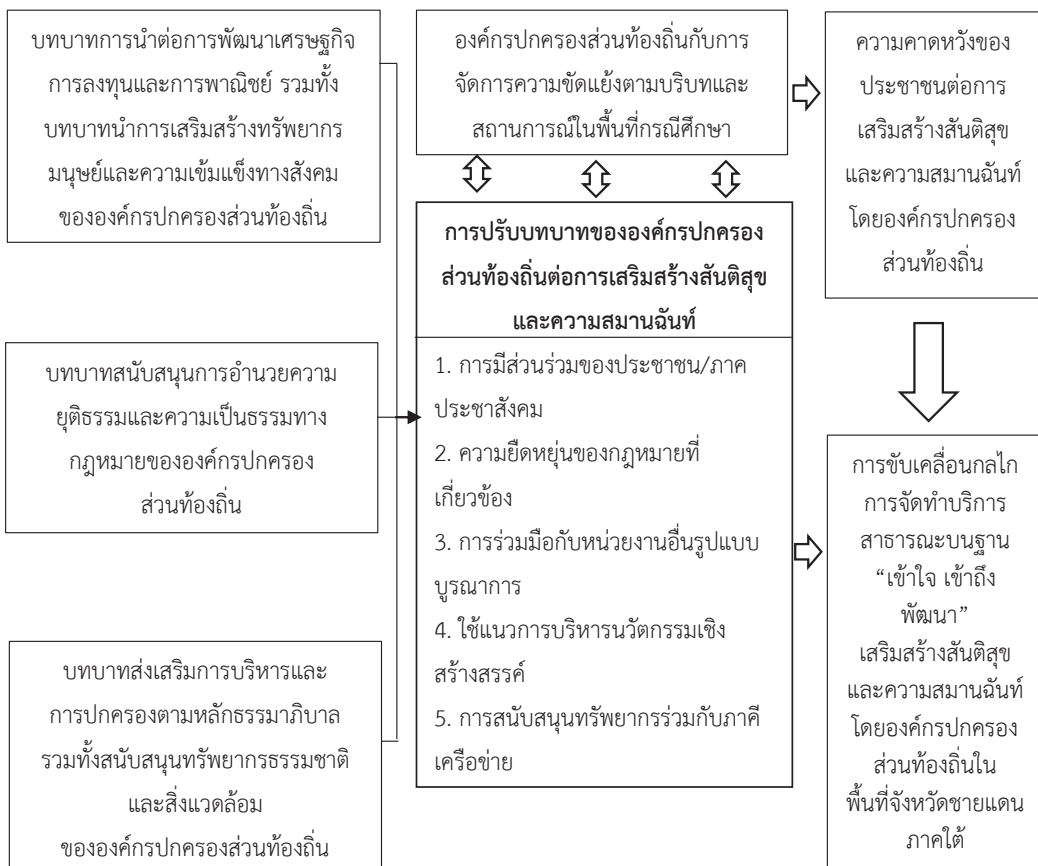
2.3 บทบาทด้านการสนับสนุนการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ให้ข้อมูลเห็นสอดคล้องกันว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกันเชิงบูรณาการ ที่มุ่งเน้นกลไกความร่วมมือจัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับภาคีเครือข่ายระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบสหการอย่างเข้มแข็ง ซึ่งสะท้อนปรากฏการณ์ของความร่วมมือกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขอบเขตพื้นที่ติดกันย่อมต้องมีส่วนสำคัญในการสงวน รักษาและจัดสรรประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างสมดุล เช่นเดียวกันกับแนวทางการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากการผลิตภาคอุตสาหกรรม รวมถึงการขยายตัวจากมลพิษที่ส่งผลกระทบเกินศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงาน/องค์กรภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีศักยภาพเพียงพอกับการจัดการสถานการณ์ดังกล่าวได้ ซึ่งเป็นการดำเนินงานร่วมกันเชิงบูรณาการ ก็จะนำไปสู่การกระจายผลประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่ที่สามารถร่วมใช้และร่วมฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นได้อย่างเท่าเทียม

2.4 บทบาทด้านการเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์และความเข้มแข็งทางสังคม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เสนอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานนำในการกำหนดแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกระดับให้เป็นวาระเร่งด่วนสู่การเสริมพลังความมั่นคงแก่ชุมชน ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพให้แก่ประชาชนทุกวัย การสงวนรักษาอัตลักษณ์และคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมอันดีของชุมชนให้คงอยู่และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของประชาชนในพื้นที่ด้วยหลักการยอมรับและให้เกียรติชนต่างศาสนาที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติผานกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ ตัวแทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้นเน้นย้ำถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลทรัพยากรบุคคล องค์ความรู้ทางวิชาการ อุปกรณ์ดำเนินงาน รวมถึงงบประมาณจำเป็นขั้นพื้นฐานเพื่อจัดทำบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างมาตรการความเข้มแข็งทางสังคมในกระบวนการจัดการความขัดแย้ง ควบคู่กับการสร้างกลไกการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการกระจายความเท่าเทียมในการพัฒนา อันเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการเสริมศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สู่การสร้างความมั่นคงให้แก่มนุษย์และความเข้มแข็งทางสังคมระดับฐานรากอย่างเร่งด่วนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เกิดความยั่งยืน

2.5 บทบาทด้านการบริหารและปกครองตามหลักธรรมาภิบาล ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นหน่วยงานส่งเสริมและขยายองค์ความรู้ด้านการเมืองการปกครองแก่ประชาชน เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมจัดการปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้น รวมถึง เปิดโอกาสให้มีการนำเสนอข้อคิดเห็นเชิงนโยบายแก่หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกลไกการจัดการความขัดแย้งร่วมด้วย ขณะที่ตัวแทนนักวิชาการให้ข้อเสนอเพิ่มเติมว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรคำนึงถึงบทบาทที่สำคัญสองด้านควบคู่กัน ได้แก่ การเป็นองค์กรที่มีบทบาทหลักในการจัดทำบริการสาธารณะเพื่อสนองความต้องการของประชาชนในขอบเขตความรับผิดชอบ รวมทั้ง บทบาทของการเป็นองค์กรที่ปฏิบัติตามกฎหมายการบริหารราชการแผ่นดินอย่างเคร่งครัด ซึ่งการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การปฏิบัติงานและเกิดผลสัมฤทธิ์

ดังกล่าวนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรยึดหลักการกระจายอำนาจทางการบริหารและการปกครองให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดการตนเองผ่านกระบวนการกระตุ้นให้เกิดความเข้าใจและเรียนรู้หลักการพื้นฐานที่สอดคล้องกับการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย รวมทั้ง การประสานการปฏิบัติงานเชิงนโยบายร่วมกับหน่วยงานอื่นอันจะนำมาซึ่งการพัฒนาสันติสุขและสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นด้วยหลักธรรมาภิบาลจากพลังท้องถิ่นอย่างแท้จริง

เมื่อผสานข้อค้นพบจากความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับกระบวนการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น สามารถผลิตสร้างกลไกการดำเนินงานที่สำคัญได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 การขับเคลื่อนกลไกการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

จากภาพที่ 2 สรุปได้ว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรปรับบทบาทการดำเนินงานให้มีความยืดหยุ่น และสอดคล้องกับบริบทตามแต่ละสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ว่าด้วยการเป็นหน่วยงานนำเชิงปฏิบัติการระดับพื้นที่โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรมทางการบริหารผ่านกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจ การลงทุนและการพาณิชย์ รวมทั้ง ใช้การประสานข้อมูลเชิงบูรณาการและแลกเปลี่ยนทรัพยากรร่วมกันของ ภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนผ่านกลไกการเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์และความเข้มแข็งทางสังคม ขณะเดียวกัน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นหน่วยงานสนับสนุนการดำเนินงานด้านการอำนวยความสะดวกและความเป็นธรรมทางกฎหมายด้วยกลไกการเชื่อมโยงบทบัญญัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องไว้อย่างหลากหลาย เช่น กฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งถือเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจและแนวทางการจัดทำบริการสาธารณะแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการเฉพาะ รวมทั้ง พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 ซึ่งถือเป็นกฎหมายสำคัญในการสนับสนุนให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินการจัดการกิจได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งสะท้อนถึงขอบข่ายการจัดทำบริการสาธารณะที่สามารถปรับให้มีความยืดหยุ่นและครอบคลุมตามภารกิจครบถ้วนทุกด้าน นอกจากนี้ บทบาทการส่งเสริมแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนกลไกการจัดการร่วมกับภาคีเครือข่ายอื่นในลักษณะของความร่วมมือเชิงบูรณาการกับหน่วยงานที่มีบทบาทเฉพาะด้าน รวมทั้ง การสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในพื้นที่ด้วยรูปแบบสหการที่ปรากฏในกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าด้วยการกำหนดอำนาจหน้าที่และขอบข่ายการดำเนินงานเพื่อประสานและอำนวยความสะดวกในการจัดทำบริการสาธารณะของขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยกลไกดังกล่าวจะนำมาซึ่งการร่วมจัดมาตรการรักษาความสมดุลของธรรมชาติควบคู่กับการใช้ผลประโยชน์จากทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้ง การปรับบทบาทส่งเสริมการบริหารและปกครองตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้บริบทของการเป็นองค์กรกลางที่ประสานความร่วมมือจากหน่วยงานด้านกำกับนโยบายระดับประเทศเชื่อมโยงกับการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน/ภาคประชาสังคม ให้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินการจัดการปกครองตนเองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยพร้อมกันกับการสร้างความเป็นพลเมืองอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยข้อเสนอเชิงปฏิบัติการว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังของประชาชนกับบทบาทขับเคลื่อนสันติสุขและสมานฉันท์ครั้งนี้จะสะท้อนถึงการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยการเสนอให้สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้และเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้วยการร่วมคิด ร่วมลงมืออย่างแท้จริง ด้วยแนวทางของการสร้าง “พลังอำนาจของชุมชน” (Empowerment) ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน มีวิถีชีวิตเดียวกัน มีความร่วมมือ ร่วมใจ สร้างประโยชน์และควบคุมสมาชิกในชุมชนซึ่งเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดความเสมอภาคการกระจายทรัพยากรและส่งผลต่อชุมชนอย่างแท้จริง [9] ดังนั้น ผลผลิตจากข้อสรุปเชิงแนวคิดดังกล่าวว่าด้วยการปรับบทบาทการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความหลากหลายและยืดหยุ่นตามสถานการณ์ รวมถึง การกระตุ้นกลไกการเสริมพลังอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาด้วยการเสริมพลังชุมชน ผ่านรูปแบบการดำเนินงานตามความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา” ซึ่งนับเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สะท้อนถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาความไม่สงบจากระดับฐานรากพร้อมกันกับการสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยิ่ง

สรุปและการอภิปรายผล

ผลการศึกษาในครั้งนี้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญว่า ความคาดหวังของประชาชนต่อการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งนี้ สามารถวิพากษ์ชุดข้อมูลอันถือเป็นองค์ความรู้สำคัญในลักษณะของการอภิปรายผลการวิจัยผ่านข้อสังเกตรายประเด็น ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดข้างต้น ดังนี้

ผลการอภิปรายในประเด็นความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบว่า มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การลงทุนและการพาณิชย์ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ และความเข้มแข็งทางสังคม ด้านสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการส่งเสริมการบริหารและการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล ด้านการอำนวยความสะดวกและความยุติธรรม มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดตามลำดับ โดยเฉพาะ ความคิดเห็นต่อการจัดบริการสาธารณะด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุน ซึ่งตอบสนองความคิดเห็นต่อการแก้ปัญหาขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของประชาชนเป็นลำดับแรก ดังนั้น จากสถานการณ์ดังกล่าวนอกจากปัญหาทางด้านอุดมการณ์แบ่งแยกดินแดนที่นับเป็นเงื่อนไขหลักของชนวนที่ขยายผลต่อเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจก็อนุมานได้ว่า เป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและจำเป็นต่อการพัฒนาการจัดการปัญหาขั้นพื้นฐาน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในครั้งนี้ ซึ่งอาจนำไปสู่การกำหนดแนวทางการดำเนินการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ได้อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญขององค์กรทางปกครองระดับฐานรากที่มีความใกล้ชิดและมีภารกิจหลักในการจัดทำบริการสาธารณะเพื่อสนองตอบความต้องการตามความคาดหวังของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการปรับบทบาทเชิงแนวคิดและสรรค์สร้างนวัตกรรม การจัดการท้องถิ่นสู่การแก้ไขปัญหาเฉพาะพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของเกษมสันต์ ยืนย่น [10] ที่พบว่า ประสิทธิภาพการจัดทำบริการสาธารณะมีความสัมพันธ์กับประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ ยืนยันข้อมูลจากการสำรวจระดับความคาดหวังต่อการบริหารงานสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลสามตุ่ม อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ด้านพัฒนาสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการพัฒนาเมืองและการบริหารจัดการ ด้านพัฒนาการสาธารณสุข อยู่ในระดับมากทุกด้านเช่นเดียวกัน ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามภารกิจจะกำหนดตัวชี้วัดสำคัญซึ่งเชื่อมโยงกับระดับความคาดหวังของประชาชนต่อการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นอกจากนี้ ข้อเสนอจากการวิจัยที่เสนอการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นครั้งนี้สามารถก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ โดยเฉพาะ การร่วมรับฟังเสนอความคิดเห็นจากประชาชนอันจะเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นภายใต้แนวคิดกระบวนการประชาธิปไตยอย่างแท้จริงอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของณัฐดนัย ประเทืองบริบูรณ์ [11] ซึ่งเสนอว่า ยุทธศาสตร์การบริหารท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21 กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเกาะคานันจะให้ความสำคัญกับความเป็นเมืองแห่งการร่วมมือที่ให้ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมในการบริหารจัดการ นอกจากจะทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จแล้วยังก่อให้เกิดความรักสามัคคีความสมานฉันท์และเอื้ออาทรของคนในชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย นอกจากนี้ ผลการวิจัยได้เสนอกลไกการดำเนินงานร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงควรปรับรูปแบบการดำเนินงานที่หลากหลายทั้งแนวราบในรูปแบบสหการ รวมทั้ง การกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์แนวดิ่งหรือเชิงบูรณาการอันนำไปสู่นโยบายไปปฏิบัติได้อย่างสมดุลอีกด้วยซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Elmore [12] ที่ระบุถึงกลไกการดำเนินงานขององค์กรที่มีประสิทธิภาพนั้นควรให้ความสำคัญเริ่มต้นจากจุดที่ผู้ปฏิบัติในการให้บริการตามโครงการมี ปฏิสัมพันธ์กับผู้บริหารในระดับฐานล่าง Bottom-Up จะช่วยให้มองปัญหาของการนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ตรงกับสภาพ

ความเป็นจริงในการให้บริการและกำหนดกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ
กว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติในลักษณะของ Top-Down อีกด้วย

ขณะที่ผลการอภิปรายในประเด็นบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับกระบวนการ
เสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า องค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นควรปรับบทบาทการดำเนินงานภายใต้เงื่อนไขที่หลากหลายโดยเชื่อมโยงกับบริบทเชิงพื้นที่และ
ปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ตามข้อเสนอของวงศ์สถิตย์ วิสุทิ [13] ที่ระบุว่า แนวทางการทำงานขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นยุคใหม่ จำเป็นจะต้องสร้างภูมิคุ้มกันภายในชุมชนท้องถิ่นเร่งด่วน กล่าวคือ องค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น จะต้องสร้างระบบความสัมพันธ์กับกลุ่ม องค์กรชุมชนหน่วยงานและองค์กรอื่นแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน
และกัน ซึ่งมีหลักการดำเนินงาน โดยควรหาวิธีการส่งเสริมให้ครอบครัวให้มีความมั่นคง มีสัมพันธภาพที่ดี
รักษาวินัยธรรมไทยอันดีงามและทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น คุณค่าและวิธีการออมของครัวเรือน ความรู้
ด้านโภชนาการ ราคาผลผลิตทางการเกษตร ช่องทางการตลาด และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ฯลฯ รวมถึงส่งเสริม
ค่านิยมที่ดีและถูกต้อง การแสวงหาวิธีการส่งเสริมบรรยากาศในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต
ทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ขณะเดียวกัน ควรหาวิธีการส่งเสริม
ความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนจากการสร้างหลักประกันชีวิต สวัสดิการชุมชน ความมั่นคง
ด้านอาหาร ความมั่นคงด้านสุขภาพและที่อยู่อาศัยและความมั่นคงในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอีกด้วย และ
ควรมีการเตรียมความพร้อมและยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ชุมชน เช่น การดูแลเด็ก เยาวชน และ
ผู้สูงอายุให้มีความเหมาะสมสภาพแวดล้อมของชุมชนน่าอยู่ และปลอดภัย โดยมีระบบการให้ความช่วยเหลือ
อย่างครบวงจรและมีประสิทธิภาพ ฯลฯ นอกจากนี้ควรแสวงหาวิธีการส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในการ
ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เช่น ประเด็น ยาเสพติด การค้ามนุษย์และ อาชญากรรมข้ามชาติ เป็นต้น
รวมทั้ง ควรหาวิธีการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน สถาบันทางศาสนาและสถาน
ศึกษา ในการสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ดีงามของชุมชนและฟื้นฟูค่านิยมการทำงานร่วมกัน และท้าย
ที่สุดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดแนวทางการณรงค์ สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้ประชาชนในชุมชน
เป็นพลเมืองดี รู้สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์ และสำนึกรักบ้านเกิด เป็นต้น

ด้วยข้อเสนอการปรับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
ตามความเหมาะสมในสถานการณ์ร่วมสมัยดังกล่าวนี้เชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัด
ชายแดนภาคใต้ของไทยที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมและความหลากหลายทางความคิดทางอุดมการณ์สูงอย่าง
หลีกเลี่ยงได้ยาก ซึ่งรัฐบาลทั้งระดับชาติ รวมถึง รัฐบาลในระดับท้องถิ่นควรใช้นโยบายที่เหมาะสมกับ
การนำไปสู่การปรับใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการสร้างเข้าใจอันดีกับประชาชนให้เกิดความไว้วางใจ
ซึ่งกันและกันทำให้ประชาชนมีความเชื่อว่าทุกคนมีสิทธิในการได้รับการบริการจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน
ถ้าหากในพื้นที่ใดเกิดปัญหาความขัดแย้ง รัฐบาลควรมุ่งพัฒนาในพื้นที่นั้นให้มากกว่าในพื้นที่ที่ไม่มีความขัดแย้ง
โดยเฉพาะการใช้กลไกของหน่วยงานระดับพื้นที่ที่สามารถนำนโยบายไปปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับ
ปัจจัยความขัดแย้งในพื้นที่ได้อย่างทัน่วงที่ต่อสถานการณ์ ทั้งนี้ เพื่อจะขจัดปัญหา เช่น ความเหลื่อมล้ำทางด้าน
เศรษฐกิจและการศึกษา การประกอบอาชีพ ให้ประชาชนในพื้นที่เหล่านี้ได้รับความเสมอภาคในโอกาส
เท่าเทียมกันทุกพื้นที่ของประเทศไทย โดยพื้นฐานของความคิดความเชื่อที่ว่าหากเมื่อประชาชนกินดีอยู่ดีแล้ว
ก็就不用มีความคิดแยกดินแดนเป็นอิสระหรือการร่วมเคลื่อนไหวก่อความไม่สงบแต่อย่างใด นอกจากนี้ ข้อค้นพบ
ของการวิจัยยังเชื่อมโยงกับข้อเสนอของศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี และคณะ [14] ที่สรุปว่า ผู้นำทุกเครือข่าย

มีความสำคัญอย่างมากต่อการจัดการความขัดแย้งสู่การพัฒนาไกลไกลการสร้างสมานฉันท์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยต้องเปิดพื้นที่ให้ทุก ภาคส่วนมีบทบาทร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย โดยอาศัยแนวคิดการกระจายอำนาจที่สามารถพัฒนาไปสู่กลไกการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ อันนำไปสู่การสร้างกลไกขับเคลื่อนการเริ่มสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ได้โดยการปรับมาตรการดำเนินการทางนโยบายระดับพื้นที่ผ่านหน่วยการปกครองท้องถิ่นและยุทธศาสตร์มหภาคด้วยการจัดการเชิงบูรณาการด้านความมั่นคง ด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจเข้าด้วยกันโดยมีเป้าหมาย คือ ประชาชนซึ่งเป็นหน่วยในระดับปัจเจกบุคคล ทั้งนี้ การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรับแห่งความยุติธรรมและสันติจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาใจกลางที่เป็นเรื่องของการกดทับปิดกั้นอัตลักษณ์นั้นโดยการปรับตัวของโครงสร้างอำนาจและกระบวนการแห่งรัฐ ในขณะเดียวกัน การปรับแก้ปัญหาคือโครงสร้าง นโยบายและกิจกรรมของรัฐไปกดทับหรือกีดกันอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ศาสนาและประวัติศาสตร์ของสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้เกิดความร่วมมือกันอย่างแท้จริงในสังคมและรัฐที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดังนั้น การแก้ปัญหาคือการเมืองและ อัตลักษณ์จะต้องเสริมด้วยการแก้ปัญหาในส่วนองปัญหาเชิงโครงสร้างจะต้องดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปกับการแก้ปัญหาคือการเมือง การปกครองครอบคลุมถึงความมั่นคงเชิงบูรณาการพร้อมกันด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินแผ่นดิน (ทุนวิจัยเชิงบูรณาการ) มหาวิทยาลัยทักษิณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561

ข้อเสนอแนะการศึกษา

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรปรับบทบาทการจัดทำบริการสาธารณะให้ครอบคลุมกลไกการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ ทั้งบทบาทการนำ บทบาทการส่งเสริม และบทบาทการสนับสนุนอย่างสมดุล พร้อมคำนึงถึงเงื่อนไขการจัดการความขัดแย้งซึ่งสอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่และสถานการณ์ร่วมสมัยในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรรับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะพร้อมกระตุ้น ให้ประชาชน/ประชาสังคมเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการขับเคลื่อนความสันติสุขและสมานฉันท์อย่างมีส่วนร่วม รวมทั้ง ประสานการดำเนินงานเชิงบูรณาการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นหรือหน่วยงานอื่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

1. ควรวิจัยถึงผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจากการนำกลไกการขับเคลื่อนสันติสุขและสมานฉันท์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปปรับใช้จริงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ควรแยกส่วนรูปแบบการวิจัยทั้งเชิงปริมาณเพื่อยืนยันองค์ความรู้เชิงทฤษฎีว่าด้วยความสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการจัดการความขัดแย้ง รวมทั้ง การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อแสวงหาแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับบริบทการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- [1] Lapie, A. (2019). *Discursive Struggles between State and Local of Conflict Management in the Three Southern Border Province*. Dissertation. Chonburi: Burapha University.
- [2] Puangam, K. (2009). *Thai Local Government: Principle and Dimension in the Future*. (9th Ed.). Bangkok: Winyuchon.
- [3] Vroom, V. H. (1970). *Work and Motivation*. New York: John Willey & son.
- [4] Worathanphasuk, N. (2014). Proposed Process for Community Empowerment yo Strengthen Peace and Reconciliation for Local Authorities. *An Online Journal of Education*, 9(2), 282-296.
- [5] Ministry of Finance. (2000). *Determining Plan and Procedures in Decentralizations to the Local Administrative Organization B.E. 2542*. Bangkok: Ministry of Finance.
- [6] Yamane, Taro. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. New York: Harper and Row Publication.
- [7] Srisa-ard. B. (2000). *Introduction to Research* (7th Ed.). Bangkok: Sureeviya Sarn.
- [8] Bloom, Benjamin S., et al. (1971). *Hand book on Formative and Summative Evaluation of Student Learning*. New York: Mc Graw-Hill Book Company.
- [9] Zimmerman, M.A., & Rappaport, J. (1988). Citizen participation, perceived control, and psychological empowerment. *American Journal of Community Psychology*.
- [10] Yooyuen, K. (2016). People's Expectation on Public Administration of Samtum Sub-district Administrative Organization Sena District in Phra Nakhon Si Ayutthaya. *Pathumthani University Academic Journal*. 8(1), 172-180.
- [11] Pratuangboriboon, N. (2017). Koh-Kha Model: The Strategy for Balanced Local Administration in the Twenty-First Century. *Journal of Graduate Studies in Northern Rajabhat Universities*, 7(12), 15-28.
- [12] Elmore, R.F. (1979). Complexity and Control: What legislators and Administrators can do about Implenmentation. *Public Policy Papers No. 11. Institue of Governmental Research*, University of Washington.
- [13] Visupi, W. (2017). *The role of local communities to propel Thailand to model 4.0*. Retrieved April 5,2018 from <https://www.sites.google.com/a/life.ac.th/main/bthkhwamwichakar/bthbathchumchnthxngthnkabkarkhabkheluxnsumodel-prathesthiy40>.
- [14] Jitpiomsri, S., Sugunnasil, W., & Sowana, A. (2010). *Developing Policy Analysis Models for Violence Resolution throuhg Socio-economic, Demographic Database Systems*. Bangkok: National Research Council of Thailand.

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน
โดยชุมชน: กรณีศึกษาบ้านบางกล้วยนอก อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระนอง
Participatory Action Research for Mangrove Forest Management
by Community: A Case Study of Ban Bang Kluainok, Amphoe
Suksamran, Changwat Ranong

สุรินทร์ภรณ์ ศรีอินทร์^{1*}

Surinporn Sri-in^{1*}

¹ นักวิจัย คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

¹ Researcher, Faculty of Fishery, Kasetsart University, Bangkok, 10900, Thailand

* Corresponding author: E-mail: rdisps@ku.ac.th

(Received: September 16, 2019; Revised: November 22, 2019; Accepted: November 29, 2019)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน กระบวนการและปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน และพัฒนากระบวนการจัดการความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน ผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนบ้านบางกล้วยนอก ตำบลนาคา อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนพบว่า ชุมชนมีการดำเนินกิจกรรม 3 ด้าน ได้แก่ (1.1) การจัดกิจกรรมปลูกป่าชายเลน (1.2) การจัดกิจกรรมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และ (1.3) การกำหนดกฎระเบียบป่าชายเลนชุมชน 2) ผลการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชนพบว่า มีองค์ประกอบ 2 ส่วน ได้แก่ (2.1) กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 12 ขั้นตอน และ (2.2) ปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ จำนวน 17 ปัจจัย การจัดกิจกรรมเน้นการลงมือปฏิบัติเป็นการพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างสมรรถนะของผู้ร่วมกระบวนการจัดการความรู้ในชุมชน เพื่อสร้างความรู้ที่เป็นของชุมชนเอง เพื่อนำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การจัดการทรัพยากรป่าชายเลน

Abstract

The objectives of this research article were to study: the management of mangrove forests, knowledge management process and the factors supporting for mangrove forest management, and development of knowledge management process for mangrove forest management by community through participatory action research at Ban Bang Kluainok, Tambon Kamphun, Amphoe Suksamran, Changwat Ranong. The finding are as follows: 1) The results of operational management of mangrove resources found that the community carried out three activities which were, (1.1) planting mangroves, (1.2) releasing marine species in the mangrove areas, and 1.3) establishing mangrove forest rules. 2) The results of development of knowledge management process for mangrove forest management by community revealed that Participatory Action Learning of Community Knowledge Management Process = PAL community knowledge management process, was composed of two main parts, including, (2.1) community knowledge management process consisting of 12 steps, and (2.2) supporting factors of knowledge management community process comprising 17 factors. The activities based on practicing to develop performance and create competent of participants were important to create knowledge management of community and to implement for resource self management in the community which is the important key of sustainable development.

Keywords: Participatory Action Learning, Mangrove Forest Management

บทนำ

ป่าชายเลน (Mangrove ecosystem) เป็นระบบนิเวศป่าไม้ชายฝั่งที่อยู่ในแนวเชื่อมต่อระหว่างพื้นดินและทะเลในเขตร้อน (Tropical Region) และกึ่งร้อน (Subtropical Region) ของโลก มีพันธุ์ไม้ที่มีความหลากหลายและมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับลักษณะของสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศ สำหรับประเทศไทยมีความยาวชายฝั่งทะเลทั้งประเทศ 3,148 กิโลเมตร มีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 1.5 ล้านไร่กระจายอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้ ครอบคลุมพื้นที่ 24 จังหวัด โดยบริเวณชายฝั่งทะเลอันดามันมีพื้นที่ป่าชายเลนมากที่สุด [1] ป่าชายเลนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีพของพืช สัตว์ และมนุษย์ที่อาศัยโดยรอบ ช่วยรักษาสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ช่วยกักเก็บมลพิษ บรรเทาการกัดเซาะชายฝั่ง เป็นแหล่งดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เป็นศูนย์รวมความหลากหลายทางชีวภาพที่เอื้อประโยชน์ต่อชีวิตมนุษย์ นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งศึกษาวิจัยและเป็นสถานที่ท่องเที่ยว จึงอาจกล่าวได้ว่า ป่าชายเลนมีคุณค่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศอย่างมหาศาล โดยลักษณะของทรัพยากรป่าชายเลนที่ถือว่าเป็นทรัพย์สินร่วม ไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของหรือมีกรรมสิทธิ์อย่างแท้จริง ทุกคนมีสิทธิ์และสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งผู้ที่อยู่บริเวณโดยรอบและนอกพื้นที่ป่าชายเลน ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังนั้นป่าชายเลนจึงเป็นทรัพยากรในระบบนิเวศชายฝั่ง ที่ถูกบุกรุกทำลายอย่างมากในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา โดยปัจจุบัน พบว่ามีพื้นที่ป่าชายเลนเหลือเพียงประมาณ 1.5 ล้านไร่ และมีแนวโน้มที่จะลดลงมากยิ่งขึ้น อันเป็นผลจากการขยายตัวของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศ จนภาพรวมป่าชายเลนตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม การสูญเสียป่าชายเลนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมานับ 40 ปี มีพื้นที่ป่าชายเลนได้สูญหายไป ประมาณ 1 ล้านไร่ และมีแนวโน้มที่จะลดลงมากยิ่งขึ้น [2] เนื่องจากสาเหตุสำคัญหลายประการ ได้แก่ การทำนาเกลือ การทำนาเกลือ การเกษตรกรรม การขยายตัวของแหล่งชุมชน การสร้างท่าเทียบเรือ การสร้างถนนและสายส่งไฟฟ้า การอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ฯลฯ [3] โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ [4] นอกจากนี้ชุมชนชายฝั่งทะเลยังมีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรจากป่าชายเลน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ประโยชน์ด้านการทำประมงชายฝั่งและเป็นไม้ใช้สอยของคนในชุมชน [5]

ปัจจุบันกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ทช.) เป็นหน่วยงานหลักที่มีบทบาทและความรับผิดชอบในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน โดยได้ยึดแนวทางการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หน้าที่ของปวงชนชาวไทย มาตรา 50(8) บุคคลมีหน้าที่ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม และได้บัญญัติทศพิธราชธรรมภายใต้แผนแม่บทการจัดการป่าชายเลนประเทศไทย พ.ศ. 2552 มาเป็นกรอบการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน โดยได้ให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่น ซึ่งเห็นได้ว่าปัจจุบันรูปแบบการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญในการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง เนื่องจากชุมชนชายฝั่งมีความตระหนักถึงประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรป่าชายเลนที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน [6] โดยคนชุมชนมีวิถีการดำเนินชีวิตที่มีความผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น มีการพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ชุมชนยังเป็นผู้มีความรู้และภูมิปัญญาที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติทำให้สามารถดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเองได้ [7] ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่ง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง

สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเอง เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ประสบการณ์และสืบสานภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น [8] ดังนั้น การสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการดำเนินการฟื้นฟูป่าชายเลนโดยชุมชน จึงเป็นแนวทางที่สำคัญในการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรป่าชายเลนให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต

บ้านบางกล้วยนอก เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 ตำบลนาคา อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระนอง มีสภาพพื้นที่ติดต่อกับภูเขาและทะเล มีจำนวนประชากร 352 ครัวเรือน เป็นเพศชาย 539 คน และเพศหญิง 544 คน รวมทั้งสิ้น 1,033 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน เกือบทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม [9] โดยชุมชนมีการพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลนในหลากหลายรูปแบบ ทำให้วิถีชีวิตผูกพันกับป่าชายเลน ต่อมาเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2547 เกิดเหตุการณ์สึนามิ ชุมชนได้รับผลกระทบสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ภายหลังเหตุการณ์ชุมชนก็ตระหนักว่า หากไม่มีพื้นที่ป่าชายเลนเป็นแนวช่วยป้องกันคลื่น ก็อาจทำให้เกิดความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น แต่จากความเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา ส่งผลให้ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในพื้นที่เพิ่มขึ้น ทั้งกิจกรรมอันเนื่องมาจากความจำเป็นด้านเศรษฐกิจ เช่น การก่อสร้างเรือนพักชั่วคราวสำหรับทำประมง ซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์การประมง รวมถึงการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนจากนายทุน ปัจจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชน [9] อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านบางกล้วยนอก ได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ดังคำกล่าวของผู้นำชุมชน ดลก่อเสริม ผดุงชาติ [10] ที่ได้ให้ความเห็นไว้ว่า

“...บ้านบางกล้วยนอก เดิมเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งทางทะเลและบนบก ต่อมาก็มีการใช้ประโยชน์และแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติกันมากขึ้น ทั้งจากชาวบ้านและคนนอกพื้นที่ โดยเฉพาะการใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย และปัญหาเรือประมงพาณิชย์ (เรืออวนลาก อวนรุน) ที่ลักลอบเข้ามาจับสัตว์น้ำอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ระบบนิเวศทางธรรมชาติเสื่อมโทรมลง และทำให้วิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น ชุมชนจำเป็นต้องมีการรวบรวมความรู้ของคนในชุมชนในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบนิเวศ การใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านว่าตนเองมีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรชายฝั่ง เน้นกระบวนการสร้างคนให้เกิดการพัฒนาตนเอง ร่วมกันศึกษาเรียนรู้ ค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน จนสามารถจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงและพึ่งพาตนเองได้ของชุมชน...”

ซึ่งแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับ เพ็ญศรี ม้าแก้ว [11] ที่กล่าวว่า การจัดการป่าชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้นั้น หัวใจสำคัญคือ ชุมชนจะต้องเป็นผู้ดำเนินการหลัก โดยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผน ดูแล รักษา และติดตามการจัดการป่าร่วมกัน ชุมชนจำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้จากประสบการณ์ที่หลากหลายของคนในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง จนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่เป็นของชุมชน ซึ่งก็คือการจัดการความรู้ โดยกระบวนการจัดการความรู้จะเริ่มขึ้นเมื่อพบว่า ชุมชนต้องการความรู้บางอย่างมาใช้ในการตัดสินใจแก้ปัญหา ทดลอง หรือสร้างสิ่งใหม่ๆ [12] ดังนั้น “การจัดการความรู้” จึงสามารถประยุกต์ใช้ในระดับชุมชนผ่านกระบวนการของการจัดการความรู้ ซึ่งจากแนวทางดังกล่าวหากมีกระบวนการที่เหมาะสมจะช่วยพัฒนาความรู้เดิมและสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง

บนพื้นฐานของชุมชนท้องถิ่น ประการสำคัญ การจัดการความรู้ยังเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการสร้างพลังอำนาจทางความรู้ให้แก่ชุมชน ด้วยการสร้างชุดความรู้ของท้องถิ่นบนพื้นฐานของทุนต่างๆ ที่มีในชุมชนเป็นหลักเพื่อนำชุดความรู้ที่ได้ไปพัฒนาชุมชนเอง [13]

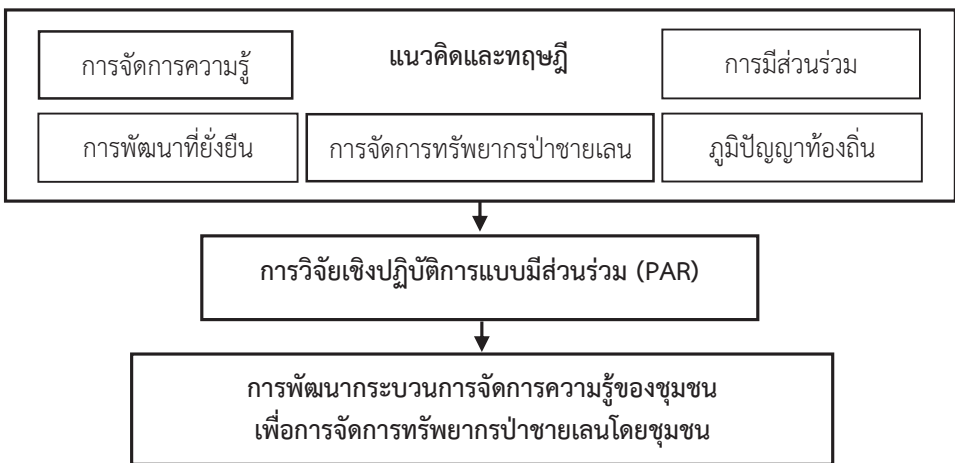
การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน ผ่านรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยและนักวิจัยชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน เพื่อให้ได้กระบวนการและปัจจัยที่สนับสนุนการจัดการความรู้ของชุมชน และพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชนมีส่วนร่วมได้อย่างเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน
2. เพื่อศึกษากระบวนการและปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน
3. เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน

กรอบแนวคิดการศึกษา

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จัดการทรัพยากรป่าชายเลน การจัดการความรู้ การมีส่วนร่วม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากผู้วิจัยมีความเห็นว่า กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีความสอดคล้องกับกระบวนการในการจัดการความรู้ เป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยสามารถศึกษา และพัฒนาองค์ความรู้ จากวิธีการทำงานของชุมชนที่มีการปฏิบัติงานจริง ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจมากขึ้นจากประสบการณ์ และจากผลการดำเนินงานในการปฏิบัติจริง สามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัยได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีดำเนินการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่า เป็นวิธีการที่สามารถศึกษาจากทำงานของบุคคลที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจริง ทำให้เกิดผลในการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เกิดการผสมกลมกลืนกันระหว่างแนวคิดกับวิธีการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจริง [14] โดยพื้นที่ทำการศึกษาวิจัย ได้แก่ ชุมชนบ้านบางกล้วยนอก หมู่ที่ 3 ตำบลนาคา อำเภอสุขาสาราย จังหวัดระนอง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนในชุมชน ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้แทนหน่วยงานภาคราชการ จำนวน 10 ราย 2) การสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ที่สนใจกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำนวน 14 ราย และ 3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ที่สนใจกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน จำนวน 30 ราย

ผู้วิจัยได้จำแนกขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ โดยมีระยะเวลาการดำเนินงานวิจัย ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2558 – กรกฎาคม พ.ศ. 2561 ดังนี้ 1) ก่อนการดำเนินงานวิจัย แบ่งเป็น 6 ขั้นตอน คือ (1) การกำหนดโจทย์วิจัย โดยนำประเด็นปัญหาและความต้องการของชุมชนมากำหนดเป็นโจทย์วิจัย (2) การลงพื้นที่ สร้างความคุ้นเคย และสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน (3) การนำเสนอข้อมูล แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของปัญหาของทรัพยากรป่าชายเลน (4) การศึกษาบริบทของชุมชนเบื้องต้น โดยศึกษาจากข้อมูลจากเอกสาร ผู้นำชุมชน การสังเกต และการถ่ายภาพ (5) การนำเสนอแนวคิดและวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และแนวคิดการบริหารจัดการความรู้ และ (6) การคัดเลือกอาสาสมัครเป็น “นักวิจัยชุมชน” 2) การวางแผนการดำเนินงานวิจัย แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ (1) การปฏิบัติการถอดประสบการณ์ของชุมชน โดยทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วม (2) การสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้ตระหนักในประโยชน์ที่ได้รับ และเกิดความรู้สึกร่วม (3) การวางแผนการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน โดยให้ชุมชนเป็นผู้วางแผนการดำเนินงานวิจัย และ 3) การดำเนินงานวิจัย แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ (1) การศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้สนใจ จำนวน 5 ราย และการสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และสมาชิกในชุมชน จำนวน 5 ราย (2) การศึกษากระบวนการจัดการความรู้และปัจจัยที่สนับสนุนการจัดการความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน และ (3) การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน (จำนวน 41 รายต่อครั้ง) โดยมีวิธีการ ดังนี้ (3.1) การดำเนินกิจกรรมจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำนวน 17 ครั้ง จากผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม (3.2) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาคราชการ จำนวน 10 ราย (3.3) การสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 14 ราย และ (3.4) การสังเกตและจดบันทึกเกี่ยวกับพฤติกรรมและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยเปิดโอกาสให้นักวิจัยชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูลในทุกขั้นตอน จากนั้น จึงนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาเสนอในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้นำมาทำการจำแนก จัดระบบข้อมูล หาความสัมพันธ์ของข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุป

โดยการวิเคราะห์ตีความข้อมูลแบบอุปนัย จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น [15] โดยนำข้อมูลที่ได้มาจากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ข้อมูลจากการสังเกต และข้อมูลจากการถอดบทเรียนหลังการปฏิบัติการจัดการความรู้ มาตีความและสร้างข้อสรุปหรือข้อค้นพบ ตรวจสอบความถูกต้องโดยตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล โดยพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มาจะต้องได้ข้อมูลตรงกัน และตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการการสังเกตควบคู่ไปกับการสอบถาม พร้อมทั้งทำการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสาร เพื่อให้ข้อสรุปที่ได้นั้นเกิดความแม่นยำและเที่ยงตรงตามความเป็นจริงที่ปรากฏ [16]

ผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน

ผลการศึกษาการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนบ้านบางกล้วยนอก พบว่า ชุมชนมีการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน จำนวน 3 ด้าน ดังนี้

1.1 การดำเนินการปลูกป่าชายเลนในพื้นที่บ้านบางกล้วยนอก ชุมชนมีการดำเนินการร่วมกับหน่วยงานภาคราชการในพื้นที่ อาสาสมัคร และประชาชนในชุมชน โดยมีการส่งเสริมให้ชุมชนจัดทำแปลงเพาะพันธุ์กล้าไม้ป่าชายเลน และนำมาปลูกเสริม และปลูกทดแทนในพื้นที่ป่าชายเลนที่ยังมีพื้นที่ว่างในบริเวณต่างๆ ในช่วงวันสำคัญของชุมชนและหน่วยงานภาคราชการ

1.2 การจัดกิจกรรมปล่อยสัตว์น้ำในพื้นที่ป่าชายเลน มีการจัดกิจกรรมการปล่อยสัตว์น้ำ เป็นระยะๆ ในพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำ และเป็นแหล่งหลบภัยของสัตว์น้ำ โดยร่วมกับหน่วยงานภาคราชการและองค์กรเอกชนในพื้นที่ ปล่อยสัตว์น้ำในวันสำคัญต่างๆ เพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำที่มีในธรรมชาติ เช่น ลูกพันธุ์หอย ปู และกุ้ง เป็นต้น สำหรับพันธุ์สัตว์น้ำส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานประมงอำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

1.3 การกำหนดกฎระเบียบป่าชายเลนชุมชนบ้านบางกล้วยนอก โดยป่าชายเลนในเขตพื้นที่บ้านบางกล้วยนอกไม่มีป่าชุมชน เนื่องจากตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแหลมสน และเขตพื้นที่สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 42 แต่มีการกำหนดกติกาให้ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ โดยมีการดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการป่าชายเลนเพื่อชุมชนบ้านบางกล้วยนอก เพื่อเข้ามามีบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของคนในชุมชน

2. กระบวนการจัดการความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน

ผลการศึกษากระบวนการจัดการความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน พบว่า ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน ดำเนินการผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยการปฏิบัติ จำนวน 3 ประเด็น ดังนี้

2.1 กระบวนการจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรในพื้นที่ป่าชายเลน มีขั้นตอนการจัดการความรู้ของชุมชน จำนวน 11 ขั้นตอน ดังนี้ 2.1.1) การกำหนดหัวข้อความรู้ของชุมชน เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลนในท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน 2.1.2) การแสวงหาความรู้ของชุมชน มีการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการลงมือปฏิบัติจริง และการเรียนรู้จากผู้อื่น หรือจากแหล่งภายนอก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น 2.1.3) การสร้างความรู้ของชุมชน มาจากการกำหนดหัวข้อความรู้ โดยมีความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับ

ทรัพยากรป่าชายเลนในชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน 2.1.4) การจัดความรู้ให้เป็นระบบของชุมชน เป็นกระบวนการต่อเนื่องมาจากการสร้างความรู้ โดยได้นำข้อมูลจากการสำรวจทรัพยากรมาวิเคราะห์ สรุป และจัดทำเป็นตารางเพื่อนำความรู้ดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน 2.1.5) การเข้าถึงความรู้ของชุมชน เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังข้อมูล ข่าวสาร และร่วมให้ข้อคิดเห็นในการประชุม 2.1.6) การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ของชุมชน โดยร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ การดำเนินงาน การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลให้กับชุมชน และให้โอกาสชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม 2.1.7) การถ่ายโอนความรู้ของชุมชน เกิดขึ้นจากการเผยแพร่ข้อค้นพบจากการสำรวจและเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรในพื้นที่ป่าชายเลน ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างของคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง 2.1.8) การเรียนรู้ชุมชน มีวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การเรียนรู้วิธีการสำรวจ การเรียนรู้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล การเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน 2.1.9) การนำความรู้ไปใช้ของชุมชน โดยมีการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างหลากหลาย เพื่อให้ชุมชนเกิดการพึ่งพาตนเองได้ 2.1.10) การจัดเก็บความรู้ของชุมชน ชุมชนนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ และจัดทำเป็นตารางข้อมูล แผนภาพลงในกระดาดขันทิกและเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อให้ง่ายต่อการนำมาใช้ประโยชน์ และ 2.1.11) การประเมินผลความรู้ของชุมชน มีการประเมินผลความรู้เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การดูแลรักษาสุขภาพ และประเมินผลความรู้เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนในชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

2.2 กระบวนการจัดการความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร มีขั้นตอนการจัดการความรู้ของชุมชน 7 ขั้นตอน ดังนี้ 2.2.1) การกำหนดหัวข้อความรู้ของชุมชน เกิดจากความต้องการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับพรรณพืชสมุนไพร และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าชายเลน เพื่อนำมาใช้ ในการรักษาโรคและการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน 2.2.2) การแสวงหาความรู้ของชุมชน มีวิธีการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับพรรณพืชสมุนไพรที่หลากหลาย ทั้งจากการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 2.2.3) การสร้างความรู้ของชุมชน มาจากการกำหนดหัวข้อความรู้ โดยมีความต้องการศึกษาเรียนรู้ถึงพรรณพืชสมุนไพรและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในพื้นที่ ป่าชายเลน 2.2.4) การจัดความรู้ให้เป็นระบบของชุมชน เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง มาจากกิจกรรมการสร้างความรู้ โดยได้นำข้อมูลจากกิจกรรมการสำรวจเกี่ยวกับพรรณพืชสมุนไพร มาทำการวิเคราะห์ สรุปผล และจัดทำเป็นตารางข้อมูล 2.2.5) การเรียนรู้ของคนในชุมชน มีทั้งการเรียนรู้จากการสำรวจเกี่ยวกับพรรณพืชสมุนไพร และเรียนรู้จากการวิเคราะห์ข้อมูลพรรณพืชสมุนไพรที่สำรวจพบ 2.2.6) การจัดเก็บความรู้ของชุมชน มีการจัดเก็บความรู้เกี่ยวกับพรรณพืชสมุนไพร โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาทำการวิเคราะห์ และจัดทำเป็นตารางข้อมูล แผนภาพลงในกระดาดขันทิกและเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลพรรณพืชสมุนไพร และ 2.2.7) การประเมินผลความรู้ของชุมชน มีการประเมินผลความรู้เกี่ยวกับพรรณพืชสมุนไพรเพื่อนำมาปรับใช้ในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

2.3 กระบวนการจัดการความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากหอย มีขั้นตอนการจัดการความรู้ของชุมชน จำนวน 6 ขั้นตอน ดังนี้ 2.3.1) การกำหนดหัวข้อความรู้ของชุมชน เกิดจากมีความต้องการศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากหอยเพื่อนำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน 2.3.2) การแสวงหาความรู้ของชุมชนเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการลงมือปฏิบัติ และการเรียนรู้จากแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ระหว่างคนในชุมชนจากกิจกรรมการสำรวจการใช้ประโยชน์จากหอย 2.3.3) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ของชุมชน มีการประมวลและกลั่นกรองความรู้ที่ค้นพบจากกิจกรรมการสำรวจการใช้ประโยชน์จากหอยในพื้นที่ป่าชายเลน และจากประสบการณ์ เพื่อนำใช้ในการแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน 2.3.4) การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ของชุมชน โดยการประชุมเพื่อจัดกิจกรรมการสำรวจการใช้ประโยชน์จากหอย การร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ความคิดเห็น และร่วมกันการวิเคราะห์ข้อมูล 2.3.5) การถ่ายโอนความรู้ของชุมชน เกิดขึ้นจากการเผยแพร่ข้อมูลและข้อค้นพบจากกิจกรรมการสำรวจและเรียนรู้ข้อมูลการใช้ประโยชน์จากหอยในพื้นที่ป่าชายเลน ทำให้เกิดการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง และ 2.3.6) การจัดเก็บความรู้ของชุมชน มีการจัดเก็บความรู้โดยนำข้อมูลการใช้ประโยชน์จากหอยมาทำการวิเคราะห์ข้อมูล และจัดทำเป็นตารางข้อมูล แผนภาพลงในกระดานบันทึกและเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อจัดทำฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์จากหอย

3. ผลการศึกษาปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน

ผลการศึกษาปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน พบว่า ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยการปฏิบัติ จำนวน 3 ประเด็น ดังนี้

3.1 ปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน พบว่า มีปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ของชุมชน จำนวน 15 ปัจจัย ดังนี้ 3.1.1) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน เป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญที่สุดของการจัดการความรู้ โดยมีส่วนร่วมของสมาชิกมีทุกกระบวนการของการจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรในพื้นที่ป่าชายเลน 3.1.2) ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ โดยกิจกรรมการเรียนรู้จะมีลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง เน้นที่การทำงานเป็นทีม และมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกิจกรรมการสำรวจทรัพยากรป่าชายเลน โดยระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม และกิจกรรมที่ให้เด็กและเยาวชนเข้ามาร่วม 3.1.3) การมีเป้าหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน โดยเฉพาะประโยชน์ คุณค่า และความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลน ดังนั้น การจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลนจึงเป็นประเด็นปัญหาร่วมที่สำคัญของชุมชน 3.1.4) ผู้นำและภาวะผู้นำ ช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการความรู้ และการดำเนินกิจกรรมการจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลนให้บรรลุความสำเร็จ 3.1.5) โอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยคนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน กันหลากหลาย โอกาส ทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชนผ่านการสื่อสาร พูดคุยตามร้านน้ำชาในชุมชน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนภายนอกชุมชน ทั้งคนในชุมชนใกล้เคียงและเจ้าหน้าที่ภาคราชการในพื้นที่ 3.1.6) ทีมขับเคลื่อนการจัดการความรู้ เป็นปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ของชุมชนที่สำคัญ จึงจำเป็นที่จะต้องทำการคัดเลือกบุคคลที่มีความพร้อมและเหมาะสม มีการพัฒนาทีมให้มีความเข้มแข็งเพื่อดำเนินกิจกรรมการจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน 3.1.7) การบริหารจัดการ ช่วยให้กระบวนการจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลนดำเนินไปอย่างราบรื่น มีความสะดวก รวดเร็ว 3.1.8) การติดต่อสื่อสารของคนในชุมชนเพื่อการจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน โดยมีการติดต่อสื่อสารของคนในชุมชน 3 ลักษณะ คือ (1) การติดต่อสื่อสารจากทีมขับเคลื่อนการจัดการความรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม (2) การติดต่อสื่อสารของกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ร่วมกิจกรรมด้วยตนเอง และ (3) การติดต่อสื่อสารภายในทีมขับเคลื่อนการจัดการความรู้ ซึ่งการมีช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายช่วยให้ง่ายต่อการจัดกิจกรรม 3.1.9) องค์ความรู้และทักษะของคนในชุมชน โดยเฉพาะองค์ความรู้และทักษะที่มีความจำเป็นและความสำคัญต่อการจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน เช่น

ความรู้เกี่ยวกับชนิดพรรณไม้ และสัตว์น้ำในพื้นที่ป่าชายเลน ความรู้และทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูล เทคนิคการจัดเวทีการเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งจำเป็นจะต้องฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง 3.1.10) วัฒนธรรมของชุมชน โดยคนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และนำเอาวัฒนธรรมทางศาสนาอิสลามมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งวัฒนธรรมหลายประการช่วยหนุนเสริมกิจกรรมการจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน เช่น วัฒนธรรมการนั่งกินน้ำชา เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยเกื้อหนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อให้ความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน 3.1.11) การยกย่อง ชมเชย และให้รางวัล ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ทีมนักวิจัยชุมชน และผู้เข้าร่วมกิจกรรมการจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน มีกำลังใจในการดำเนินกิจกรรมการจัดการความรู้ และทำให้เห็นคุณค่าของผลงาน หรือกระบวนการทำงาน ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน 3.1.12) โครงสร้างของชุมชน โดยส่วนใหญ่คนในชุมชนเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งกิจกรรมทางศาสนาเป็นจุดแข็งในการรวมผู้คนในชุมชนเข้าด้วยกัน ซึ่งการจัดกิจกรรมการจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน เกิดประโยชน์ต่อชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน ดังนั้น จึงได้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยทุกครั้ง ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม กำกับดูแล และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐราชการในพื้นที่ 3.1.13) เทคโนโลยีสารสนเทศ ชุมชนนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดเก็บข้อมูล ที่ได้จากการสำรวจ วิเคราะห์ และสรุปเป็นรายงานผลจัดทำเป็นฐานข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน 3.1.14) ประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยหลอมคนในชุมชน ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันเพื่อปกป้องและดูแลทรัพยากรในท้องถิ่น และเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน และ 3.1.15) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก โดยพบว่าหน่วยงานภายนอกชุมชน มีทั้งหน่วยงานภาครัฐราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา และชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งมีส่วนในการสนับสนุนกิจกรรมการจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน ทั้งด้านวัสดุ อุปกรณ์ และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน

3.2 ปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร พบว่า มีปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ของชุมชน จำนวน 8 ปัจจัย ดังนี้ 3.2.1) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน โดยมีส่วนร่วมของสมาชิกมีทุกกระบวนการของการจัดการความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร 3.2.2) ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ โดยกิจกรรมการเรียนรู้จะมีลักษณะการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติผ่านกิจกรรมการสำรวจพืชสมุนไพร และมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม 3.2.3) ผู้นำและภาวะผู้นำ ช่วยให้เกิดความราบรื่นในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร 3.2.4) โอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการจัดการความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรในหลากหลายโอกาส 3.2.5) การบริหารจัดการ ช่วยให้กระบวนการจัดการความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรดำเนินไปอย่างราบรื่น 3.2.6) การติดต่อสื่อสารของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดการรับรู้ และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการจัดการความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร 3.2.7) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน โดยคนในชุมชนมีความเป็นกันเอง มีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการจัดการความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรภายใต้วัฒนธรรมอิสลามของคนในชุมชน และ 3.2.8) การวัดและประเมินผล โดยชุมชนได้ร่วมกันประเมินผลความรู้ที่ได้ แล้วย่นำความรู้และประสบการณ์นั้นมาใช้ในการวางแผน และเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดกิจกรรมการจัดการความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรในครั้งต่อไป

3.3 ปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากหอย พบว่ามีปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ของชุมชน จำนวน 6 ปัจจัย ดังนี้ 3.3.1) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน โดยมีส่วนร่วมของ

สมาชิกมีทุกกระบวนการของการจัดการความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากหอย 3.3.2) ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ โดยกิจกรรมการเรียนรู้จะมีลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงจากการเข้าร่วมกิจกรรมสำรวจการใช้ประโยชน์จากหอย และมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน 3.3.3) การมีเป้าหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากหอยในพื้นที่ป่าชายเลน 3.3.4) ผู้นำและภาวะผู้นำ เป็นผู้ประสานความร่วมมือ และกำกับดูแลการดำเนินกิจกรรมการจัดการความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากหอย 3.3.5) องค์ความรู้และทักษะของคนในชุมชน ช่วยให้กิจกรรมการจัดการความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากหอยประสบความสำเร็จ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการเรียนรู้และฝึกฝนอยู่ตลอดเวลา 3.3.6) วัฒนธรรมของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญโดยคนในชุมชนนำวัฒนธรรมทางศาสนาอิสลามมาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และแนวทางในการดำเนินชีวิต และยังพบว่าผู้หญิงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมการจัดการความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากหอย

4. ผลการพัฒนาระบบการจัดการความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน

การพัฒนาระบบการจัดการความรู้ของชุมชนบ้านบางกล้วยนอกเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชนในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำผลการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ของชุมชนบ้านบางกล้วยนอก จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยการปฏิบัติ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ใน 3 ประเด็น คือ 1) การจัดการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรในพื้นที่ป่าชาย 2) การจัดการความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร และ 3) การจัดการความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากหอย มาสังเคราะห์และพัฒนาเป็นกระบวนการจัดการความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชนต่อไป ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

ผลการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน ทำให้ได้ กระบวนการจัดการความรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (Participatory Action Learning of Community Knowledge Management Process = PAL community knowledge management process) ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก คือ

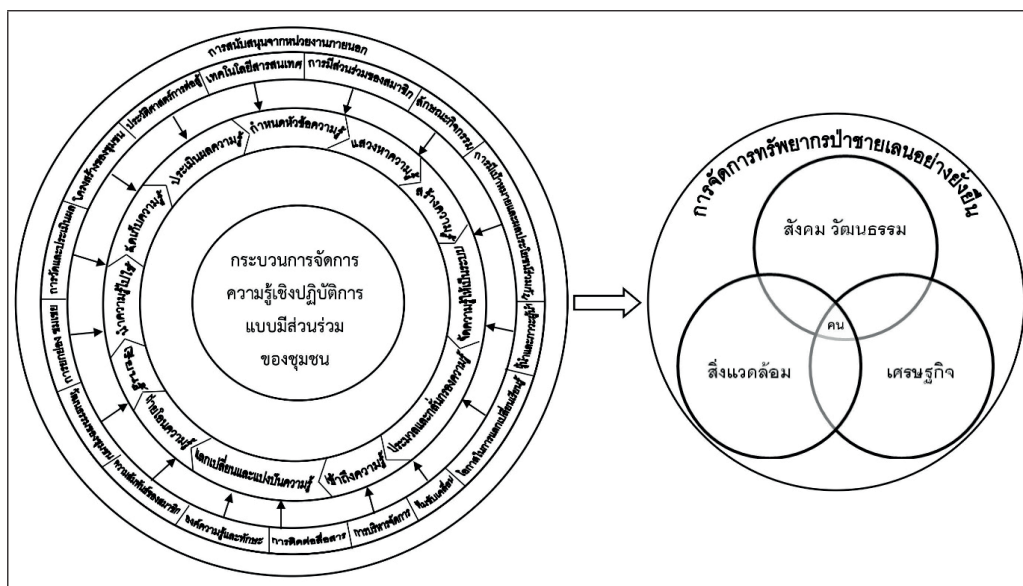
องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชน ประกอบด้วย 12 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดหัวข้อความรู้ 2) การแสวงหาความรู้ 3) การสร้างความรู้ 4) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ 5) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ 6) การเข้าถึงความรู้ 7) การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ 8) การถ่ายทอดความรู้ 9) การเรียนรู้ 10) การนำความรู้ไปใช้ 11) การจัดเก็บความรู้ และ 12) การประเมินผลความรู้

องค์ประกอบที่ 2 คือ ปัจจัยสนับสนุนให้การจัดการความรู้ของชุมชนประสบความสำเร็จ สามารถจำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ ปัจจัยสนับสนุนภายในชุมชน จำนวน 16 ปัจจัย และปัจจัยสนับสนุนภายนอกชุมชน จำนวน 1 ปัจจัย โดยสามารถเรียงลำดับความสำคัญของปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ได้ ดังนี้ ปัจจัยสนับสนุนภายในชุมชน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน (ร้อยละ 14.22) 2) ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน (ร้อยละ 13.74) 3) การมีเป้าหมายและผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน (ร้อยละ 12.80) 4) โอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน (ร้อยละ 8.53) 5) ผู้นำและภาวะผู้นำของชุมชน (ร้อยละ 8.53) 6) ทีมขับเคลื่อนการจัดการความรู้ของชุมชน (ร้อยละ 6.64) 7) การบริหารจัดการของชุมชน (ร้อยละ 6.64) 8) การติดต่อสื่อสารของคนในชุมชน (ร้อยละ 5.69) 9) องค์ความรู้และทักษะของคนในชุมชน (ร้อยละ 5.21) 10) ประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชุมชน (ร้อยละ 3.20) 11) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน (ร้อยละ 2.37) 12) การวัดและประเมินผลของชุมชน (ร้อยละ 2.37) 13) วัฒนธรรมของชุมชน (ร้อยละ 2.37) 14) การยกย่อง

ชมเชย และให้รางวัลของคนในชุมชน (ร้อยละ 1.90) 15) โครงสร้างของชุมชน (ร้อยละ 1.42) และ 16) เทคโนโลยีสารสนเทศของคนในชุมชน (ร้อยละ 0.47) ส่วนปัจจัยสนับสนุนภายนอกชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกของชุมชน (ร้อยละ 3.79)

การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน ดำเนินการผ่านรูปแบบเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยการปฏิบัติ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แต่ละครั้งมีประเด็นสำคัญ และลักษณะการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เน้นการจัดกิจกรรมโดยการลงมือปฏิบัติ เป็นการพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างสมรรถนะของผู้ร่วมกระบวนการในชุมชนผ่านการทำกิจกรรม โดยการปฏิบัติ เป็นการสร้างความรู้ที่เป็นของชุมชนเอง เพื่อนำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง โดยกระบวนการจัดเวทียังเน้นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดการความรู้ ตั้งแต่การประชุม และร่วมกันกำหนดหัวข้อความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งเป็นประเด็นร่วมของชุมชน การวางแผนการดำเนินงาน การแบ่งหน้าที่ของทีมงานวิจัยชุมชนและผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการดำเนินกิจกรรมตามแผนงาน การสำรวจข้อมูล การจัดบันทึก และการวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอ ข้อมูลคืนกลับสู่ชุมชน หน่วยงาน องค์กร และชุมชนใกล้เคียง เพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินกิจกรรมการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชนมีส่วนร่วมได้อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนชายฝั่ง นอกจากนี้ ผลจากการจัดการความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชนยัง ทำให้ผู้ร่วมกระบวนการและชุมชนได้สร้างความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นกระบวนการ “การพัฒนาคน” หรือ “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ทำให้เกิดความยั่งยืน บนฐานของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ดังนั้น จากผลการศึกษาเมื่อพิจารณาถึงการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชนภายใต้บริบทของชุมชนอย่างยั่งยืนในมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จึงสามารถอธิบายได้ ดังนี้

การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน ในครั้งนี้ ทำให้ชุมชนบ้านบางกล้วยนอกมีแผนงาน และกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม ตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน และทำให้คนในชุมชนมีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต โดยมี “คนในชุมชน” เป็นหัวใจหลักของการขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม และวัฒนธรรม และมิติด้านสิ่งแวดล้อม (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 กระบวนการจัดการความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน

โดยเมื่อพิจารณาในมิติด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชุมชนบ้านบางกล้วยนอก เป็นชุมชนชายฝั่งที่มีการพึ่งพิงทรัพยากรป่าชายเลนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะการทำอาชีพประมงชายฝั่ง ทั้งการจับสัตว์น้ำตามฤดูกาล และการเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชัง ซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักที่สำคัญของชุมชน มีการดำเนินการกำหนดขนาดของตาอวนที่ใช้จับสัตว์น้ำเพื่อป้องกันการจับสัตว์น้ำขนาดเล็ก และปล่อยสัตว์น้ำเพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในธรรมชาติ ซึ่งทำให้ชุมชนจับสัตว์น้ำได้ตลอดทั้งปี ทำให้มีรายได้จากการประกอบอาชีพประมงเพียงพอสำหรับการดูแลครอบครัว ส่งผลให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

สำหรับมิติทางด้านสังคม และวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนบ้านบางกล้วยนอกเป็นชุมชนมุสลิม มีวิถีชีวิตผูกพันกับทรัพยากรป่าชายเลนมาอย่างยาวนาน โดยวัฒนธรรมทางด้านศาสนาอิสลาม มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม สอดคล้องกับหลักคำสอนทางศาสนา ดังนั้น คนในชุมชนจึงให้ความสำคัญ และให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน ยังช่วยลดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานภาครัฐการที่กำกับ ดูแลพื้นที่ป่าชายเลนกับชุมชน และลดความขัดแย้งของคนในชุมชนโดยการจัดสรรทรัพยากรป่าชายเลนให้แก่คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ขณะเดียวกันก็มีมาตรการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกทดแทนในโอกาสสำคัญต่าง ๆ การทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนโดยการปฏิบัติร่วมกันของชุมชนทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถ่ายทอดเรื่องราว ประสบการณ์ในด้านต่างๆ ของกลุ่มคนต่างวัยในชุมชน ได้สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี และสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

ส่วนมิติด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนมีการกำหนดกฎระเบียบป่าชายเลนชุมชนเพื่อการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน โดยใช้รูปแบบคณะกรรมการป่าชายเลนชุมชน โดยผู้ที่ตัดไม้มาใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิตประจำวันและการพัฒนาอาชีพ จะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการ มีการกำหนดเงื่อนไขให้ทำการปลูกไม้ทดแทนในอัตราส่วนตัด 1 ต้น ปลูก 5 ต้น ซึ่งมาตรการดังกล่าวเป็นการช่วยฟื้นฟูป่าชายเลนให้คงความสมบูรณ์

อยู่เสมอ ส่งผลให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง ทำให้คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้โดยไม่ทำลายล้าง และมีการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองได้ของชุมชนอย่าง มั่งคั่งและยั่งยืนต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน พบว่า ชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมจำนวน 3 ด้าน ได้แก่ 1.1) การดำเนินการปลูกป่าชายเลนในพื้นที่บ้านบางกล้วยนอก เป็นการปลูกเสริมในพื้นที่ป่าชายเลนที่ยังมีพื้นที่ว่าง ร่วมกับหน่วยงานราชการและเอกชนในพื้นที่ปลูกเสริมในวันสำคัญ ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของนิเวศน์ อรุณเบิกฟ้า [17] ที่ว่า ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของป่าชายเลน เกิดการสงวนพื้นที่ป่าชายเลน เพื่อเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและเพาะสัตว์น้ำ มีการควบคุม ดูแลการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน มีกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนด้วยการปลูกป่าชายเลน และแนวคิดของยศ สันตสมบัติ และกิงกร นรินทรกุล ณ อยุธยา [18, 19] ที่เห็นว่า คนในชุมชนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และมีหน้าที่ร่วมกันในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง ซึ่งการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชนบ้านบางกล้วยนอกนั้น ใช้การบริหารจัดการรูปแบบของคณะกรรมการป่าชายเลนชุมชน โดยมีการกำหนดกติกาในการใช้ประโยชน์และการดูแลรักษาทรัพยากรป่าชายเลนร่วมกันโดยคนในชุมชน และยังสอดคล้องกับการศึกษาของพัชรินทร์ เกื้อคลัง [20] ที่ว่า ชุมชนหันมามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และหวงแหนป่าชายเลน ถือเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการร่วมกันต่อสู้เพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลน โดยมีการกำหนดแบบแผนของชุมชนที่อยู่ในลักษณะพันธะสัญญาในการยอมรับร่วมกันของชุมชนเพื่อที่จะทำกิจกรรมปลูกป่าชายเลนอย่างต่อเนื่องทุกปี ดังนั้น จะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านบางกล้วยนอกเป็นชุมชนที่มีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกป่าชายเลน ซึ่งส่งผลให้ป่าชายเลนในพื้นที่ได้รับการฟื้นฟูและมีความสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น 1.2) การจัดกิจกรรมปล่อยสัตว์น้ำในพื้นที่ป่าชายเลน มีการจัดกิจกรรมการปล่อยสัตว์น้ำ เป็นระยะๆ โดยร่วมกับหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนในพื้นที่ ปล่อยสัตว์น้ำในวันสำคัญ เพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำที่มีในธรรมชาติ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของนิเวศน์ อรุณเบิกฟ้า [17] ที่ว่ามีการสงวนพื้นที่ป่าชายเลน เพื่อเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย และเพาะสัตว์น้ำ มีการควบคุม ดูแล การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ไม่จับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่ และมีการกำหนดเครื่องมือการทำประมงที่ถูกกฎหมาย จะเห็นได้ว่า ชุมชนบ้านบางกล้วยนอกมีการดำเนินการปล่อยสัตว์น้ำเป็นประจำทั้งนี้ เพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำที่มีในธรรมชาติ โดยเฉพาะสัตว์น้ำเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักของชุมชนจากการประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง 1.3) การกำหนดกฎระเบียบป่าชายเลน โดยพื้นที่ป่าชายเลนบ้านบางกล้วยไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชน เนื่องจากอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และเขตพื้นที่สถานีวิจัยพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งทางหน่วยงานราชการที่ดูแลดังกล่าว ก็ได้อนุญาตให้ชุมชนบ้านบางกล้วยนอกเข้ามาดูแล และบริหารจัดการพื้นที่ป่าชายเลน มีการดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการป่าชายเลนเพื่อชุมชน ซึ่งมีการกำหนดกติการ่วมกัน ผลการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของกรกฎ ทองชะโชค [4] ที่ว่า กฎหมายที่เกี่ยวกับป่าชายเลนที่อยู่นอกเขตอนุรักษ์หรือนอกเขตพื้นที่คุ้มครองที่บังคับใช้อยู่พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ยังไม่มีบัญญัติที่กำหนดให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมโดยตรงในการบริหารจัดการป่าชายเลน แต่เป็นกฎหมายที่มุ่งเน้นในการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยังคงอยู่เป็นหลัก การบัญญัติกฎหมายเกี่ยวข้องกับสิทธิของประชาชนโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชายเลนอย่างชัดเจน ซึ่งหลายพื้นที่ที่

ได้ดำเนินการอยู่แล้วในรูปแบบของกลุ่มประชาชนในชุมชนร่วมกันจัดการ และใช้ประโยชน์ร่วมกัน และสอดคล้องกับการศึกษาของโชติ ถาวร [21] ที่ว่า บทบาทขององค์กรชุมชนในการจัดการป่าชายเลน จำแนกออกเป็น 2 บทบาท คือ บทบาทโดยตรง คือ การกำหนดกติกาในการรักษาและกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของป่าชายเลนและบทบาทโดยอ้อม คือ การสร้างความมั่นคงให้กับสมาชิกของชุมชน เพื่อให้มีอาชีพ รายได้ สวัสดิการ และสร้างสาธารณะให้กับชุมชน จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าชุมชนบ้านบางกล้วยเป็นชุมชนที่มีการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพิงทรัพยากรป่าชายเลนในการดำรงชีพ ดังนั้น การจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน จึงเป็นปัญหาหรือประเด็นร่วมของคนในชุมชนที่เป็นแรงผลักดัน และขณะเดียวกันก็เป็นแรงดึงดูดให้คนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน จนประสบความสำเร็จได้ในระดับหนึ่ง

จากผลการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน ในครั้งนี้ พบว่า การจัดการความรู้ของชุมชน ดำเนินการผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยการปฏิบัติ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แต่ละครั้งมีประเด็นสำคัญ และลักษณะการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน โดยเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการเสริมพลังให้กับชุมชน มีลักษณะเฉพาะ คือ การสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชนโดยการลงมือปฏิบัติ เป็นการพัฒนาศักยภาพ และเสริมสร้างสมรรถนะของผู้ร่วมกระบวนการในชุมชนผ่านการทำกิจกรรมโดยการปฏิบัติ เป็นการสร้างความรู้เพื่อนำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง อันอาจกล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาคน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ทำให้เกิดความยั่งยืน สอดคล้องกับการศึกษาของชนิษฐา นันทบุตร [22] ที่พบว่า เป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนเรียนรู้ได้พัฒนาตนเองในการนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมทุกด้าน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดการความรู้ ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของชนิษฐา กาญจนรังษินนท์ [23] ที่ได้สรุปว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการรวมทั้งการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเข้าด้วยกัน เป็นการวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชนโดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาแนวทางแก้ปัญหา วางแผนการดำเนินการ ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผล โดยทุกขั้นตอนมีสมาชิกในชุมชนร่วมด้วย ตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดหัวข้อความรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยมีความต้องการศึกษาเรียนรู้ถึงสถานะภาพของทรัพยากรเพื่อนำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน โดยการแสวงหาความรู้ของชุมชนเกิดจากวิธีการที่หลากหลาย ทั้งจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการลงมือปฏิบัติจากกิจกรรมการสำรวจทรัพยากรในพื้นที่ป่าชายเลน การเรียนรู้จากผู้อื่นจากกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน และจากภายนอกชุมชนจากการให้ข้อคิดเห็นและคำแนะนำจากหน่วยงานภาครัฐและคนในชุมชนใกล้เคียง ซึ่งเป็นการสร้างความรู้ที่เป็นของชุมชนเองเกี่ยวกับสถานะภาพและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลน โดยทำการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง จากนั้นนำมาจัดความรู้ให้เป็นระบบโดยได้นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ สรุปผล และจัดทำเป็นตารางผล มีการประมวลและกลั่นกรองความรู้ที่ค้นพบมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน มีการเข้าถึงความรู้โดยเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมให้ข้อคิดเห็นในเวทีการประชุม เกิดการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้โดยการร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และเปิดโอกาสให้สาธารณชนเข้ามามีส่วนร่วม สำหรับการถ่ายทอดความรู้เกิดขึ้นจากการนำข้อมูลและข้อค้นพบที่ได้จากการสำรวจสถานะภาพของทรัพยากรในป่าชายเลนมาเผยแพร่ในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน ทำให้เกิด

กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน และเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและคนในพื้นที่ใกล้เคียง การเรียนรู้ของคนในชุมชนมีทั้งการเรียนรู้วิธีการตรวจสอบสภาพของทรัพยากร เรียนรู้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ เรียนรู้ถึงสถานภาพ ภูมิปัญญา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความตื่นตัวที่จะนำความรู้ที่ได้ร่วมกันสร้างขึ้นไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการจัดเก็บความรู้ของชุมชนในรูปแบบตารางข้อมูล แผนภาพ แล้วจึงนำไปลงในกระดาษและคอมพิวเตอร์เพื่อพัฒนาเป็นฐานข้อมูลทำให้ง่ายและสะดวกต่อการ นำไปใช้ประโยชน์ และประเมินผลความรู้เพื่อนำมาปรับใช้ในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประเมินผลความรู้เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดของสุภางค์ จันทวานิช [16] ที่กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการที่ให้ผู้ถูกวิจัย (คนในชุมชน) เข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหาคือส่งเสริมกิจกรรมนั้นๆ

กล่าวโดยสรุป ผลการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน ทำให้ได้ “กระบวนการจัดการความรู้เชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมของชุมชน” (Participatory Action Learning of Community Knowledge Management Process = PAL community knowledge management process) ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก คือ 1) กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชน จำนวน 12 ขั้นตอน และ 2) ปัจจัยสนับสนุนให้การจัดการความรู้ของชุมชน อันประกอบด้วย ปัจจัยสนับสนุนภายใน 16 ปัจจัย และปัจจัยสนับสนุนภายนอก 1 ปัจจัย โดยการจัดการความรู้ดำเนินการผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยการปฏิบัติ สอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญศรี ม้าแก้ว [10] ที่กล่าวว่า การจัดการป่าชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้นั้น หัวใจสำคัญ คือ ชุมชนจะต้องเป็นผู้ดำเนินการหลัก หรือให้ชุมชนเป็นฐาน ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผน ดูแล รักษา และติดตามการจัดการป่าร่วมกัน อย่างไรก็ตาม การที่จะให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลักได้นั้น ชุมชนจำเป็นต้องมีองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และวิถีชีวิตของชุมชน โดยจะต้องผสมผสานองค์ความรู้ทั้งองค์ความรู้จากภายนอกและองค์ความรู้จากภายในชุมชน ดังนั้น ชุมชนจึงจำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ที่หลากหลายของคนในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง จนเกิดเป็นองค์ความรู้ของชุมชนเอง และสอดคล้องกับแนวคิดของวิจารณ์ พานิช [24] ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นการเรียนรู้แบบแนบแน่นอยู่กับงานและชีวิตจริง และเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ปฏิบัติจริง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของอัจฉรา ศรีพันธ์ [12] ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้ หากมีกระบวนการที่เหมาะสม จะช่วยพัฒนาความรู้เดิมและสร้างองค์ความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังเป็นกระบวนการที่สร้างองค์ความรู้บนพื้นฐานของชุมชนท้องถิ่นเอง ประการสำคัญ การจัดการความรู้ยังเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการสร้างพลังอำนาจทางความรู้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นด้วยการสร้างชุดความรู้ของท้องถิ่นบนพื้นฐานของทุนที่มีในชุมชนเป็นหลักเพื่อนำชุดความรู้ที่ได้ไปพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดของส. วาสนา ประवालพฤษ์ [13] ที่กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีความสอดคล้องกับกระบวนการในการจัดการความรู้ กระบวนการทั้งสองประการนี้ ต่างก็เป็นกระบวนการทางความรู้ สามารถศึกษาจากวิธีการทำงานของกลุ่ม

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานจริง ก่อให้เกิดวิธีการที่เป็นรูปธรรม ดำเนินการให้เกิดผลในการปฏิบัติจริง และสอดคล้องกับแนวคิดของวิรัตน์ คำศรีจันทร์ [25] ที่กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการระบุนปัญหาที่มุ่งความเชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาพร้อมกันของชุมชน เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อมุ่งระดมพลังแก้ปัญหาจากภายในชุมชน ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นกระบวนการที่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ในการจัดการความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร เนื่องจากมีขั้นตอนการจัดการความรู้ที่มีความละเอียด มีความต่อเนื่อง มีความยืดหยุ่น และมีลักษณะไม่เป็นทางการนัก สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนชายฝั่งอันดามันที่มีลักษณะเฉพาะกล่าวคือ ส่วนใหญ่เป็นชุมชนมุสลิม ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และมีวิถีชีวิตผูกพันกับทรัพยากรป่าชายเลนมาอย่างยาวนาน จึงอาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนโดยชุมชน” เป็นการ “พัฒนาคน” ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้มีศักยภาพเพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการพึ่งพาตนเองได้ของชุมชนอย่างมั่นคง และเกิดความยั่งยืนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐหรือผู้ที่สนใจนำกระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนไปใช้ ควรให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน โดยจะต้องเปิดโอกาสหรือสร้างกิจกรรมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึง และในทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรมให้มากที่สุด
2. หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนเพื่อชุมชน เช่น การตั้งกฎกติกาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นต้องให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความต้องการของชุมชน การยอมรับของทุกภาคส่วน และให้พิจารณาถึงผลกระทบต่อทรัพยากรและระบบนิเวศ
3. หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรทำการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการต่อสู้ของชุมชน หรือภูมิหลังของชุมชนก่อนที่จะเริ่มดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ร่วมกับชุมชน จะทำให้กิจกรรมนั้นมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง

เอกสารอ้างอิง

- [1] Department of Marine and Coastal Resources. (2009). *Master Plan for Mangrove Management in Thailand*. Bangkok: Ministry of Natural Resources and Environment. (in Thai)
- [2] Soonthornawaphat, S. (2007). *Mangrove Rehabilitation Community Guidelines*. Bangkok: International Union for Conservation of Nature. (in Thai)
- [3] Aksornkoae, S. (1999). *Mangrove....Ecology and Management*. Bangkok: Kasetsart University Press. (In Thai)
- [4] Tongkachok, K, Sukhum, J, and Komonwanit, T. (2011). *People's Rights in Mangrove Management in Collaboration with Local Administrative Organizations*. Songkhla: Thaksin University. (in Thai)

- [5] Department of Marine and Coastal Resources. (2009). *Strategic Plan for Managing Mangrove Forests in Thailand*. Bangkok: Ministry of Natural Resources and Environment. (in Thai)
- [6] International Union for Conservation of Nature (IUCN). (2007). *Restoration of mangrove forest: Trends by the community*. Retrieved August 19, 2014, from http://cmsdata.iucn.org/downloads/mangrove_rehabilitation_by_community.pdf. (in Thai)
- [7] Sri-in, S. (2011). Community Mangrove Forest Management on The Andaman Coast, Thailand. *Journal of Agroforestry and Environment Official of Agroforestry Society of Bangladesh: Bangladesh*, 5, 55-59.
- [8] Chotphanich, J., Chitniratna, N., Tepsongkorh, P. (2013). Guidelines Coastal Resource Management Through Community Involvement: A Case Study of Baan Ba Kan Khae, Tanyong Po Subdistrict, Mueang District, Satun Province in *The Hat Yai Meeting Documents 4th Academic Day*. (65-73). Songkhla: Hat Yai University. (in Thai)
- [9] Amphoe Suksamran, Changwat Ranong Community Development Office. (2018). *Community Plan of Ban Bang Kluainok, Tambon Kamphun, Amphoe Suksamran, Changwat Ranong in 2018*. (in Thai)
- [10] Padungchat, D. (Interviewee), Sri-in, S. (Interviewer), Address: Naka Sub District Administration Organization, Amphoe Suksamran, Changwat Ranong. April 23, 2015. (in Thai)
- [11] Makaew, P. (2013). The Management of The Community Forest in Baan Don-Moon, Muang Chum Sub District, Wiang Chai District, Chiang Rai Province. *Area Based Development Research Journal*, 5 (6), 38-53. (in Thai)
- [12] Boonyakit, B, Prasopsuk Chokchai, N, Pornchanoknat, D, and Kannanuan, P. (2004). *Knowledge Management, from Theory to Practice*. Bangkok: Jirawat Express. (in Thai)
- [13] Sriphan, A. (2012). *Knowledge Management for Communities Empowerment Follow Sufficiently Economy Philosophy by Communities Learning Centers Based Learning in Phitsanulok Province*. Phitsanulok: Naresuan University. (In Thai)
- [14] Pravalpruk, W. S. (1995). *The Action Research Planner*. Bangkok: Department of Education. Ministry of Education. Translated from S.Kemmis and R. McTaggart. (eds). 1988. *The Action Research Planner*. Geelong, Victoria, Australia: Deakin University. (in Thai)
- [15] Appleton, J. V. (1995). Analysing Qualitative Interview Data: Addressing Issues of Validity and Reliability. *Journal of Advanced Nursing*. 22, 993-997.
- [16] Chantavanich, S. (2009). *Qualitative Research Methodology* (17thed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- [17] Arunbergfah, N. (2010). Mangrove Resource Management: Case Studies of Communities Baan Nong Saman, Hat Samran Sub-district, Hat Samran District, Trang Province. *Faculty of Humanities Academic Journal and Social Sciences Prince of Songkla University*, 6 (1), 23-50. (in Thai)

- [18] Santasombat,Y., Wongsakun, S., Jamlong, S., Chaturaphruek, T., Saengsorn, U., Oranprasert, W. et al. (2004). *Ethnic Ecological, Genetic resources and Community Rights*. Chiang Mai: Win Indesign. (in Thai)
- [19] Narintornkul Na Ayutthaya, K. (2000). *Concepts and Directions of Resource Management in Watersheds by The Participation of People*. Chiang Mai: Northern Development Foundation. (in Thai)
- [20] Kueklang, P. (2010). The Struggle for The Commitment to Conserve Baan Bang Rieng Community Mangrove Forest Khuan Niang District, Song Khla. *Journal of Research for Community Development*, 3 (2), 48-59. (in Thai)
- [21] Tavorn, C., & Srisontisuk, S. (2011). Community Organizations in Managing Mangrove Forests in Pa Khlok Phuket Province *In The Academic Conference Document “ STU Research” for The Year 2011*. (217-227). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirath University. (in Thai)
- [22] Nanthabut, K. (2009). The Framework for The Study and The Removal of Community Practice Lessons. Bangkok: Office of the Health Promotion Fund. (in Thai)
- [23] Kanchanarangsinont, K. (2002). *Creating a Network for Development*. Bangkok: Research Groups and Development Department of Community Development. (in Thai)
- [24] Panit, V. (2005). Knowledge Management: Practitioners Issue. Bangkok: Sokjai Press. (in Thai)
- [25] Kamsrichan, W. (2012). *Knowledge Power form Participatory Action research*. Bangkok: Paliving. (in Thai)

การรับรู้ภาพลักษณ์และคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดี
ของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว
ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
Perceived Image and Service Quality Affecting Thai Tourists'
Loyalty of Three - Star Hotels at Hatyai District
in Songkhla Province

พิมพ์ใจ ลิ้มวัฒนา^{1*} อรจันทร์ ศรีโชติ² และนิจกานต์ หนูไธ³
Pimjai Limwattana^{1*}, Orachan Sirichote² and Nitchakarn Noourai³

¹ นิสิต หลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

² ผศ.ดร., สาขาการจัดการธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

³ อ.ดร., สาขาการตลาด คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Graduate Student, Master of Business Administration Program in Business Management, Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

² Asst. Prof. Dr., Department of Business Administration, Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

³ Lecturer, Dr., Department of Marketing, Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: pimjai.limwattana@gmail.com

(Received: December 20, 2019; Revised: February 5, 2020; Accepted: February 11, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการรับรู้ภาพลักษณ์ที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 2) เพื่อศึกษาการรับรู้คุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยการสุ่มตัวอย่างจากนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 400 คน และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) การรับรู้ภาพลักษณ์ ด้านสถานที่ ด้านความปลอดภัย และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว โดยภาพรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 2) การรับรู้คุณภาพการบริการ ด้านความเป็นรูปธรรม ด้านความมั่นใจ ด้านความเอาใจใส่ และด้านการตอบสนอง ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว โดยภาพรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ขณะที่ด้านความน่าเชื่อถือไม่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว โดยภาพรวม

คำสำคัญ: การรับรู้ภาพลักษณ์ การรับรู้คุณภาพการบริการ ความจงรักภักดี โรงแรมระดับ 3 ดาว

Abstract

This research article aimed 1) to examine perceived image affecting Thai tourists' loyalty of three - star hotels at hatyai district in songkhla province and 2) to investigate the perceived service quality affecting Thai tourists' loyalty of three - star hotels at hatyai district in songkhla province. The sample samplings was conducted from four hundred Thai tourists using the services of three - star hotels at hatyai district in songkhla province. A questionnaire was employed as the data collection instrument. The statistics for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, and Multiple Regression Analysis. The results indicated that the perceived image, location, security, and social responsibility positively affecting on Thai tourists' loyalty of three - star hotels at the overall were statistically significant at .05 level and the perceived service quality in objectiveness, confidence, caring, and reaction positively affecting Thai tourists' loyalty of three - star hotels at the overall were statistically significant at .05 level. Meanwhile, the reliability did not affect Thai tourists' loyalty to three - star hotels at the overall.

Keywords: Perceived Image, Perceived Service Quality, Loyalty, Three - Star Hotels

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมบริการ เพราะอุตสาหกรรมบริการได้สร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นอย่างมาก และยังเป็นตัวช่วยผลักดันเศรษฐกิจของประเทศให้เป็นไปในทิศทางที่ดี หากแต่การที่จะประสบความสำเร็จในด้านอุตสาหกรรมบริการได้นั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับผู้ประกอบการที่พักโรงแรมขนาดกลาง ที่จะวางแผนกำหนดกลยุทธ์การตลาดด้านต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการโรงแรม หวนกลับมาใช้บริการโรงแรมซ้ำอีกครั้ง ทั้งนี้ โรงแรมแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องของโครงสร้าง ขนาด รูปแบบการให้บริการ รูปลักษณ์ กลยุทธ์และการบริหาร จึงทำให้มีผู้มาใช้บริการต่างกัน บางโรงแรมมีผู้มาใช้บริการเป็นจำนวนมากและบางโรงแรมอาจมีผู้มาใช้บริการเป็นจำนวนน้อย การสร้างความประทับใจให้ลูกค้าเกิดความประทับใจซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญที่ควรคำนึงถึงมากที่สุด หากการบริการมีคุณภาพลูกค้าย่อมปรารถนาที่จะกลับมาใช้บริการอีกครั้ง [1] ซึ่งการรักษาลูกค้าเดิมนั้นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายด้านเพื่อให้ลูกค้ากลับมาใช้บริการซ้ำอีกครั้ง เช่น ปัจจัยด้านความพึงพอใจ การตอบสนองความต้องการ ความคาดหวัง และทัศนคติ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักให้เกิดการใช้บริการซ้ำธุรกิจโรงแรม ถ้าผู้ประกอบการโรงแรมขนาดกลางสามารถเข้าใจและปรับใช้ปัจจัยด้านต่าง ๆ ในการบริหารงานก็ทำให้รักษาลูกค้าเดิมได้ [2] ซึ่งอำเภอหาดใหญ่เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสงขลา เป็นเมืองที่เป็นประตูผ่านไปยังประเทศเพื่อนบ้าน คือ มาเลเซีย ซึ่งสามารถเดินทางต่อไปยังสิงคโปร์ได้ และเป็นศูนย์กลางทางด้านธุรกิจการค้า การขนส่ง การสื่อสาร การคมนาคม และการท่องเที่ยวของจังหวัดและของภูมิภาคที่โดดเด่นที่สุด คือ หาดใหญ่เป็นสวรรค์ของนักช้อปปิ้ง เพราะมีตลาดกิมหยงและตลาดสันติสุขที่เป็นศูนย์กลางการซื้อขายสินค้าต่าง ๆ ทั้งจากในและนอกประเทศในราคาถูก อีกทั้ง ยังมีอาหารอร่อย ๆ จำนวนมาก ทั้งกลางวันและกลางคืน เมืองหาดใหญ่จึงคลาคล่ำไปด้วยนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติ ที่เดินทางมาจับจ่ายสินค้านานาชนิด ตลอดจนมาใช้ชีวิตยามราตรีตามสถานบันเทิงที่มีอยู่มากมายในอำเภอหาดใหญ่ ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรม ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีการก่อตั้งโรงแรมที่มีความแตกต่างกันไว้เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอย่างหลากหลาย จึงเป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่า จะทำอย่างไรให้ผู้ใช้บริการได้รับรู้ภาพลักษณ์และคุณภาพการบริการที่ดี เพื่อให้เกิดความจงรักภักดีในการใช้บริการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาการรับรู้ภาพลักษณ์และคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้ประกอบการที่พักโรงแรม ในการวางแผนกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาด เพื่อให้เกิดความจงรักภักดีในการใช้บริการ การรักษา กลุ่มลูกค้าเดิม ให้กลับมาใช้บริการซ้ำอีกครั้ง และเป็นตัวช่วยในการวางแผนการตลาดให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้ากลุ่มเดิมเพื่อการบริหารงานที่ยั่งยืนของธุรกิจโรงแรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการรับรู้ภาพลักษณ์ที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาการรับรู้คุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

สมมติฐาน

1. การรับรู้ภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

2. การรับรู้คุณภาพการบริการของนักท่องเที่ยวชาวไทย ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

บททวนวรรณกรรม

การรับรู้

สิทธิโชค วรานุสันติกุล [3] กล่าวว่า การรับรู้ คือ กระบวนการที่อินทรีย์หรือสิ่งมีชีวิต พยายามทำความเข้าใจสิ่งแวดล้อมโดยผ่านทางประสาทสัมผัส กระบวนการนี้เริ่มต้นจากการใช้วัยวะสัมผัสจากสิ่งเร้าและจัดระบบสิ่งเร้าใหม่ภายในระบบการคิดในสมอง จากนั้นจะแปลสิ่งเร้าที่รับสัมผัสว่าสิ่งเร้านั้น คือ อะไร ขึ้นแปลความหมายนี้เป็นขั้นที่มีการใช้ประสบการณ์เก่าเป็นพื้นฐานของการแปลความหมาย

รัชนี นพเกตุ [4] ได้ให้ความหมายว่า การรับรู้ คือ ขบวนการที่เกิดขึ้นหลังจากที่สิ่งเร้ากระตุ้นการรู้สึกและถูกตีความเป็นสิ่งที่มีความหมายโดยใช้ความรู้ ประสบการณ์และความเข้าใจของบุคคล การรับรู้เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ (Perception is learned) ดังนั้น ถ้าขาดการเรียนรู้หรือประสบการณ์ จะมีเพียงการรับสัมผัสเท่านั้น

ภาพลักษณ์

คอตเลอร์ [5] อธิบายคำว่า ภาพลักษณ์ (Image) เป็นองค์รวมของ ความเชื่อ ความคิด และความประทับใจที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทัศนคติและการกระทำใด ๆ ที่คนเรามีต่อสิ่งนั้น จะมีความเกี่ยวพันอย่างสูงกับภาพลักษณ์สิ่งของสิ่งนั้น ๆ

วิจิตร อาวะกุล [6] ได้ให้ความหมายว่า ภาพลักษณ์เป็นภาพของสถาบันหน่วยงาน บริษัท ห้างร้านหรือบุคคลที่เกิดความรู้สึกขึ้นในจิตใจของคนเรารู้ว่าดี ไม่ดี ชอบ ไม่ชอบ เชื่อถือ ไม่เชื่อถือ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย หรือเฉย ๆ ถ้าความเห็นของคนส่วนมากเป็นเช่นไร ภาพลักษณ์ของหน่วยงานก็จะเป็นเช่นนั้น

คุณภาพการบริการ

ไพรพนา ศรีเสน [7] กล่าวว่า การบริการ คือ กิจกรรมหรือกระบวนการในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลหรือองค์กร เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลอื่นให้ได้รับความสุข และความสะดวกสบายหรือเกิดความพึงพอใจจากผลของการกระทำนั้น โดยมีลักษณะเฉพาะของตัวเอง ไม่สามารถจับต้องได้ ไม่สามารถครอบครองเป็นเจ้าของในรูปธรรมและไม่จำเป็นต้องรวมอยู่กับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ทั้งยังเกิดจากความเอื้ออาทร มีน้ำใจ ไมตรี เปี่ยมด้วยความปรารถนาดี ช่วยเหลือเกื้อกูลให้ความสะดวกรวดเร็ว ให้ความเป็นธรรมและความเสมอภาค

อรจันทร์ ศิริโชติ [8] กล่าวว่า การศึกษาด้านบริการนั้น การประเมินคุณภาพบริการเกิดขึ้นระหว่างกระบวนการส่งมอบบริการ ทุกจุดที่มีการติดต่อกับลูกค้าจัดเป็นช่วงเวลาแห่งความจริงซึ่งเป็นโอกาสที่ทางบริษัทหรือหน่วยงานจะสามารถสร้างความพึงพอใจหรือไม่พอใจให้กับผู้รับบริการซึ่งความพึงพอใจในคุณภาพบริการ หมายถึง การเปรียบเทียบระหว่างบริการที่คาดหวังกับบริการที่รับรู้ในมุมมองของผู้รับบริการการเปรียบเทียบดังกล่าวจะเกิดผลลัพธ์ 3 กรณี ได้แก่

1. หากบริการที่ได้รับรู้เหนือกว่าบริการที่คาดหวังบริการนั้น ๆ จัดว่ามีคุณภาพยอดเยี่ยมซึ่งจะทำให้ผู้รับบริการพึงพอใจและประหลาดใจ
2. หากบริการที่รับรู้ด้อยกว่าบริการที่คาดหวัง คุณภาพบริการจะจัดอยู่ในระดับที่ไม่สามารถยอมรับได้
3. หากบริการที่รับรู้ตรงกับบริการที่คาดหวังบริการนั้น ๆ จัดว่ามีคุณภาพอยู่ในระดับน่าพึงพอใจ

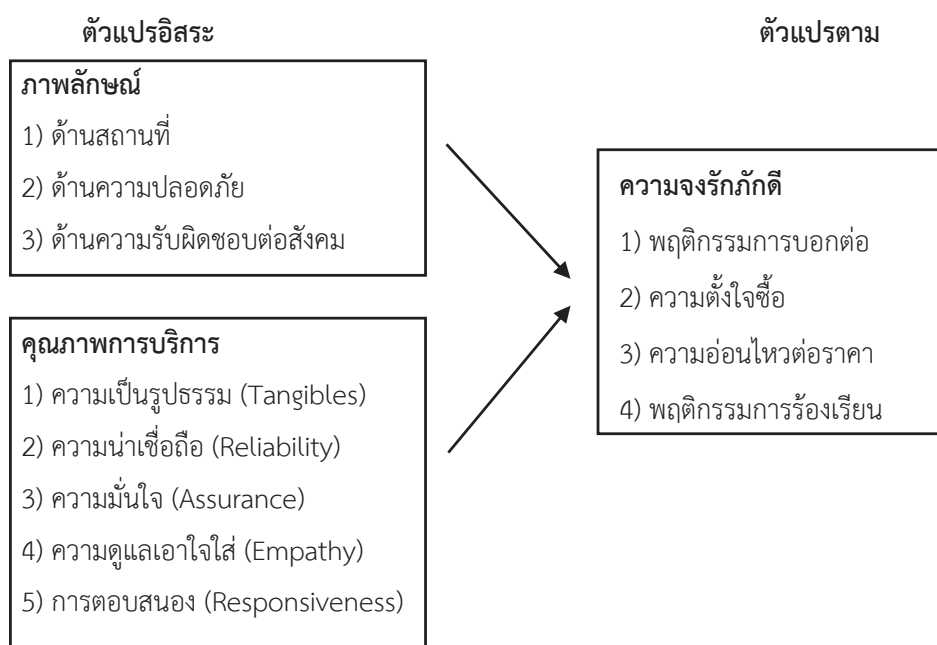
ความจงรักภักดี

เพ็ญภา แซ่เต๋ [9] ความจงรักภักดีของลูกค้า หมายถึง ลูกค้าเกิดความพึงพอใจและมีทัศนคติที่ดีต่อตราสินค้าหรือบริการอย่างสม่ำเสมอจนเกิดเป็นการซื้อซ้ำในตราสินค้านั้น ๆ อย่างต่อเนื่อง และในระยะยาวอีกทั้งยังช่วยให้เกิดการบอกต่อให้ผู้บริโภคคนอื่นมาซื้อสินค้าและบริการอีกด้วย

ณัฐพัชร ล้อประดิษฐ์พงษ์ [10] กล่าวว่า ความจงรักภักดีเป็นทัศนคติของลูกค้าที่มีต่อสินค้าและบริการ ซึ่งต้องนำไปสู่ความสัมพันธ์ในระยะยาว เป็นการเหนี่ยวนำลูกค้าไว้ โดยความจงรักภักดีไม่ได้เป็นเพียงพฤติกรรมการซื้อซ้ำเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมความหมายไปถึงความรู้สึกนึกคิดและความสัมพันธ์ในระยะยาวด้วย ซึ่งการซื้อซ้ำของลูกค้าไม่ได้หมายความว่า จะมีความจงรักภักดีเสมอไป เพราะพฤติกรรมการซื้อซ้ำอาจเกิดจากหลายปัจจัยร่วมกัน เช่น มีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้ที่พักอาศัยหรือที่ทำงานของลูกค้า ลูกค้ามีความคุ้นเคยสินค้าหรือบริการมีราคาต่ำกว่าคู่แข่งรายอื่น และความสัมพันธ์หรือความประทับใจในอดีตของลูกค้าที่มีต่อสินค้าหรือบริการ เป็นต้น

โอลิเวอร์ [11] อธิบายไว้ว่า ความจงรักภักดี คือ ข้อผูกมัดอย่างลึกซึ้งที่จะซื้อซ้ำหรือให้การอุปถัมภ์สินค้าหรือบริการที่พึงพอใจอย่างสม่ำเสมอในอนาคต ซึ่งลักษณะการซื้อจะซื้อซ้ำในตราสินค้าเดิม หรือบริการเดิม การเปลี่ยนพฤติกรรมนี้จะได้รับอิทธิพลจากสถานการณ์ที่มีผลกระทบและศักยภาพของความพยายามทางการตลาด นอกจากนั้น ยังหมายรวมถึงความรู้สึกในแง่บวกของลูกค้าต่อองค์กรในด้านต่าง ๆ อีกด้วย เช่น ความชื่นชอบ หรือความเต็มใจ ซึ่งความจงรักภักดีนั้นจะคงอยู่ตราบเท่าที่ลูกค้ารู้สึกว่าได้รับในคุณค่าที่ดีกว่าที่จะได้รับจากองค์กรอื่น [12]

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีการศึกษา

ประชากร หมายถึง นักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เคยใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน

กลุ่มตัวอย่าง หมายถึง นักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เคยใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงใช้สูตรการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ทราบขนาดของประชากรของคอคแรน (Cochran) โดยใช้สูตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่น (Confidence Level) ร้อยละ 95 ยอมให้คลาดเคลื่อนร้อยละ 5 โดยการสุ่มตัวอย่างจากนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 400 คน และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีสร้างเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง การรับรู้ภาพลักษณ์ การรับรู้คุณภาพการบริการ และความจงรักภักดี เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยและแบบสอบถาม

2) สร้างแบบสอบถามตามกรอบแนวคิดในการวิจัยและนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความถูกต้อง โดยใช้วิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งต้องมีค่าระหว่าง 0.67 - 1.00 จึงถือว่าแบบสอบถามมีความเที่ยงตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยและสามารถนำไปใช้ได้

3) นำแบบสอบถามที่ผ่านการวิเคราะห์หาความเที่ยงตรงของเนื้อหา ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง โดยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด โดยกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาจริง และนำไปวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) จะมีต้องมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.70 ซึ่งผลการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.86 จึงถือว่าแบบสอบถามมีความเชื่อถือได้

4) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ตัวอย่าง

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์มาบันทึกลงในเครื่องคอมพิวเตอร์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage) ข้อมูลการรับรู้ภาพลักษณ์ การรับรู้คุณภาพการบริการ และความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้เกณฑ์เฉลี่ย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง	4.21 - 5.00	กำหนดให้อยู่ในระดับมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง	3.41 - 4.20	กำหนดให้อยู่ในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง	2.61 - 3.40	กำหนดให้อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง	1.81 - 2.60	กำหนดให้อยู่ในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง	1.00 - 1.80	กำหนดให้อยู่ในระดับน้อยที่สุด

วิเคราะห์การรับรู้ภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

วิเคราะห์การรับรู้คุณภาพการบริการของนักท่องเที่ยวชาวไทย ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการศึกษา

ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 235 คน คิดเป็นร้อยละ 58.75 มีอายุ 21 - 30 ปี จำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 32.00 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 204 คน คิดเป็นร้อยละ 51.00 มีอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 38.75 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,000 - 20,000 บาท จำนวน 175 คน คิดเป็นร้อยละ 43.75

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการรับรู้ภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมและรายด้าน

การรับรู้ภาพลักษณ์	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการรับรู้ภาพลักษณ์
1. ด้านสถานที่	4.46	0.44	มากที่สุด
2. ด้านความปลอดภัย	4.30	0.55	มากที่สุด
3. ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม	4.15	0.57	มาก
รวม	4.31	0.44	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการรับรู้ภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.31$) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ด้านสถานที่ ($\bar{X} = 4.46$) และด้านที่ 2 ด้านความปลอดภัย ($\bar{X} = 4.30$) อยู่ในระดับมาก จำนวน 1 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 3 ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ($\bar{X} = 4.15$) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการรับรู้คุณภาพการบริการของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมและรายด้าน

การรับรู้คุณภาพการบริการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการรับรู้คุณภาพการบริการ
1. ด้านความเป็นรูปธรรม	4.21	0.54	มากที่สุด
2. ด้านความน่าเชื่อถือ	4.08	0.63	มาก
3. ด้านความมั่นใจ	4.23	0.53	มากที่สุด
4. ด้านความดูแลเอาใจใส่	4.28	0.55	มากที่สุด
5. ด้านการตอบสนอง	4.25	0.53	มากที่สุด
รวม	4.21	0.49	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับการรับรู้คุณภาพการบริการของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.21$) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 4 ด้านความดูแลเอาใจใส่ ($\bar{X} = 4.28$) ด้านที่ 5 ด้านการตอบสนอง ($\bar{X} = 4.25$) ด้านที่ 3 ด้านความมั่นใจ ($\bar{X} = 4.23$) และด้านที่ 1 ด้านความเป็นรูปธรรม ($\bar{X} = 4.21$) อยู่ในระดับมาก จำนวน 1 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 2 ด้านความน่าเชื่อถือ ($\bar{X} = 4.08$) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมและรายด้าน

ความจงรักภักดี	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความจงรักภักดี
1. ด้านพฤติกรรมการบอกต่อ	4.24	0.58	มากที่สุด
2. ด้านความตั้งใจซื้อ	4.27	0.57	มากที่สุด
3. ด้านความอ่อนไหวต่อราคา	4.12	0.61	มาก
4. ด้านพฤติกรรมการร้องเรียน	4.13	0.58	มาก
รวม	4.19	0.51	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.19$) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 2 ด้านความตั้งใจซื้อ ($\bar{X} = 4.27$) และด้านที่ 1 ด้านพฤติกรรมการบอกต่อ ($\bar{X} = 4.24$) อยู่ในระดับมาก จำนวน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 4 ด้านพฤติกรรมการร้องเรียน ($\bar{X} = 4.13$) และด้านที่ 3 ด้านความอ่อนไหวต่อราคา ($\bar{X} = 4.12$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของตัวแปรการรับรู้ภาพลักษณ์ ที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวม

Model	B	S.E	Beta	t	P-value
ค่าคงที่	9.924	2.841		3.493	0.001
ด้านสถานที่ (X_1)	0.798	0.194	0.182	4.116	0.000***
ด้านความปลอดภัย (X_2)	1.029	0.169	0.295	6.097	0.000***
ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (X_3)	1.257	0.147	0.376	8.571	0.000***
R = 0.723 R ² = 0.522 Adj. R ² = 0.519 S.E. _{est} = 5.31565					

จากตารางที่ 4 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรการรับรู้ภาพลักษณ์ ที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว โดยภาพรวมพบว่า ตัวแปรการรับรู้ภาพลักษณ์ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสถานที่ (X_1) ด้านความปลอดภัย (X_2) และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (X_3) ซึ่งแสดงว่า ตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 3 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์ความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาวโดยภาพรวม หากเรียงตามระดับ

อิทธิพลของตัวแปรแต่ละตัว ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (X_3) ด้านความปลอดภัย (X_2) และด้านสถานที่ (X_1) และเมื่อพิจารณาจากค่า Beta ซึ่งแสดงการส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาวพบว่า ทั้ง 3 ด้าน ส่งผลในทิศทางบวก เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (X_3) (Beta = 0.376) ด้านความปลอดภัย (X_2) (Beta = 0.295) และด้านสถานที่ (X_1) (Beta = 0.182) ตามลำดับ

การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ซึ่งแสดงการรับรู้ภาพลักษณ์ ที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว โดยรวมพบว่า ตัวพยากรณ์ทั้งหมดมีอำนาจในการพยากรณ์ได้ร้อยละ 51.9 (Adj. R^2 = 0.519) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.723 (R = 0.723) ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์เท่ากับ 5.31565 (S.E._{est} = 5.31565) และสามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

$$Y = 9.924 + 0.798X_1 + 1.029X_2 + 1.257X_3$$

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของตัวแปรการรับรู้คุณภาพการบริการ ที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาโดยภาพรวม

Model	B	S.E	Beta	t	P-value
ค่าคงที่	5.084	1.680		3.027	0.003
ด้านความเป็นรูปธรรม (X_4)	0.443	0.138	0.126	3.200	0.001**
ด้านความน่าเชื่อถือ (X_5)	0.184	0.122	0.060	1.503	0.134
ด้านความมั่นใจ (X_6)	0.405	0.102	0.169	3.979	0.000***
ด้านความดูแลเอาใจใส่ (X_7)	0.483	0.180	0.140	2.686	0.008**
ด้านการตอบสนอง (X_8)	1.689	0.168	0.472	10.040	0.000***

$R = 0.873$ $R^2 = 0.762$ Adj. $R^2 = 0.759$ S.E._{est} = 3.76067

จากตารางที่ 5 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรการรับรู้คุณภาพการบริการ ที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว โดยภาพรวมพบว่า ตัวแปรการรับรู้คุณภาพการบริการ ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 มี 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความมั่นใจ (X_6) และด้านการตอบสนอง (X_8) ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มี 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นรูปธรรม (X_4) และด้านความดูแลเอาใจใส่ (X_7) ซึ่งแสดงว่าตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 4 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์ความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาวโดยภาพรวม หากเรียงตามระดับอิทธิพลของตัวแปรแต่ละตัว ได้แก่ ด้านการตอบสนอง (X_8) ด้านความมั่นใจ (X_6) ด้านความเป็นรูปธรรม (X_4) และด้านความดูแลเอาใจใส่ (X_7) และเมื่อพิจารณาจากค่า Beta ซึ่งแสดงการส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาวพบว่าทั้ง 4 ด้าน ส่งผลในทิศทางบวก เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการตอบสนอง (X_8) (Beta = 0.472) ด้านความมั่นใจ (X_6) (Beta = 0.169) ด้านความดูแลเอาใจใส่ (X_7) (Beta = 0.140) ด้านความเป็นรูปธรรม (X_4) (Beta = 0.126) ตามลำดับโดยพบว่า ด้านความน่าเชื่อถือ (X_5) ไม่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว โดยภาพรวม

การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ซึ่งแสดงการรับรู้คุณภาพการบริการ ที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว โดยภาพรวมพบว่า ตัวพยากรณ์ทั้งหมดมีอำนาจในการพยากรณ์ได้ร้อยละ 75.9 ($\text{Adj. } R^2 = 0.759$) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.873 ($R = 0.873$) ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์เท่ากับ 3.76067 ($S.E._{\text{est}} = 3.76067$) และสามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

$$Y = 5.084 + 0.443X_4 + 0.405X_6 + 0.483X_7 + 1.689X_8$$

ตารางที่ 6 ตารางสรุปผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1

สมมติฐานที่ 1 การรับรู้ภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

การรับรู้ภาพลักษณ์	ความจงรักภักดี				
	ภาพรวม	ด้านพฤติกรรม การบอกต่อ	ด้านความ ตั้งใจซื้อ	ด้านความอ่อน ไหวต่อราคา	ด้านพฤติกรรม การร้องเรียน
1. ด้านสถานที่	✓	✓	✓	✓	✓
2. ด้านความปลอดภัย	✓	✓	✓	✓	✓
3. ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม	✓	✓	✓	✓	✓

จากตารางที่ 6 พบว่า การรับรู้ภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย ได้แก่ ด้านสถานที่ ด้านความปลอดภัย และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรมการบอกต่อ ด้านความตั้งใจซื้อ ด้านความอ่อนไหวต่อราคา และด้านพฤติกรรมการร้องเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 7 ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 2

สมมติฐานที่ 2 การรับรู้คุณภาพการบริการของนักท่องเที่ยวชาวไทย ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

การรับรู้คุณภาพ การบริการ	ความจงรักภักดี				
	ภาพรวม	ด้านพฤติกรรม การบอกต่อ	ด้านความ ตั้งใจซื้อ	ด้านความอ่อน ไหวต่อราคา	ด้านพฤติกรรม การร้องเรียน
1. ด้านความเป็นรูปธรรม	✓	×	✓	✓	×
2. ด้านความน่าเชื่อถือ	×	×	×	×	×
3. ด้านความมั่นใจ	✓	✓	✓	×	✓
4. ด้านความดูแลเอาใจใส่	✓	×	✓	×	✓
5. ด้านการตอบสนอง	✓	✓	✓	✓	✓

จากตารางที่ 7 พบว่า การรับรู้คุณภาพการบริการของนักท่องเที่ยวชาวไทย ได้แก่ ด้านความเป็นรูปธรรม ด้านความมั่นใจ ด้านความดูแลเอาใจใส่ และด้านการตอบสนอง ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดี

ในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวม ในขณะที่ ด้านความน่าเชื่อถือ ไม่ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และ การรับรู้คุณภาพการบริการ ด้านความมั่นใจ และด้านการตอบสนอง ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ด้านพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และการรับรู้คุณภาพการบริการ ด้านความเป็นรูปธรรม ด้านความมั่นใจ ด้านความดูแลเอาใจใส่ และด้านการตอบสนอง ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ด้านความตั้งใจซื้อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และการรับรู้คุณภาพการบริการ ด้านความเป็นรูปธรรม และด้านการตอบสนอง ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ด้านความอ่อนไหวต่อราคา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และการรับรู้คุณภาพการบริการ ด้านความมั่นใจ ด้านความดูแลเอาใจใส่ และด้านการตอบสนอง ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ด้านพฤติกรรมการร้องเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุปและการอภิปรายผล

1. การวิเคราะห์การรับรู้ภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาพบว่า ด้านสถานที่ ด้านความปลอดภัย และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว โดยภาพรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิมิต ชื่นสัน และ ศิริวิทย์ ศิริรักษ์ [13] ที่ศึกษาการเชื่อมโยงระหว่างการใช้สื่อออนไลน์ ภาพลักษณ์ และความภักดีของลูกค้าในโรงแรมขนาดเล็กและขนาดกลาง โดยการดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากผู้ใช้บริการที่มีสัญชาติ รัสเซีย อินเดีย และจีน ที่เดินทางเข้าพักในโรงแรมขนาดเล็กและขนาดกลางจำนวนทั้งสิ้น 1,206 คน ในโรงแรมขนาดเล็กและขนาดกลางจำนวน 80 แห่งซึ่งผลการศึกษพบว่า ภาพลักษณ์โรงแรมมีอิทธิพลทางบวกต่อการแนะนำบอกต่อและความตั้งใจกลับมาใช้บริการซ้ำต่อผู้เข้าพักทั้งสัญชาติจีน รัสเซีย และอินเดีย และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของปรียาภรณ์ หารบุรุษ [1] ที่ศึกษาภาพลักษณ์และคุณภาพการให้บริการของโรงแรมที่ส่งผลต่อการตั้งใจใช้บริการซ้ำโรงแรมขนาดกลางในเขตกรุงเทพมหานครของนักท่องเที่ยวต่างชาติพบว่า ปัจจัยด้านภาพลักษณ์โรงแรมขนาดกลางในเขตกรุงเทพมหานคร โดยรวมส่งผลต่อการตั้งใจใช้บริการซ้ำของโรงแรมขนาดกลางในเขตกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านภาพลักษณ์องค์กร ส่งผลต่อการตั้งใจใช้บริการซ้ำของโรงแรมขนาดกลางในเขตกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกชพรณ ใจแก้ว [14] ที่ศึกษาปัจจัยคุณภาพการเดินทางพักแรมและภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวในประเทศพบว่า ภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทย อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ .05 และความพึงพอใจส่งผลต่อ ความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทย อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ .05

2. การวิเคราะห์การรับรู้คุณภาพการบริการของนักท่องเที่ยวชาวไทย ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาพบว่า ด้านความเป็นรูปธรรม

ด้านความมั่นใจ ด้านความดูแลเอาใจใส่ และด้านการตอบสนอง ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว โดยภาพรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และพบว่าด้านความน่าเชื่อถือ ไม่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว โดยภาพรวม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปรียาภรณ์ หารบุรุษ [1] ที่ศึกษาภาพลักษณ์และคุณภาพการใช้บริการของโรงแรมที่ส่งผลต่อการตั้งใจใช้บริการซ้ำโรงแรมขนาดกลางในเขตกรุงเทพมหานครของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติพบว่า ปัจจัยด้านคุณภาพการบริการของโรงแรมขนาดกลางในเขตกรุงเทพมหานครโดยรวมส่งผลต่อการตั้งใจใช้บริการซ้ำของโรงแรมขนาดกลางในเขตกรุงเทพมหานครอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการให้ความมั่นใจ ความเข้าใจและการรับรู้ของผู้รับบริการ และความเป็นรูปธรรมของการบริการส่งผลต่อการตั้งใจใช้บริการซ้ำของโรงแรมขนาดกลาง ในเขตกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจไม่มีผลต่อการตั้งใจใช้บริการซ้ำของโรงแรมขนาดกลางในเขตกรุงเทพมหานคร และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของธราภรณ์ เสือสุริย์ [15] ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลของคุณภาพการให้บริการ ที่มีต่อความไว้วางใจ ความพึงพอใจ การบอกต่อและการกลับมาใช้บริการซ้ำของลูกค้าโรงแรมระดับห้าดาวพบว่า คุณภาพการให้บริการมีอิทธิพลทางบวกต่อความไว้วางใจของลูกค้าโรงแรมระดับห้าดาว ส่วนคุณภาพการให้บริการ และความไว้วางใจ มีอิทธิพลทางบวกต่อความพึงพอใจ ของลูกค้าโรงแรมระดับห้าดาว ส่วนความไว้วางใจ มีอิทธิพลทางบวกต่อการบอกต่อและการกลับมาใช้บริการซ้ำของลูกค้าโรงแรมระดับห้าดาว และความพึงพอใจ มีอิทธิพลทางบวกต่อการบอกต่อและการกลับมาใช้บริการซ้ำของลูกค้าโรงแรมระดับห้าดาว ทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอชิฐฐาน สิริสุทธิ [16] ที่ศึกษาอิทธิพลของคุณค่าที่รับรู้ด้านอารมณ์คุณค่าที่รับรู้ด้านราคา และคุณภาพการให้บริการต่อความพึงพอใจ คุณภาพความสัมพันธ์การบอกต่อและการกลับมาใช้บริการซ้ำของลูกค้าที่ใช้บริการโรงแรมในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า คุณภาพการให้บริการมีอิทธิพลทางบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้าที่ใช้บริการโรงแรมใน เขตกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.332 และความพึงพอใจมีอิทธิพลทางบวกต่อการกลับมาใช้บริการซ้ำของลูกค้าที่ใช้บริการโรงแรมใน เขตกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.474 อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนพล เรืองศรี [17] ที่ศึกษามุมมองทางสังคมและวัฒนธรรม การรับรู้คุณภาพบริการ ประสบการณ์ของลูกค้าที่ส่งผลต่อความภักดีในการกลับมาใช้บริการของนักท่องเที่ยวที่รีสอร์ทเชิงวัฒนธรรม อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานีพบว่า ปัจจัยด้านการรับรู้คุณภาพและบริการ มีอิทธิพลต่อความภักดีในการกลับมาใช้บริการที่รีสอร์ทเชิงวัฒนธรรม อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. นักท่องเที่ยวชาวไทยมีการรับรู้ภาพลักษณ์ ด้านสถานที่ และด้านความปลอดภัย มากที่สุด ดังนั้นผู้บริหารสถานประกอบการโรงแรมต่าง ๆ ควรคำนึงถึงการออกแบบโครงสร้าง การสร้างเอกลักษณ์ และการอำนวยความสะดวกในทุก ๆ ด้าน ทั้งภายในและภายนอกห้องพัก รวมถึงการคำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้ใช้บริการเป็นหลัก ให้ความสำคัญกับการตัดป้ายคำเตือนต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการระมัดระวัง เพื่อให้ผู้ใช้บริการเกิดความพึงพอใจและประทับใจในการใช้บริการมากที่สุดและกลับมาใช้บริการอย่างต่อเนื่อง
2. นักท่องเที่ยวชาวไทยมีการรับรู้ภาพลักษณ์ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม น้อยที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานประกอบการโรงแรมต่าง ๆ ควรปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ควรมีการ

จัดทำโครงการที่ผู้ใช้บริการหรือบุคคลภายนอกสามารถมีส่วนร่วมในโครงการได้ เพื่อเพิ่มระดับการรับรู้ภาพลักษณ์ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ให้เพิ่มมากขึ้น

3. นักท่องเที่ยวชาวไทยมีการรับรู้คุณภาพการบริการ ด้านความดูแลเอาใจใส่ และด้านการตอบสนอง มากที่สุด ซึ่งเกิดจากความพึงพอใจในการให้บริการของพนักงานที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ แต่ละคนได้ ดังนั้น ผู้บริหารสถานประกอบการโรงแรมต่าง ๆ ควรสนับสนุนให้มีการมอบรางวัล หรือสิ่งจูงใจ ให้พนักงาน เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงาน เพื่อให้พนักงานเต็มใจบริการอย่างแท้จริง และควรมีการจัดอบรมเพิ่มพูนทักษะพนักงานให้เกิดความเข้าใจในงานบริการ และสามารถให้บริการที่ดีที่สุดแก่ผู้ใช้บริการได้

4. นักท่องเที่ยวชาวไทยมีการรับรู้คุณภาพการบริการ ด้านความมั่นใจ รองลงมา เป็นอันดับที่สาม การสร้างความมั่นใจให้ผู้ใช้บริการ มักเกิดจากการให้บริการของพนักงาน และการบริหารงานของผู้บริหาร ดังนั้น ผู้บริหารสถานประกอบการโรงแรมต่าง ๆ ควรสร้างความมั่นใจให้ผู้ใช้บริการในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านบริการ และด้านห้องพัก รวมถึงด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกห้องพัก เพื่อให้ผู้ใช้บริการ มีความมั่นใจที่จะใช้บริการ

5. นักท่องเที่ยวชาวไทยมีการรับรู้คุณภาพการบริการ ด้านความเป็นรูปธรรม รองลงมา เป็นอันดับที่สี่ ความเป็นรูปธรรม คือ สิ่งที่ใช้บริการสามารถรับรู้ได้ โดยผ่านการมองเห็น หรือสัมผัสได้ ดังนั้น ผู้บริหารสถานประกอบการโรงแรมต่าง ๆ ควรปรับปรุงและให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้เพิ่มขึ้น เช่น การจัดตกแต่งภายในห้องพักให้สวยงามขึ้น หรือการออกแบบการแต่งกายของพนักงานให้ดูดี และทันสมัยมากขึ้น รวมไปถึงการเลือกใช้อุปกรณ์ภายในห้องพักให้มีคุณภาพที่ดีเยี่ยม

6. นักท่องเที่ยวชาวไทยมีการรับรู้คุณภาพการบริการ ด้านความน่าเชื่อถือ น้อยที่สุด ซึ่งความน่าเชื่อถือ เป็นสิ่งที่พึงมีมากที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานประกอบการโรงแรมต่าง ๆ ควรจัดการประชุมเพื่อปรับปรุงแก้ไข และให้ความสำคัญกับการให้บริการในด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และเพื่อให้มีผู้มาใช้บริการอย่างต่อเนื่อง

7. นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความจงรักภักดี ด้านความตั้งใจซื้อและ ด้านพฤติกรรมการบอกต่อ มากที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานประกอบการโรงแรมต่าง ๆ ควรรักษามาตรฐานการบริการที่ได้มาตรฐานนี้ไว้ และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น เพื่อสร้างความพึงพอใจให้ผู้บริการรายเดิมให้เกิดความจงรักภักดี และมีพฤติกรรมการบอกต่อไปยังผู้บริการรายใหม่

8. นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความจงรักภักดี ด้านพฤติกรรมการร้องเรียน รองลงมา เป็นอันดับที่สาม ดังนั้น ผู้บริหารสถานประกอบการโรงแรมต่าง ๆ ควรคำนึงถึงเรื่องนี้ ควรจัดให้มีกล่องร้องเรียนหรือมีช่องทางการร้องเรียนเพื่อความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ หรือจัดให้มีการจัดทำแบบประเมินความพึงพอใจในการใช้บริการ เพื่อนำมาปรับปรุงและแก้ไขงานบริการให้ได้มาตรฐานที่ดีขึ้น

9. นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความจงรักภักดีด้านความอ่อนไหวต่อราคา น้อยที่สุด เนื่องจากโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีหลายแห่ง ซึ่งถือว่ามีการแข่งขันสูง จึงไม่ค่อยมีการปรับราคาค่าห้องพักขึ้นมากนัก หากมีการปรับราคาค่าห้องพักที่สูงขึ้น จะยังอยู่ในช่วงราคา 700 - 1,000 บาท ซึ่งถือว่าเป็นช่วงราคาที่ผู้ใช้บริการรับได้ และยินดีจ่ายได้ทั้งสิ้น ดังนั้น ผู้บริหารสถานประกอบการโรงแรมต่าง ๆ ควรคำนึงถึงการให้บริการเป็นหลัก หากสร้างความพึงพอใจและความประทับใจให้ผู้ใช้บริการได้ แม้จะมีการปรับราคาค่าที่สูงขึ้น ผู้ใช้บริการก็จะยินดีที่จะจ่ายค่าบริการที่สูงขึ้นด้วย

10. การรับรู้ภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย ด้านสถานที่ ด้านความปลอดภัย และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรมการบอกต่อ ด้านความตั้งใจซื้อ ด้านความอ่อนไหวด้านราคา และด้านพฤติกรรมการร้องเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยการรับรู้ภาพลักษณ์ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งผลในทิศทางบวกมากที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานประกอบการโรงแรมต่าง ๆ ควรปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ควรมีการจัดทำโครงการที่ผู้ให้บริการหรือบุคคลภายนอกสามารถมีส่วนร่วมในโครงการได้ เพื่อชี้ให้ผู้ให้บริการเห็นว่า อัตราค่าบริการห้องพักที่ผู้ให้บริการต้องชำระไปแต่ละครั้ง มีส่วนช่วยกลับมาพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม และยังช่วยกระตุ้นความจงรักภักดี ในการกลับมาใช้บริการซ้ำอีกครั้งได้อีกด้วย

11. การรับรู้คุณภาพการบริการของนักท่องเที่ยวชาวไทย ด้านความเป็นรูปธรรม ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านความมั่นใจ ด้านความดูแลเอาใจใส่ และด้านการตอบสนอง ส่งผลเชิงบวกต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรมการบอกต่อ ด้านความตั้งใจซื้อ ด้านความอ่อนไหวด้านราคา และด้านพฤติกรรมการร้องเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยการรับรู้คุณภาพการบริการ ด้านความดูแลเอาใจใส่ ส่งผลต่อความจงรักภักดีในด้านพฤติกรรมการร้องเรียน ในทิศทางบวกมากที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานประกอบการโรงแรมต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญกับงานบริการ ผู้ให้บริการต้องมีความรู้ ความเข้าใจในงานบริการ มีทักษะและประสิทธิภาพในการให้บริการ และตั้งใจให้บริการด้วยความเต็มใจอย่างแท้จริง เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น หรือหากเกิดปัญหาขึ้นก็จะสามารถแก้ไขปัญหาขึ้น ๆ ได้อย่างมืออาชีพ จนทำให้ผู้ให้บริการเกิดความพึงพอใจและประทับใจ ส่งผลให้เกิดความจงรักภักดี และใช้บริการอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการรับรู้คุณภาพการบริการ ด้านการตอบสนอง ส่งผลต่อความจงรักภักดีโดยภาพรวม ด้านพฤติกรรมการบอกต่อ ด้านความตั้งใจซื้อและด้านความอ่อนไหวต่อราคา ในทิศทางบวกมากที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานประกอบการโรงแรมต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญกับพนักงานทั้งในเรื่องจำนวนพนักงาน ทักษะและประสิทธิภาพการทำงาน รวมถึงความรู้ ความเข้าใจในงานบริการ เพราะความจงรักภักดีมักเกิดจากความพึงพอใจในการให้บริการของพนักงานที่รวดเร็ว ทันใจ และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการแต่ละคนได้

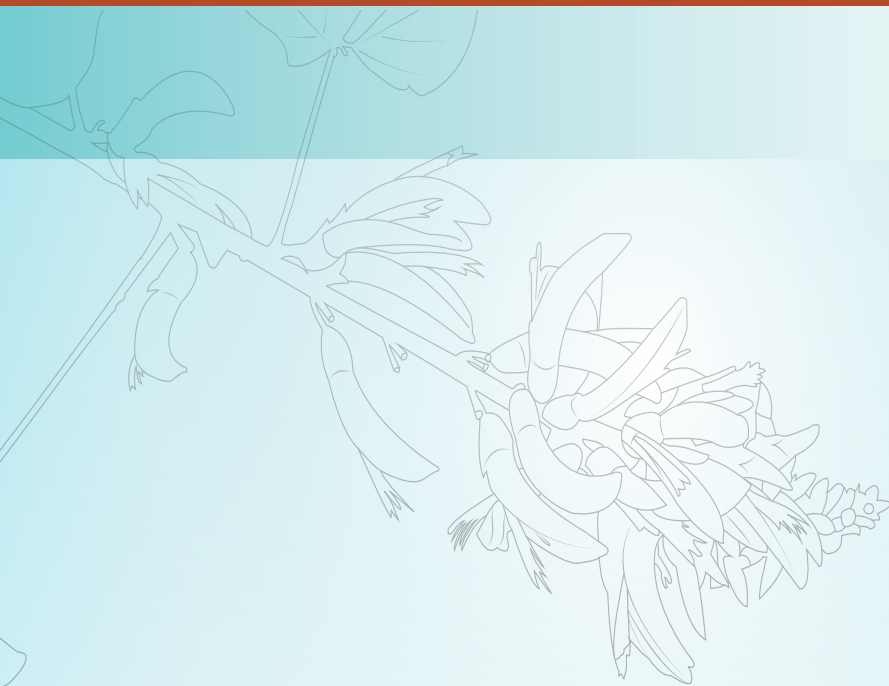
เอกสารอ้างอิง

- [1] Hanburut, P. (2014). *Image and service quality hotel affect foreign tourists' intentions to revisit mid-sized hotels in Bangkok*. Master's degree Research. Bangkok: Bangkok University. (in Thai)
- [2] Jaturongkul, A. (1996). *Consumer behavior*. Bangkok: Thammasat University. (in Thai)
- [3] Waranusuntikul, S. (2003). *Social psychology: Theories and applications*. Bangkok: SE – ED Book Center. (in Thai)
- [4] Noppaket, R. (1997). *Psychology for learning*. Bangkok: Prakaaypruek. (in Thai)
- [5] Kotler, P. (2000). *Marketing management*. New Jersey: Prentice - Hall. (in Thai)

- [6] Avakul, W. (1998). *Public relations technics* (2nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Book Center. (in Thai)
- [7] Srisen, P. (2001). *Customer expectation of service quality in outpatient department of Siriraj hospital, faculty of Siriraj medicine, Mahidol University*. Master's degree Thesis. Bangkok: Mahidol University. (in Thai)
- [8] Sirichote, O. (2013). *Service marketing*. Songkhla: Namsilp Advertising. (in Thai)
- [9] Saetae, P. (2012). *Factors influencing loyalty in the use of private dental clinic services by consumers in Bangkok metropolis*. Master's degree Thesis. Bangkok: Ramkhamhaeng University. (in Thai)
- [10] Lorpraditpong, N. (2006). *Customer satisfaction survey handbook*. Bangkok: Prachumtong Printing Group. (in Thai)
- [11] Oliver, R. L. (1997). *Satisfaction: a behavioral perspective on the consumer*. New York: McGraw - Hill. (in Thai)
- [12] Chouyboonchoo, N., Sirichote, O., & Noknoi, C. (2019). Effects of Technology Acceptance and Service Quality on Customer Loyalty for Electronic Banking. *Economics and Business Administration Journal Thaksin University*, 11(4), 31-52. (in Thai)
- [13] Soonsan, N., & Sirirak, S. (2018). Linking online communication, hotel image, and customer loyalty in small and medium hotels. *The Journal of Social Communication Innovation*, 6(1), 41-58. (in Thai)
- [14] Jaikew, K. (2016). *Trip quality and destination image factors affecting satisfaction and behavioral intention of Thai tourists travelling in Thailand*. Master's degree Research. Bangkok: Bangkok University. (in Thai)
- [15] Suersuri, T. (2014). *Factors affecting the services quality towards trust, satisfaction, word of mouth, and revisit intention of the 5-star hotel*. Master's degree Research. Bangkok: Bangkok University. (in Thai)
- [16] Sirisuthi, A. (2017). *The Influences of Perceived Emotional Value, Perceived Price Value, and Service Quality on Satisfaction, Relationship Quality, Word of Mouth and Revisit of Using Hotel Services in Bangkok*. Master's degree Research. Bangkok: Bangkok University. (in Thai)
- [17] Rungsri, R. (2017). *Social and cultural perspective perceived service quality and customer experience affecting loyalty to revisit intension at cultural resort at Koh Samui, Surat Thani province*. Master's degree Research. Bangkok: Bangkok University. (in Thai)

ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
ในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำคลองปาพะยอม – คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง
Demands of Tourists Toward Creative Tourism of
Khlong Pa Payom and Khlong Ta Nar Basin Communities,
Pattalung Province

จิราพร คงรอด^{1*}
Jiraporn Kongrode^{1*}

¹ อ., สาขาวิชาการตลาด คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Lecturer, Department of Marketing, Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: jkongrode@gmail.com

(Received: October 30, 2019; Revised: December 26, 2019; Accepted: January 8, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อความต้องการในด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยว ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ความต้องการในด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยว โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มและโดยการเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มนักท่องเที่ยวจำนวน 400 คน โดยใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความต้องการในด้านการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวมีระดับความต้องการในด้านการกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านอาหารพื้นบ้านมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านงานฝีมือท้องถิ่น วิถีชุมชนวิถีชุมชนและด้านเกษตรกรรม ตามลำดับ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พฤติกรรมการท่องเที่ยว

Abstract

The purpose of the research article on Behavior and Demands of Tourists toward Creative Tourism of Khlong Pa Payom and Khlong Ta Nar Basin Communities, Pattalung Province were to study the personal factors that affect the demand for creative tourism, the travel behavior of tourists and the demand in the field of creative tourism. Focus group were conducted to gain the information about the creative tourism activities in the area. Questionnaires were used to collected data from 400 tourists in the attraction area in Phattalung province. The results of the study showed that the creative tourism activities which tourism interested to join most were the Food and Beverage activities, local handicrafts and product, local lifestyle and herb and agriculture.

Keywords: Creative Tourism, Tourist Behavior

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศและประชาชน ทุกระดับชั้น แหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม และมีชื่อเสียงย่อมเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวเป็นการดึงดูด นักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในสถานที่นั้น ๆ เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการใช้จ่ายขึ้นในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งจะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยนั้นเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีมูลค่าสูง ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนและประเทศชาติเป็นจำนวนมาก โดยในปัจจุบันการท่องเที่ยวชุมชน (Community-based Tourism) นั้น ได้รับความสนใจอย่างมากจากทั้งชุมชน นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ ประเทศไทยจึงได้มีการจัดการวางแผนการท่องเที่ยวและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยว โดยเฉพาะ การท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งการเตรียมความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวนั้นสามารถทำได้หลายประการ เช่น การพัฒนาศักยภาพของสถานที่ท่องเที่ยว การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ตลอดจนการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน อุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยวของท้องถิ่น

จังหวัดพัทลุงเป็นจังหวัดที่มีความพร้อมทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมีรายได้จากการท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวหลักที่เดินทางเข้ามาในจังหวัดพัทลุง คือ นักท่องเที่ยวชาวไทย รองลงมา คือ มาเลเซีย สิงคโปร์ และอังกฤษตามลำดับ และมีศักยภาพสำหรับการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีปราชญ์ชาวบ้าน อีกทั้งมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัด มีศักยภาพและมีความหลากหลาย ทั้งด้านนิเวศธรรมชาติวัฒนธรรม แหล่งอารยธรรม แหล่งประวัติศาสตร์ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดสืบทอดวิถีชีวิตมากมาย มีสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์จากภูมิปัญญา และวัฒนธรรม ของจังหวัดที่โดดเด่นและมีศักยภาพ พัฒนาการตลาดสามารถสร้างงาน สร้างอาชีพ แก่ชุมชน

จากที่กล่าวข้างต้น จึงเห็นได้ว่า จังหวัดพัทลุงค่อนข้างมีความพร้อมทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว และมีศักยภาพสำหรับการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม จากรายงานสรุปของจังหวัดพัทลุง ปี 2559 [1] ยังมีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอีกหลายประการ เช่น การขาดการบริหารจัดการที่ดี ขาดการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ ชุมชน ประชาชน ผู้ประกอบการและบุคลากรทางการท่องเที่ยว ชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวยังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ และไม่ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของนักท่องเที่ยว จึงควรมีการสำรวจศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัดพัทลุงอย่างรอบด้านเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้แหล่งทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ของจังหวัดพัทลุงเป็นที่จดจำในสิ่งที่เป็เอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม เพื่อนำเอกลักษณ์ดังกล่าวมาใช้ในการดึงดูดความสนใจและเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวให้มีจุดขายที่แตกต่างในการกระตุ้นการท่องเที่ยว

ในด้านการปรับตัวหรือการพัฒนา รูปแบบของการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่นั้นพบว่า ยังประสบปัญหาทางด้านคุณภาพ มาตรฐาน ทักษะทางการสื่อสาร ขาดองค์ความรู้ และปัญหาการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เป็นตลาดเป้าหมาย จึงมีความจำเป็นที่หน่วยงานหรือสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ ควรมีการศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างความสำคัญและความนิยมให้แก่สถานที่นั้น ๆ และสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวไทยที่เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในอันที่จะทำความเข้าใจบริบทของสังคมชนบท วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และการดำเนินชีวิต รูปแบบวิถีชีวิต เพื่อให้เกิดเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของ จังหวัดพัทลุงได้อย่างยั่งยืน

ชุมชนลุ่มน้ำคลองป่าพะยอมและคลองท่าแนะ จ.พัทลุง เป็นแหล่งชุมชนที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่หลากหลายและมีชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ชัดเจน ซึ่งทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งที่ก่อสร้างขึ้นมานั้นสามารถนำไปสู่การพัฒนาเพื่อให้เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชนต่าง ๆ ได้ การท่องเที่ยวในจังหวัดพัทลุงที่ผ่านมาพบว่า มีการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวอยู่ในเพียงบางพื้นที่ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำคลองป่าพะยอม - คลองท่าแนะ จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน ดังนั้น การดำเนินการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำคลองป่าพะยอม - คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง จึงเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อที่จะนำไปสู่ความเข้าใจถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนจะทำให้สามารถวางกลยุทธ์ในด้านการตลาดที่เหมาะสม

และจะสร้างตำแหน่งทางการตลาดอันโดดเด่นที่จะสามารถนำไปใช้ในการวางแผนการพัฒนาเพื่อการกระจายรายได้ และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมถึง สามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้กับ จังหวัดใกล้เคียง เพื่อให้สามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามศักยภาพของจังหวัดต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้พัฒนามาจากแนวคิดของ Richards and Wilson (2006) [2] การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการเรียนรู้ทักษะซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนหรือของประเทศที่ไปเยี่ยมชมในช่วงวันหยุด และจะต้องมีการลงมือมีส่วนร่วม ทำกิจกรรมหรือworkshop ที่สอนโดยชาวบ้าน คนพื้นเมือง และเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่แท้จริง ทั้งนี้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะไม่เน้นการเรียนรู้แบบเป็นทางการ แต่จะเป็นลักษณะของการเรียนรู้นอกห้องเรียน สนุกสนานกับการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งองค์การการท่องเที่ยวโลก (United Nation World Tourism Organization: UNWTO) ได้จำแนกรูปแบบการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ลักษณะ ตามหลักเกณฑ์การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยว ดังนี้ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวตาม แหล่งธรรมชาติ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo-tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural based Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ การท่องเที่ยววงานชม วัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism / Village Tourism) และการท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรม (Historical Tourism) การท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวตามความสนใจของ นักท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และฟาร์มสเตย์ (Home stay & Farm Stay) การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long Stay) การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive Travel) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน

แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นแรงขับเคลื่อนให้นักท่องเที่ยวยุคใหม่ที่พยายามค้นหาประสบการณ์ที่แปลกใหม่ หรือประสบการณ์ที่แท้จริงซึ่งเป็นแรงจูงใจที่เกิดจากภายในของนักท่องเที่ยว ในอันที่จะพยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ หรือต้องการแสวงหาประสบการณ์ใหม่หรือประสบการณ์เดิมในลักษณะที่ แตกต่างกันไป และประสงค์ที่จะเป็นผู้นำ (early adopter) ด้วยเหตุนี้ บทบาทของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จะเป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสนองต่อความต้องการภายในที่อยากจะเรียนรู้ของ นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แม้ว่านักท่องเที่ยวแต่ละคนจะมีแรงจูงใจแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวในรูปแบบ หรือลักษณะอื่น เนื่องจากการท่องเที่ยวที่จะเน้นรูปแบบของการมีส่วนร่วม การเข้าถึงประสบการณ์ที่ เกี่ยวข้องกับชุมชน วิถีชีวิตท้องถิ่นที่แตกต่างไปจากการท่องเที่ยวทั่วไป ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สามารถ เชื่อมโยงกับแรงจูงใจภายในของนักท่องเที่ยวได้ ภัทรพงศ์ อินทรกำเนิด และคณะ [3] ได้อธิบายว่า การท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่มุ่งเน้นในเรื่องการเข้าถึงวัฒนธรรมหรือประวัติศาสตร์โดยการ

ให้ผู้มาเยือนได้มีประสบการณ์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษและมีส่วนร่วมกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่แท้จริงของสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” คือ การท่องเที่ยว ที่เน้นการเรียนรู้ในเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของสถานที่ผ่านประสบการณ์ตรงและการมีส่วนร่วมกับผู้คนเจ้าของวัฒนธรรมโดยการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ จะช่วยสร้างให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้มาเยือนและผู้ถูกเยือน ระหว่างแขกและเจ้าบ้าน และจัดเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่พัฒนาต่อยอดจากการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ๆ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีได้มีเป้าหมายในการทดแทนการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ๆ หากแต่เป็นการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ที่สอดคล้องกับยุคสมัยที่ผู้คนมีพฤติกรรมในการค้นหาความหมายต่าง ๆ รอบตัว (search for meaning) และสอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เริ่มเปลี่ยนไป ในการพิจารณาว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใดเข้าหลักเกณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สามารถพิจารณาจากหลักเกณฑ์ 5 ข้อ [4] ได้แก่

1. เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่ได้เลียนแบบใครและเป็นต้นแบบอย่างแท้จริง (Originality) และมีความเป็นของแท้ดั้งเดิม (Authenticity)
2. มีการจินตนาการ (Imagination) และมีความจรรโลงใจ (Inspiration) ที่แสดงออกเป็นความคิดอย่างสร้างสรรค์
3. มีองค์ความรู้ (Knowledge) ผ่างด้วยศิลปะ (Arts) และกลิ่นอายของวัฒนธรรมท้องถิ่น
4. เกิดจากการฉลาดคิด (Ingenuity) กลายมาเป็นประดิษฐกรรม (Inventiveness)
5. เป็นทรัพย์สินทางปัญญาของคนในชุมชน (Intellectual assets)

การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเป็นหัวข้อที่สำคัญในการพัฒนาด้านการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวและนันทนาการ โดยภาพรวมแล้วการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญในการช่วยให้ผู้ประกอบการเจ้าของธุรกิจที่พัก โฮมสเตย์ และร้านค้าภายในพื้นที่ ได้เข้าใจถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการของนักท่องเที่ยว รวมถึง ช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถหาหนทางแก้ไขพฤติกรรมในการตัดสินใจเที่ยวหรือเลือกสถานที่ท่องเที่ยว นั้น หากสามารถทำความเข้าใจความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้อย่างถ่องแท้ และนำไปออกแบบกลยุทธ์การตลาดสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมเพื่อรองรับกับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ จะช่วยทำให้เกิดการปรับภาพลักษณ์ เสนอแนะรูปแบบหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับพื้นที่และเป็นไปบริบทของสังคมตามศักยภาพโดยไม่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตชุมชนในท้องถิ่นหรือปรับเปลี่ยนตามกระแสความนิยมของตลาดท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำคลองป่าพะยอมและคลองท่าแนะ จ.พัทลุง
2. เพื่อเปรียบเทียบความต้องการที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำคลองป่าพะยอมและคลองท่าแนะ จ.พัทลุง ตามตัวแปรด้านประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การสอบถามในการจัดการระดมความคิดเห็นของชุมชนและผู้นำชุมชน เพื่อสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนและผู้นำชุมชนได้นำเสนอรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งจะนำไปสู่ข้อคำถามเกี่ยวกับการศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ในการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal interview) และระดมความคิดเห็นจากชุมชน จำนวนชุมชนละ 15 คน จำนวน 6 ชุมชน

การสนทนากลุ่ม เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลกลุ่มและเป็นการตรวจสอบข้อมูล โดยสนทนากลุ่มกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำคลองป่าพะยอม-คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง ซึ่งสถิตินักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาท่องเที่ยวที่จังหวัดพัทลุง ในปี 2559 มีจำนวน 1,492,009 คน (สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว)

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดพัทลุง เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ดำเนินการเก็บตามสถานที่ต่าง ๆ ที่สำคัญในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำคลองป่าพะยอม-คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้โดยสูตรของทาโร ยามานะ (Taro Yamane) ซึ่งสถิตินักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาท่องเที่ยวที่จังหวัดพัทลุงในปี 2559 มีจำนวน 1,492,009 คน (สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว) โดยขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เพื่อประมาณค่าสัดส่วนของประชากรเท่ากับ 0.5 และระดับความเชื่อมั่นที่ 95% (Yamane, 1967)

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

N = ขนาดของประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้

จากตารางการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามานะ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % พบว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.5 กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมที่ 400 คน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวโดยกำหนดสุ่มตัวอย่างประชากรที่เดินทางท่องเที่ยวในอำเภอควนขนุน อำเภอศรีบรรพต และอำเภอป่าพะยอม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้ แบบสอบถามใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อคำถามในแบบสอบถามได้จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การระดมความคิดเห็นโดยมีส่วนร่วมจากชุมชน เพื่อนำข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับกิจกรรมและศักยภาพของการท่องเที่ยวของพื้นที่ เพื่อนำมานำมาออกแบบข้อ

คำถามที่ปรากฏบนแบบสอบถามโดยเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำคลองป่าพะยอม - คลองท่าแนะจังหวัดพัทลุง แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปทางด้านประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ส่วนที่ 4 ข้อมูลด้านความต้องการในด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยว

ในส่วนของคุณข้อมูลด้านความต้องการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้แบ่งตามเขตพื้นที่ที่มีคาดว่าจะมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลกลุ่มและเป็นการตรวจสอบข้อมูล โดยมีหัวข้อคำถามในการสนทนา 6 ประเด็น คือ

1. จำนวนครั้งที่เคยมาท่องเที่ยวที่ จ.พัทลุง
2. ระยะเวลาที่ส่วนใหญ่ใช้ในการท่องเที่ยวในจังหวัดพัทลุงแต่ละครั้ง
3. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
4. ความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของพื้นที่ใน จ.พัทลุง
5. ระยะเวลาที่เหมาะสมที่คิดว่าจะสามารถร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
6. ปัญหาหรือข้อเสนอนะที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จ.พัทลุง

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง
2. ค่า t-test เพื่อใช้เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของประชากร 2 กลุ่มที่เป็นอิสระกัน
3. ค่า F-test เพื่อใช้วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ใช้เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของประชากรที่มีมากกว่า 2 กลุ่ม

ผลการศึกษา

ผลการดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

จากการสรุปผลจากแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ใช้ประเด็นในการสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใน 6 ประเด็น คือ จำนวนครั้งที่เคยมาท่องเที่ยวที่ จ.พัทลุง ระยะเวลาที่เคยใช้ในการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ระยะเวลาที่เหมาะสมที่ท่านคิดว่าจะสามารถร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และปัญหาหรือข้อเสนอนะที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จ.พัทลุงพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ผลการสนทนากลุ่ม จำนวนครั้งที่เคยมาท่องเที่ยวใน จ.พัทลุงพบว่า นักท่องเที่ยวคนที่ 1 ได้ให้ความเห็นว่า “เคยมาท่องเที่ยวในจังหวัดพัทลุงเป็นจำนวนหลายครั้ง โดยส่วนใหญ่จะเป็นการเที่ยวโดยการแวะพักเนื่องจากเป็นเส้นทางผ่านไปยังปลายทางที่จังหวัดอื่น” นักท่องเที่ยวคนที่ 2-5 ได้ให้ข้อมูลว่าเคยมาเที่ยวเป็นจำนวนหลายครั้งแล้ว

ผลการสนทนากลุ่มในประเด็นระยะเวลาที่เคยใช้ในการท่องเที่ยวในจังหวัดพัทลุง นักท่องเที่ยว คนที่ 1 ได้ให้ความเห็นว่า “ส่วนใหญ่จะใช้ระยะเวลาเพียงสั้น ๆ ไม่เกินครึ่งวัน เช่น แวะพัก และแวะรับประทานอาหารหรือซื้อของฝาก” นักท่องเที่ยวคนที่ 2 ได้ให้ความเห็นว่า “ส่วนใหญ่เวลาไปเที่ยวพัทลุง มักจะเที่ยว 2 วัน 1 คืน เนื่องจากเมื่อเดินทางไปท่องเที่ยวแล้วก็อยากจะทำผ่อน ค้างคืนก่อนที่จะเดินทางกลับในอีกวันรุ่งขึ้น” นักท่องเที่ยวคนที่ 3 ได้ให้ความเห็นว่า “ส่วนใหญ่ใช้เวลาในการเที่ยวเป็นเวลา 2 วัน” นักท่องเที่ยวคนที่ 4 ได้ให้ข้อมูลว่า “ใช้ระยะเวลาในการเที่ยวไม่เกินครึ่งวันโดยเป็นการขับรถไปกลับ” และนักท่องเที่ยวคนที่ 5 ให้ข้อมูลว่า “ส่วนใหญ่ใช้เวลาในการท่องเที่ยวไม่เกินครึ่งวัน”

ผลของการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นักท่องเที่ยว คนที่ 1 ได้ให้ความเห็นว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ กิจกรรมที่แปลกใหม่ที่อาจจะยังไม่เคยมีการจัดกิจกรรมนั้นมาก่อน” นักท่องเที่ยวคนที่ 2 ได้ให้ความเห็นว่า “น่าจะเป็นกิจกรรมที่เน้นในเรื่องของการเรียนรู้ที่แปลกใหม่” นักท่องเที่ยวคนที่ 3 ได้ให้ความเห็นว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์น่าจะหมายถึง การเข้าไปเรียนรู้วิถีชุมชนต่าง ๆ ” นักท่องเที่ยวคนที่ 4 ได้ให้ความเห็นว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวโดยมีกิจกรรมที่แปลกใหม่แตกต่างไปจากเดิม” และนักท่องเที่ยวคนที่ 5 ได้ให้ความเห็นว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์หมายถึงการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ๆ ที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน”

ผลของการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นักท่องเที่ยว คนที่ 1 ได้ให้ความเห็นว่า “มีความสนใจในกิจกรรมเกี่ยวกับการทำอาหารพื้นบ้านโดยมีความผสมผสานกับการเรียนรู้วิถีชุมชนไปในเวลาเดียวกันและควรมีกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ๆ ด้วยเนื่องจากส่วนใหญ่จะไปกับครอบครัว” นักท่องเที่ยวคนที่ 2 ได้ให้ความเห็นว่า “มีความสนใจในกิจกรรมทางด้านการเกษตรเป็นอย่างยิ่งเช่นการเรียนรู้การปลูกพืชท้องถิ่นที่จะสามารถทำให้เกิดรายได้เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่จะต้องอาศัยภูมิปัญญาของคนในพื้นที่นั้นถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ” นักท่องเที่ยวคนที่ 3 และให้ข้อมูลว่า “มีความสนใจกิจกรรมการท่องเที่ยวทางด้านการเกษตรใช้การปลูกพืชและสมุนไพรในท้องถิ่น” นักท่องเที่ยวคนที่ 4 ให้ความเห็นว่า “ส่วนใหญ่สนใจกิจกรรมทางด้านการทำอาหารโดยอยากทราบเคล็ดลับสูตรหรือเทคนิคในการทำอาหารพื้นบ้านที่มีอัตลักษณ์ของจังหวัดพัทลุง” และนักท่องเที่ยวคนที่ 5 ให้ความเห็นว่า มีความสนใจในกิจกรรม “ที่เกี่ยวกับอาหารพื้นบ้านและศิลปหัตถกรรมของท้องถิ่น ที่ใช้วัตถุดิบหรือวัสดุที่มีในชุมชนนั้น ๆ”

ผลของการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับระยะเวลาที่เหมาะสมที่ท่านคิดว่าจะสามารถร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้พบว่า นักท่องเที่ยวคนที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่า “สะดวกที่จะทำกิจกรรมที่ใช้เวลาสั้น ๆ ไม่เกินครึ่งวันเพราะส่วนใหญ่ในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดพัทลุงจะเป็นการแวะเที่ยวโดยมิได้ค้างคืน” นักท่องเที่ยวคนที่ 2 ได้ให้ความเห็นว่า “สามารถร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นกิจกรรมทางด้านการเกษตรเป็นเวลา 3 วัน 2 คืนเนื่องจากต้องการที่จะเรียนรู้อย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับกระบวนการทางด้านการเกษตร” นักท่องเที่ยวคนที่ 3 ได้ให้ข้อมูลว่า “มีความสนใจทางกิจกรรมทางด้านการเกษตรเช่นเดียวกันแต่สามารถร่วมกิจกรรมได้อย่างมากเพียง 2 วัน 1 คืนเนื่องจากต้องกลับมาทำงานประจำ” นักท่องเที่ยวคนที่ 4 ให้ข้อมูลว่าสามารถร่วมกิจกรรมได้เพียงระยะเวลาสั้น ๆ ไม่เกินครึ่งวัน และนักท่องเที่ยวคนที่ 5 ได้ให้ความเห็นว่า “ระยะเวลาที่เหมาะสมในแต่ละกิจกรรมไม่ควรเกิน 2-3 ชั่วโมงเนื่องจากอาจจะได้มีโอกาสทำกิจกรรมได้หลายกิจกรรมใน 1 วันของการท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง

ผลของการสนทนากลุ่มในประเด็นของปัญหาหรือข้อเสนอแนะที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดพัทลุง นักท่องเที่ยวคนที่ 1 ได้ให้ความเห็นว่า “ในส่วนของตนเองนี้ยังขาดข้อมูลในเรื่องของแหล่งท่องเที่ยวเช่นในบางครั้งที่เป็นการเดินทางที่ไม่ได้วางแผนจะไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพัทลุง อยากให้มีการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารผ่านหลาย ๆ ช่องทางหรือเป็นป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อให้ในระหว่างการเดินทางสามารถทราบกิจกรรมหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ นักท่องเที่ยวคนที่ 2 ได้ให้ความเห็นว่า “สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดพัทลุงยังไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์เท่าที่ควร” นักท่องเที่ยวคนที่ 3 ได้ให้ความเห็นว่า “ส่วนใหญ่จะทราบข้อมูลเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์เพียงแหล่งเดียวโดยที่ไม่ทราบข้อมูลจากแหล่งอื่นเลย ยังขาดป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยวหรือป้ายบอกแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่น่าสนใจในชุมชน ทำให้บางครั้งที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ๆ แต่พลาดโอกาสในการเข้าไปเที่ยวในแหล่งต่าง ๆ เนื่องจากไม่ทราบข้อมูล” และนักท่องเที่ยวคนที่ 4 ได้ให้ความเห็นว่า “ควรมีการปรับปรุงเกี่ยวกับ สภาพถนนหรือเส้นทางในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยสูงสุดแก่นักท่องเที่ยวรวมถึงการมีป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เนื่องจากในบางครั้งที่ขับรถก็ไม่สามารถหาข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวในเวลาเดียวกันไปได้แต่ถ้ามีป้ายบอกก็อาจจะทำให้ได้ทราบข้อมูลและมีความสนใจในการที่จะแวะเที่ยวหรือร่วมกิจกรรมนั้น ๆ ได้มากขึ้น”

ผลจากการวิจัยเชิงปริมาณ

วัตถุประสงค์ที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำคลองป่าพะยอมและคลองท่าแนะ จ.พัทลุง

ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปทางด้านประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สรุปได้ดังนี้ ด้านเพศพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 243 คน คิดเป็นร้อยละ 60.75 ด้านอายุพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อายุ 20 - 35 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.25 รองลงมา อายุ 36 - 45 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.00 สถานภาพสมรสพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 48.00 ด้านอาชีพพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักเรียน / นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 30.75 รองลงมาประกอบอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 22.25 ระดับการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 42.25 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 62.25 จังหวัดที่อาศัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจากจังหวัดพัทลุง คิดเป็นร้อยละ 30.00 รองลงมา คือ จังหวัดสงขลา จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 21.50

ผลการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาท่องเที่ยวมากกว่าครั้ง 2 จำนวน 252 คน คิดเป็นร้อยละ 63.00 สถานที่ที่เคยท่องเที่ยวในจังหวัดพัทลุงพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยมาท่องเที่ยวทะเลน้อยจำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 27.00 ประเภทของที่พักที่ใช้บริการพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการพักค้าง ส่วนใหญ่พัก รีสอร์ท จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 27.87 และบ้านเพื่อนหรือญาติ จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 27 ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวต่อคนพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายต่อครั้ง เท่ากับ 1,000 บาท จำนวน 212 คน คิดเป็นร้อยละ 53.00 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่วางแผนการท่องเที่ยวร่วมกับบุคคลในครอบครัวหรือเพื่อน จำนวน 318 คน คิดเป็นร้อยละ 51.13 รองลงมา คือ Internet / Website จำนวน 238 คน คิดเป็นร้อยละ 38.26

ด้านรูปแบบการท่องเที่ยวที่ตรงกับบุคลิกภาพของนักท่องเที่ยวพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ชอบรูปแบบของการพักผ่อนหย่อนใจ ชื่นชมบรรยากาศธรรมชาติที่อบอุ่น หรือกิจกรรมท่องเที่ยวกลางแจ้ง จำนวน 290 คน คิดเป็นร้อยละ 28.68 รองลงมา คือ ชอบชีวิตอิสระอย่างง่าย ๆ หลีกหนีความจำเจ และชอบสถานที่ท่องเที่ยวแบบสงบเงียบ จำนวน 248 คน คิดเป็นร้อยละ 24.53 ในด้านความต้องการให้สถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดพัทลุงพัฒนาการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเติมพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการการพัฒนา ด้านความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยว จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 19.29 รองมา คือ ด้านสาธารณูปโภค จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 16.12

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวในภาพรวม และรายด้าน

ที่	กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	n = 400		ระดับ
		$\bar{X}$	S.D.	
1	ด้านงานฝีมือท้องถิ่น	2.87	0.87	ปานกลาง
2	ด้านอาหารพื้นบ้าน	2.92	0.85	ปานกลาง
3	ด้านวิถีชุมชน	2.85	0.81	ปานกลาง
4	ด้านเกษตรกรรม	2.84	0.86	ปานกลาง
ภาพรวม		2.85	0.81	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า ความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในภาพรวม และรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.85$, S.D. = 0.81) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง ลำดับแรก คือ ด้านอาหารพื้นบ้าน ($\bar{X} = 2.92$, S.D. = 0.85) รองลงมา คือ ด้านงานฝีมือท้องถิ่น ($\bar{X} = 2.87$, S.D. = 0.87) ด้านวิถีชุมชน ($\bar{X} = 2.85$, S.D. = 0.81) และด้านเกษตรกรรม ($\bar{X} = 2.84$, S.D. = 0.86) อยู่ในระดับปานกลางเป็นลำดับสุดท้าย ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เปรียบเทียบด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปทางด้านประชากรศาสตร์

การวิเคราะห์เปรียบเทียบด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพสมรส อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวจำแนกตามเพศ

ที่	กิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์	เพศ				t	Sig.
		ชาย		หญิง			
		(n = 157)		(n = 243)			
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านงานฝีมือท้องถิ่น	2.88	.82	2.86	.90	0.20	0.84
2	ด้านอาหารพื้นบ้าน	2.91	.84	2.92	.86	0.07	0.94
3	ด้านวิถีชุมชน	2.91	.82	2.81	.80	1.12	0.26
4	ด้านเกษตรกรรม	2.88	.85	2.81	.86	0.80	0.42
	ภาพรวม	2.88	.78	2.84	.83	0.53	0.59

จากตารางที่ 2 พบว่า ด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีเพศต่างกัน ภาพรวม และรายด้าน นักท่องเที่ยวมีความต้องการในด้านกิจกรรมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จำแนกตามอายุ

ที่	กิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1	ด้านงานฝีมือท้องถิ่น	ระหว่างกลุ่ม	3.52	3	1.17	1.56	.20
		ภายในกลุ่ม	297.60	396	.75		
		รวม	301.12	399			
2	ด้านอาหารพื้นบ้าน	ระหว่างกลุ่ม	5.39	3	1.80	2.52	.06
		ภายในกลุ่ม	282.72	396	.71		
		รวม	288.11	399			
3	ด้านวิถีชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	5.70	3	1.90	2.94	.03*
		ภายในกลุ่ม	255.70	396	.65		
		รวม	261.40	399			
4	ด้านเกษตรกรรม	ระหว่างกลุ่ม	11.18	3	3.73	5.23	.00**
		ภายในกลุ่ม	282.35	396	.71		
		รวม	293.52	399			
ภาพรวม		ระหว่างกลุ่ม	6.68	3	2.23	3.49	.02*
		ภายในกลุ่ม	252.76	396	.64		
		รวม	259.44	399			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีอายุต่างกัน ในภาพรวม นักท่องเที่ยวมีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักท่องเที่ยวมีความต้องการเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในด้านเกษตรกรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนนักท่องเที่ยวมีความต้องการเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านวิถีชุมชน นักท่องเที่ยวมีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จำแนกตามสถานภาพสมรส

ที่	กิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1	ด้านงานฝีมือท้องถิ่น	ระหว่างกลุ่ม	3.10	2	1.55	2.06	.13
		ภายในกลุ่ม	298.02	397	.75		
		รวม	301.12	399			
2	ด้านอาหารพื้นบ้าน	ระหว่างกลุ่ม	4.50	2	2.25	3.15	.04*
		ภายในกลุ่ม	283.61	397	.71		
		รวม	288.11	399			
3	ด้านวิถีชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	5.91	2	2.95	4.59	.01**
		ภายในกลุ่ม	255.49	397	.64		
		รวม	261.40	399			
4	ด้านเกษตรกรรม	ระหว่างกลุ่ม	8.79	2	4.40	6.13	.00**
		ภายในกลุ่ม	284.73	397	.72		
		รวม	293.52	399			
	ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	5.55	2	2.78	4.34	.01**
		ภายในกลุ่ม	253.89	397	.64		
		รวม	259.44	399			

จากตารางที่ 4 พบว่า ด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน ในภาพรวม นักท่องเที่ยวมีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักท่องเที่ยวมีความต้องการเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในด้านวิถีชุมชน ด้านเกษตรกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนนักท่องเที่ยวมีความต้องการเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้านอาหารพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวมีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จำแนกตามอาชีพ

ที่	กิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1	ด้านงานฝีมือท้องถิ่น	ระหว่างกลุ่ม	6.66	8	.83	1.11	.36
		ภายในกลุ่ม	294.46	391	.75		
		รวม	301.12	399			
2	ด้านอาหารพื้นบ้าน	ระหว่างกลุ่ม	7.50	8	.94	1.31	.24
		ภายในกลุ่ม	280.61	391	.72		
		รวม	288.11	399			
3	ด้านวิถีชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	8.21	8	1.03	1.59	.13
		ภายในกลุ่ม	253.18	391	.65		
		รวม	261.40	399			
4	ด้านเกษตรกรรม	ระหว่างกลุ่ม	10.10	8	1.26	1.74	.09
		ภายในกลุ่ม	283.43	391	.72		
		รวม	293.52	399			
ภาพรวม		ระหว่างกลุ่ม	8.01	8	1.00	1.56	.14
		ภายในกลุ่ม	251.44	391	.64		
		รวม	259.44	399			

จากตารางที่ 5 พบว่า ด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีอาชีพต่างกัน ภาพรวม และรายด้าน นักท่องเที่ยวมีความต้องการในด้านกิจกรรม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จำแนกตามระดับการศึกษา

ที่	กิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1	ด้านงานฝีมือท้องถิ่น	ระหว่างกลุ่ม	4.29	5	.86	1.14	.34
		ภายในกลุ่ม	296.83	394	.75		
		รวม	301.12	399			
2	ด้านอาหารพื้นบ้าน	ระหว่างกลุ่ม	6.19	5	1.24	1.73	.13
		ภายในกลุ่ม	281.92	394	.72		
		รวม	288.11	399			
3	ด้านวิถีชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	6.12	5	1.22	1.89	.10
		ภายในกลุ่ม	255.28	394	.65		
		รวม	261.40	399			

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวจำแนกตามระดับการศึกษา (ต่อ)

ที่	กิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
4	ด้านเกษตรกรรม	ระหว่างกลุ่ม	4.52	5	.90	1.23	.29
		ภายในกลุ่ม	289.00	394	.73		
		รวม	293.52	399			
	ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	4.36	5	.87	1.35	.24
		ภายในกลุ่ม	255.09	394	.65		
		รวม	259.44	399			

จากตารางที่ 6 พบว่า ด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ภาพรวม และรายด้าน นักท่องเที่ยวมีความต้องการในด้านกิจกรรมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของ จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ที่	กิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1	ด้านงานฝีมือท้องถิ่น	ระหว่างกลุ่ม	1.60	5	.32	.42	.83
		ภายในกลุ่ม	299.52	394	.76		
		รวม	301.12	399			
2	ด้านอาหารพื้นบ้าน	ระหว่างกลุ่ม	2.82	5	.56	.78	.56
		ภายในกลุ่ม	285.29	394	.72		
		รวม	288.11	399			
3	ด้านวิถีชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	.49	5	.10	.15	.98
		ภายในกลุ่ม	260.91	394	.66		
		รวม	261.40	399			
4	ด้านเกษตรกรรม	ระหว่างกลุ่ม	2.21	5	.44	.60	.70
		ภายในกลุ่ม	291.31	394	.74		
		รวม	293.52	399			
	ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	1.77	5	.35	.54	.75
		ภายในกลุ่ม	257.68	394	.65		
		รวม	259.44	399			

จากตารางที่ 7 พบว่า ด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน ภาพรวม และรายด้าน นักท่องเที่ยวมีความต้องการในด้านกิจกรรม ไม่แตกต่างกัน

สรุปและอภิปรายผล

ผลจากการสำรวจกิจกรรมในชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนพบว่า กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวเป็นเพียงผู้ชม (See) หรือผู้ซื้อ (Buy) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Richard, 2010 [5] ที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เปลี่ยนถ่ายสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จึงเห็นได้ว่า กิจกรรมในชุมชนในขณะปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งอยู่ในระดับขั้นของการใช้การสร้างสรรคเป็นฉากหลัง คือ การซื้อและการดู ดังนั้น เพื่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีส่วนร่วมของชุมชนและนักท่องเที่ยวจึงต้องมีการพัฒนารูปแบบของกิจกรรมให้มีลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชน และนักท่องเที่ยวมากขึ้นเช่นเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการทดลองเรียนรู้ด้วยตนเองหรือการเรียนรู้ในลักษณะการเรียนรู้ในระยะเวลาหนึ่ง เช่น จากเดิมที่เป็นการซื้อของฝากก็เสริมสร้างให้เกิดกิจกรรมในการทดลองทำของฝากนั้น ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงกระบวนการวัตถุดิบรวมถึงวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสินค้านั้น ๆ ขึ้นมาก่อให้เกิดความประทับใจและอยากกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีกในอนาคต คณะผู้วิจัยจึงได้นำเสนอกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่พัฒนามาจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นโดยเสนอให้มีการกิจกรรมจัดกิจกรรมในการทดลองเช่นในกิจกรรมที่ใช้เวลาระยะสั้น ๆ หรือจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ในกิจกรรมที่อาจจะต้องใช้ระยะเวลาเพิ่มมากขึ้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 91 ได้ให้ข้อมูลว่า ต้องการจะกลับมาเที่ยวในพื้นที่จังหวัดพัทลุงอีกเนื่องจากมีความชื่นชมในธรรมชาติวัฒนธรรมต่าง ๆ ของจังหวัดพัทลุง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา [6] ที่พบว่า การที่จะให้นักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมทรัพยากรท่องเที่ยวใด ๆ ก็ตาม มักจะขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ คือ

1. ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจ เช่น ความสวยงามของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น
2. ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง เป็นปัจจัยสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง
3. ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นองค์ประกอบเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวได้ประทับใจ เช่น บริการด้านน้ำประปา ไฟฟ้า การสื่อสาร การขนส่ง ที่พัก อาหาร นำเที่ยว แลกเปลี่ยนเงินตรา สินค้าที่ระลึก เป็นต้น

ด้านองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ที่กล่าวว่า สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาในด้านการท่องเที่ยวชุมชนผู้ประกอบการหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ ควรสร้างจิตสำนึกแนวทางและนโยบายเกี่ยวกับเรื่องการรักษาความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวรวมถึงการพัฒนาสาธารณูปโภคต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสะอาดแก่นักท่องเที่ยวและเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนที่ไม่กระทบสภาพแวดล้อมและวิถีของชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์พบว่า นักท่องเที่ยวมีระดับความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านอาหารพื้นบ้านมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านงานฝีมือท้องถิ่น วิถีชุมชนด้านวิถีชุมชน และด้านเกษตรกรรมตามลำดับ โดยพบว่า ระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีต่อกิจกรรมแต่ละด้านนักท่องเที่ยวยุ่ สถานภาพสมรสต่างกัน นักท่องเที่ยวจะมีความต้องการที่ต่างกันส่วน ระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ด้านกิจกรรมที่มี เพศ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน นักท่องเที่ยวมีความต้องการไม่แตกต่างกัน โดยนักท่องเที่ยวที่มีอายุต่ำกว่า 20 -35 ปี ส่วนใหญ่มีความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับอาหารพื้นบ้าน ในขณะที่ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอายุมากกว่า 40 ปีขึ้นไปจะมีความสนใจในด้านเกษตรกรรม

ผลจากการสนทนากลุ่ม โดยส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวเคยมามากกว่า 1 ครั้ง และส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาสั้น ๆ โดยเป็นลักษณะของการเป็นจุดแวะพัก หรือเป็นการท่องเที่ยวแบบไปกลับโดยมักเป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปกับครอบครัว เมื่อสอบถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์พบว่า มีความเข้าใจอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง ในด้านความต้องการร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์พบว่า นักท่องเที่ยวต้องการทำกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยส่วนใหญ่สนใจในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำอาหารพื้นบ้านซึ่งเป็นลักษณะของการทดลองทำโดยอาจใช้ระยะเวลาเพียงสั้น ๆ ส่วนความสนใจเกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านการเกษตรพบว่า นักท่องเที่ยวต้องการที่เรียนรู้อย่างลึกซึ้งซึ่งโดยสามารถใช้เวลาในการร่วมกิจกรรมได้ถึง 1-3 วัน โดยนักท่องเที่ยวมีความต้องการให้ในทุก ๆ กิจกรรมมีการสะท้อนถึงวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างเด่นชัด และมีข้อเสนอแนะที่เป็นประเด็นที่สำคัญ คือ การประชาสัมพันธ์และการสื่อสารข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ไปยังกลุ่มของนักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่ม ควรมีป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชัดเจน รวมถึงควรมีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่นักเดินทางและนักท่องเที่ยว

เมื่อนำข้อมูลทางด้านประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยวพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว รวมถึงความต้องการทางด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวมาวิเคราะห์ โดยแนวทางในการนำเสนอกิจกรรมควรเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำอาหารพื้นบ้านเป็นหลัก เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ทดลองเรียนรู้การทำอาหารพื้นถิ่น และจุดแข็งของพื้นที่ที่มีความโดดเด่นทางด้านอาหารพื้นบ้าน อย่างไรก็ตาม ในระยะแรกของการเริ่มต้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของพื้นที่ สามารถนำเสนอเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 4 รูปแบบใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ “อาหารพื้นบ้าน งานฝีมือท้องถิ่น แดนดินเกษตรสมุนไพรวิถีใต้เมืองลุง” ซึ่งรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยนำกิจกรรมที่ชุมชนและพื้นที่ที่สามารถที่จะพัฒนาและนำเสนอมาจัดเป็นกลุ่มเพื่อให้เห็นว่าในแต่ละพื้นที่มีความสามารถในการจัดกิจกรรมในด้านใดเป็นหลักและสามารถนำไปวางตำแหน่งในการแข่งขันและสามารถกลยุทธ์การตลาดให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ได้ โดยอาศัยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองมาเป็นตัวช่วยผลักดันให้เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. เมื่อวิเคราะห์ความต้องการในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์พบว่า ระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีต่อกิจกรรมแต่ละด้านนักท่องเที่ยวที่มี อายุ สถานภาพสมรส ต่างกัน นักท่องเที่ยวมีความต้องการที่ต่างกัน โดยนักท่องเที่ยวที่มีอายุต่ำกว่า 20 -35 ปี ส่วนใหญ่มีความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับอาหารพื้นบ้าน ในขณะที่ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอายุมากกว่า 40 ปีขึ้นไปมีความสนใจในด้านเกษตรกรรม ดังนั้น ชุมชน และธุรกิจที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ควรวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่อาจจะมีอายุ หรือสถานภาพสมรสที่แตกต่างกัน

2. ข้อเสนอแนะที่เป็นประเด็นที่สำคัญ คือ การประชาสัมพันธ์และการสื่อสารข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ไปยังกลุ่มของนักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่ม ชุมชน หน่วยงานหรือธุรกิจที่เกี่ยวข้องควรให้การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมและข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้ทั่วถึงมากขึ้น

3. ชุมชนและพื้นที่ควรมีความร่วมมือในการรวมกลุ่มเพื่อให้เห็นว่า ในแต่ละพื้นที่มีความสามารถในการจัดกิจกรรมในด้านใดเป็นหลักและสามารถนำไปวางตำแหน่งในการแข่งขันและสามารถกลยุทธ์การตลาดให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ได้ โดยอาศัยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองมาเป็นตัวช่วยผลักดันให้เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

4. ควรมีการนำผลศึกษาไปทบทวนต่อไปในเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอาหารโดยใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนมีตำแหน่งการแข่งขันและกลยุทธ์การตลาดที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

5. งานวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลเฉพาะนักท่องเที่ยวในเขตอำเภอป่าพะยอม อำเภอควนขนุน และอำเภอศรีบรรพต เพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและความต้องการที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำคลองป่าพะยอม - คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง ในการศึกษาครั้งต่อไปนักวิจัยอาจศึกษากลุ่มตัวอย่างในภาพรวมของจังหวัดเพื่อหาความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพัทลุงในภาพรวมหรือสำรวจตัวอย่างจากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่คาดหวังในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำคลองป่าพะยอม - คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง” เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำคลองป่าพะยอม - คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากการร่วมทุนระหว่าง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยกับมหาวิทยาลัยทักษิณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ผู้วิจัยขอขอบคุณแหล่งทุนไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- [1] Phatthalung Governor Office. (2017). *Phatthalung Annual Report*. Songkhla: IQmedia.
- [2] Richards, G., & Wilson, J. (2006). Developing creativity in tourist experiences: A solution to the serial reproduction of culture?. *Tourism Management*, 27, 1209–1223.
- [3] Intarakunnert, P, et al. (2012). *Innovation for develop knowledge and creativity: case study of creative tourism industry*. Bangkok: Office of Education Council. (in Thai)
- [4] Wisutluck, S. (2012). Creative Tourism: The important tool for sustainability. *Thammasat Journal*, 31(2), 76-86. (in Thai)
- [5] Richards, G. (2010). *Creative Tourism and Local development*. Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travellers Worldwide. Santa Fe, USA.
- [6] Boonlert, J. (2005). *Sustainable tourism development*. Bangkok: Press and design. (in Thai)

รูปแบบและความสำเร็จของการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชน
กรณีศึกษา : กองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลเสาเกา
อำเภอลือชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

Model and the Success of Financial Immunity in Community :
Case Study of Saopao Community Welfare Fund,
Sichon District, Nakhon Si Thammarat.

วิชิต จรุงสุจริตกุล^{1*} พรเพ็ญ สุขหนู² และชฎาภรณ์ ณ นคร¹
Wichit Charungsutjaritkul^{1*}, Pornpen Suknu² and Chadaphorn Na Nakorn¹

¹ อ., ประจำหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช 80280

² อ., ประจำหลักสูตรบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 84100

¹ Lecturer, Faculty of Management Sciences Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, 80280, Thailand

² Lecturer, Faculty of Management Sciences, Suratthani Rajabhat University, 80280, Thailand

* Corresponding author: E-mail address : wichit_jar@nstru.ac.th

(Received: October 2, 2019; Revised: January 3, 2020; Accepted: February 3, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพความสำเร็จในการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชน (2) เปรียบเทียบความสำเร็จในการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของกองทุนจำแนกตามระดับสุขภาพทางการเงิน (3) วิเคราะห์องค์ประกอบของการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงิน และ (4) หารูปแบบการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 300 คน ส่วนในเชิงคุณภาพใช้การสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาค้นคว้าความสำเร็จในการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนพบว่า ระดับสุขภาพทางการเงินอยู่ในระดับปานกลาง (7 – 15 คะแนน) มากที่สุด ส่วนผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการกองทุนพบว่า ปัจจัยที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่สำคัญได้แก่ (1) คณะกรรมการมีทักษะและความชำนาญด้านการบริหารจัดการ (2) สมาชิกสวัสดิการชุมชนมีจิตสำนึกการเป็นเจ้าของร่วมกัน และ (3) การเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ส่วนผลวิเคราะห์องค์ประกอบของการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนด้วยวิธี Principal Component Analysis สกัดได้ตัวแปรสำคัญ คือ (1) ด้านการสร้างภูมิคุ้มกัน (2) ด้านความเข้าใจในฐานคิด (3) ด้านการเชื่อมโยงบูรณาการ (4) ด้านรูปแบบการบริหารจัดการให้เป็นรายได้ และ (5) ด้านการพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตสุดท้ายนำข้อมูลทั้งหมดมารวบรวมในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและนำข้อมูลมาตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าแล้วสรุปเป็นรูปแบบและความสำเร็จของการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชน

คำสำคัญ: ภูมิคุ้มกันทางการเงิน สวัสดิการชุมชน

Abstract

This research article aimed to (1) study the state of financial immunity of the community; (2) compare the success of the financial immunization of the fund which classified by financial conditional level; 3) analyze the components of financial immunization; and (4) finding a model for community financial immunization by asking a sample of 300 people and a focus group. The results of the success of the financial immunity of the community found that most of the financial condition level were at the medium level (7 - 15 points). The results of comparison of differences of opinions towards fund management found that factors that had significant statistically differences were (1) the committee has management skills and expertise; (2) community welfare members had a shared ownership awareness; and (3) participation in learning exchange activities. The analysis of the components of financial immunization of the community using Principal Component Analysis Method which extracting important variables were (1) immunity; (2) cognitive understanding; (3) integration linking; (4) management model to be revenue; and (5) development and improving the quality of life. Finally, to combine all the data in qualitative data analysis and confirm the data using the triangular technique then summarize it into the model and the success of the community financial immunity.

Keywords: Financial Immunity, Community Welfare

บทนำ

จากข้อมูลของสถาบันคินันแห่งเอเชียพบว่า หนี้ครัวเรือนปัจจุบันอยู่ที่ระดับร้อยละ 85 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (จีดีพี) อีก 2-3 ปี จะเป็นร้อยละ 87 และถ้ารวมหนี้สินนอกระบบที่เก็บข้อมูลไม่ได้ด้วย ก็น่าจะมากกว่านี้ถึงเกือบร้อยละ 100 ปัญหาทางการเงินเรื่องหนี้สินกลายเป็นปัญหาที่ฉุดรั้งให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยต่ำลงในระยะต่อไป หากภาครัฐไม่เร่งหามาตรการแก้ไขเสียแต่ตอนนี้ ซึ่งการแก้ไขปัญหานี้ครัวเรือนต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน รวมถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้บริโภค ภาครัฐด้วย ทั้งนี้ ทางสถาบันได้ทำการวิจัยถึงสาเหตุของปัญหานี้ครัวเรือน ซึ่งพบว่ามาจาก 3 ปัจจัย คือ ประชาชนไม่มีความรู้ทางการเงินที่ถูกต้องยังไม่มีวินัยและการจัดการใช้ จ่ายอย่างเป็นระบบ รวมถึงปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุน กลุ่มที่มีพฤติกรรมก่อหนี้สูงที่สุดได้แก่ กลุ่มนักศึกษา กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแรงงาน รายได้ต่ำโดย 3 กลุ่มนี้ ถือเป็นฐานประชากรหลักของประเทศด้วยสัดส่วนต่อประชากร ร้อยละ 18 ร้อยละ 24 และร้อยละ 38 ตามลำดับ [1] และจากรายงานผลสำรวจการเข้าถึงบริการทางการเงินภาคครัวเรือน ประจำปี พ.ศ. 2559 โดยธนาคารแห่งประเทศไทยพบว่า ครัวเรือนที่ไม่สามารถเข้าถึงหรือเลือกจะไม่ใช้บริการจากธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินเฉพาะกิจ ส่วนใหญ่มีฐานะการเงินไม่ดีหรือรายได้ไม่เพียงพอ ขาดความรู้ ความเข้าใจในบริการ ไม่กล้าไปติดต่อเพราะกลัวถูกปฏิเสธ และไม่สะดวกในการเดินทางไปใช้บริการ ทั้งนี้ หากพิจารณาพฤติกรรมการออมของภาคครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ออมเงินเพื่อใช้ในยามฉุกเฉินหรือเจ็บป่วย ใช้ในยามเกษียณ และใช้บริหารรายรับ-รายจ่ายตามลำดับ โดยฝากเงินกับธนาคารพาณิชย์หรือสถาบันการเงินเฉพาะกิจเพื่อออมเงินเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ครัวเรือนมีการวางแผนและเริ่มออมเงินเพื่อยามเกษียณ ลดลงจากร้อยละ 59 ในปี 2556 เป็นร้อยละ 44 [2] ภาครัฐจึงต้องการส่งเสริมการออมของแรงงานนอกระบบเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเหล่านี้ อีกทั้งเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐที่ต้องดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว

รัฐบาลสมัยที่นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี และนายกรณ์ จาติกวณิช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ให้ความสำคัญกับการจัดสวัสดิการเป็นอย่างมาก โดยได้ประกาศว่าจะส่งคมสวัสดิการ 2560 จึงมีการจัดสวัสดิการอื่นนอกเหนือจากการจัดสวัสดิการชุมชนพื้นฐาน สถานการณ์การจัดสวัสดิการชุมชนขณะนี้หน่วยงานต่าง ๆ ได้เสนอนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมเน้นการกระจายการจัดสวัสดิการสังคมสู่การจัดการตนเองโดยชุมชนท้องถิ่น สำหรับนโยบายสำคัญประกอบด้วย (ร่าง) พรบ.กองทุนการออมแห่งชาติ สวัสดิการแรงงานนอกระบบ (มาตรา 40) เป็นต้น ทิศทางสำคัญในการจัดความสัมพันธ์การดำเนินงานสวัสดิการชุมชน คือ การเชื่อมโยงสวัสดิการชุมชนกับนโยบายสำคัญ รวมถึงการบูรณาการสวัสดิการชุมชนสู่การปฏิบัติการระดับพื้นที่ พร้อมทั้งขับเคลื่อนการทำงานร่วมกับประเด็นอื่นและการวางแผนทิศทางให้เห็นทิศทางกองทุนสวัสดิการในอนาคตระยะยาว 3-5 ปี เพื่อวิเคราะห์ความยั่งยืนและการขยายผล หรือแม้กระทั่งการขยายบทบาทกองทุนสวัสดิการชุมชนไปสู่การดูแลสวัสดิการชุมชนในทุกเรื่อง [3]

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของการให้บริการทางการเงินระดับฐานราก (Microfinance) นั้นมีแนวคิดจาก Muhammed Yunus เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดโดยอาศัยทฤษฎีที่ว่า เงินเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งในการพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital) สินเชื่อเป็นเสมือนเงินจึงสามารถสร้างทุน (Capital creation) และช่วยให้เกิดการจัดการหมุนเวียนเงินเพื่อการลงทุนและการบริโภคมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ได้รับสินเชื่อสามารถจัดการกับภาวะที่ไม่เอื้ออำนวยแบบฉับพลัน (Negative shock) จนไม่ต้องตกอยู่ในภาวะที่ยากจนมากขึ้น

เนื่องจากการเข้าถึงระบบการเงินเชิงพาณิชย์นั้นมิใช่เรื่องง่าย มีความซับซ้อน และผู้ขอสินเชื่อต้องมีสินทรัพย์เป็นหลักประกัน ทำให้บุคคลที่มีรายได้น้อยที่การศึกษาไม่เพียงพอ และไม่มีทรัพย์สินเป็นหลักประกันไม่ได้รับสินเชื่อ เพื่อนำไปบริโภคหรือลงทุนให้หลุดพ้นจากวัฏจักรแห่งความยากจน (Vicious cycle) โดย Yunus เห็นว่า ผู้ด้อยโอกาสควรมีสิทธิได้รับโอกาสทางสินเชื่อเท่าเทียมกับบุคคลอื่น เป็นหนึ่งในสิทธิมนุษยชน (Human rights) ที่ประชาชนควรได้รับ ทั้งนี้ ในระยะเริ่มแรก Yunus ได้ทดลองให้เงินสินเชื่อจำนวนไม่สูงนักแก่คนยากจน และพบว่าคนยากจนกลุ่มนั้นได้ใช้เงินไปในการทำธุรกิจขนาดย่อมที่ก่อให้เกิดผลกำไร ซึ่งสามารถช่วยให้คนกลุ่มดังกล่าวหลุดพ้นวัฏจักรแห่งความยากจน [4]

รัฐบาลได้ส่งเสริมกองสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่เกือบทุกตำบลในพื้นที่ ให้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเข้าถึงบริการทางการเงินและเป็นหลักประกันต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนในชุมชน ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสมดุลตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงก็คือ การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ได้แก่ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ไม่ประมาท มีสติในการดำเนินชีวิต ใช้ปัญญาในการคาดการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เพื่อวางแผนรองรับและรักษาสมดุลได้ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตด้วย ซึ่งจะได้เห็นว่า การบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนนั้นสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ อย่างไรก็ตาม ต้องมีการดำเนินงานผ่านกองทุนสวัสดิการตำบลในพื้นที่ชุมชน ต้องมีการจัดหมวดหมู่ของปัญหาทั้งเชิงพื้นที่ เชิงประเด็น และเชิงกลุ่มเป้าหมาย โดยการมีส่วนร่วมของคณะทำงานต่าง ๆ ระดับพื้นที่ และมีการประสานข้อมูลให้กับประชาชนได้รับทราบข้อมูลเพื่อให้ชุมชนสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพได้เป็นอย่างดี ซึ่งการแก้ปัญหาชุมชนนั้นจำเป็นต้องสร้างความร่วมมือกับผู้ที่อยู่ในพื้นที่ในระดับต่าง ๆ ได้แก่ ภาคประชาชน ภาครัฐ (ภาคการเมือง) ภาคเอกชน และภาควิชาการช่วยหนุนเสริมในแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะพื้นที่นั้น ๆ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ

ในส่วนของจังหวัดนครศรีธรรมราชนั้นได้สนับสนุนการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนในการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนและผลักดันให้เกิดแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อการพัฒนาอย่างเป็นระบบคณะกรรมการสนับสนุนการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนระดับจังหวัด ได้เสริมสร้างรวมถึงติดตามผลการดำเนินงานการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรสวัสดิการชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชไปแล้วนั้น ซึ่งการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนนั้น แท้จริงแล้วเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น ซึ่งจากข้อมูลรายงานสมัชชาสวัสดิการชุมชน นครศรีธรรมราช 2557 [5] มีกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเสภา เป็นกองทุน ฯ ที่มีผลการดำเนินงานที่ก้าวหน้าโดดเด่นติดต่อกันถึง 3 ปีต่อเนื่อง นับเป็นผลงานที่น่าสนใจ กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเสภาได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในวันข้างหน้าจึงได้ออกแบบระบบการพัฒนาเพื่อขยายผลในการสร้างหลักประกันทางการเงินจนเป็นที่ยอมรับส่งผลให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นในศรัทธาต่อการช่วยเหลือกัน สมาชิกได้รับสวัสดิการ และเกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายกับภาคีภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งยังเกิดการขยายฐานงานพัฒนาในพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาให้ชุมชนในมิติต่าง ๆ

กองทุนสวัสดิการชุมชนมีโครงการการจัดสวัสดิการชุมชนผ่านโรงเรียนทั้ง 7 แห่งในพื้นที่เพื่อขยายฐานสมาชิก เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุนสวัสดิการชุมชน และสิทธิและผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ได้รับ

และที่สำคัญให้เยาวชนเริ่มมีวินัยและวางแผนทางการเงิน ทั้งนี้ นักเรียนที่ฝากเงินกับกองทุนสวัสดิการชุมชนสามารถถอนเงินคืนได้ และการฝากเงินจะได้อัตราผลตอบแทนร้อยละ 2.5 ต่อปี (ตามหลักดอกเบี้ยทบต้น) สามารถมีเงินออมตอนอายุมากขึ้น อีกทั้ง การสร้างให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมทุกกระบวนการในการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชน จากเดิมเพียงแค่พื้นฐานที่จัดสวัสดิการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย นั้นย่อมไม่เพียงพอต่อการสร้างความยั่งยืนได้ เพราะจำเป็นต้องจ่ายค่าสวัสดิการต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา จึงได้ชักจูงเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่มาสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเงิน ผ่านการออม ให้เข้าใจมูลค่าของเงินตามเวลา ผ่านกระบวนการหาผลตอบแทนจากทางการเงิน การเรียนรู้เรื่องอาชีพที่ยั่งยืน ที่ต้องควบคู่กับฐานทรัพยากรในชุมชน ตลอดจนการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากความโดดเด่นนี้ผู้วิจัยเห็นว่า กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเสาเผาได้ดำเนินงานในลักษณะนี้สอดคล้องกับโครงการบำนาญของธนาคารกรามีน (Grameen Pension Scheme) ที่เป็นสถาบันการเงินฐานรากที่ประสบความสำเร็จในบังคลาเทศ ซึ่งครอบคลุมส่วนใหญ่เป็นครอบครัวแบบมีสมาชิกหลายช่วงอายุคน สิบปีต่อมา ผู้ก็จะได้รับเงินเก็บเท่าตัวกับเงินที่ฝากไปผลตอบแทนดังกล่าวถือว่าสูงและลูกค้าสามารถสะสมเงินก้อนใหญ่ได้จากการคิดอัตราแบบทบต้นทบดอก [6]

ข้อมูลข้างต้นจึงเป็นประเด็นคำถามการศึกษาในครั้งนี้ มุ่งที่จะตอบคำถาม คือ ความสำเร็จดังกล่าวข้างต้นของการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเสาเผา ที่สามารถดำเนินงานได้จนสามารถสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนนั้น เป็นสิ่งที่ควรศึกษาวิจัย ซึ่งหากค้นพบรูปแบบ/แนวทางที่ดี ที่สามารถนำไปใช้ขยายผลให้กับพื้นที่อื่น ๆ ได้ จะเป็นประโยชน์มหาศาลต่อการสร้างหลักประกันทางการเงินที่ดี ตามหลักการสร้างภูมิคุ้มกันตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้หากได้คำตอบจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์มหาศาลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน [7] กล่าว คือ เป็นรูปแบบการพัฒนาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจที่การกินอยู่แต่พอดี ทางสังคมเน้นสุขภาพจิตที่ดีของคนในชุมชน ผู้คนมีความรักสามัคคี มีจิตใจเอื้ออาทรต่อกัน และด้านทรัพยากรมุ่งเน้นการใช้อย่างระมัดระวัง ในที่สุดจะทำให้ผู้คนมีสุขภาพกายและจิตใจดี นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี จนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพความสำเร็จในการการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนทั้งของสมาชิกและของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพความสำเร็จในการจัดการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล จำแนกตามระดับภูมิคุ้มกันจากสุขภาพทางการเงิน
3. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของการจัดการการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเสาเผา
4. เพื่อหารูปแบบการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชน ที่ดำเนินการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) [8] ในส่วนของเชิงปริมาณได้มีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรเป้าหมายที่ได้รับการแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญและใช้

แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล ส่วนเชิงคุณภาพนั้นมีการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group) และตรวจสอบโดยการโยงสามเส้า (Triangulation) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างของกองทุนสวัสดิการชุมชนและผู้รับประโยชน์จากการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงิน จากตัวอย่าง 297 ตัวอย่าง (กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสุ่มของเครจซีและมอร์แกน [9] จากประชากรสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนในตำบลเสาเภา มีทั้งสิ้น 1,324 คน ด้วยระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ค่าความคลาดเคลื่อน (e) ± ร้อยละ 5 ได้ขนาดได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 297 คน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้เพิ่มขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็น 300 คน เพื่อป้องกันแบบสอบถามที่มีข้อมูลไม่ครบถ้วน โดยใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย

ข้อมูลที่น่ามาศึกษาได้มาจากแบบสอบถามการวิจัยที่มีคุณภาพ โดยตรวจสอบตามตรง (Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ 4 คน ค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้องรวมทั้งฉบับเป็น 0.896 และมีสัมประสิทธิ์ความเที่ยงแบบอัลฟา เมื่อนำเครื่องมือไปลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่างจริง 30 คน คำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของเครื่องมือชุดนี้ ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงทั้งฉบับเป็น 0.938

การวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ คือ การหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตามหลักสถิติเชิงพรรณนาเพื่อบรรยายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาสภาพความสำเร็จในการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนทั้งของสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเสาเภา

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ความแตกต่างของระดับคะแนนความคิดเห็นเปรียบเทียบความคิดเห็น จำแนกตามระดับสุขภาพทางการเงินตามแบบทดสอบสุขภาพทางการเงินของธนาคารแห่งประเทศไทย [10] โดยมีการวิเคราะห์ความแตกต่างของระดับคะแนนความคิดเห็นนำมาเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน จำแนกตามระดับสุขภาพทางการเงินมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way Anova) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และการทดสอบความแตกต่างแบบรายคู่ใช้วิธีการ Post Hoc ของ Least – significant Difference (LSD)

ส่วนที่ 3 เป็นการวิเคราะห์หารูปแบบการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชน ผู้วิจัยได้นำเอาประเด็นสำคัญที่มีค่านำหนักองค์ประกอบมาตรฐานตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป องค์ประกอบที่สกัดได้จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณมา ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ทำร่างรูปแบบแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนที่ดำเนินการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล ที่ได้พัฒนาขึ้นแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 18 คน แล้วตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) และการสนทนากลุ่ม ตามหลักของการวิจัยเชิงคุณภาพ [11]

ผลการศึกษา

1.1 การศึกษาสภาพความสำเร็จในการการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนทั้งของสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล

ส่วนที่ 1 จากตารางที่ 1 การวัดภูมิคุ้มกันทางการเงิน ผู้วิจัยได้ใช้การวัดระดับสุขภาพทางการเงิน

แบ่งช่วงคะแนนเป็นคะแนน ผู้วิจัยได้ใช้แบบทดสอบสุขภาพทางการเงินของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) ซึ่งเป็นการวัดทักษะทางการเงินตามแบบขององค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) [12] แบ่งโครงสร้างการวัดเป็น 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ทางการเงิน ด้านพฤติกรรมทางการเงิน และด้านทัศนคติทางการเงินระดับสุขภาพทางการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม จากแบบวัดระดับสุขภาพทางการเงินของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 81.70 รองลงมา เป็นระดับดีมาก คิดเป็นร้อยละ 16.30 และระดับอ่อนแอน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 2.00 ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ระดับภูมิคุ้มกันทางการเงิน

ระดับสุขภาพทางการเงิน	จำนวน (n = 300)	ร้อยละ
ระดับอ่อนแอ	6	2.00
ระดับปานกลาง	245	81.70
ระดับดีมาก	49	16.30
การออมและหนี้สิน		
ภาระหนี้สิน		
ไม่มี	113	37.70
มี	187	62.30
การมีเงินออมของครอบครัว		
ไม่มี	72	24.00
มี	228	76.00

ในด้านความสำเร็จที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการของกองทุน ฯ ผู้วิจัยได้ศึกษาระดับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ด้านพบว่า ความคิดเห็นในด้านการนำองค์กร (กองทุน) พิจารณารายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การมีโครงสร้างคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ชัดเจน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.56 ส่วนด้านอื่น ๆ ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนมีความเข้าใจในหลักคิด และอุดมการณ์ของสวัสดิการชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.50 ความคิดเห็นด้านการมีส่วนร่วมและด้านการให้ความสำคัญกับสมาชิก ความคิดเห็นทุกข้ออยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ให้การดูแลอำนวยความสะดวกในการให้บริการแก่สมาชิก ค่าเฉลี่ย 3.47 สวัสดิการต่าง ๆ ของกองทุน ฯ ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ค่าเฉลี่ย 3.45 สมาชิกสวัสดิการชุมชนมีจิตสำนึกการเป็นเจ้าของกองทุนสวัสดิการชุมชนร่วมกัน ค่าเฉลี่ย 3.43 ความคิดเห็นด้านเครือข่ายความร่วมมือ ความคิดเห็นทุกข้ออยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ กองทุนสวัสดิการชุมชนเกิดการยกระดับการพัฒนาขยายผลและเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นอื่น ๆ ไปช่วยเหลือคนในชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.49 เกิดเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับพื้นที่ และมีการประชุมแลกเปลี่ยนแนวทางการดำเนินการและมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ค่าเฉลี่ย 3.47 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน

ระดับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านการนำองค์กร			
1. คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนมีความเข้าใจในหลักคิด และอุดมการณ์ของสวัสดิการชุมชน	3.50	0.79	ปานกลาง
2. คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนมีความน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับของชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ	3.50	0.75	ปานกลาง
3. คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนมีทักษะและความชำนาญด้านการบริหารจัดการ	3.31	0.86	ปานกลาง
4. มีโครงสร้างคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ชัดเจน	3.56	0.77	มาก
5. กองทุนสวัสดิการชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงระเบียบข้อบังคับให้มีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชน	3.25	0.75	ปานกลาง
6. กองทุนสวัสดิการชุมชนมีรูปแบบการบริหารจัดการทุนใน กองทุน ฯ ให้เกิดรายได้หรือผลตอบแทนมากขึ้น	3.19	0.89	ปานกลาง
ด้านการมีส่วนร่วมและด้านการให้ความสำคัญกับสมาชิก			
7. สมาชิกสวัสดิการชุมชนมีความรู้ความเข้าใจฐานคิดสวัสดิการชุมชน	3.33	0.68	ปานกลาง
8. สมาชิกสวัสดิการชุมชนมีจิตสำนึกการเป็นเจ้าของกองทุนสวัสดิการชุมชนร่วมกัน	3.43	0.80	มาก
9. สมาชิกกองทุนมีได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุน	3.21	0.83	ปานกลาง
10. สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้/แลกเปลี่ยนประสบการณ์	3.37	0.85	ปานกลาง
11. สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ประชุมกองทุนฯหรือประชุมประจำปี	3.28	0.89	ปานกลาง
12. สมาชิกมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการประชุมกองทุนฯ	3.23	0.90	ปานกลาง
13. เจ้าหน้าที่ให้การดูแลอำนวยความสะดวกในการให้บริการ	3.47	0.90	ปานกลาง
14. สวัสดิการ/กิจกรรมต่าง ๆ ของกองทุนฯ ทำให้คุณภาพชีวิตของ สมาชิกดีขึ้น	3.45	0.75	ปานกลาง
ด้านเครือข่ายความร่วมมือ			
15. เกิดเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับพื้นที่ และมีการประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง	3.47	0.70	ปานกลาง
16. เกิดการพัฒนาคุณภาพของกองทุนฯ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบเครือข่ายระดับพื้นที่	3.39	0.80	ปานกลาง
17. กองทุนสวัสดิการชุมชนเกิดการบูรณาการกับกองทุนอื่น ๆ หรือกลุ่มองค์กรอื่น ๆ ในชุมชนไปสู่การพึ่งตนเอง	3.41	0.80	ปานกลาง
18. กองทุนสวัสดิการชุมชนเกิดการยกระดับการพัฒนาขยายผลและเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นอื่น ๆ ไปช่วยเหลือคนในชุมชน	3.49	0.77	ปานกลาง
19. กองทุนสวัสดิการชุมชนได้รับความสนับสนุนจากภาคีทั้งที่เป็นเงินและไม่เป็นเงิน	3.44	0.74	ปานกลาง

1.2. ผลการศึกษาเปรียบเทียบสภาพความสำเร็จในการจัดการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลจากการบริหารจัดการ จำแนกตามระดับภูมิคุ้มกันจากสุขภาพทางการเงิน

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน จำแนกตามระดับสุขภาพทางการเงินของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ข้อที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ (1) คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนมีทักษะและความชำนาญด้านการบริหารจัดการ (2) สมาชิกสวัสดิการชุมชนมีจิตสำนึกการเป็นเจ้าของกองทุนสวัสดิการชุมชนร่วมกัน (3) สมาชิกมีการเข้าร่วมกิจกรรมในแปลงเรียนรู้/แลกเปลี่ยนประสบการณ์ (4) เจ้าหน้าที่ให้การดูแลอำนวยความสะดวกในการให้บริการ และ (5) กองทุนสวัสดิการชุมชนได้รับความสนับสนุนจากภาคีหรือภาครัฐ ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน ดังตารางที่ 3

ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ชัดเจนมากขึ้น ผู้วิจัยจึงนำไปเปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple comparisons) ด้วยวิธี Least - significant Difference (LSD) ผลวิเคราะห์ความแตกต่างเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน จำแนกตามระดับสุขภาพทางการเงิน ของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ปัจจัยที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มี 5 ข้อ ได้แก่ (1) คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนมีทักษะและความชำนาญด้านการบริหารจัดการ (2) สมาชิกสวัสดิการชุมชนมีจิตสำนึกการเป็นเจ้าของกองทุนสวัสดิการชุมชนร่วมกัน (3) สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมในแปลงเรียนรู้/แลกเปลี่ยนประสบการณ์ (4) เจ้าหน้าที่ให้การดูแลอำนวยความสะดวกในการให้บริการแก่ตนเอง และ (5) กองทุนสวัสดิการชุมชนได้รับความสนับสนุนจากภาคีหรือภาครัฐ จากนั้นเพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ชัดเจนมากขึ้น จึงนำไปเปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple comparisons) ด้วยวิธี Least – significant Difference (LSD) พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับสุขภาพทางการเงินที่ระดับดีมาก ปานกลาง และระดับอ่อนแอ มีผลต่อการระดับความคิดเห็นแตกต่างกันเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนดัง 5 ข้อ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 3 วิเคราะห์ความแตกต่างเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน จำแนกตามระดับสุขภาพทางการเงิน

รายการตัวแปร	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-value
ด้านการนำองค์กร						
1. คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนมีทักษะและความชำนาญด้านการบริหารจัดการ	ระหว่างกลุ่ม	7.13	2	3.56	4.91	0.008**
	ภายในกลุ่ม	215.41	297	0.72		
	รวม	222.54	299			
2. สมาชิกสวัสดิการชุมชนมีจิตสำนึกการเป็นเจ้าของกองทุนสวัสดิการชุมชนร่วมกัน	ระหว่างกลุ่ม	10.56	2	5.28	8.66	0.000**
	ภายในกลุ่ม	181.10	297	0.61		
	รวม	191.66	299			
3. สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมในแปลงเรียนรู้/แลกเปลี่ยนประสบการณ์	ระหว่างกลุ่ม	8.46	2	4.23	6.04	0.003**
	ภายในกลุ่ม	207.72	297	0.69		
	รวม	216.18	299			

ตารางที่ 3 วิเคราะห์ความแตกต่างเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน
จำแนกตามระดับสุขภาพทางการเงิน (ต่อ)

รายการตัวแปร	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-value
4. เจ้าหน้าที่ให้การดูแลอำนวยความสะดวกในการให้บริการแก่สมาชิก	ระหว่างกลุ่ม	11.17	2	5.58	7.16	0.001**
	ภายในกลุ่ม	231.61	297	0.78		
	รวม	242.78	299			
5. เกิดการพัฒนาคุณภาพของกองทุนฯ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบเครือข่ายระดับพื้นที่	ระหว่างกลุ่ม	3.86	2	1.93	3.06	0.048**
	ภายในกลุ่ม	187.50	297	0.63		
	รวม	191.37	299			
6. กองทุนสวัสดิการชุมชนได้รับความสนับสนุนจากภาคีหรือภาครัฐ ทั้งที่เป็นเงิน และไม่ใช้เงิน	ระหว่างกลุ่ม	5.89	2	2.94	5.39	0.005**
	ภายในกลุ่ม	162.14	297	0.54		
	รวม	168.03	299			

**p-value < 0.05

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple Comparisons) ด้วยวิธี Least - significant Difference (LSD)

รายการตัวแปร	(I) ระดับสุขภาพทางการเงิน	(J) ระดับสุขภาพทางการเงิน	Mean Difference (I-J)	p-value
1. คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนมีทักษะและความชำนาญ	ระดับอ่อนแอ	ระดับปานกลาง	-0.25306	0.473
		ระดับดีมาก	-0.65306	0.077
	ระดับปานกลาง	ระดับอ่อนแอ	0.25306	0.473
		ระดับดีมาก	-0.40000*	0.003*
	ระดับดีมาก	ระดับอ่อนแอ	0.65306	0.077
		ระดับปานกลาง	0.40000*	0.003*
2. สมาชิกสวัสดิการชุมชนมีจิตสำนึกการเป็นเจ้าของกองทุนสวัสดิการชุมชนร่วมกัน	ระดับอ่อนแอ	ระดับปานกลาง	-1.31497*	0.000*
		ระดับดีมาก	-1.18027*	0.001*
	ระดับปานกลาง	ระดับอ่อนแอ	1.31497*	0.000*
		ระดับดีมาก	0.13469	0.271
	ระดับดีมาก	ระดับอ่อนแอ	1.18027*	0.001*
		ระดับปานกลาง	-0.13469	0.271

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple Comparisons) ด้วยวิธี Least - significant Difference (LSD) (ต่อ)

รายการตัวแปร	(I) ระดับสุขภาพทางการเงิน	(J) ระดับสุขภาพทางการเงิน	Mean Difference (I-J)	p-value
3. สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้/แลกเปลี่ยนประสบการณ์	ระดับอ่อนแอ	ระดับปานกลาง	-1.02585*	0.003*
		ระดับดีมาก	-1.23810*	0.001*
	ระดับปานกลาง	ระดับอ่อนแอ	1.02585*	0.003*
		ระดับดีมาก	-0.21224	0.106
	ระดับดีมาก	ระดับอ่อนแอ	1.23810*	0.001*
		ระดับปานกลาง	0.21224	0.106
4. เจ้าหน้าที่ให้การดูแลอำนวยความสะดวกในการให้บริการ	ระดับอ่อนแอ	ระดับปานกลาง	0.45714	0.211
		ระดับดีมาก	0.93878*	0.015*
	ระดับปานกลาง	ระดับอ่อนแอ	-0.45714	0.211
		ระดับดีมาก	0.48163*	0.001*
	ระดับดีมาก	ระดับอ่อนแอ	-0.93878*	0.015*
		ระดับปานกลาง	-0.48163*	0.001*
5. เกิดการพัฒนาคุณภาพของกองทุนฯ ผ่านกระบวนการเรียนรู้	ระดับอ่อนแอ	ระดับปานกลาง	0.80340*	0.015*
		ระดับดีมาก	0.73810*	0.033*
	ระดับปานกลาง	ระดับอ่อนแอ	-0.80340*	0.015*
		ระดับดีมาก	-0.06531	0.600
	ระดับดีมาก	ระดับอ่อนแอ	-0.73810*	0.033*
		ระดับปานกลาง	0.06531	0.600
6. กองทุนสวัสดิการชุมชนได้รับความสนับสนุนจากภาคีหรือภาครัฐ	ระดับอ่อนแอ	ระดับปานกลาง	-0.39592	0.196
		ระดับดีมาก	-0.73469*	0.022*
	ระดับปานกลาง	ระดับอ่อนแอ	0.39592	0.196
		ระดับดีมาก	-0.33878*	0.004*
	ระดับดีมาก	ระดับอ่อนแอ	0.73469*	0.022*
		ระดับปานกลาง	0.33878*	0.004*

*p-value < 0.05

1.3 ผลการศึกษาการวิเคราะห์องค์ประกอบของการจัดการการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเสาเภา อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

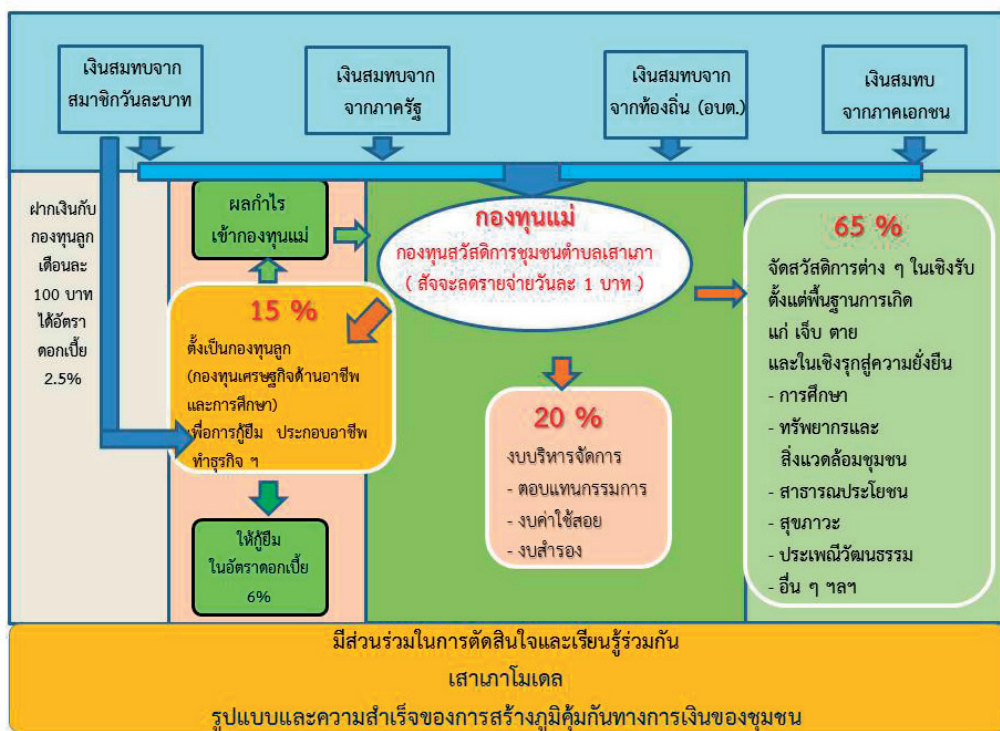
ในขั้นนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) ณ ระดับนัยสำคัญ 0.05 เพื่อพิจารณา

ความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ จำนวน 31 ตัวแปรว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างกันหรือไม่ โดยนำข้อมูลของตัวแปรอิสระทั้งหมดไปทดสอบความเหมาะสมด้วยค่า KMO ผลจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า ผลการทดสอบความเหมาะสมตามตารางที่ 4.11 พบว่า KMO มีค่าเท่ากับ 0.814 ซึ่งมีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่า สามารถใช้การวิเคราะห์ปัจจัยในการแบ่งกลุ่มปัจจัยใหม่ได้ ส่วนผลการทดสอบ Bartlett's Test of Sphericity พบว่า ค่า Sig. เท่ากับ 0.00 ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญ 0.05 นั่นคือ ตัวแปรอิสระทั้ง 31 ตัวแปร มีความสัมพันธ์ระหว่างกันจากนั้นจึงนำการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) และกำหนดกลุ่มปัจจัยเมื่อสามารถใช้การวิเคราะห์ปัจจัยในการแบ่งกลุ่มปัจจัยใหม่ได้ ลำดับถัดมา ผู้วิจัยจึงดำเนินการสกัดปัจจัย (Extraction) ด้วยวิธี Principal Component Analysis และหมุนแกนปัจจัยแบบ Varimax เพื่อกำหนดกลุ่มปัจจัยใหม่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการสร้างตัวแบบ ผลจากการหมุนแกนดังกล่าว ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การตัดสินใจเลือกตัวแปรที่สำคัญจากองค์ประกอบที่เกิดขึ้นจากการหมุนแกนเพื่อนำมาใช้ในการสร้างรูปแบบที่เหมาะสมที่มีต่อรูปแบบและความสำเร็จของการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชน โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์คะแนนองค์ประกอบ Factor Standardized Coefficient) ตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป เป็นตัวแปรสำคัญผลจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า ข้อมูลทั้งหมดสามารถสกัดองค์ประกอบได้เป็น 9 องค์ประกอบหลัก ซึ่งสามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 65.25 องค์ประกอบหลักประกอบด้วย (1) ด้านการสร้างภูมิคุ้มกัน (2) ด้านความรู้ความเข้าใจในฐานคิดและจิตสำนึก (3) ด้านการเชื่อมโยงบูรณาการ (4) ด้านรูปแบบการบริหารจัดการให้เป็นรายได้ (5) ด้านการจัดสวัสดิการพัฒนาระดับคุณภาพชีวิต (6) ด้านการนำไปปฏิบัติใช้ไปใช้อย่างเหมาะสม (7) ด้านการป้องกันความเสี่ยง (8) ด้านการมีแผนรองรับผลกระทบ และ (9) ด้านการมีส่วนร่วม

1.4 ผลการศึกษารูปแบบการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนที่ดำเนินการโดยกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล ซึ่งเป็นการผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ในการนำเสนอรูปแบบการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนที่เหมาะสม โดยการสร้างภูมิคุ้มกันที่ผ่านการดำเนินการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเสาเภา นั้น ผู้วิจัยได้นำผลของการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่ได้รับจากการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) จากการสกัดปัจจัย (Extraction) ด้วยวิธี Principal Component Analysis และหมุนแกนปัจจัยแบบ Varimax แล้ว เลือกพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์คะแนนองค์ประกอบ ตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป ผู้วิจัยเลือกนำประเด็นสำคัญที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป ได้องค์ประกอบที่สกัดได้ทั้ง 9 ด้าน มาร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ทำร่างรูปแบบแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนที่ดำเนินการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล ที่ได้พัฒนาขึ้นแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 18 คน แล้วตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) เป็นการเลือกใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย จากองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาสามารถตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า [13] ได้ 4 วิธี ได้แก่ (1) การตรวจสอบความถูกต้องโดยเปรียบเทียบจากแหล่งข้อมูลหลาย ๆ แหล่ง ได้แก่ คณะนักวิจัยประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งต่อไปนี้จะผู้วิจัยเรียกว่า ผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชนได้แก่ และคณะทำงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสวัสดิการชุมชน ประกอบด้วย (1) ตัวแทนคณะกรรมการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชน จังหวัดนครศรีธรรมราช (2) ตัวแทนคณะอนุกรรมการเสริมสร้างสวัสดิการชุมชน จังหวัดนครศรีธรรมราช (3) ตัวแทนคณะอนุกรรมการติดตามประเมินผลและกลั่นกรองสวัสดิการชุมชน จังหวัดนครศรีธรรมราช (4) ตัวแทนสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครศรีธรรมราช (พมจ.) จำนวน 1 คน และ (5) ตัวแทนกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเสาเภา ที่มาจากตัวแทนคณะกรรมการ

กองทุนฯ และตัวแทนจากสมาชิก ผ่านการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อการวิพากษ์การพัฒนา รูปแบบแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชน ที่ดำเนินการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล โดยจัดประชุมกลุ่มย่อยและร่วมถอดบทเรียน เมื่อวันที่ 26 - 28 ธันวาคม 2561 ณ ที่ทำการประชุมกองทุนตำบลเสาเภา โรงเรียนขัวช่วย อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช จากนั้น จึงได้ปรับปรุงรูปแบบตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ จนสรุปได้ “รูปแบบและความสำเร็จของการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชน จากการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเสาเภา” ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบและความสำเร็จของการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเสาเภา “เสาเภาโมเดล”

จากภาพที่ 1 เป็นการถอดบทเรียนความสำเร็จของการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนจากบริหารจัดการทางการเงินของกองทุนได้ออกแบบในการสร้างความมั่นคงและเกิดดอกออกผลมากขึ้น โดยจัดสรรออกเป็น กองที่ 1 เป็นกองกลางใช้ในการบริหารจัดการและกันสำรองไว้ จัดสรรเป็นร้อยละ 20 ของเงินกองทุนฯ กองที่ 2 ตั้งเป็นกองทุนลูก ชื่อว่า กองทุนเศรษฐกิจด้านอาชีพและการศึกษา เพื่อการกู้ยืม ทำวิสาหกิจ ทำธุรกิจ ฯ จัดสรรเป็นร้อยละ 15 ของกองทุน ส่วนกองทุนลูก มีการออกแบบให้เกิดดอกออกผลมากยิ่งขึ้น โดยเงินกองทุนลูกสมาชิกสามารถกู้ได้ด้วย ทั้งนี้ เพราะกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเสาเภา (กองทุนแม่) ให้กู้ยืมไม่ได้ แต่การกู้ยืมนี้เงินไม่รั่วไหลออกไปแต่กลับช่วยเสริมสร้างกองทุนแม่ให้เข้มแข็งอีกด้วย ทั้งนี้ การที่สมาชิกที่สมทบเงินเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชน (หรือกองทุนแม่) ถ้าฝากเงินเข้ากับกองทุนลูกจะได้อัตราผลตอบแทนร้อยละ 2.5 ต่อปี ซึ่งในปัจจุบันผลตอบแทนดีกว่าฝากออมทรัพย์กับธนาคารที่ให้อัตราผลตอบแทนเพียงแค่อัตราร้อยละ 0.75 ต่อปี ส่วนกองทุนลูกก็ไปสร้างมูลค่าเพิ่มหาผลตอบแทนโดยการปล่อยกู้ให้แก่สมาชิกในอัตราร้อยละ 6 ต่อปี

สรุปผลการศึกษา

รูปแบบและความสำเร็จของการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินของชุมชนการวิจัยในครั้งนี้มีองค์ประกอบหลักประกอบด้วย ด้านการสร้างภูมิคุ้มกัน ด้านความรู้ความเข้าใจในฐานคิดและจิตสำนึก ด้านการเชื่อมโยงบูรณาการเรื่องเงินกับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านรูปแบบการบริหารจัดการให้เป็นรายได้ ด้านการจัดสวัสดิการพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกรวมถึงการนำไปปฏิบัติใช้อย่างเหมาะสม ด้านการป้องกันความเสี่ยงและการมีแผนรองรับผลกระทบ รวมถึง ด้านการมีส่วนร่วมโดยองค์ประกอบของปัจจัยด้านรูปแบบการบริหารจัดการให้เป็นรายได้ ซึ่งชุมชนได้นำไปปฏิบัติใช้อย่างเหมาะสม

อภิปรายผลการศึกษา

ผลของงานวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของวรเดช จันทรศร [14] ที่มองว่า นโยบายกองทุนต้องมีบริหารจัดการให้มีรายได้ให้มีรายได้เพียงพอต่อการดำเนินงานพร้อมขยายกิจการ ได้แก่ เงินฝากทุนสำรองและระบบสวัสดิการ เป็นต้น สมาชิกที่มีความต้องการสถานที่เก็บเงินออมการประกันชีวิต และความเสี่ยงต่าง ๆ ต้องมีความสะดวกในการบริการความรวดเร็วและค่าใช้จ่ายในการใช้บริการที่เหมาะสม และเพื่อการขยายโอกาสการเข้าถึงและให้บริการทางการเงินแก่สมาชิกที่ขาดคุณสมบัติที่จะใช้บริการของธนาคารทั่วไป อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานกองทุนชุมชนฐานรากนั้นต้องมีกฎเกณฑ์และการกำกับดูแลให้เป็นมาตรฐานด้วย ซึ่งตรงกับการศึกษาของพงศ์พิพร อาภากร และคณะ [15] ที่เห็นว่าให้บริการทางการเงินระดับฐานรากออกกฎเกณฑ์คือการวางหลักการและวิธีปฏิบัติที่ช่วยสร้างวินัยให้กับโครงสร้างและการดำเนินงานของกองทุนฐานราก ซึ่งต้องมีมาตรฐานที่เกี่ยวกับโครงสร้างทางการเงิน และมาตรฐานการบัญชี โดยการบังคับใช้มาตรฐานเหล่านี้และการติดตามความเข้มแข็งด้านการเงินได้

นอกจากนั้น รูปแบบและความสำเร็จของกองทุนฯ ที่มีทั้งด้านส่งเสริมการออม และการกักขังนั้นสอดคล้องกับแนวคิดของ Robinson [16] ที่เห็นว่า บริการเงินฝากมีความสำคัญกับครัวเรือนยากจนมากกว่าบริการสินเชื่อ เนื่องจากการถือครองสินทรัพย์เป็นประโยชน์ต่อครัวเรือนไม่ว่าจะมีฐานะยากจนหรือร่ำรวย แต่การออมสามารถทำได้ยากกว่า ในขณะที่ การให้สินเชื่อส่งผลให้สมาชิกได้รับเงินทุนเพื่อประกอบกิจการทันทีโดยไม่จำเป็นต้องรอให้มีเงินออมเพียงพอ

ข้อเสนอแนะ

1. การขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชนควรมีการเชื่อมโยงกับพรบ. กองทุนการออมแห่งชาติ โดยกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) [17] โดยใช้แนวคิดการให้เงินทำงานผ่านการออมเงิน เป็นระบบประกันสังคมให้กับผู้อยู่นอกระบบทั่วประเทศ ซึ่งมีรูปแบบเหมือนกองทุนประกันสังคมและกองทุนอื่น โดยรัฐจ่ายเงินสมทบส่วนหนึ่งเข้ากองทุนซึ่งส่งเสริมความเข้าใจในเรื่อง “เงิน” ของประชาชนในชุมชน ซึ่งช่วยเสริมสร้างความรู้และวินัยทางการเงิน เนื่องจากในพื้นที่ชุมชนมีกองทุนสวัสดิการชุมชนอยู่แล้ว และหากเชื่อมโยงให้ประชาชนมีวินัยในการออม โดยการลดรายจ่ายตามหลักสัจจะวันละบาท รวมทั้งส่งเสริมความรู้ทางการเงินที่ถูกต้องก็จะนำไปสู่การที่ชุมชนจัดการทางการเงินของตัวเองได้ในที่สุด

2. รัฐบาลต้องผลักดันเรื่องสวัสดิการชุมชนให้เป็นวาระแห่งชาติ ซึ่งผลประโยชน์จากการผลักดันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนฐานรากที่เข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน ซึ่งถ้าสนับสนุนส่งเสริมกองทุนสวัสดิการเข้มแข็งจนกองทุนสามารถพึ่งตัวเองได้แล้ว ภาครัฐจะลดการใช้งบประมาณในอนาคตได้

3. สวัสดิการชุมชนต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐกิจ องค์กรภาคเอกชน ทั้งนี้ ต้องมีกฎหมายที่จูงใจให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการสมทบ ได้แก่ การที่ภาคองค์กรธุรกิจ องค์กรภาคเอกชนสมทบสามารถนำไปลดหย่อนภาษีนิติบุคคล หรือลดหย่อนภาษีบุคคลธรรมดาได้ เหมือนกรณีบริจาคที่นำมาลดหย่อนภาษีได้ เป็นการร่วมทำความดี เป็นไปตามหลักคิด “กองทุนบุญ”

เอกสารอ้างอิง

- [1] Kenan Institute Asia. (2014). *Labor debt problem resolution to strengthen the Thai economy sustainably*. Retrieved March 16, 2015, from <http://www.kenan-asia.org/th/allmedia/blog/item /222-blog-post-20>. (in Thai)
- [2] Bank of Thailand. (2016). *Household Financial Access Survey 2016*. Financial Institutions Strategy Department, Bank of Thailand. (in Thai)
- [3] Community Organizations Development Institute (Public Organization). (2016, January 16). Summary of the project of the Commonwealth Community Welfare. *Community news*. 10. (in Thai)
- [4] Yunus, M. (1990). *Grameen Bank: organization and operation, Microenterprises in Developing Countries*. London: Intermediate Technology Publications.
- [5] Nakhon Si Thammarat Provincial Administration Organization. (2014). *Nakhon Si Thammarat Community Welfare Assembly Report*. Retrieved March 12, 2014, from: <http://www.codi.or.th/2015-08-04-11-01-52>. (in Thai)
- [6] Yunus, M. (2007). *Creating a World without poverty: Social business and the future of capitalism*. New York: Public Affairs. (in Thai)
- [7] Vasee. P. (2004). Integrated and sustainable development by setting the area as a location for peace and happiness in every village, every district and every province. *Journal of Language and Culture*, 23(1), 5-14. (in Thai)
- [8] Creswell, J. W. (2015). *A concise introduction to mixed methods research*. Thousand Oaks, C.A.: Sage Publications. (in Thai)
- [9] Sri Sai. S. (2008). *Applied statistics for social science research*. Bangkok: Faculty of Education, Chulalongkorn University. (in Thai)
- [10] Bank of Thailand. (2014). *Thai Financial Literacy Survey 2014*. Financial Institutions Strategy Department, Bank of Thailand. (in Thai)
- [11] Chantavanich. S. (2008). *Qualitative research methods*. Bangkok: Chulapress, Chulalongkorn University. (in Thai)
- [12] OECD. (2009). *Measuring Financial literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting and Internationally Comparable Survey of Financial Literacy*. INFE International Network on Financial Education.

- [13] Nonthapatamadul. K. (2011). *Qualitative research in social welfare: concepts and research methods*. Bangkok: Thammasat University Press. (in Thai)
- [14] Chantarasorn. W. (2008). *An Integrated Theory of Public Policy Implementation*. Bangkok: The Association of Researchers of Thailand. (in Thai)
- [15] Aparkorn. P. (2011). *The roles of Microfinance in promoting financial access*. Fiscal Policy Office. Ministry of Finance. (in Thai)
- [16] Robinson. M. (2001). *The Microfinance Revolution*. Washington, DC: The World Bank.
- [17] National Savings Fund. (2017). *Introduction to the National Savings Fund*. Retrieved January 14, 2017, from: <https://www.nsf.or.th/index.php>. (in Thai)

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างบ้านทรงไทยที่บ้านอ่าวหม้อแกง
และบ้านสองคลอง ตำบลโคกคราม อำเภอบางปลาหม้อ
จังหวัดสุพรรณบุรี

A Study of Local Wisdom of Thai House Building
of Ban Ao Mawkaeng and Ban Songkhlong, Khok Khrum
Sub-district, Bang pla ma District, Suphanburi Province.

สุนันtha เงินไพโรจน์^{1*}
Sunantha Ngoenpairot^{1*}

¹ อ., ภาควิชาศิลปสากล วิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี สุพรรณบุรี 72000

¹ Lecturer, Department of Fine Arts, Suphanburi Collage of Fine Arts, Suphanburi, 72000, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: sununthan@hotmail.com

(Received: October 22, 2019; Revised: January 23, 2020; Accepted: February 7, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างบ้านทรงไทยที่บ้านอ่าวหม้อแกง และบ้านสองคลอง ต.โคกคราม อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี และศึกษาวิถีชีวิตชุมชนของชาวลาวเวียงลาวพวน และไทยที่อาศัยอยู่ร่วมกัน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างบ้านทรงไทย 6 หลัง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า บ้านทรงไทยทั้ง 6 หลังเป็นแบบเรือนเดี่ยว มีรูปแบบสำคัญ คือ มีสามช่วงสามห้อง คือ 1. ห้องพระ 2. ห้องทำพิธีกรรมไหว้พ้อเลี้ยงตามแนวความเชื่อของลาวเวียง 3. ห้องนอนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างบ้านทรงไทยมีการประยุกต์ ดังนี้ 1. การขยายเรือนให้กว้างมากขึ้นและทำหลังคาลาดคลุมทั้งหลังเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มขึ้น 2. การปรับพื้นหรือกระเบื้องตัวบ้านให้สูงขึ้นเพื่อป้องกันน้ำท่วม 3. การสร้างห้องน้ำบนตัวบ้านเพื่อความสะดวกสบายสำหรับผู้สูงอายุ และ 4. การเปลี่ยนวัสดุทำหลังคาด้วยจากหรือกระเบื้องเป็นสังกะสี ซึ่งเป็นไปตามสภาพเศรษฐกิจในครอบครัวและความสะดวกสบายในการหาซื้อวัสดุ อาชีพหลักของชุมชน คือ อาชีพทำนาหรือรับจ้าง การที่มีคนสามชาติพันธุ์อยู่ร่วมกัน คือ ลาวเวียง ลาวพวน และไทย การสืบสานประเพณีจึงมีทั้งประเพณีไทยและลาว พิธีมีทั้งพุทธศาสนาและการนับถือผี ประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนทั้งสอง คือ ประเพณีไหว้พ้อเลี้ยงและแม่เฒ่า ประเพณีไหว้ศาลทรงเจ้า และประเพณีทำบุญข้าวประดับดิน

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านทรงไทย การประยุกต์

Abstract

The purpose of this research article was to study wisdom of community in building house and the lifestyle of Lao Vient, Lao Puan and Thai at Ban Ao morkaeng and Ban Songklong in Tambon Klokklam, Amphur Bang Pla Ma, Suphan Buri The samples were 6 Thai houses. The instruments were formal and informal interviews. Participatory and non-participatory observation. The result indicated that each of six traditional Thai-styled houses is a single building. Thai style house has hot 3 parts; tabernacle, ritual room and bedroom. The wisdom are as followings; 1) extending the house for more space those more family members can use 2) making the floor of the house is higher to prevent flooding 3) building the bathroom in the house for elder person, and 4) replacement thatch and zinc with tile because of their budget and purchasing convenience. The main job of this community is rice farming. The ethnic groups of Lao Viang and Thai Phuan, and Thais believe together in repecting medium. There are three races together. The inheritance of traditions has both Thai and Loas. The ceremony includes both Buddhism and spirit worship. Traditions that are unique to both communities are the traditions of paying respect to the god and goddess. Paying respect to the Shrine and the tradition of make merit known as Bun Kgawpradabdin.

Keywords: Wisdom, Thai House, Applied

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ความสามารถของชาวบ้านซึ่งเรียนรู้มาจากบรรพบุรุษหรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการทำมาหากิน [1] ทั้งนี้ ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีผู้อธิบายไว้ในหนังสืออื่นอีก เช่น ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยคำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ วิธีการจัดการวิธีการชี้นำ และการริเริ่มเสริมต่อของนักปราชญ์ท้องถิ่น เกิดจากการสั่งสมองงามขึ้นจากความรอบรู้ประสบการณ์เป็นรากฐานเพื่อการปรับเปลี่ยนทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มพูนคุณค่าขึ้นเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยา [2] ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า คือ องค์ความรู้ ทักษะ ข้อมูลข่าวสาร ที่แสดงออกถึงความคิดเทคโนโลยี วัตถุสิ่งของ หรือวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนหรือวัฒนธรรมหนึ่ง โดยที่ประชาชนหรือองค์กรในชุมชนเป็นผู้สร้างสรรค์สังเคราะห์ หรือปรับปรุงขึ้นจากประสบการณ์ และการทดลองอย่างไม่เป็นทางการ [3] ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีความสำคัญต่อชุมชน เพราะทำให้คนสามารถดำรงชีพและพึ่งพาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น อันเป็นรากฐานสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนา ต้องสอดคล้องกับความเป็นอยู่ของคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาของท้องถิ่นนั้นเป็นสิ่งที่ทุกคนควรตระหนักและให้ความสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ทั้งยังช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และยังสามารถช่วยให้คนในชุมชนสามารถปรับเปลี่ยนการดำรงชีวิตให้ทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกชุมชน ซึ่งจะเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคม โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจสะท้อนออกมาในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา พิธีกรรม ศิลปวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน อาหาร สมุนไพรหรือตำรายาพื้นบ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของประเทศชาติอีกด้วย

การสร้างบ้านทรงไทยเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คนไทยสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของประเทศไทยที่มีภูมิอากาศร้อนชื้น ฝนตกชุก โดยเฉพาะ บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง ที่จังหวัดสุพรรณบุรี ตำบลโคกคราม อำเภอบางปลาม้า ตำบลโคกครามเป็น 1 ใน 14 ตำบลของอำเภอบางปลาม้า มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับตำบลท่าระหัด อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศใต้ ติดกับตำบลองครักษ์ ตำบลตะค่า อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศตะวันออก ติดกับตำบลจรเข้ใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศตะวันตก ติดกับตำบลบางปลาม้า อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี [4]

หมู่ 10 ประกอบด้วย 2 บ้าน คือ บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง มีคลองจรเข้ใหญ่ไหลผ่านหรืออีกชื่อ คือ คลองบางปลาม้าหรือคลองเจ๊ก อาณาเขตของหมู่ 10 มีพื้นที่ตลอดตามแนวคลองจรเข้ใหญ่หรือคลองเจ๊กไปจรดถึงคลองชะโดถึงประตูเลื่อน อยู่ภายใต้การปกครองของเทศบาลนครนครมา อําเภอของประชากรส่วนใหญ่ทำนาเป็นหลัก ที่มาของชื่ออ่าวหม้อแกงมาจากบริเวณนี้เป็นที่ลุ่ม ลักษณะเป็นเว้ง คือ ช่วงที่กระแสน้ำไหลเซาะตลิ่งเป็นแอ่งเว้าเข้าข้างในมองแล้วคล้ายหม้อแกง ชาวบ้านจึงเรียกที่นี่ว่า อ่าวหม้อแกง ต่อมาเมื่อมีคนมาอาศัยอยู่ได้มากที่เพิ่มทีหลัง มีบางส่วนที่เป็นโคก [5] ชาวบ้านมาตั้งบ้านเรือนที่นี่เพราะใกล้น้ำติดคลองใช้เรือสัญจรไปมาสะดวก เนื่องจากสมัยก่อนเป็นที่ยอดไม่มีถนนเดินทางลำบาก การเดินทางสมัยก่อนใช้เรือเป็นส่วนใหญ่ ถนนปัจจุบันทำใหม่โดยสำนักงานที่ดินจากเดิมที่มีทางอยู่แล้วให้สะดวกขึ้น [6]

บ้านสองคลองที่มาของชื่อมาจากมีลำคลอง 2 คลองไหลผ่านด้านฝั่งตะวันตก เป็นคลองทางลัดที่ไปบ้านหงส์ ส่วนอีกคลองไหลผ่านไปบ้านลำบัว ทั้ง 2 คลองเป็นลำคลองเล็ก สมัยก่อนชาวบ้านใช้เป็นทางลัดสัญจรจากบ้านลำบัวมาวัดศาลาทำทรายเพื่อมาทำบุญ เนื่องจากวัดศาลาทำทรายเป็นวัดที่ใกล้ชุมชนแถบนั้นมากที่สุด แต่ปัจจุบันบ้านลำบัวมีวัดเป็นของตนเอง คือ วัดลำบัว และได้ทำถนนไว้สัญจรทางบกแทนทางน้ำ ทำให้ลำคลองทั้งสองไม่ได้ใช้เป็นทางสัญจรเหมือนในอดีต [7]

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนทั้งสองที่หมู่ 10 ตำบลโคกครามแห่งนี้เป็นเวลาเร็วกว่าปีมาแล้ว หลักฐานที่สามารถกล่าวอ้างได้ คือ จากอายุของนางทองคำมรดานางฉลอง จันทรเกตุเลียด มีอายุ 93 ปีแล้วซึ่งเป็นรุ่นที่ 2 ของครอบครัว แหล่งที่มาชาวบ้านมาจากหลายที่ คือ ย้ายมาจากแถบวัดมณีวรรณซึ่งเป็นชุมชนใหญ่ของชาวลาวเวียง จากวัดกลาง วัดลาดหอย วัดดอกบัว วัดทุ่งอุทุมพร อำเภอบางปลาม้า และบ้านไผ่ขวางอำเภอเมือง ชาวบ้านทั้งสองชุมชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันเคลื่อนย้ายตามกันมา มีเชื้อสายลาวเวียงเป็นส่วนใหญ่ อาจมีลาวพวนบ้าง ส่วนคนไทยมาจากการแต่งงานกับคนพื้นที่

พื้นที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองเป็นที่ลุ่มมีน้ำท่วมขัง มีประชาชนตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำทั้งสองฝั่ง แต่เนื่องจากทุกปีเมื่อถึงฤดูฝนน้ำจะท่วมเข้าบ้านเรือน ดังนั้น การปลูกสร้างบ้านจึงต้องสอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศ จึงนิยมสร้างบ้านทรงไทยมิได้สูงเพื่อหนีน้ำท่วม ซึ่งรูปแบบของบ้านเป็นแบบทรงไทยแต่มีการประยุกต์โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมกันมา ปรับปรุง เพิ่มเติม เสริมตามแบบฉบับเฉพาะของวิถีชุมชนนั้นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติและยุคสมัยที่เปลี่ยนไปได้ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บ้านทรงไทยดำรงอยู่ถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะหมู่ 10 บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองบ้านที่อาศัยจะมีลักษณะบ้านทรงไทยที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของตนอย่างน่าสนใจ มีโครงสร้างเรียกว่า เรือนนอกระบบ หมายถึงการปลูกสร้างบ้านที่ไม่เป็นไปตามแบบแผนดั้งเดิม มีการเปลี่ยนแปลง ขยายส่วนต่างเพิ่ม เพื่อรองรับจำนวนสมาชิกในครอบครัวหรือเพื่อประโยชน์ใช้สอยภายในครอบครัว เป็นการผสมผสานระหว่างของเก่ากับของใหม่ องค์ประกอบของบ้านยังสะท้อนความเชื่อของสามวัฒนธรรม คือ ชาวลาวเวียง ลาวพวนและไทยอยู่ร่วมกัน คือ ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ ภายในบ้านมีการตกแต่งด้วยภาพบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องไหว้เสาเอกประจำบ้านเป็นความเชื่อของคนไทย ลาวเวียง และลาวพวน การนำดอกไม้ ธูปเทียน ไปตองทำกรวยผูกหัวบันไดมาจากความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์เป็นความเชื่อของคนไทย แสดงให้เห็นถึงความกลมกลืนของชุมชนกับสภาพแวดล้อม เพื่อเป็นการสร้างฐานความรู้ที่มีคุณค่า และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านทรงไทย อีกทั้งหมู่ 10 บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองนี้มีความเก่าแก่มีย่านทรงไทยอายุ 100 ปีขึ้นไป และยังไม่เคยมีผู้ศึกษาหรือวิจัยมาก่อน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรมีการวิจัยเก็บรวบรวมค้นคว้าข้อมูลเพื่อให้องค์ความรู้ไม่สูญหายและถูกลืมเลือน เป็นการอนุรักษ์และปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเผยแพร่ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยรวมทั้งให้เกิดการเรียนรู้ในท้องถิ่นแก่เยาวชนในการเรียนการสอนด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างบ้านทรงไทยที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง ต.โคกคราม อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนบ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง ของลาวเวียง ลาวพวน และไทยในการอยู่ร่วมกันทางวัฒนธรรมประเพณี

ขอบเขตของการศึกษา

1. โครงสร้างบ้านทรงไทยและองค์ประกอบที่มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลงจากรูปทรงเรือนไทยเดิมของภาคกลาง

2. ความเป็นมาวิถีชีวิตของชุมชนจากในด้านการดำรงชีพและวัฒนธรรมประเพณี ศึกษาจากการสัมภาษณ์เจ้าของบ้านทั้ง 6 หลัง และผู้รู้ในชุมชน

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัยที่มีบ้านทรงไทย คือ ที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง หมู่ 10 ตำบลโคกคราม อำเภอบางพลาม จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเลือกศึกษาบ้านทั้งหมด 6 หลัง เนื่องจากบ้านทั้ง 6 หลังมีรูปทรงที่แสดงถึงการประยุกต์ระหว่างของเก่ากับของใหม่ชัดเจน แต่ยังคงรูปทรงของเรือนไทยเดิม บ้านทั้ง 6 หลังประกอบด้วย

1. บ้านนายนิคม ก้อนเงิน
2. บ้านนางเกวิภา เตชะพิบูลย์ทรัพย์
3. บ้านนายสาลี เพ็งจันทร์
4. บ้านนางฉลอง จันทรเกตุเลียด
5. บ้านนางบุญนะ มาลาวงษ์
6. บ้านนายชื่น เทพยืนยง

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อในการศึกษา

1. ภูมิปัญญาในการสร้างบ้านทรงไทยที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง อำเภอบางพลาม จังหวัดสุพรรณบุรี
2. วิถีชีวิตของชุมชนสามวัฒนธรรม คือ ลาวเวียง ลาวพวน และไทย

ภาพที่ 1 แผนที่อ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง

การทบทวนวรรณกรรม

จากการศึกษาเอกสารผลงานวิจัย หนังสือ และบทความ แบ่งออกเป็น 2 ด้านด้วยกัน คือ

1. การศึกษาเรื่องบ้านทรงไทย
2. การศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมลาวเวียงและลาวพวนในจังหวัดสุพรรณบุรี

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบ้านทรงไทยมีหนังสือที่น่าสนใจ คือ หนังสือของศาสตราจารย์สมภพ ภิรมย์ สองเรื่องคือ “บ้านไทย” พ.ศ.2538 และ “บ้านไทยภาคกลาง” พ.ศ.2545 และผลงานวิจัยเรื่อง “เรือนไทยเดิม” ของศาสตราจารย์ฤทัย จงใจรัก ซึ่งผลงานของทั้งสองท่านเป็นงานที่ได้นำแนวคิดมาใช้เป็นแนวทางอ้างอิงในการทำวิจัยมากที่สุด เนื่องจากมีเนื้อหาที่อธิบายถึงลักษณะบ้านทรงไทยหรือเรือนไทยในภาคกลางสร้างด้วยไม้มีบริเวณ หลังคาทรงสูง มีปะกนหรือฝาลูกฟัก ยกถอดประกอบได้ เป็นเรือนชั้นเดียวได้สูงเพื่อใช้ประโยชน์ นิยมปลูกสร้างในภาคกลางและริมแม่น้ำลำคลองเหมาะกับสภาพภูมิประเทศและสภาพอากาศของประเทศไทย องค์ประกอบบ้านคือการสร้างห้องนิยมปลูกเป็น 3 ห้องนอน คือ ห้องเก็บของ ห้องนอน และห้องพระ [8] โดยเฉพาะ เรื่องสภาพแวดล้อมของการสร้างบ้านที่อยู่ริมคลองตามแนวริมน้ำ งานของทั้งสองท่านอธิบายไว้เหมือนกันคือบ้านที่ปลูกริมคลองมักปลูกตามแนวยาวไปตามริมน้ำ บ้านที่อยู่ริมแม่น้ำจะหันหน้าออกทุกหลัง งานวิจัยของศาสตราจารย์ฤทัยมีจุดเด่นคือกล่าวถึงคติความเชื่อการสร้างเรือน ถ้าหมู่บ้านไหนหันจั่วไปด้านใด ก็จะนิยมหันไปด้านเดียวกัน เพราะถือว่าถ้าหันขวางเจ้าของบ้านจะทะเลาะกับบ้านอื่น บ้านส่วนใหญ่ไม่มีการหันรั้วแสดงให้เห็นถึงคตินิยมฉันทะริ้วญาติ คติความเชื่อของแต่ละภูมิภาคแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น [9] ซึ่งจุดเด่นตรงนี้ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยในวัตถุประสงค์ที่ 1 เรื่องการวางผังของบ้านทรงไทย ที่หมู่ 10 บ้านทรงไทยส่วนใหญ่ของที่นี่จะหันหน้าออกไปทางคลองจรเข้ใหญ่ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับ เรือนไทยอีก 2 เรื่องคืองานของวิระ อินพันทั้ง “ความหลากหลายของเรือนไทยเมืองเพชรบุรี” เป็นการศึกษาเปรียบเทียบเรือนไทยในจังหวัดเพชรบุรีระหว่างชาติพันธุ์ 3 กลุ่มคือ ไทย จีน และมุสลิม [10] และงานวิจัยของจักรพร สุวรรณนคร เรื่อง “การปรุงเรือนไทยเครื่องสับภาคกลาง : กรณีศึกษาเรือนไทยศูนย์ศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรือนไทยคุณอาริดา นุทกาญจนกุล จ.ชลบุรี และเรือนไทยคุณชรินทร์ ธารพานิช จ.สุพรรณบุรี” [11] เรือนไทยที่ศึกษามีทั้งที่ออกแบบใหม่และเป็นของเดิมแล้วมีการซ่อมแซมและเคลื่อนย้าย ข้อได้เปรียบของผู้วิจัยคือมีโอกาสได้ร่วมซ่อมแซมและออกแบบ ทำให้ผู้วิจัยมีความใกล้ชิดกับตัวงานวิจัยอย่างลึกซึ้งและเห็นถึงความปลอดภัยอย่างชัดเจน งานวิจัยทั้ง 2 เรื่องนี้เป็นการศึกษาเรือนไทยภาคกลางเหมือนกัน ทำให้เห็นถึงภูมิปัญญาของแต่ละชาติพันธุ์ที่ปรับตัวเรือนไทยให้เข้ากับวัฒนธรรมของตนเอง และการประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยและประโยชน์ใช้สอย งานวิจัยทั้ง 2 เรื่องเป็นตัวอย่างที่ดีในการศึกษา เรือนไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมลาวเวียงและลาวพวนในจังหวัดสุพรรณบุรี ที่สำคัญ คือ ผลงานวิจัยของ รศ.สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ เรื่อง “ประวัติศาสตร์สังคมของชุมชนลุ่มน้ำท่าจีน” กล่าวถึง ชุมชนหมู่บ้านลาวเวียงในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ บ้านทับตีเหล็กและบ้านรั้วใหญ่ ในอำเภอเมือง บ้านขนมจีน คือบ้านสะแกหมุ บ้านวังน้ำเย็น บ้านไผ่ม่วง บ้านสวนแดง บ้านไผ่ขวาง บ้านโพธิ์แดง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเฉพาะ ในบทที่ 5 เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลุ่มน้ำท่าจีนจากการบอกเล่าศึกษากรณีบ้านเก่าห้อง จังหวัดสุพรรณบุรี บ้านเก่าห้องเป็นศูนย์กลางที่อยู่ของลาวพวนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำท่าจีนตั้งแต่ สมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการนำของขุนกำแหงฤทธิฐานำผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐาน บริเวณตำบลโคกคราม อำเภอบางปลาม้า ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว บ้านเก่าห้องจึงเป็นศูนย์กลางของชาวลาวพวน [12] ส่วนงานอีกเล่มที่กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของลาวเวียง คือ หนังสือ “ท้องถิ่น : จังหวัดสุพรรณบุรี” ของวิศาล สมคิด กล่าวถึงชาวลาวเวียงมีอาศัยอยู่มากในเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรี และที่อำเภอบางปลาม้าที่หมู่บ้านไผ่ม่วง บ้านขนมจีน บ้านมณเฑียร และบ้านท่าทราย [13]

ซึ่งสนับสนุนทฤษฎีการย้ายถิ่นฐานของชาวลาวเวียงมาตั้งชุมชนที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองมาจากหลายพื้นที่ในจังหวัดสุพรรณบุรีมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเหล่านี้สามารถนำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับบ้านทรงไทย หมู่ 10 ในด้านรูปแบบดั้งเดิมและแบบประยุกต์ ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงรูปทรงจากอดีตมาปัจจุบันผ่านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างอัตลักษณ์เป็นของตนเอง ทำให้เข้าใจถึงการตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตของชุมชน หมู่ 10 บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง

ระเบียบวิธีการศึกษา

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัย 2 วิธี คือ

1. การวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ คือ หนังสือ งานวิจัย บทความที่เกี่ยวข้อง และเอกสารทางราชการจากเทศบาล รวมถึงอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาอ้างอิงในงานวิจัย

2. การสัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ด้วยการลงพื้นที่จริงทำการสำรวจ โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ บ้าน 6 หลังที่ใช้ศึกษาถึงภูมิปัญญาในการสร้างบ้านทรงไทย สัมภาษณ์เจ้าของบ้านทั้ง 6 หลังด้วยวิธีแบบทางการและไม่เป็นทางการ ใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยการเข้าร่วมในงานประเพณีประจำหมู่บ้านและสังเกตพิธีการ คนในชุมชน และสิ่งแวดล้อม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การออกแบบเครื่องมือวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง กำหนดหัวข้อสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานของบ้าน ประวัติความเป็นมาของบ้าน

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ไว้อย่างกว้าง ๆ มีประเด็นหลัก ประเด็นอื่นอาจเพิ่มเติมในตอนสัมภาษณ์จริง ไม่มีการเรียงลำดับคำถามไว้แน่นอนตายตัว ปิดสัมภาษณ์เมื่อใดก็ได้เมื่อผู้สัมภาษณ์เห็นว่า ได้ข้อมูลเพียงพอแล้ว ใช้สัมภาษณ์ครั้งแรกในการสอบถามประวัติความเป็นมาของบ้านแต่ละหลัง

วิธีการศึกษา แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1. ศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ คือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และบทความที่เกี่ยวข้องกับบ้านทรงไทยและชาติพันธุ์ลาวเวียง

2. การเก็บข้อมูลในพื้นที่ ด้วยการลงพื้นที่จริงทำการสำรวจ จากผู้ที่เกี่ยวข้อง

3. วิเคราะห์ข้อมูลและประเมินผล รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ผล นำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาเพื่อมองภาพรวมของข้อมูล เลือกประเด็นที่สำคัญและตรงกับวัตถุประสงค์ เขียนบรรยาย จัดพิมพ์เป็นเล่มวิชาการ และหนังสือ

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างบ้านทรงไทย

บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง หมู่ 10 ตำบลโคกคราม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นหมู่บ้านที่สร้างเป็นกระจุกรวมกันหลายหลัง ตั้งอยู่ริมคลองจะเข้ใหญ่

ภาพที่ 2 แผนผังเลขที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง

หมายเลข 96 บ้านนางบุญนะ มาลาวงษ์ (บ้านอ่าวหม้อแกง)

หมายเลข 99 บ้านนางฉลอง จันทรเกตุเลียด (บ้านอ่าวหม้อแกง)

หมายเลข 89 บ้านนายสาลี เพ็งจันทร์ (บ้านอ่าวหม้อแกง)

หมายเลข 91 บ้านนายชื่น เทพยืนยง (บ้านอ่าวหม้อแกง)

หมายเลข 106 บ้านนายนิคม ก้อนเงิน (บ้านสองคลอง)

หมายเลข 107 บ้านนางเกวิภา เตชะพิบูลทรัพย์ (บ้านสองคลอง)

ประวัติความเป็นมาของบ้าน

บ้านนางบุญนะ มาลาวงษ์ มีเชื้อสายลาวเวียงจากทางมารดา ส่วนบิดาเป็นคนไทย สามีนางบุญนะเป็นลาวเวียงมาจากบ้านไผ่ขวาง บ้านสร้างเพื่อเป็นเรือนหอของยายกับตา ยายของนางบุญนะตายเมื่ออายุ 95 ปี จึงสันนิษฐานได้ว่า บ้านมีอายุเกือบร้อยปี ครอบครัวนางบุญนะย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่นั่นเช่นเดียวกับบ้านนางฉลอง ความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับนางฉลอง คือ มารดาของนางบุญนะเป็นน้องสาวของยายนางฉลอง

บ้านนางฉลอง จันทรเกตุเลียด มีเชื้อสายลาวเวียงจากทางยาย คือ นางจร ส่วนตา คือ นายอิน เป็นคนไทยมารดานางฉลองชื่อนางทองคำเกิดที่บ้านหลังนี้เป็นบุตรคนที่ 7 ในจำนวนพี่น้อง 8 คน ประกอบด้วย 1. นางทองม้วน 2. นายรด 3. นายรัตน์ 4. นางแล 5. นายแก้ว 6. นายสุข 7. นางทองคำ และ 8. นางสัมฤทธิ์ ปัจจุบันพี่น้องส่วนใหญ่ได้ย้ายไปอยู่ที่อื่นและเสียชีวิตหมด เหลือแต่นางทองคำ นายสาลีซึ่งมีศักดิ์เป็นหลาน และหลานอีก 2 ครอบครัวที่ยังคงอยู่บิดานายสาลีเป็นพี่ชายของนางทองคำ ทั้งหมดสร้างบ้านอยู่เป็นกลุ่มใกล้เคียงกันที่อ่าวหม้อแกง นางทองคำแต่งงานกับนายใหญ่มีบุตร 1 คน คือ นางฉลอง ความสำคัญของบ้านหลังนี้คือ เป็นครอบครัวแรกที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่อ่าวหม้อแกงตั้งแต่สมัยนางจรผู้เป็นยาย ดังนั้น บ้านหลังนี้จึงมีอายุ 100 กว่าปี ปัจจุบันนางทองคำมารดายังมีชีวิตอยู่อายุ 96 ปี

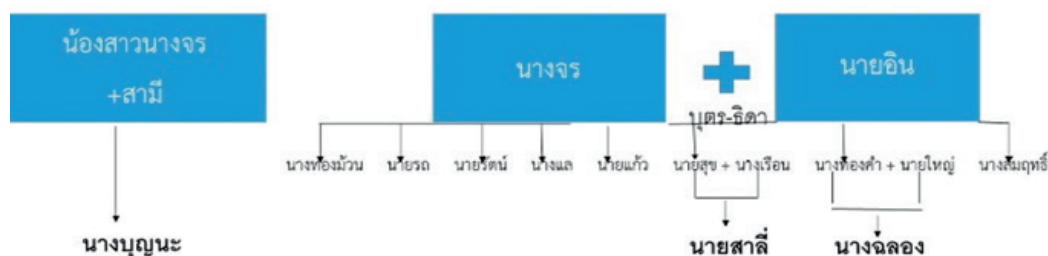
บ้านนายสาส์ เพ็งจันทร์ มีเชื้อสายลาวเวียงเช่นเดียวกันจากทางบิดา คือ นายสุข เนื่องจากบิดาเป็นบุตรของนางจร นายสาส์จึงมีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องกับนางฉลอง บ้านหลังนี้สร้างตั้งแต่สมัยตาซึ่งเดิมมีถิ่นฐานที่วัดกลาง ส่วนยายอยู่ที่วัดลาดหอย ตำบลโคกคราม ส่วนปู่ย่าไม่รู้ที่มา ดังนั้น บ้านหลังนี้มีอายุ 100 กว่าปี

บ้านนายชื่น เทพยืนยง ไม่ทราบที่มา เนื่องจากปัจจุบันไม่มีผู้อยู่อาศัย แต่สันนิษฐานว่า ตัวบ้านมีอายุประมาณ 100 ปี เนื่องจากสร้างพร้อมกับบ้านนางบุญนะ [14]

บ้านนายนิคม ก้อนเงิน มีเชื้อสายลาวเวียงจากบ้านแม่น้ำ วัดทุ่งอุทุมพร ตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า บ้านสร้างตั้งแต่สมัยปู่ย่า อายุบ้านประมาณ 100 ปี

บ้านนางเกวีย เทชะพิบูลทรัพย์ มีเชื้อสายลาวเวียงและลาวพวนจากทางตายาย ถิ่นฐานเดิมมาจากบ้านแม่น้ำวัดดอกบัว ตำบลโคกคราม อายุบ้านประมาณ 100 กว่าปี

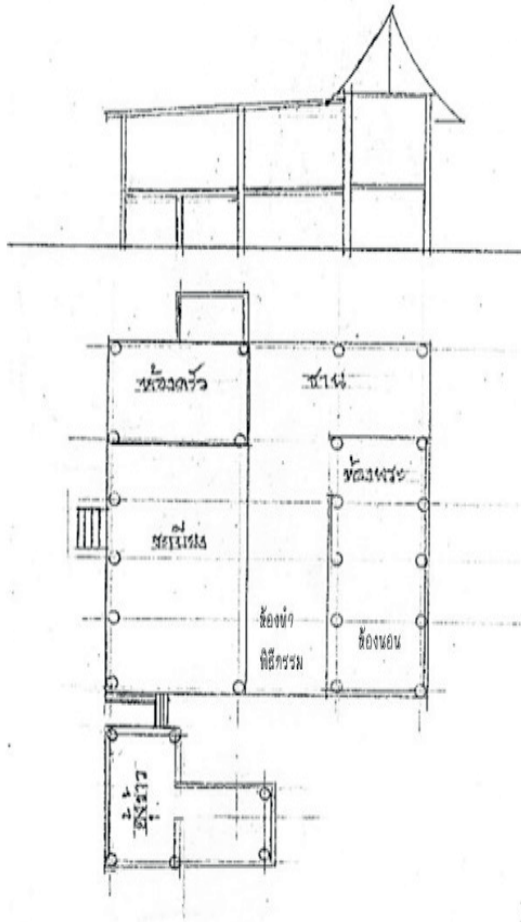
จากประวัติความเป็นมาของบ้านทั้ง 6 หลังจะเห็นว่า มีสามหลังที่เป็นเครือญาติกันคือ บ้านนางบุญนะ บ้านนางฉลองและบ้านนายสาส์ โดยที่ทั้งสามบ้านมีบรรพบุรุษร่วมกัน คือ นางจร ซึ่งเป็นครอบครัวแรกที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ ดังแผนผังลำดับเครือญาติ

ภาพที่ 3 แผนผังเครือญาติครอบครัวนางจร

รูปแบบบ้านที่อำเภอห้วยแก้วและบ้านสองคลอง

รูปแบบบ้านเป็นแบบเรือนเดี่ยว ประกอบด้วย เรือนนอน 1 หลัง เรือนครัว 1 หลัง ระเบียงและชานร่วมสร้างเรียงรายริมคลอง ส่วนใหญ่เกิดจากครอบครัวขนาดเล็กมีสมาชิกในครัวเรือนไม่มาก โครงสร้างของบ้านประกอบด้วย ห้องนอน 1 ห้อง ห้องครัว 1 ห้อง เรือนนอนมี 3 ช่วงเสา สร้างเป็นห้องนอน 2 ช่วงเสา และห้องโถง 1 ช่วงเสา ห้องโถงนี้มีไว้สำหรับเลี้ยงพระ และตั้งแท่นบูชา เรือนครัวใช้เป็นที่สำหรับปรุงอาหาร และอาจใช้เป็นสถานที่นั่งรับประทานอาหารในครัวได้ เรือนครัวมี 2 ขนาด ขนาดเล็ก 2 ช่วงเสา และขนาดใหญ่ 3 ช่วงเสา ส่วนหนึ่งเป็นครัวไฟ อีกส่วนหนึ่งเป็นที่รับประทานอาหาร ด้านหน้าของเรือนนอนมีระเบียงเชื่อมต่อระหว่างทั้งสองหลังด้วยชาน บางหลังคลุมระเบียงบางหลังเปิดโล่ง หรือทำฝาเปิดปิดได้ตามแต่ประโยชน์ใช้สอย บันไดทางขึ้นสร้างแบบมาตรฐานมีเพียงด้านหน้า ส่วนทางขึ้นรองทำเป็นบันไดไม้ พื้นบ้านมีการลาดระดับเพื่อรับลมและมองเห็นพื้นที่อุ้งบ้าน [15]

ภาพที่ 4 แผนผังบ้านเรือนเดี่ยว

การสร้างบ้านเป็นแบบเรือนไทยเดิมผสมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรับเข้ากับสภาพแวดล้อมและประโยชน์ใช้สอยของครอบครัว โดยแบ่งลักษณะการปรับสร้างไว้ตามลำดับ ดังนี้

1. การสร้างเรือน เนื่องจากในหมู่บ้านนี้ผู้ที่เข้ามาอยู่เริ่มแรกปลูกเรือนในลักษณะทรงไทยเดิม โดยการรื้อหรือย้ายจากที่อื่นในละแวกอำเภอดียวกัน หรือบางรายซื้อตัวเรือนมาประกอบสร้างใหม่ การสร้างบ้านของผู้คนในหมู่บ้านนี้ มักนิยมให้มีตัวเรือนทรงไทยที่มีรูปทรงที่สวยงามและเด่นชัดมาก มีสามช่วง สามห้อง เพื่อทำเป็นห้องพระ ห้องทำพิธีกรรมไว้พ่อเลี้ยงตามแนวความเชื่อ ส่วนห้องสุดท้ายเป็นห้องนอน ตัวเรือนเหล่านี้ยังคงอนุรักษ์ไว้ทุกหลังจึงอยู่ในสภาพดี จากการสำรวจนั้นเห็นได้จากงานแกะสลักที่ประดับส่วนด้านหน้าตัวเรือน เรื่องของรูปทรงนั้นเป็นแบบไทยเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

ภาพที่ 5 บ้านนายสาละ พิ้งจันทร์ แสดงลักษณะสามช่วงสามห้อง

2. การขยายเรือน ทำขึ้นเพื่อปรับตามสภาพแวดล้อมและประโยชน์ใช้สอยภายในครอบครัว ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันในแต่ละบ้าน โดยส่วนใหญ่ใช้วิธีขยายตัวขนานให้กว้างมากขึ้น ทำหลังคาลาดคลุมทั้งหลัง ส่วนนี้เป็นการปรับสร้างเพื่อให้พื้นที่ใช้สอยมากยิ่งขึ้น อาจเนื่องมาจากจำนวนสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น การปรับสร้างในลักษณะนี้มักจะเป็นผู้ที่อยู่รุ่นหลัง ภายในเรือนตัวขนานที่มีขนาดใหญ่ขึ้นอาจทำให้การเชื่อมโยงของรูปทรงและองค์ประกอบระหว่างตัวเรือนและตัวขนานไม่สมบูรณ์ แต่เรื่องประโยชน์ใช้สอยนั้นเมื่ออยู่ครบครัน การขยายเรือนในลักษณะนี้ข้อดี คือ เป็นการรักษาพื้นไม้ที่เป็นพื้นเก่า ไม่กระดานมีหน้ากว้างพิเศษซึ่งในปัจจุบันไม่มีการตัดไม้ในลักษณะนี้แล้ว พื้นไม้ยังคงสภาพสมบูรณ์ ด้วยเกิดจากการมีหลังคาคลุมตลอดขนาน

ภาพที่ 6 บ้านนางบุญนะ มาลาวงษ์ ขยายเรือนด้วยการทำหลังคาคลุมขนานตลอด

3. การปรับพื้นหรือกระตั่วบ้าน การปรับเช่นนี้เพื่อป้องกันน้ำท่วมในช่วงน้ำหลาก ซึ่งทั้ง 2 หมู่บ้านมีการปรับสร้างมีเพียงบางหลังเท่านั้น เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายสูง ประโยชน์ในการปรับตัวบ้านให้สูง คือ ทำให้มีพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น น้ำไม่ท่วมบ้านลดความเสียหายในช่วงน้ำหลากแบบถาวร แต่อาจทำให้รูปทรงของบ้านเปลี่ยนแปลงไป จากพื้นดินเดิมที่มีรูปทรงพодиพองาม ส่วนในรายที่ไม่มีการปรับพื้นให้สูงขึ้นเมื่อน้ำหลากที่อาจมีในช่วงบางปี ในกรณีที่น้ำท่วมเกินพื้นบ้านจะใช้วิธีกรอดตอกแปะกับเสาเรือนและยกพื้นเรือนตามให้สูงพ้นระดับน้ำวิธีการนี้ทำขึ้นชั่วคราว สำหรับใช้สอยในช่วงน้ำท่วม ส่วนใหญ่ทำกับช่วงโถงต่อจากเรือนนอน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระดับน้ำท่วมเมื่อน้ำลดลงแล้วนำพื้นไม้และรอตตอกกลับไว้เหมือนเดิม รูปทรงของบ้านไม่ได้เสียหายหรือเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ครั้งล่าสุดที่น้ำท่วมมากและใช้วิธีกรอดนี้ คือ เมื่อ พ.ศ.2554

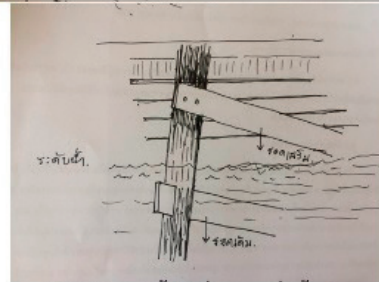
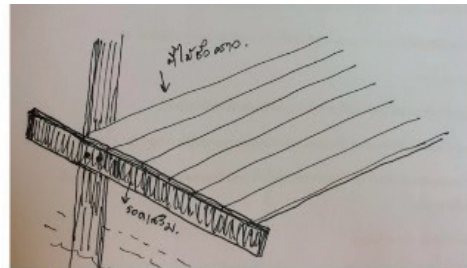
ภาพที่ 7 บ้านนายสาส์มีการกระตั่วบ้านขึ้น เสาไม้เปลี่ยนเป็นเสาปูน

พื้นไม้

รอด

ลักษณะรอดและพื้นไม้มายมปกติ

การตรึงรอดและยกพื้นไม้ชั่วคราวเมื่อน้ำท่วม

ภาพที่ 8 รอดและพื้นไม้

4. การสร้างห้องน้ำบนตัวเรือน เดิมเรื่องการขั้บถ่ายจะขุดหลุมขั้บถ่ายลงพื้นดิน เมื่อถึงหน้าน้ำท่วม จะต้องเปลี่ยนมาขั้บถ่ายข้างบน ที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองนี้มีน้ำท่วมเกือบทุกปีจึงต้องย้ายห้องน้ำ มาไว้ข้างบน เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพภูมิศาสตร์ การปรับสร้างในลักษณะนี้ในบางหลังอาจทำให้องค์ประกอบ ของรูปทรงเปลี่ยนไป แต่อาจเป็นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกสบาย โดยเฉพาะ สำหรับบ้านที่ มีผู้สูงอายุจะการใช้การเทปูนทำพื้นเชื่อมกับพื้นไม้และสร้างห้องน้ำแบบสมัยใหม่ ซึ่งในการปรับสร้างนี้เป็นไปตาม สภาพสังคม ความนิยมและเรื่องสุขอนามัยที่จะทำให้มีความสะอาดสะอาดมากขึ้น บ้านบางหลังยังคงใช้ห้องน้ำ เป็นส้วมไม้ขนาดเล็กแบบส้วมซึมใช้รองส้วมปูนซ้อนเป็นชั้นต่อจากพื้นไม้ปล่อยเปลือก บางหลังใช้ปูนครอบ สี่เหลี่ยมให้รูปทรงกลมกลืน ในส่วนนี้เป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งซึ่งในแต่ละบ้านมีการปรับกันไปตามประโยชน์ ใช้สอยและกำลังทรัพย์

ภาพที่ 9 บ้านนางฉลอง จันทร์เกตุเลียด การสร้างห้องน้ำบ้านตัวเรือน

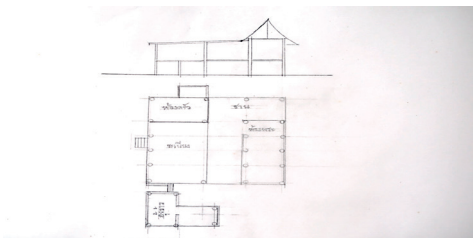
ภาพที่ 10 บางบ้านใช้รองส้วมปูนต่อเป็นชั้น

5. การปรับโครงสร้างส่วนบนหรือโครงหลังคา ในแบบดั้งเดิมบ้านหลายหลังมีหลังคาเป็นกระเบื้อง บางหลังเป็นมุงจาก ซึ่งในยุคของคนรุ่นปัจจุบันที่สืบทอดอยู่อาศัยมักเปลี่ยนหลังคาเป็นสังกะสี และบางหลังอาจปนกันระหว่างสังกะสีและกระเบื้อง ในการปรับเปลี่ยนนี้เป็นไปตามสภาพเศรษฐกิจในครอบครัวและความสะดวกสบายในการซื้อหาวัสดุ สามารถกันแดดกันฝนได้ดี แต่อาจมีปัญหาเรื่องความร้อนที่ปะทะกับเครื่องมุงที่เป็นสังกะสีโดยตรง แต่บ้านบางหลังยังคงมีฝ้ายไม้สักดีใต้หลังคา ซึ่งสามารถผ่อนคลายเรื่องความร้อนลงได้ บ้านบางหลังที่ไม่มีฝ้ายในแบบดั้งเดิมนั้นเนื่องจากรื้อมาต่อเติมส่วนอื่นเพื่อขยายตัวเรือน บ้างต่อเติมเพิงพักหรือชานเล็ก ๆ ไว้นั่งรับลม

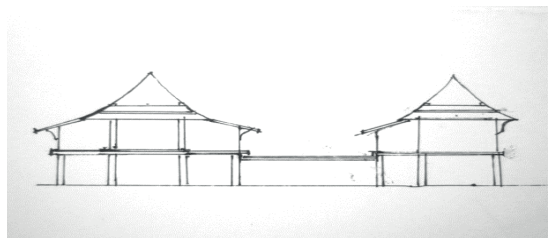

ภาพที่ 11 บ้านนางบุญนะ หลังคาเปลี่ยนเป็นสังกะสี

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นภูมิปัญญาของคนที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองนี้ที่ปรับปรุงบ้านให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบันซึ่งไม่ได้ทำลายความงดงามไปทั้งหมด ยังคงเอกลักษณ์ของบ้านทรงไทยไว้ ในภาพรวมของบ้านแต่ละหลังจึงมีทั้งของเดิมและของใหม่ ของเดิม คือ วัสดุเดิม รูปทรงเดิม ส่วนที่มีการปรับเปลี่ยนนั้นอาจมีรูปทรงใหม่ที่ทำให้คล้ายของเดิม แต่เปลี่ยนแปลงวัสดุจึงมีความเข้ากันในแบบเฉพาะของตัวบ้าน มีรูปทรงที่สวยงามและเด่นชัด คือ มีสามช่วง สามห้อง เพื่อทำเป็นห้องพระ ห้องทำพิธีกรรมไหว้พ้อเลี้ยงตามแนวความเชื่อ ส่วนห้องสุดท้ายเป็นห้องนอน อัตลักษณ์ที่สำคัญแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างบ้านทรงไทยที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง คือ การทำหลังคาลาดคลุมทั้งหลัง โดยเฉพาะ ส่วนชาน เป็นวิธีขยายตัวชานให้กว้างมากขึ้น ส่วนนี้เป็นการปรับสร้างเพื่อให้พื้นที่ใช้สอยมากยิ่งขึ้น ซึ่งบ้านทรงไทยในหมู่บ้านใกล้เคียงกันไม่มีการมุงหลังคาแบบนี้เช่นที่บ้านศาลาท่าทราย หมู่ 8 ส่วนใหญ่จะปล่อยชานโล่งไม่มุงหลังคา ทำให้ภาพรวมมองเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและการใช้ชีวิตของผู้คนที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย

ผังบ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง
ทำหลังคาคลุมจากระเบียงถึงชาน

ผังบ้านศาลาท่าทราย ชานตรงกลางปล่อยโล่ง

ภาพที่ 12 ภาพเปรียบเทียบขานระหว่างบ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองกับบ้านศาลาท่าทราย

ด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี

ชาวบ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองสืบเชื้อสายจากลาวเวียงเป็นส่วนใหญ่ มีลาวพวน และไทยผสมผสานบ้างเล็กน้อย คนไทยที่อาศัยอยู่ที่บ้านทั้งสองนี้ส่วนใหญ่มาจากการแต่งงานกับชาวลาวเวียง ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน ย้ายถิ่นฐานตามกันมาตั้งบ้านเรือนบริเวณนี้เพื่อมาจับจองที่พร้อมทั้งเครือญาติ โดยเฉพาะ ที่บ้านอ่าวหม้อแกงลักษณะการวางตำแหน่งบ้านรวมตัวกันเป็นกระจุกตรงเวียง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันจึงปลูกสร้างบ้านในบริเวณใกล้เคียงกัน มีบ้านนางฉลอง จันทรเกตุเกิดเป็นเสมือนต้นตระกูล

เนื่องจากบ้านนางฉลองเป็นครอบครัวแรกที่มาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ ศูนย์กลางของชุมชนที่นี่ คือ วัดศาลาทำทราย แต่ละครอบครัวมีบ้านมากกว่า 1 หลัง เกิดจากการขยายครอบครัว บิดามารดา 1 หลัง ลูก 1 หลัง เมื่อแต่งงานแยกครอบครัวออกไป

การประกอบอาชีพทั้งสองชุมชนส่วนใหญ่ทำนา รับจ้างทั่วไป ปลูกผักเพื่อใช้กินในครอบครัว การที่มีคนสามเชื้อชาติอยู่ร่วมกัน ทำให้การประกอบพิธีกรรมหรือสืบสานประเพณีจึงมีทั้งประเพณีไทยและลาว พิธีกรรมมีทั้งพุทธศาสนาและการนับถือผี ประเพณีทางพุทธศาสนา ได้แก่ วันสำคัญทางพุทธศาสนา คือ วันมาฆบูชา วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา การทอดกฐินและประเพณีทอดผ้าป่าลอยกระทง ชาวบ้านทั้งสองชุมชนมาทำบุญที่วัดศาลาทำทรายซึ่งเป็นวัดแห่งเดียวในบริเวณนั้นที่ใกล้ที่สุด ส่วนประเพณีการนับถือผีส่วนใหญ่จะเป็นวัฒนธรรมของชาวลาวเวียงและลาวพวนที่นับถือร่วมกัน ได้แก่ ประเพณีไหว้พ้อเลี้ยงและแม่เฒ่า ประเพณีไหว้ศาลและทรงเจ้า ประเพณีทำบุญข้าวประดับดิน แบ่งการวิเคราะห์ได้ 2 ลักษณะดังนี้

1. ประเพณีที่เกี่ยวกับครอบครัว ได้แก่ ประเพณีไหว้พ้อเลี้ยงและแม่เฒ่า และประเพณีทรงเจ้า จัดขึ้นที่บ้านทำพิธี

1.1 ประเพณีไหว้พ้อเลี้ยงเวียงทองและแม่เฒ่า เป็นประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวลาวเวียง เป็นประเพณีที่สืบทอดมาจากเมืองเวียงจันทน์ มีความเชื่อว่า ทำแล้วจะมีชีวิตที่มีความสุข ประสบความสำเร็จ ชาวชุมชนนับถือพ้อเลี้ยงเวียงทองและแม่เฒ่าคำเปรียบเหมือนเทวดา งานจัดขึ้นปีละครั้ง ช่วงท้ายสงกรานต์ เนื่องจากไม่มีศาลสำหรับไหว้ การทำพิธีจึงจัดขึ้นที่บ้านครูนางฉลอง จันทรเกตุเลียด เนื่องจากครอบครัวนางฉลองเป็นต้นถือของคนในชุมชนและได้ใช้บ้านนางฉลองเป็นสถานที่จัดพิธีมาแต่แรกเริ่ม ของที่ไหว้ ประกอบด้วย ไก่ ข้าวต้มมัด กล้วย เหล้า สำหรับสถานที่ไหว้พ้อเลี้ยงใช้วิธีกำหนดว่า น่าจะอยู่ตรงบริเวณนี้ จากนั้นจะใช้เสื่อปูเพื่อวางของไหว้ ส่วนแม่เฒ่าคำจะไหว้ข้างนอก หลังจากทำพิธีเสร็จลาของไหว้แล้ว กล้วยและข้าวต้มมัดนำกลับบ้าน ส่วนเหล้าจะกรอกใส่ขวดน้ำรวมกัน ส่วนไก่ต้มนำมารับประทานร่วมกัน ตั้งวงข้าวโดยแยกเป็นวงผู้ใหญ่และวงเด็กต่างหาก เป็นประเพณีที่รวมลูกหลานแสดงให้เห็นถึงความกลมเกลียวกันของชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ เด็กในชุมชนจะได้รู้จักกันทุกคนและเป็นการให้เด็กได้เข้าร่วมพิธีสำคัญเพื่อปลูกฝังสืบทอดประเพณีต่อไป

1.2 ประเพณีไหว้ศาลและทรงเจ้า จัดหลังสงกรานต์เดือนเมษายน ขึ้น 12 ค่ำ เป็นประเพณีที่ทำกันมานานแล้วมี 2 วัน วันแรกจัดขึ้นก่อน 12 ค่ำมีพิธีตอนกลางคืนเชิญเจ้าพ้อประทับทรงเพื่อช่วยเหลือคนที่มีความทุกข์ ชาวบ้านมารวมตัวกันที่บ้านที่ทำพิธี สาเหตุที่ทำที่บ้านนี้เพราะศาลตั้งอยู่ที่นี้ จากนั้นมีพิธีบายศรีเพื่อเสริมดวงต่อด้วยพิธีครอบครู เมื่อเจ้าพ้อประทับทรงชาวบ้านจะถามคำถามที่ตนเองสงสัยหรือขอความช่วยเหลือจากเจ้าพ้อ จำนวนของเจ้าพ้อแต่ละปีไม่เท่ากันบางปีมี 7 องค์ บางปีมี 3 องค์ วันที่สองชาวบ้านมารวมตัวกันอีกครั้งเพื่อนำของมาเซ่นไหว้ และเจ้าพ้อประทับทรงอีกครั้ง เดิมระหว่างทำพิธีจะมีรำถวายเจ้าพ้อแต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นใช้เครื่องเสียงแทนนางรำเพื่อความสะดวก พิธีนี้เชื่อว่า ทำแล้ววิญญาณบรรพบุรุษปู่ตายายจะได้ไปดี และเจ้าพ้อจะช่วยให้ผู้ที่มาไหว้อยู่เย็นเป็นสุข มีโชคลาภ คำขयरุ่งเรือง

2. ประเพณีเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ การทำบุญข้าวประดับดิน ประเพณีทอดผ้าป่าลอยกระทง จัดขึ้นที่วัดศาลาทำทราย

2.1 ประเพณีการทำบุญข้าวประดับดิน เป็นความเชื่อทางพุทธศาสนา จัดขึ้นในวันแรม 14 ค่ำ เดือนเก้า เชื่อว่าคืนนี้ คือ เดือนดับเป็นวันที่นรกเปิด วิญญาณญาติที่ตนรกรสามารถขึ้นมานับโลกมนุษย์ได้ในวันนี้เพียงวันเดียวเท่านั้น เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่เปรตหรือญาติมิตรที่ตายไปแล้ว ข้าวประดับดิน คือ ข้าวพร้อมอาหารคาวหวาน ได้แก่เนื้อ ปลา ผัก ไข่ น้ำมัน ข้าวต้ม ขนม น้ำอ้อย น้ำตาล กล้วย ผลไม้ หมากล้วย และบุหรื

อาหารเหล่านี้ห่อด้วยใบตอง อาหารคาว 1 ห่อ ของหวาน 1 ห่อ หมากพลูบุหรีใส่ในห่อกระทงเดียวกันได้ หรือ อาจนำใส่ในห่อหรือกระทงเดียวกันทั้งหมดได้ ตอนเช้ามีเวลา 4.00 – 6.00 น. ชาวบ้านจะนำกระทงไปวางไว้ตามใต้ต้นไม้หรือแขวนไว้ตามกิ่งไม้ ตามบริเวณกำแพงวัดบ้าง หรือวางไว้ตามพื้นดินเรียกว่า “ห่อข้าวน้อย” จุดเทียนไว้พร้อมกับเชิญวิญญาณของญาติมิตร จากนั้นนำภัตตาหารไปถวายแด่พระภิกษุ สามเณร แล้วอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตายโดยกรวดน้ำให้

2.2 ประเพณีทอดผ้าป่าลอยกระทง เป็นประเพณีทางพุทธศาสนา จัดขึ้นทุกปีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ตามปฏิทินจันทรคติไทย ตามความเชื่อการลอยกระทง คือ การบูชารอยพระพุทธรูปบาทที่แม่น้ำอันมมทานที่ที่พระพุทธรูปเจ้าประทับรอยพระบาทคราวโปรดพญานาค คนไทยถือว่า แม่น้ำทุกสายมีแม่พระคงคา จุดประสงค์ของพิธีกรรมเพื่อขอขมาลาโทษพระแม่คงคาให้หมดทุกข์หมดโศกปล่อยสิ่งไม่เป็นมงคลออกไป พิธีเริ่มช่วงเย็นประมาณ 18.00-19.00 น. ชาวบ้านนำกระทงหรือตะกร้าผ้าป่าที่จัดเรียบร้อยแล้วมาที่วัด ในตะกร้านั้นประกอบด้วย ต้นไม้ที่หาได้ในหมู่บ้าน เช่น มะขาม มะกอก ชมพู และกล้วย ดอกไม้ เช่น ดอกเข็ม กล้วยไม้ และบานไม่รู้โรย นอกจากนั้น ก็มีนม และน้ำ ส่วนผลไม้ เช่น สับปะรด แอปเปิล และทับทิม ส่วนผ้าจีวรนำไปจากวัดมาจัดที่บ้าน เมื่อพระสงฆ์สาธยายโคมเริ่มจุดธูปอธิษฐาน พระภิกษุสวดถวายผ้าป่า จากนั้นชาวบ้านถวายตะกร้าผ้าป่าและกรวดน้ำ แล้วถวายกระทงให้แก่พระภิกษุเพื่อนำไปลอย ต่อมาจึงนำของในตะกร้าผ้าป่ามาเรียงตรงกลางศาลาเพื่อถวายพระภิกษุ ยกเว้นกล้วยจะนำไปทอดแจกเด็กในหมู่บ้าน

ภาพที่ 13 หิ้งบูชาพ่อเลี้ยงเวียงทอง (ซ้าย) และพิธีไหว้พ่อเลี้ยง (ขวา)

ภาพที่ 14 พิธีไหว้แม่แต่ว่าจัดขึ้นด้านนอก (ซ้าย) และชาวบ้านนำของไหว้มาถวาย (ขวา)

ภาพที่ 15 การแบ่งกลุ่มผู้ใหญ่และเด็กมารับประทานอาหารหลังพิธีไหว้พ่อเลี้ยงและแม่เฒ่าเสร็จแล้ว

ภาพที่ 16 ประเพณีไหว้ศาลและทรงเจ้า

ภาพที่ 17 ประเพณีห่อข้าวประดับดิน

ภาพที่ 18 ประเพณีทอดผ้าป่าวันลอยกระทง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรรณรงค์ให้ชาวบ้านและชุมชนเห็นความสำคัญของประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่ของชุมชน ให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจตระหนักถึงคุณค่าของบ้านทรงไทยและรูปแบบดั้งเดิมของบ้านทรงไทยเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์
2. ควรนำหลักสูตรประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชุมชน โดยเฉพาะ คุณค่าของบ้านทรงไทยให้เยาวชนได้เรียนรู้เข้าใจ และสร้างความภาคภูมิใจให้แก่เยาวชนในโรงเรียนด้วยการทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นศึกษา
3. ควรศึกษาด้านสถาปัตยกรรมไทยและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวบ้าน เพื่อสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจของชุมชน เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจกับคนภายนอก

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ที่ให้ทุนสนับสนุนในการวิจัยครั้งนี้ รวมถึงวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี และ รศ.สุภาพรณ จินตามณีโรจน์ ที่ปรึกษา และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- [1] National Electronics and Computer Technology Center. (2009). *Thai-English Electronic NECTEC's Lexitron Dictionary*. Retrieved July 16, 2016 From http://lexitron.nectec.or.th/2009_1_index.php?q=lookup/form/submit. (in Thai)
- [2] Siam Commercial Bank Public Company Limited. (1999). *The Encyclopedia of Southern Thai culture*. Bangkok : Fondation The Encyclopedia of Thai culture. (in Thai)
- [3] Pattamasiriwat D. et al. (2006). *The Survey of knowledge and the cultural capital Development and the local wisdom for development human resources*. Bangkok : P.A. LIVING co.,ltd. (in Thai)
- [4] Tonkram Municipality Bang pla ma District Suphanburi Province. (n.d.). *Local development plan 2018-2021*. n.p. (in Thai)
- [5] Issaard, S. (Interviewee), Ngoenpairot, S. (Interviewer), Address : No.98 Bann Salathasai, Moo 8, Joarakhe Yai Sub-District, Bang pla ma District, Supphanburi Province. January 28, 2018. (in Thai)
- [6] Pengjarn, S. (Interviewee), Sunantha, N. (Interviewer), Address : No.89 Bann Ao Mawkaeng, Moo 10, Khok Khram Sub-district, Bang pla ma District, Suphanburi Province. February 4 2018. (in Thai)
- [7] Issaard, S. (Interviewee), Ngoenpairot, S. (Interviewer), Address : No.98 Bann Salathasai, Moo 8, Joarakhe Yai Sub-District, Bang pla ma District, Supphanburi Province. January 28, 2018. (in Thai)
- [8] Pirom, S. (2002). *Bann Thai Pak Klang*. Bangkok : Kurusapa Printing Ladphrao. (in Thai)

- [9] Jaijongrak, R. (1996). *Thai House*. 2nd ed. Bangkok : Thammasatprintinghouse. (in Thai)
- [10] Inpuntung, V. (2010). The Diversity of Traditional Thai Houses in Phetchaburi. NAJUA: Architecture Design and Built Environment, n.d. (24), pp. 1-14.
- [11] Suwannakorn, J. (2015). Construction of Traditional Thai-Style Wooden House of the Central Region : Case Studies of Contemporary Ruen Thai. Academic Journal of Architecture, n.d. (64), pp. 1-18.
- [12] Jindamaneerajana, S. *History of social community on Tha Chin River*. Bangkok : Srangsrang. (in Thai)
- [13] Somkid, W. (1993). *Local : Suphanburi Province*. Bangkok : Samcharoen Company. (in Thai)
- [14] Malawong, B. (Interviewee), Sunantha, N. (Interviewer), Address : No.91 Bann Ao Mawkaeng, Moo 10, Khok Khram Sub-district, Bang pla ma District, Suphanburi Province. Febuary 4 2018. (in Thai)
- [15] Pirom, S. (1995). *Bann Thai*. Bangkok : Advance International Printing Service. (in Thai)

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชนและสังคมที่ยั่งยืน Processes to Transfer the Wisdom of the Elderly through the Sustainable Communities and Societies

จันทน์ประวีร์ เจริญฉิม^{1*} และศิริชัย ดีเลิศ²

Jinprawee Charoenchim^{1*} and Sirichai Deelters²

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพชรบุรี 76120

² ผศ.ดร., สาขาวิชาการจัดการนวัตกรรมทางธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพชรบุรี 76120

¹ Graduate Student, Master's Degree Program in Public and Private Management, Faculty of Management Science, Silpakorn University, Phetchaburi, 76120, Thailand

² Asst. Prof. Dr., Business Innovation Management, Faculty of Management Science, Silpakorn University, Phetchaburi, 76120, Thailand

* Corresponding author E-mail address: mintza_jump@hotmail.com

(Received: October 22, 2019; Revised: January 23, 2020; Accepted: February 7, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และ 2) ศึกษาแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบกรณีศึกษา ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจากผลงานและเกียรติประวัติทางภูมิปัญญาที่โดดเด่น จำนวน 17 ท่าน 6 สาขา จากผู้สูงอายุที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า 1) รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ (1) การปฏิบัติจริง (2) การสาธิต (3) การบันทึกองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และ (4) ถ่ายทอดเฉพาะสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น 2) รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครมี 5 ขั้นตอนหลักที่สำคัญ ได้แก่ (1) การกำหนดประเด็นความรู้จากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากครอบครัว คนรู้จัก จากคนรุ่นหลังที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา (2) การแสวงหาความรู้ การนำความรู้เดิมจากครอบครัวมาพัฒนาต่อยอด การเรียน ศึกษาดูงาน (3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อยู่ในรูปแบบการประชุม การบรรยายตามชุมชน การพูดคุยผ่านทางสื่อออนไลน์ พบปะสังสรรค์ในวงทานข้าว (4) การจัดเก็บความรู้ มุ่งเน้นการจัดเก็บความรู้ไว้ที่ตัวบุคคล และ (5) การถ่ายทอดความรู้ ผ่านการปฏิบัติจริง การสาธิต บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และถ่ายทอดให้เฉพาะสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น

คำสำคัญ: รูปแบบกระบวนการถ่ายทอด ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ชุมชนและสังคมที่ยั่งยืน การจัดการความรู้

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the model of the wisdom transfer process of the elderly in Bangkok, and 2) to study the knowledge management model for sustainable wisdom development of the elderly in Bangkok. This study was a qualitative research through case studies. They consisted of 17 case informants from 6 fields. Data were collected by in-depth interview and non-participant observation. Key informants were selected based on their outstanding wisdom achievements and honors. They were the elderly people owning the wisdom in Bangkok. The results of this study indicated that 1) the wisdom transfer process of the elderly in Bangkok was divided into four models, namely (1) real practice, (2) demonstration, (3) written record of knowledge, and (4) transferring wisdom to family members only, 2) knowledge management model for sustainable wisdom development of the elderly in Bangkok contained 5 main steps, namely (1) Knowledge identification through transferring inherited culture from family, acquaintances, and successors, (2) Knowledge Seeking through extending prior knowledge from the family and study tour, (3) Knowledge exchange through a meeting, community lecture, conversation via online media, and socializing when having a meal with others, (4) Focusing on storage of knowledge on individuals, and (5) Transfer knowledge from person to person primarily through real practices demonstrated, recorded in written form on Facebook, Line, and given to family members only.

Keywords: The Model of the Wisdom Transfer Process, Wisdom of the Elderly, Sustainable Community and Society, Knowledge Management

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมไปถึงระบบทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่มีความทันสมัย ส่งผลให้ประชากรมีอายุยืนยาวมากขึ้น ในปี 2560 มีประชากรผู้สูงอายุหรือคนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมากถึง 962 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 13 ของประชากรโลกทั้งหมด 7,550 ล้านคน เรียกได้ว่า โลกของเราได้กลายเป็นสังคมสูงอายุไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ปัจจุบันสหประชาชาติยังไม่มีคำนิยามที่แน่นอนว่าอายุเท่าไรจึงจะเรียกว่าเป็น “ผู้สูงอายุ” แต่สหประชาชาติใช้อายุ 60 ปีขึ้นไปในการทำสถิติข้อมูล เมื่อจำแนกตามภูมิภาคต่าง ๆ พบว่า “อัตราผู้สูงอายุ” หรือร้อยละของประชากรสูงอายุ ต่อประชากรทั้งหมดแตกต่างกันอย่างมาก ในขณะที่ทวีปยุโรปมีอัตราผู้สูงอายุสูงสุด คือ ร้อยละ 24.7 ทวีปอเมริกาเหนือ ร้อยละ 21.7 และประเทศในทวีปแอฟริกามีอัตราผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 5.5 ปี 2560 ประชากรอาเซียนได้เพิ่มขึ้นเป็น 647 ล้านคน โดยมีประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้นเกือบเท่าตัวเป็น 64 ล้านคน และประเทศสมาชิกอาเซียนที่กลายเป็นสังคมสูงอายุเพิ่มขึ้นอีก 2 ประเทศ คือ ประเทศไทย มีประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 17.1 จากประชากรทั้งหมด 69.0 ล้านคน และประเทศเวียดนาม มีประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 11.1 จากประชากรทั้งหมด 95.5 ล้านคน [1] โดย ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงอายุ (Ageing Society) ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา และคาดว่า ประเทศไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ใน พ.ศ. 2564 และเป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอด (Super Aged Society) พ.ศ. 2575 โดยประมาณการว่า จะมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 30 ของจำนวนประชากรทั้งหมด [2]

ช่วงระยะเวลาต่อจากนี้เป็นต้นไปจะกระชั้นมากขึ้นที่จะเข้าสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2564 ดังนั้น ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมจะต้องร่วมมือกันเร่งขับเคลื่อนบทบาทของตนเองในการดำเนินการเพื่อจัดการกับสังคมสูงอายุที่กำลังเผชิญอยู่ และเตรียมการเพื่อรองรับความท้าทายของสถานการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้น ได้แก่ จัดทำแผนยุทธศาสตร์เกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ ติดตามสถานการณ์ของปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาสังคมผู้สูงอายุ กำหนดมาตรการในการดำเนินงานที่ชัดเจน ส่งเสริมการออมในทุกช่วงวัยอย่างจริงจัง ส่งเสริมให้องค์กรพัฒนาเอกชน วัด องค์กรศาสนา มูลนิธิและสมาคมในสังคมไทย จัดให้มีสถานสงเคราะห์คนชราที่ไร้ที่พึ่ง สร้างค่านิยมในหมู่ประชาชนคนไทยให้เอาใจใส่ดูแลบิดามารดา รัฐ ท้องถิ่น ชุมชน ควรระดมผู้สูงอายุที่มีความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพต่าง ๆ มาเผยแพร่แนะนำเยาวชนในสถานศึกษาและประชาชนทั่วไป เพื่อเป็นการสร้างความสำคัญ คุณค่า และความภาคภูมิใจให้แก่ผู้สูงอายุ [3] เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการสืบสานภูมิปัญญา วัฒนธรรมของไทยที่เปี่ยมไปด้วยศักยภาพ ทั้งในด้านภูมิความรู้ และประสบการณ์การดำเนินชีวิต มีความเข้าใจชีวิตอย่างลึกซึ้ง สามารถชี้แนะลูกหลาน คนในสังคม ชุมชน ให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม ภูมิปัญญาผู้สูงอายุจึงเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ ความรู้ ความเชื่อ ทักษะ การเรียนรู้ และวิถีชีวิตมาเป็นระยะเวลายาวนาน สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีอยู่หลากหลายทั้งในด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม ด้านแพทย์แผนไทย ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา ประเพณี และด้านโภชนาการ เป็นต้น [4] จากการสืบค้นข้อมูลพบว่า ปัจจุบันการวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุมีจำนวนไม่มากนัก ประกอบกับ ได้เห็นถึงความสำคัญในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ เพื่อจะพัฒนาภูมิปัญญาของผู้สูงอายุให้มีความยั่งยืน โดยส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุและการจัดเก็บความรู้ด้านภูมิปัญญาผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเองผ่านกระบวนการ

ถ่ายทอดภูมิปัญญา อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ สืบทอดขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี เพื่อรักษาฟื้นฟูวัฒนธรรมของไทยไม่ให้สูญหาย

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาของแผ่นดิน พร้อมทั้งส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชนและสังคมที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร
2. ศึกษารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความเชื่อ ความเชี่ยวชาญ การใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาของมนุษย์ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์มาเป็นระยะเวลานาน โดยถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่อง พิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยมทางวัฒนธรรม ฯลฯ ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันภายในสังคม โดยได้มีการคิดค้น ประดิษฐ์ ปรับปรุง พัฒนา ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัย เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง

ธัญรติ ปัตตังเว และใจเพชร นิลสิงห์ขร [5] ได้แบ่งกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา ออกเป็น 10 ประเภท ได้แก่ 1) การบอกเล่า บรรยาย ด้วยวาจา เป็นวิธีการที่ผู้ถ่ายทอดเป็นฝ่ายบอกเล่า อธิบาย หรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์สั่งสมของตนให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดในรูปของคำพูด 2) การสาธิต เป็นวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ผู้ถ่ายทอดแสดงหรือกระทำพร้อมกับการบอกหรืออธิบาย ซึ่งจะทำให้เข้าใจวิธีการขั้นตอน และสามารถปฏิบัติได้ 3) การปฏิบัติจริง เป็นวิธีการถ่ายทอดที่ผู้รับการถ่ายทอดลงมือกระทำจริงในสถานการณ์ที่เป็นอยู่จริง โดยผู้ถ่ายทอดเป็นผู้คอยแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไข เพื่อให้กระบวนการปฏิบัติถูกต้องตามขั้นตอน 4) วิธีถ่ายทอดโดยให้เรียนรู้จากสื่อด้วยตนเองเป็นวิธีที่จัดเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ ภูมิปัญญาในรูปของสื่อประสมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจด้วยตนเองมากที่สุด 5) วิธีถ่ายทอดโดยจัดในรูปของแหล่งเรียนรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ตลาดนัดภูมิปัญญา 6) วิธีถ่ายทอดโดยใช้การแสดงพื้นบ้านเป็นสื่อ 7) วิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยบันทึกองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ เช่น ตำรา สื่ออื่น ๆ เช่น เทปเสียง หรือแผ่นซีดีเสียง รวมถึงเว็บไซต์ 8) การถ่ายทอดด้วยวิธีการผ่านทางกิจกรรมอย่างง่าย ๆ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน 9) การถ่ายทอดในรูปแบบของการบันเทิง เช่น ลิเก โนรา หนังตะลุง หมอฮ่ำ และ 10) การถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร

นรินทร์ สังข์รักษา [6] ได้อธิบายการสืบทอดภูมิปัญญาแบ่งออกเป็น 3 หลักการ ได้แก่ 1) รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญา เป็นการเรียนรู้สิ่งที่คนรุ่นหนึ่งได้ศึกษาไว้ และถ่ายทอดไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีหวังให้องค์ความรู้ดังกล่าวเกิดประโยชน์ต่อคนรุ่นต่อไป รูปแบบการเรียนรู้และการสืบทอดความรู้มี 4 รูปแบบ ดังนี้ (1) การสืบทอดความรู้ภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของอาชีพของหมู่บ้านแทบทุกครัวเรือน (2) การสืบทอดความรู้ความชำนาญเฉพาะสมาชิกในครอบครัว เป็นอาชีพหรือความชำนาญที่สืบทอดกันภายในครอบครัว

(3) การฝึกหัดจากผู้รู้ชำนาญเฉพาะอย่าง และ (4) การฝึกฝนและพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง 2) วิธีการสืบทอดภูมิปัญญา มีวิธีการสืบทอดภูมิปัญญา แบ่งได้เป็น 2 วิธีการ คือ (1) การสืบทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การละเล่น การเล่านิทาน และ (2) การสืบทอดที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ เป็นต้น 3) แนวทางการสืบทอดภูมิปัญญา โดยกระบวนการดำเนินงานมี 3 ลักษณะ คือ (1) การปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน การถ่ายทอดวิธีการและการปฏิบัติงานโดยอาศัยประสบการณ์ที่สั่งสมสืบทอดในชีวิตประจำวันจากพ่อแม่ไปสู่ลูกหลาน (2) การศึกษาเล่าเรียน การจดเป็นตำรา ท่องจำ ฝึกหัด และจัดทำเครื่องมือใช้เองโดยมีผู้สอน คือ ครู ผู้รับการถ่ายทอด คือ นักเรียน และ (3) การรับรู้ภูมิปัญญาจากสังคมภายนอก การรับรู้รูปแบบวิธีการจากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ หนังสือ เป็นต้น

เอกวิทย์ ณ ถลาง (อ้างอิงใน อมรรัตน์ อนันต์วรราช) [7] ได้วิเคราะห์และประมวลเอาลักษณะการเรียนรู้ของชาวบ้านหรือคนสามัญธรรมดาจนก่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาไว้อย่างมากมาย ดังนี้ 1) การลองผิดลองถูก จากประสบการณ์การลองผิดลองถูก มนุษย์ก็สะสมความรู้ความเข้าใจของตนไว้แล้วถ่ายทอดส่งต่อให้แก่ลูกหลานเผ่าพันธุ์ของตน นาน ๆ เข้าสิ่งที่ประพจน์ปฏิบัติก็กลายเป็นจารีตธรรมเนียมหรือข้อห้ามใน “วัฒนธรรม” ของกลุ่มคนนั้น ๆ ไป 2) ลงมือกระทำจริง มนุษย์เรียนรู้ด้วยการ “ลงมือกระทำจริง” ในสถานการณ์แวดล้อมที่มีอยู่จริง เช่น การเดินทาง การปลูกพืช การสร้างบ้าน การต่อสู้กับภัยอันตราย เป็นต้น 3) การถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้จากการทำจริงได้พัฒนาต่อมาจนเป็นการส่งต่อแก่คนรุ่นหลังด้วยการ “สาธิตวิธีการด้วยการสั่งสอน ด้วยการบอกเล่า” ในรูปแบบเพลงกล่อมเด็ก คำพังเพย สุภาษิต และการสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ 4) พิธีกรรม การเรียนรู้โดย “พิธีกรรม” เป็นการต่อยอดความเชื่อ กรอบศีลธรรม จรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติ และความคาดหวังโดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผล แต่ใช้ศรัทธา ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมเป็นการสร้างกระแสความเชื่อ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ 5) ศาสนา ทั้งในด้านหลักคำสอน วัตรปฏิบัติ พิธีกรรม กิจกรรมต่าง ๆ ที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง ล้วนมีส่วนต่อยอดภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิต ให้กรอบบรรทัดฐาน ความประพฤติ และความมั่นคงอบอุ่นทางจิตใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่คนในการเผชิญชีวิตบนความไม่แน่นอน อันเป็นสัจธรรมอย่างหนึ่งของสถาบันศาสนา 6) การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งในชาติพันธุ์ถิ่นฐานทำกิน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนทางวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัว มีความคิดใหม่ วิธีการใหม่ เข้ามาผสมผสานกลมกลืนบ้าง ขัดแย้งบ้าง แต่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายกว้างขวางทั้งในด้านสาระ รูปแบบ และวิธีการ กระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมจึงมีพลวัตมากกว่าเดิม 7) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ในการแก้ปัญหาทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ได้มีคนพยายามเลือกฟื้นเอาความเชื่อ และธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคมประเพณี มาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้ตรงกับฐานความเชื่อเดิม ขณะเดียวกันก็แก้ปัญหาในบริบทใหม่ได้ระดับหนึ่ง การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในสังคมไทย และ 8) ครูพักลักจำ เป็นกระบวนการเรียนรู้วิถีหนึ่งที่มีมาอยู่เดิมและมีอยู่ต่อไป วิถี “ครูพักลักจำ” เป็นการเรียนรู้ทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำตามแบบอย่างที่เราสังเกตเห็นอยู่เงียบ ๆ แล้วรับเอามาเป็นของตนเมื่อสามารถทำได้จริง

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้

ชมสุภัค ครุฑกะ [8] กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างคนสู่คน และคนสู่ข้อมูลข่าวสาร โดยการประมวล สังเคราะห์ และจำแนกแยกแยะสารสนเทศ เพื่อนำไปสู่การตีความและทำความเข้าใจกับสารสนเทศเหล่านั้นจนกลายเป็นความรู้

Wiig อ้างอิงใน นรินทร์ สังข์รักษา [6] ได้นำเสนอวงจรการจัดการความรู้ คือ วิธีการที่ความรู้ถูกสร้างขึ้น และใช้เป็นรายบุคคลหรือองค์กร ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การสร้างความรู้ 2) การยึดถือความรู้ 3) การรวบรวมความรู้ และ 4) การใช้ความรู้

เจษฎา นกน้อย [9] แบ่งกระบวนการจัดการความรู้เป็น 4 ขั้นตอนเพื่อให้มองเห็นภาพรวมของการจัดการความรู้ ดังนี้ 1) การแสวงหาความรู้ ควรแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์และมีผลต่อการดำเนินงานจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก 2) การสร้างความรู้ เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ซึ่งการสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวข้องกับการหยั่งรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล 3) การจัดเก็บและค้นคืนความรู้ ในการจัดการความรู้ต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ และต้องพิจารณาถึงวิธีการเก็บรักษา และการนำมาใช้ประโยชน์ตามความต้องการ และ 4) การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์

ปิยะฉัตร จารุธีรศานต์ [10] กล่าวว่า กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การหาข้อมูล รวบรวมข้อมูล คัดเลือกความรู้ที่จำเป็นสำหรับการใช้ประโยชน์ การจัดหมวดหมู่ความรู้ให้เหมาะสมต่อการใช้งาน การจัดเก็บความรู้เพื่อให้ง่ายต่อการค้นหา การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้ การจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อสร้างความรู้ใหม่ การประยุกต์ใช้ความรู้ และการเรียนรู้จากการใช้ความรู้

จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้ทำให้สรุปได้ว่า การจัดการความรู้จำเป็นต้องมีขั้นตอนในการสร้างความรู้ พัฒนาความรู้ ให้เป็นระบบและเป็นกระบวนการ ผู้ศึกษาได้สรุปกระบวนการจัดการความรู้ ดังนี้ 1) การกำหนดประเด็นความรู้ การกำหนดหัวข้อที่จะจัดการความรู้ เสมือนเป็นการตั้งหัวข้อที่จะศึกษา 2) การแสวงหาความรู้ การหาความรู้ตามหัวข้อที่จะจัดการความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อจัดทำเนื้อหาให้ตรงกับความต้องการ 3) การประมวลความรู้ การแปลงความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวกและรวดเร็ว 4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การส่งผ่านความรู้ระหว่างตัวบุคคลผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 5) การจัดเก็บความรู้ การนำความรู้ที่ได้มาจากการสร้างความรู้ การแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นความรู้ 6) การถ่ายทอดความรู้ เป็นการเผยแพร่ความรู้โดยผ่านช่องทางต่าง ๆ จากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง และ 7) การเรียนรู้ การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

3. การพัฒนาที่ยั่งยืน

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย [11] กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นคำที่พูดกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งเยาวชนของชาติควรทำความเข้าใจคำคำนี้ให้กว้างขวางลึกซึ้ง มิใช่พูดกันตามกระแสนิยม เพราะทางรอดของสังคมไทย คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน และความยั่งยืนอาจแสวงหาได้จากภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีกิจข้อคิดทางศาสนาและวิถีชีวิตวัฒนธรรม อันมีลักษณะหลากหลายในสังคมไทย

ธนากร สังเขป [12] การพัฒนาที่ยั่งยืน มีวัฒนธรรมเป็นรากเหง้าของมนุษย์และเป็นรากเหง้าของสังคม เป็นมรดกตกทอดที่ต่อยอดและพัฒนาเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์และสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย เป็นสิ่งที่ติดตาม เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของมนุษย์และสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย ทำให้มนุษย์ทำในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ทำให้ความวุ่นวายในการดำรงชีวิตของมนุษย์น้อยลงเพราะมีแนวปฏิบัติที่ติดตามอยู่รอดให้ปฏิบัติอยู่แล้ว เป็นฐานให้มนุษย์รุ่นหลังมีต้นทุนชีวิตที่สูงขึ้น

พิทักษ์ ศิริวงศ์ [13] กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องมี “คน” เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จ แต่คนจะต้องมี “ความรู้” เสียก่อน จึงสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างถูกทิศทาง “ความรู้” ที่ต้องการมอบให้คนใช้เป็นเครื่องมือสู่ความสำเร็จในการพัฒนา เกิดจาก “การจัดการ”

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. วิธีวิทยา การวิจัยนี้ใช้วิธีวิทยาที่เรียกว่า ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) หรือทฤษฎีติดพื้น มีเป้าหมายในการสร้างหรือการค้นพบทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์เฉพาะซึ่งบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กันและกัน มีการกระทำและเข้าร่วมในกระบวนการที่ตอบสนองต่อปรากฏการณ์ เป็นการศึกษาว่าคนมีปฏิกริยาอย่างไรต่อปรากฏการณ์ ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์ มีการจัดจำแนกประเภทของสารสนเทศและการเชื่อมโยงประเภทต่าง ๆ เข้าด้วยกัน [14]

2. การคัดเลือกพื้นที่ในงานวิจัย ได้เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Selective) โดยเลือกพื้นที่การวิจัยในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร การกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัย ผู้ศึกษาได้เลือกแบบเจาะจงผู้สูงอายุที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร จากรายชื่อผู้สูงอายุที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาจำนวน 17 ท่าน แบ่งเป็น 6 สาขา ดังนี้ สาขาเกษตรกรรม จำนวน 3 ท่าน สาขาหัตถกรรม จำนวน 4 ท่าน สาขาศิลปกรรม จำนวน 7 ท่าน สาขาสาธารณสุข จำนวน 1 ท่าน สาขาภาษาและวรรณกรรม จำนวน 1 ท่าน และด้านขนบธรรมเนียมประเพณี จำนวน 1 ท่าน โดยคัดเลือกจากผลงานและเกียรติประวัติทางภูมิปัญญาที่โดดเด่น

3. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่

3.1 ผู้ศึกษางานวิจัย เป็นเครื่องมือที่สำคัญในงานวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมทั้งเป็นผู้เตรียมเครื่องมือในงานวิจัยอย่างอื่นด้วย ได้แก่ แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง อุปกรณ์บันทึกภาพ

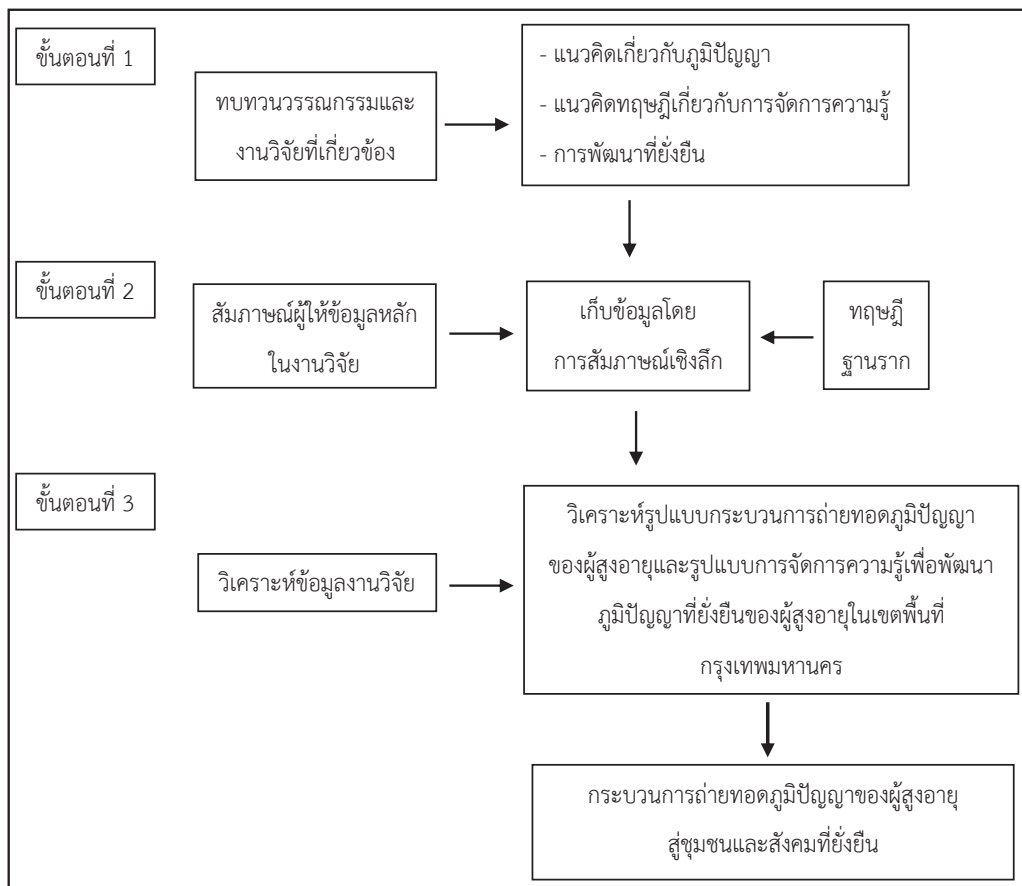
3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ใช้คำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ทำให้ได้ข้อมูลหลากหลายแง่มุม และเครื่องมือในการสัมภาษณ์ ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง อุปกรณ์บันทึกภาพ

3.3 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตโดยผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัว การแสดงพฤติกรรมของผู้ถูกสังเกตเป็นไปอย่างธรรมชาติ ทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง อาทิ ลักษณะการถ่ายทอดความรู้

4. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ การตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม ผู้ศึกษาได้ตรวจสอบโดยพิจารณาถึงความเพียงพอของข้อมูล ความน่าเชื่อถือของข้อมูล ความถูกต้องของข้อมูล และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือ 1) ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลา โดยผู้ศึกษาสังเกตและสัมภาษณ์ในเรื่องเดียวกันแต่ต่างเวลากัน 2) ตรวจสอบแหล่งข้อมูลจากแหล่งสถานที่ โดยผู้ศึกษาสังเกตและสัมภาษณ์ในเรื่องเดียวกันแต่ต่างสถานที่กัน และ 3) ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งบุคคล ผู้ศึกษาสังเกตและสัมภาษณ์ในเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล [15]

5. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์แบบอุปนัย โดยการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมมาได้ และการวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดของข้อมูล คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิดทั้งโดยวิธีที่ใช้แนวคิดทฤษฎีและไม่ใช้แนวคิดทฤษฎี วิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลที่ได้จากภาคสนามมาจำแนก จัดหมวดหมู่ ตีความในภาพรวม เพื่ออธิบายถึงลักษณะส่วนบุคคล และปัจจัยสนับสนุนที่นำไปสู่แนวทางในการจัดการความรู้ และแนวทางในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

6. ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน

ภาพที่ 1 ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงานวิจัย

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชน ผู้ศึกษาสามารถนำประเด็นที่สำคัญมาสรุปผล ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา หมายถึง วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ที่ผู้สูงอายุได้ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา เป็นการศึกษาถึงภูมิหลังหรือจุดเริ่มต้นของภูมิปัญญา รวมไปถึงวิธีการที่ผู้สูงอายุรับภูมิปัญญามาโดยวิธีการใด และผู้สูงอายุมีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแบบใด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. จุดเริ่มต้นภูมิปัญญาของผู้สูงอายุที่ศึกษานั้น สามารถแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ 1) การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จากครอบครัวที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา 2) จากสภาพปัญหาที่ได้รับผลกระทบมาจากสภาพแวดล้อม สภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ 3) จากความชอบส่วนตัว

เกิดจากความสนใจส่วนตัว ทำแล้วเกิดความเพลิดเพลิน และ 4) เกิดจากการประกอบอาชีพที่สืบเนื่องมาจากสมัยทำงาน พอเกษียณจึงนำความรู้ที่ได้จากการประกอบอาชีพมาสร้างเป็นภูมิปัญญา

2. การสร้างภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครพบว่า การสร้างภูมิปัญญาของผู้สูงอายุที่ศึกษานั้น สามารถแบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ คือ 1) จากการปฏิบัติจริง เป็นการฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ 2) จากการอบรม การเรียนรู้ ได้มาจากการเรียนตามความสนใจของผู้สูงอายุ 3) ครูพักลักจำ การจดจำ แอบจำ มาจากผู้มีความรู้ ความชำนาญในด้านนั้น ๆ และนำมาทำตาม 4) จากประสบการณ์ เกิดจากการสะสมความรู้ของตัวผู้สูงอายุเอง และ 5) จากพิธีกรรม เป็นการสร้างภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตายาย จนถึงปัจจุบัน

3. รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครพบว่า รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ 1) การปฏิบัติจริง ผู้สูงอายุจะถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยการให้ปฏิบัติจริง เป็นการให้ผู้เรียนได้ทำจริง โดยมีผู้สูงอายุคอยให้คำแนะนำ อยู่ระหว่างการปฏิบัติ 2) การสาธิต ผู้สูงอายุจะบรรยาย และทำให้เป็นดูเป็นตัวอย่างและให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม 3) การบันทึกองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และ 4) ถ่ายทอดเฉพาะสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น

ประเด็นที่ 2 รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ที่อยู่ภายในตัวของผู้สูงอายุที่ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบภูมิปัญญาผู้สูงอายุ โดยที่ผู้สูงอายุมีการจัดการความรู้ที่แตกต่างกันออกไป เป็นการศึกษารวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุอย่างเป็นกระบวนการ

รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร มี 5 ขั้นตอนหลักที่สำคัญ ได้แก่ 1. การกำหนดประเด็นความรู้ 2. การแสวงหาความรู้ 3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4. การจัดเก็บความรู้ และ 5. การถ่ายทอดความรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การกำหนดประเด็นความรู้ มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดความรู้ทางด้านภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุมีการกำหนดประเด็นความรู้มาจากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดมาจากครอบครัว จากคนรู้จัก จากคนรุ่นหลังที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เกิดจากสภาพปัญหาที่ได้รับผลกระทบทางด้านสภาพแวดล้อม สภาพทางเศรษฐกิจ เกิดจากความชอบส่วนตัว รวมไปถึงการกำหนดความรู้จากการประกอบอาชีพ

2. การแสวงหาความรู้ คือ การใช้ความรู้ความสามารถในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในการรับความรู้มาจากแหล่งต่าง ๆ จากภายในและภายนอก โดยการแสวงหาความรู้จากภายใน คือ การนำความรู้เดิมจากครอบครัวมาพัฒนา ต่อยอด และการแสวงหาความรู้จากภายนอกนั้นเป็นการอบรม การเรียน การศึกษาดูงาน และการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับบุคคลที่มีความรู้ ความสนใจในเรื่องเดียวกัน

3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการส่งผ่านความรู้ระหว่างตัวบุคคลผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นทางการจะอยู่ในรูปแบบของการประชุม การบรรยายตามชุมชน ตามสถานที่จัดงานของทางราชการ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการจะอยู่ในรูปแบบของการพูดคุยผ่านทางสื่อออนไลน์ การพบปะสังสรรค์ในวงทานข้าว เป็นต้น

4. การจัดเก็บความรู้ของผู้สูงอายุที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร มุ่งเน้นการจัดเก็บความรู้ที่ไม่เป็นระบบไว้ที่ตัวบุคคล โดยมองว่า การจัดเก็บผ่านทางเทคโนโลยีเป็นเรื่องที่ยุ้งยาก สิ้นเปลือง

งบประมาณ และไม่มีเวลาที่จะเรียนรู้เรื่องเทคโนโลยีใหม่ ๆ และบางท่านมีการจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจดลงสมุด การทำเป็นหนังสือ และผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

5. การถ่ายทอดความรู้ด้านภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ เป็นรูปแบบการถ่ายทอดจากบุคคลสู่บุคคลเป็นหลัก โดยผ่านการปฏิบัติจริง การสาธิตประกอบการบรรยาย บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรผ่านทางเพจบุ๊กทางไลน์ และถ่ายทอดให้เฉพาะสมาชิกในครอบครัว

ในการนำรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครไปใช้ให้เกิดประโยชน์นั้น จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในด้านการประกอบอาชีพ ผู้สนใจสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากผู้สูงอายุไปประยุกต์ใช้ พัฒนาอย่างต่อเนื่องให้เหมาะกับยุคปัจจุบัน ตลอดจนการอนุรักษ์ไว้ซึ่งความรู้ภูมิปัญญาที่มีคุณค่าให้อยู่คู่ชุมชนต่อไป

ประเด็นที่ 3 แนวทางการสืบสานภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชนและสังคมที่ยั่งยืน จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครพบว่า ปัจจัยหลักที่จะทำให้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุอยู่คู่ชุมชนและสังคมได้นั้น องค์การภาครัฐ ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้การสนับสนุน เห็นถึงคุณค่า ความสำคัญของผู้สูงอายุในฐานะผู้ที่มีความชำนาญ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพต่าง ๆ สามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ผลิตรุ่นใหม่สืบเนื่องไปเรื่อย ๆ ด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาที่มีอยู่ตั้งแต่ระดับประถม มัธยม สู่มหาวิทยาลัย 2) จัดกิจกรรมการสืบสานภูมิปัญญาในชุมชน เพื่อให้คนรุ่นใหม่หันมาเห็นคุณค่าภูมิปัญญามากขึ้น และ 3) องค์การภาครัฐ ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในทุก ๆ สาขา และเป็นรูปธรรมมากขึ้น

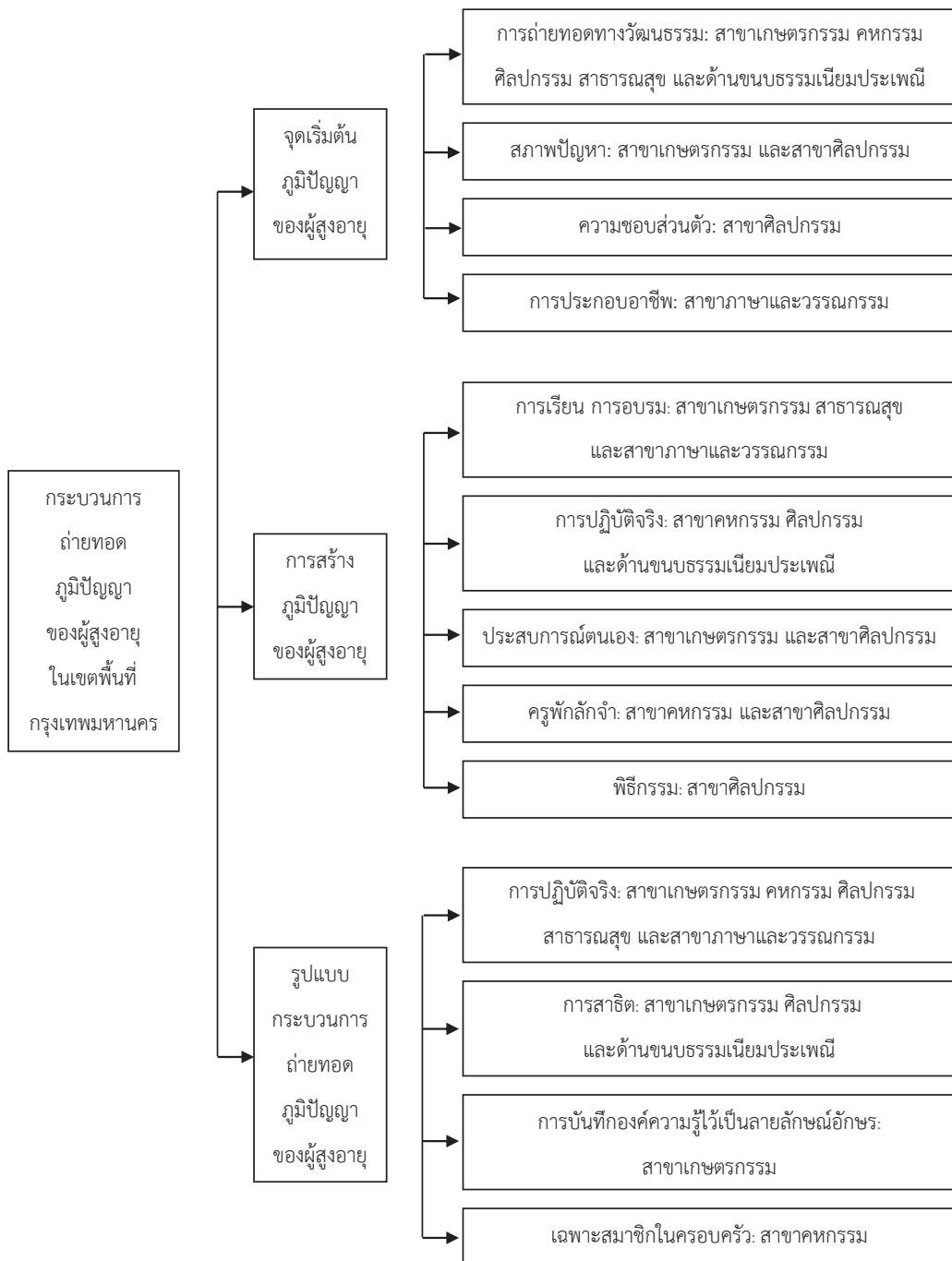
การอภิปรายผล

ผลจากการศึกษาเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชน ผู้ศึกษาสามารถนำประเด็นที่สำคัญมาใช้ในการอภิปรายผล ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ศึกษาสามารถสรุปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) จุดเริ่มต้นภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ มีจุดเริ่มต้นมาจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษจากครอบครัวที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา จากสภาพปัญหาที่เกิดจากสภาพแวดล้อม สภาพทางเศรษฐกิจ นำไปสู่การคิดหาวิธีแก้ไขปัญหาเพื่อบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้น จากความชอบส่วนตัว จึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาและยึดเป็นอาชีพ และเกิดจากการประกอบอาชีพ จากจุดเริ่มต้นดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุเกิดการสะสมความรู้ทักษะ ความชำนาญ นำมาสร้างเป็นภูมิปัญญาของตนเอง 2) การสร้างภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ เกิดจากการปฏิบัติจริง โดยได้รับการฝึกฝนจากการปฏิบัติจริงมาจากครอบครัว ครูอาจารย์ จากการอบรมและการเรียนรู้ตามสถาบัน จากการแอบจำ การสังเกต จดจำมาจากครอบครัว ผู้รู้ ผู้ชำนาญ แล้วนำมาทำตาม จากประสบการณ์ของตนเองที่ได้ลองผิดลองถูก การสะสมความรู้ทีละเล็กละน้อย จนเกิดเป็นภูมิปัญญาขึ้น และจากพิธีกรรมที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจนเกิดเป็นภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ จากจุดเริ่มต้นที่เกิดจากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม สภาพปัญหา ความชอบส่วนตัว และการประกอบอาชีพ นำไปสู่การสร้างภูมิปัญญาที่ได้มาจากการเรียน การอบรม การปฏิบัติจริง จากประสบการณ์ตนเอง ครูพักลักจำ และทางด้านพิธีกรรม

จนมาถึงรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ และ 3) รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ มีวิธีการถ่ายทอดโดยการปฏิบัติจริง การสาธิตประกอบการบรรยาย การบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และถ่ายทอดเฉพาะสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น จากการศึกษาประเด็นรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ทำให้ทราบถึงกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุไปสู่คนหรือกลุ่มคนที่สนใจ เพื่อมุ่งหวังให้คนรุ่นใหม่ได้สืบทอดภูมิปัญญาต่อไป สอดคล้องกับนรินทร์ สังข์รักษา [6] กล่าวว่า ภูมิปัญญา เป็นการเรียนรู้สิ่งที่คนรุ่นหนึ่งได้ศึกษาไว้ และถ่ายทอดไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมุ่งหวังให้องค์ความรู้ดังกล่าวเกิดประโยชน์ต่อคนรุ่นต่อไป และสอดคล้องกับการศึกษาของลัดดา สุทนต์ [16] ศึกษาเรื่อง การใช้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ: ศึกษากรณีชมรมผู้สูงอายุในเครือข่ายของสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยพบว่า วิธีการหรือเทคนิคการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุหมายถึง รูปแบบหรือเทคนิคต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุใช้ในการถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังได้รับรู้ ด้วยลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ การบอกเล่าเรื่องราว การสอดแทรกในรูปแบบความบันเทิง ถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร การสาธิตหรือปฏิบัติจริง และการปฏิบัติจริงที่สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้

ภาพที่ 2 รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ประเด็นที่ 2 รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ศึกษาสามารถสรุปรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุ มีทั้งหมด 5 ขั้นตอนหลักที่สำคัญ ได้แก่ 1) การกำหนดประเด็นความรู้ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษามุ่งเน้นการกำหนดความรู้ทางด้านภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ มีการกำหนดประเด็นความรู้มาจากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม การแก้ไขปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจ ความชอบส่วนตัว และจากการประกอบอาชีพ 2) การแสวงหาความรู้พบว่า ผู้สูงอายุแสวงหาความรู้จากการเรียน การอบรม การนำความรู้ภูมิปัญญาเดิมมาพัฒนา จากการสังเกต การจดจำ พูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างไม่เป็นทางการ และจากการศึกษาดูงาน 3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้สูงอายุมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการเสวนา จากการเรียนรู้โดยการปฏิบัติ การเล่าเรื่อง ชุมชนนักปฏิบัติ และเครือข่ายออนไลน์ 4) การจัดเก็บความรู้พบว่า ผู้สูงอายุมีการจัดเก็บความรู้ในรูปแบบการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร การบอกต่อผ่านตัวบุคคล และบันทึกลงในอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และ 5) การถ่ายทอดความรู้ ผู้สูงอายุมีการถ่ายทอดความรู้โดยการปฏิบัติจริง การสาธิต บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรผ่านทางเฟซบุ๊ก ทางไลน์ และการถ่ายทอดความรู้เฉพาะสมาชิกในครอบครัว

จากการศึกษาประเด็นรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ทำให้ทราบถึงกระบวนการจัดเก็บความรู้ทางภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุแต่ละท่านมีกระบวนการจัดการความรู้ของตนเองที่แตกต่างกันไปความถนัดของตนเอง สอดคล้องกับเจษฎา นกน้อย [9] กล่าวว่า การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบในการแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้หรือนวัตกรรม และการจัดเก็บความรู้ที่เหมาะสม เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานอันจะก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ เพื่อให้เกิดการแพร่กระจายและไหลเวียนความรู้ทั่วทั้งองค์กร และคล้ายคลึงกับผลการศึกษาของกนกพร ฉิมพลี [17] ที่ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมาพบว่า กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่ (1) การกำหนดความรู้เกี่ยวกับการกำหนดผลิตภัณฑ์ ผ่านการคิดและตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม จากนั้นจึงนำไปสู่ (2) การแสวงหาและยึดกุมความรู้ที่มาจากภายในกลุ่มและภายนอก เพื่อให้เกิดความรู้เฉพาะของกลุ่ม และนำไปสู่ (3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะ การแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกมีความรู้และทักษะในการผลิตมากขึ้น และเป็นที่มาของ (4) การจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล และ (5) การถ่ายทอดความรู้มีรูปแบบการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยกระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็นวงจรที่เมื่อถ่ายทอดความรู้แล้ว สามารถย้อนกลับไปกำหนดความรู้ในรูปแบบอื่น ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

1.1 ช่องทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุยังอยู่ในพื้นที่ที่จำกัด อาจส่งผลให้ภูมิปัญญาสูญหายไป หากไม่ได้รับการเรียนรู้หรือการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น องค์กรภาครัฐ ชุมชน จึงควรสนับสนุนงานด้านภูมิปัญญาของผู้สูงอายุให้มีความเด่นชัดและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

1.2 รูปแบบการจัดเก็บความรู้ของผู้สูงอายุเป็นการจัดเก็บความรู้ไว้ที่ตัวบุคคลเป็นหลัก อาจส่งผลให้ความรู้ด้านภูมิปัญญาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนั้น จึงควรมีการจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการเข้าถึงและป้องกันการสูญหาย

2. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

2.1 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนเรื่องการเผยแพร่ภูมิปัญญาผู้สูงอายุให้มากขึ้น โดยมีการจัดหน่วยงานที่รับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน เช่น การประชาสัมพันธ์ตามช่องทางต่าง ๆ ทางเว็บไซต์ การจัดทำสื่อประเภทออนไลน์ เป็นต้น

2.2 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดเวทีแสดงผลงานภูมิปัญญาผู้สูงอายุระดับชุมชน และมีการจัดทำทะเบียนภูมิปัญญาผู้สูงอายุ โดยมีหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบ การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ อนุรักษ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญา

3. ข้อเสนอแนะวิจัยครั้งต่อไป

3.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ในอนาคตควรศึกษาโดยการวิจัยเชิงปริมาณควบคู่กันไปด้วย เพื่อจะได้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่มากขึ้น

3.2 ควรศึกษาบทบาทของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนด้านภูมิปัญญาผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

3.3 ควรมีการศึกษาระบบการถ่ายทอดภูมิปัญญา การจัดการความรู้ของผู้สูงอายุในจังหวัดส่วนภูมิภาคด้วย

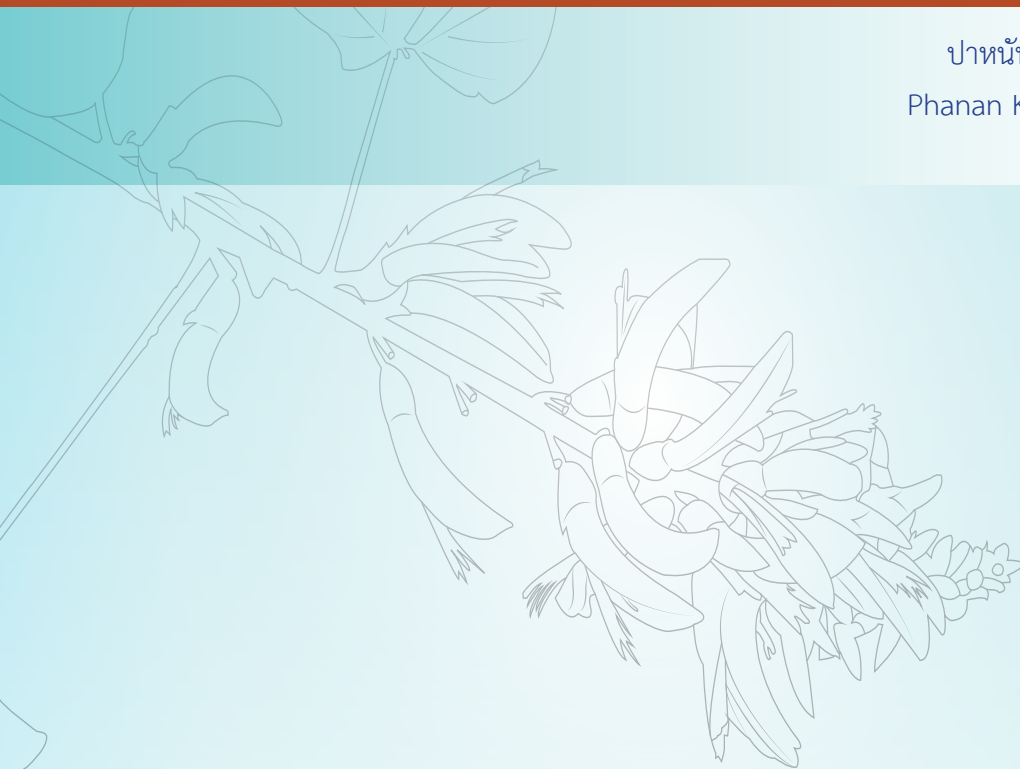
เอกสารอ้างอิง

- [1] Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (2018). *SITUATION OF THE THAI ELDERLY 2017*. Retrieved February 7, 2019, from http://www.dop.go.th/download/knowledge/th1552463947-147_0.pdf.
- [2] The Secretariat of the House of Representatives. (2015). *Reform agenda 30: System reform to support the aging society*. Retrieved February 7, 2019, from http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/download/parcy/057.pdf.
- [3] Anand, A. (2017). *Aging Society...Challenge Thailand*. Retrieved May 18, 2019, from <http://www.royin.go.th/wp-content/uploads/2017/12/%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1%E0%B8%AA%E0%B8%B9%E0%B8%87%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%A23.pdf>.

- [4] Teerayut S. (2008). *Transfer of Wisdom the Elderly*. Retrieved May 10, 2019, from http://www.stou.ac.th/stoukc/elder/main1_12.html.
- [5] Tunradee P., & Jaipetch N. (2014). *Independent studies by computer kangbon Chai Badan Lop Buri*. Retrieved February 16, 2019 from <https://sites.google.com/site/chaibadanbon/home/keiyw-kab-phumipayya/krabwnkar-thaythxd>.
- [6] Narin S. (2014). *Knowledge management and wisdom*. Nakhon Pathom: Silpakorn University Printinghouse.
- [7] Amornrat A. (2017). *Research principles for developing Thai wisdom products*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- [8] Chomsupak C. (2017). *Principles of knowledge management*. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.
- [9] Chetsada N. (2010). *Various opinions, knowledge management, and the creation of a learning organization*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- [10] Piyachat J. (2018). *knowledge management*. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.
- [11] Sangaroon K. (2005). *Culture in Thai society*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- [12] Tanakorn S. (2012). *Sustainable Development*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- [13] Pitak S. (2018). 763314 *Knowledge management for sustainable development*. Phetchaburi: Faculty of Management Science Silpakorn University.
- [14] Suchart, P. (2011). *The new era of qualitative research methodologies*. Bangkok: Threelada Part., Ltd.
- [15] Sumit, S. (2011). *Qualitative research design*. Retrieved March 2, 2019, from http://www.priv.nrct.go.th/ewt_dl.php?nid=900.
- [16] Ladda, S. (2008). *Application of the Elderly Wisdom to support the programs of Senior Citizens Club: A Case Study in Senior Citizens Council of Thailand (SCCT)*. Master's dissertation. Bangkok: Thammasat University.
- [17] Kanokporn, C. (2012). *Knowledge Management Models for Local Wisdom in Wickerwork Handicrafts: A Case Study of Local Community Enterprises in Nakhon Ratchasima Province*. Master's dissertation. Bangkok: Doctoral dissertation, National Institute of Development Administration.

ผลของกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อความสามารถในการรับรู้และตอบสนอง
ต่อดนตรี พัฒนาการ และคุณภาพชีวิตของเด็กออทิสติก
Effects of Music Therapy Activities to the Ability to
Recognize and Respond to Music Development and Quality
of Life of Autistic Children

ปาหนัน กฤษณรมย์^{1*}
Phanan Kritsanarom^{1*}

¹ ผศ.ดร., สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Asst, Prof, Dr., Music Department, Faculty of Fine Arts, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

*Corresponding author: E-mail address: phanan_k@hotmail.com

(Received: May 27, 2019; Revised: July 15, 2019; Accepted: August 9, 2019)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกิจกรรมดนตรีบำบัดในการเสริมสร้างพัฒนาการด้านการพูด การสื่อความหมาย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้อวัยวะต่าง ๆ อย่างไม่ประสานสัมพันธ์กัน ด้านจินตนาการ ด้านสมาธิสั้น ประเมินผลจากแบบสังเกตจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน ก่อน-หลังการทำกิจกรรม และนำแบบสังเกตที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคำนวณหาค่าเฉลี่ย (Mean) ตรวจสอบสมมติฐานโดยใช้ t test โดยใช้ระดับนัยสำคัญ 0.05 (ระดับความเชื่อมั่นที่ 95%) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มควบคุมมีพัฒนาการด้านพฤติกรรมตอนต้น และพัฒนาการ 4 ด้าน ดีขึ้นเป็นลำดับ คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ประสบการณ์หรือความรู้สึกคุณภาพชีวิตของนักเรียน (กลุ่มทดลอง) สูงกว่า (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ดนตรีบำบัด เด็กออทิสติก

Abstract

The purpose of this research article is to be experimenting the use of music for medical curing purpose compared in before-after type to see the impact on speech any intelligible communication means, Social adaption, Full utilization of every body parts without unintentional body synchronization, Imaginary , short concentration evaluate the result from 20 example students before and after the program. Then analyses these observation via instant advanced calibrated software to find in the form of averaged numbers (Mean) Then re-confirming using t test using significance level : 0.05 (Trust Rate at 95%) The result from the program showed that: The control group has musical behavioral development. and 4 aspects development developments after the course. The average post- test mean scores were higher than pre-test. Had a statistical significance level at .01. Experience or feelings, quality of life of experimental group higher control group. Had a statistical significance level at .01.

Keywords: Music Activity. Autistic Children

บทนำ

เป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาให้กับเด็กออทิสติก คือ การส่งเด็กเข้าสู่ห้องเรียนปกติโดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า เด็กออทิสติกมีความเหมือนกับเด็กปกติมากกว่าความแตกต่าง การทำงานเพื่อช่วยเหลือเด็กออทิสติกในด้านการศึกษานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมมือจากครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษา การประสานงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ตามแนวคิดของศรีเรือน แก้วกังวาล [1] เด็กที่มีความต้องการพิเศษเหล่านี้จึงได้เข้าสู่ระบบโรงเรียนมากขึ้น ซึ่งเด็กที่มีความต้องการพิเศษและความสามารถทางการศึกษาที่แตกต่างกันจากเด็กปกติ แม้ว่าความต้องการพื้นฐานจะไม่แตกต่างกัน เช่น เด็กออทิสติกที่เรียนในโรงเรียนเรียนร่วม ส่งผลต่อพัฒนาการและความก้าวหน้าของเด็กออทิสติก และเนื่องจากเด็กออทิสติก

มีความจำค่อนข้างสั้นมากจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง ต่อการจัดการเรียน การสอนของทั้งเด็กออทิสติกและเด็กปกติ จะต้องคำนึงถึงหลักการสอน เด็กออทิสติกนั้นจะต้องสอนจากสิ่งที่ ง่ายที่สุด ใช้ประสบการณ์ตรงกับเด็กให้มากที่สุด พูดซ้ำซ้ำทวนสิ่งที่เรียนเพื่อให้เกิดความจำให้ยาวขึ้น ส่งเสริม ให้เด็กเรียนรู้ตามขีดความสามารถของตน ใช้แรงเสริมอย่างมีประสิทธิภาพ กระตุ้นให้เด็กใช้ความคิด ให้เด็ก ได้มีโอกาสแสดงความเป็นผู้นำ สอนจากสิ่งที่เด็กคุ้นเคยไปหาสิ่งที่ไม่คุ้นเคย รวมทั้ง การจัดห้องเรียนให้อื้อ อำนวยต่อการเรียนรู้ รวมถึงการสอนทีละขั้นอย่างช้า ๆ มีการใช้บัตรคำ บัตรภาพ ของจริง ครูต้องเป็นผู้ที่มี ความนุ่มนวล ผ่อนคลาย อบอุ่น ไม่เครียด ไม่กดดันเด็ก พูดซ้ำบ่อย ๆ พูดช้า ๆ ชัด ๆ

เด็กพิเศษ เป็นเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือ และมีปัญหาทางการเรียนรู้ ซึ่งดนตรีสามารถพัฒนาให้ เด็กพิเศษได้ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางดนตรีต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างดี เด็กพิเศษก็มีจำนวนเพิ่ม มากขึ้นและได้อยู่สถานศึกษาในหลาย ๆ แห่ง การศึกษาดนตรีในปัจจุบันได้รับการยอมรับให้เป็นวิชาหนึ่งที่มี ความจำเป็นต่อการพัฒนาเด็ก จากการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์พบว่า ดนตรีมีผลต่อการพัฒนาสมองเด็ก เนื่องจากในสมองมีสารเคมีบางตัวที่มีผลต่อความรู้สึกการเรียนรู้ความคิดสร้างสรรค์ ฯลฯ เราเรียก สารนี้ว่า สารสื่อสัญญาณในสมอง (Neurotransmitter) ได้แก่ สารเพื่อเกิดการกระตุ้น (Excitatory) และสาร เพื่อการยับยั้ง (Inhibitory) สารเคมีทั้ง 2 ชุดนี้ช่วยให้เด็กมีความตั้งใจสนใจการเรียนรู้มีสมาธิสารเคมีนี้จะ หลั่งมากเมื่อมีเด็กมีกิจกรรมที่ผ่อนคลาย เช่น การออกกำลังกาย การได้รับคำชมเชย การเล่นเป็นกลุ่ม การร้องเพลง การได้รับการสัมผัสที่อบอุ่น การเล่นดนตรี และการเรียนศิลปะ โดยไม่ถูกบังคับ กระบวนการ เรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสุขเกิดจากความสมดุลของสมองทั้งสองซีก เมื่อสารเอนโดฟิน (Endorphin) หลั่งออกมาทำให้เด็กมีความสุขเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์ของการเรียนรู้ที่มีคุณค่า

ดนตรีเป็นสิ่งเร้าที่มีประสิทธิภาพใน การกระตุ้นการสร้างเครือข่ายของเซลล์ประสาทของสมอง ทั้งการรับ และการส่งผ่านข้อมูลภายในกลุ่มเซลล์ประสาท และเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างสมองซีกซ้าย และสมอง ซีกขวาให้มีการทำงานที่ประสานสัมพันธ์กัน ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ ทั้งทางด้านสติปัญญา การเรียนรู้ ความคิด อารมณ์ การแสดงออก พลังสมาธิ และการทำงานของทุกระบบในร่างกาย การนำดนตรี ที่เหมาะสมด้วยวิธีการดนตรีบำบัด (Music Therapy) สามารถฟื้นฟูอาการผิดปกติทางสมองของผู้ป่วย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาในครั้งนี้อย่างยิ่งต้องการศึกษาหาแนวทางพัฒนาสมาธิ สติปัญญาจากวิชาดนตรีที่มีความจำเป็น ต่อการพัฒนาการเด็ก การศึกษาดนตรีในปัจจุบันมีรูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่ จัดกิจกรรมอบรมหลักสูตรต่อ เนื่อง อบรมเชิงปฏิบัติการและรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทสภาพการจัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถม ศึกษาจนถึงมัธยมศึกษา ดนตรีบำบัดสามารถช่วยให้นักเรียน เยาวชนที่เป็นเด็กพิเศษมีการพัฒนาการด้านการพูด และการเข้าใจสื่อความหมายได้มากกว่าการใช้หรือรณบำบัด (Speech Therapy) ทั้งนี้ เพราะกิจกรรมดนตรี สามารถจุดใจให้นักเรียนออทิสติก หรือเด็กพิเศษที่ไม่ยอมรับสังคมเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับครูและกลุ่มเพื่อนได้ มากขึ้น ใช้กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมและการยอมรับบทบาทและหน้าที่ของตนในรูปแบบของกิจกรรม ดนตรีที่หลากหลาย และนำไปสู่การวิจัยเพื่อประโยชน์ต่อเด็ก เยาวชน อาจารย์ผู้สอน และบุคคลทั่วไป สามารถ นำไปความรู้จากโครงการวิจัยดังกล่าวได้เกิดประโยชน์ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลกิจกรรมดนตรีบำบัดก่อน – หลัง ต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ได้แก่ พัฒนาการด้านการพูด การสื่อความหมาย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้วัยต่าง ๆ อย่างไม่ประสานสัมพันธ์กัน ด้านจินตนาการ และด้านสมาธิสั้นของนักเรียนประเภทออทิสติก
2. เพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการ ของนักเรียนออทิสติกกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านพื้นที่

การวิจัยนี้กำหนดเขตพื้นที่ในจังหวัดสงขลาเท่านั้น กำหนดประชากรตัวอย่างจากโรงเรียนที่จัดการศึกษาให้กับเด็กพิเศษ ประเภทออทิสติก บกพร่องทางสติปัญญาเท่านั้น และจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นจาก ศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดสงขลาจึงพบว่า มีสถานศึกษาที่จัดการศึกษาให้แก่เด็กพิเศษ โดยเฉพาะจำนวน 2 แห่ง

2. ประชากร การกำหนดประชากรตัวอย่างครั้งนี้ มีเด็กออทิสติก 6-15 ปี เป็นกลุ่มนักเรียนที่กำลังศึกษาระดับอนุบาล

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เด็กออทิสติก อายุ 6 – 15 ปี ซึ่งได้รับการวินิจฉัยจากจิตแพทย์เด็กว่า เป็นโรคออทิสติก (Autistic Disorder) และกำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นอนุบาลของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดสงขลาที่ได้รับการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 20 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจากโรงเรียน A 10 คน กลุ่มควบคุมจากโรงเรียน B 10 คน โดยมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ ดังนี้ มีอายุระหว่าง 6-15 ปี ไม่จำกัด ชาย-หญิง กลุ่มทดลองใช้เวลาทำกิจกรรมดนตรีบำบัด ครั้งละ 2 ชั่วโมงครั้ง 5 วันต่อสัปดาห์เป็นเวลา 8 สัปดาห์ รวม 40 ชั่วโมง

วิธีดำเนินการศึกษา

1. กำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เด็กออทิสติก อายุ 6 – 15 ปี ซึ่งได้รับการวินิจฉัยจากจิตแพทย์เด็กว่า อยู่ในกลุ่มภาวะออทิสซึม (Autism) ได้แก่ โรงเรียน A (กลุ่มควบคุม) 10 คน และโรงเรียน B 10 คน (กลุ่มทดลอง) ที่ได้รับการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 20 คน ใช้โรงเรียนระดับประถมศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียนที่เป็นเด็กพิเศษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา คือ โรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนเฉพาะให้แก่เด็กพิเศษโดยตรง

กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมใช้เวลาทำกิจกรรมดนตรีบำบัด ครั้งละ 2 ชั่วโมงครั้ง จันทร์ – ศุกร์ ต่อสัปดาห์ เป็นเวลา 4 สัปดาห์ รวม 40 ชั่วโมง ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ – มีนาคม 2560

อาสาสมัครต้องมีความเต็มใจเข้าร่วมโครงการ และได้รับการยินยอมจากผู้ปกครอง และโครงการวิจัยต้องดำเนินการตามการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์อย่างเคร่งครัด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ผู้ศึกษาแบ่งแบบประเมินผลเป็น 3 แบบ คือ 1) แบบสังเกตความสามารถในการรับรู้และตอบสนองดนตรี พัฒนาการทางพฤติกรรม TSU 8 2) แบบสังเกตประเมินคุณภาพชีวิต ความรู้สึก TSU 10

และ 3) แบบสังเกตประเมินพัฒนาการด้านต่าง ๆ TSU 12

2.2 แผนการจัดกิจกรรมดนตรีบำบัดของนักเรียนออทิสติก

1) แผนการจัดกิจกรรมดนตรีดังนี้

กิจกรรม 1 ร้องเพลงกับคาราโอเกะ 30 นาที

เปิดเพลงให้นักเรียนได้ร้องเพลงตาม โดยมีไมโครโฟนจำนวน 2 ตัว ผู้นำกิจกรรมร้องเพลงนำก่อน และชวนให้เด็ก ๆ ร้องเพลงตาม ค่อย ๆ ยืนไม้ให้เด็ก ๆ โดยไม่ให้รู้สึกตัว เพื่อไม่ให้เด็ก ๆ ตื่นกลัว ไมโครโฟน สลับสับเปลี่ยนจนครบทุกคน กิจกรรมนี้ทำเพื่อให้เด็ก ๆ ได้เปล่งเสียงพูด เสียงร้องออกมา และกล้าแสดงออก เพลงที่ใช้เปิด ได้แก่ เพลงช้าง เพลงเปิด เพลงไก่ เพลงเต่า เพลงเบ๊ฉลาม เพลงรถตุ๊ก ๆ และเพลงไก่อ่าง ปรับเปลี่ยนเพลงตามสถานการณ์และความเหมาะสม และตามที่ได้ก ๆ ร้องขอ

กิจกรรม 2 ร้องเพลงกับดนตรีสด 30 นาที

กิจกรรมนี้ต้องการฝึกให้เด็ก ๆ ได้เปล่งเสียงร้องโน้ตดนตรี คือ เสียง โด เร มี ฟา ซอล ลา และ ที 7 เสียง และฝึกเคาะจังหวะ ตามเสียงเพลง เสียงโน้ต ในอัตราจังหวะ 2/4 4/4 ฝึกการใช้ลมหายใจตามการออกเสียงเพื่อให้ปอดแข็งแรง และออกเสียงเป็นคำพูดได้ชัดเจน

กิจกรรม 3 เล่นดนตรีระนาดออร์ฟ 30 นาที

1) กิจกรรมเล่นเครื่องดนตรีที่ครู แจกให้เด็ก ๆ ทุกคน เล่น ได้แก่ ระนาดเล็ก (มินิโซโลโฟน) กลองท้มมาลิน กบบ็อค ขาวบ็อค ให้เด็ก ๆ ได้เปล่งเสียงร้องพร้อมกับเล่นเครื่องดนตรี เคาะ ตี เขย่า เครื่องดนตรีแต่ละชนิดไปพร้อม ๆ กัน เริ่มแรก เคาะเป็น 4 จังหวะ 1 2 3 4 ฝึกให้เด็ก ๆ เรียนรู้จังหวะ ต่อด้วยไล่เป็นระดับเสียง โดโดโดโด เรเรเรเร มีมีมีมี ฟาฟาฟาฟา ซอลซอลซอลซอล ลาลาลาลา ทีทีทีที โดโดโดโด จากนั้นไล่สเกล จากสูงลงไปด้วย ทำแบบนี้ซ้ำ ๆ หลายรอบ เพื่อฝึกสมาธิให้หนึ่ง การแบ่งปันเครื่องดนตรีให้เพื่อนได้เล่นร่วมกัน

2) พัก 15 นาที ผู้ช่วยแจกขนมและเครื่องดื่ม โดยให้เด็ก ๆ ได้มีส่วนร่วมในการแจกขนม ยื่นส่งต่อ ๆ กัน เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการด้านสังคม และผ่อนคลายความเหนื่อยจากกิจกรรม

กิจกรรม 4 วงระนาดออร์ฟ 30 นาที

กิจกรรมให้เด็ก ๆ เล่นเครื่องดนตรี พร้อม ๆ กันทุกคน จากการไล่สเกลเสียง พร้อมกับเปล่งเสียง หรือเคาะ เขย่าเครื่องดนตรี กิจกรรมนี้ฝึกสมาธิ การหายใจให้ปอดแข็งแรง การพูดโดยการเปล่งเสียง

กิจกรรม 5 เคลื่อนไหวตามเพลง 30 นาที

ผู้นำกิจกรรมทำท่าหน้า แล้วให้เด็ก ๆ ทำตาม เมื่อเด็ก ๆ สามารถทำได้แล้วจึงเปลี่ยนเพลง โดยให้เด็ก ๆ ทำท่าตามเพลงได้อย่างอิสระ แล้วให้เพื่อน ๆ ทำตาม เพลงที่ใช้ ได้แก่ เพลงช้าง เพลงเปิด เพลงไก่ เพลงเต่า เพลงเบ๊ฉลาม เพลงรถตุ๊ก ๆ และเพลงไก่อ่าง ปรับเปลี่ยนเพลงตามสถานการณ์และความเหมาะสม และตามที่ได้ก ๆ ร้องขอ กิจกรรมนี้ฝึกจินตนาการ การเคลื่อนไหวร่างกายอย่างเหมาะสม และพัฒนาการด้านสังคมกับเพื่อน ๆ ในกลุ่ม

2.3 เครื่องดนตรี

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการดังนี้ 1) คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กออทิสติกในระดับอนุบาล จำนวน 10 คน เพื่อเก็บข้อมูลโรงเรียน A กลุ่มควบคุม และโรงเรียน B กลุ่มทดลอง แล้วจึงเริ่มใช้แบบประเมินพฤติกรรม และ 2) ปฏิบัติการเก็บข้อมูลก่อน-หลังทำกิจกรรมทุกครั้ง ใช้เวลาทำกิจกรรมดนตรีบำบัด

ครั้งละ 2 ชั่วโมงครั้ง 5 วันต่อสัปดาห์ เป็นเวลา 8 สัปดาห์ รวม 40 ชั่วโมง

4. แบบแผนการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 1) ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดขอบเขตของการวิจัย ตลอดจนรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามที่โรงเรียนระดับประถมศึกษา 2 แห่งเพื่อรวบรวมข้อมูลสำหรับการนำไปวิเคราะห์ ออกแบบประเมิน ออกแบบแผนกิจกรรม 3) วิเคราะห์และตีความ และประเมินผลจากการดำเนินแผนกิจกรรมภาคสนามของกลุ่มเป้าหมาย และ 4) สรุปผลรายงานผลการดำเนินงาน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ 1) ข้อมูลจากการประเมินกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อความสามารถในการรับรู้และตอบสนองดนตรีโดยวิเคราะห์ทางสถิติ เป็นค่าเฉลี่ย ก่อนและหลังกิจกรรมดนตรีบำบัด 2) ข้อมูลจากการประเมินค่าเฉลี่ยระดับพัฒนาการของนักเรียนออทิสติก โดยวิเคราะห์ทางสถิติ เป็นค่าเฉลี่ย ก่อนและหลังกิจกรรมดนตรีบำบัด และ 3) ข้อมูลจากการเปรียบเทียบกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองมาวิเคราะห์ทางสถิติเป็นค่าเฉลี่ย ก่อนและหลังทำกิจกรรมดนตรีบำบัด

พิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล โดยยึดหลักจริยธรรมการทำวิจัยในคน และขอความยินยอมในการขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้อำนวยความสะดวก ครูประจำชั้น การวิจัยครั้งนี้ได้มีการบอกกล่าวและชี้แจงถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างเปิดเผย การถ่ายภาพกิจกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ขออนุญาตอย่างเป็นทางการและสามารถตรวจสอบได้ทุกเมื่อ

ผลการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลการใช้ดนตรีบำบัด ก่อน – หลัง ต่อพัฒนาการการพูด การสื่อความหมาย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้อวัยวะต่าง ๆ อย่างไม่ประสานสัมพันธ์กัน ด้านจินตนาการ และด้านสมาธิสั้นของนักเรียนประเภทออทิสติก และเพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการของนักเรียนออทิสติกกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

1. เพื่อศึกษาผลการใช้ดนตรีบำบัด ก่อน – หลัง ต่อพัฒนาการการพูด การสื่อความหมาย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้อวัยวะต่าง ๆ อย่างไม่ประสานสัมพันธ์กัน ด้านจินตนาการ และด้านสมาธิสั้นของนักเรียนประเภทออทิสติก

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการการพูด การสื่อความหมาย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้อวัยวะต่าง ๆ อย่างไม่ประสานสัมพันธ์กัน ด้านจินตนาการ และด้านสมาธิสั้นของนักเรียนประเภทออทิสติกโดยใช้แบบประเมินกิจกรรมดนตรี TSU 8 พัฒนาการทางพฤติกรรม

โรงเรียน A (กลุ่มควบคุม)	Mean	S.D.	t	df	Sig
ก่อนเรียน	68.30	5.60	14.306**	9	0.000
หลังเรียน	83.50	4.17			

จากตารางที่ 1 พบว่า การทดสอบคะแนนของนักเรียนมีคะแนนก่อนเรียนเฉลี่ย เท่ากับ 68.30 คะแนน และมีคะแนนหลังเรียนเฉลี่ย เท่ากับ 83.5 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนสอบทั้งสองครั้งพบว่า คะแนนสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการการพูด การสื่อความหมาย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้วืยวะต่าง ๆ อย่างไม่ประสานสัมพันธ์กัน ด้านจินตนาการ และด้านสมาธิสั้นของนักเรียนประเภทออทิสติกโดยใช้แบบประเมินกิจกรรมดนตรี TSU 8 พัฒนาการทางพฤติกรรม โรงเรียน B

โรงเรียน B (กลุ่มทดลอง)	Mean	S.D.	t	df	Sig
ก่อนเรียน	66.80	5.712	10.830**	9	0.000
หลังเรียน	87.30	1.059			

จากตารางที่ 2 พบว่า การทดสอบคะแนนของนักเรียนมีคะแนนก่อนเรียนเฉลี่ย เท่ากับ 66.80 คะแนน และมีคะแนนหลังเรียนเฉลี่ย เท่ากับ 87.30 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนสอบทั้งสองครั้งพบว่า คะแนนสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 3 ผลเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนกับหลังเรียนของนักเรียนค่าเฉลี่ยและเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติทดสอบที คะแนนกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการการพูด การสื่อความหมาย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้วืยวะต่าง ๆ อย่างไม่ประสานสัมพันธ์กัน ด้านจินตนาการ และด้านสมาธิสั้นของนักเรียนประเภทออทิสติกโดยใช้แบบประเมินกิจกรรมส่งเสริมทักษะและพัฒนาการ 4 ด้าน TSU 12 โรงเรียน A (กลุ่มควบคุม)

โรงเรียน A (กลุ่มควบคุม)	Mean	S.D.	t	df	Sig
ก่อนเรียน	20.80	1.033	5.824**	9	0.000
หลังเรียน	24.30	1.636			

จากตารางที่ 3 พบว่า การทดสอบคะแนนของนักเรียนมีคะแนนก่อนเรียนเฉลี่ย เท่ากับ 20.80 คะแนน และมีคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 24.30 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนสอบทั้งสองครั้งพบว่า คะแนนสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 4 ผลเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนกับหลังเรียนของนักเรียนค่าเฉลี่ยและเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติทดสอบที คะแนนกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการการพูด การสื่อความหมาย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้วืยวะต่าง ๆ อย่างไม่ประสานสัมพันธ์กัน ด้านจินตนาการ และด้านสมาธิสั้นของนักเรียนประเภทออทิสติกโดยใช้แบบประเมินกิจกรรมส่งเสริมทักษะและพัฒนาการ 4 ด้าน TSU 12 โรงเรียน B (กลุ่มทดลอง)

โรงเรียน B (กลุ่มทดลอง)	Mean	S.D.	t	df	Sig
ก่อนเรียน	20.30	1.059	10.463**	9	0.000
หลังเรียน	26.50	0.972			

จากตารางที่ 4 พบว่า การทดสอบคะแนนของนักเรียนมีคะแนนก่อนเรียนเฉลี่ย เท่ากับ 20.30 คะแนน และมีคะแนนหลังเรียนเฉลี่ย เท่ากับ 26.50. คะแนน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนสอบทั้งสองครั้งพบว่า คะแนนสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 5 . ผลเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยก่อนทำกิจกรรมกับหลังกิจกรรมของกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลอง

	กลุ่มตัวอย่าง ก่อน-หลัง	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair A	ก่อนทำกิจกรรม (กลุ่มควบคุม)	68.30	10.00	5.60	1.77
	หลังทำกิจกรรม (กลุ่มควบคุม)	83.50	10.00	4.17	1.32
Pair B	ก่อนทำกิจกรรม (กลุ่มทดลอง)	66.80	10.00	5.71	1.81
	หลังทำกิจกรรม (กลุ่มทดลอง)	87.30	10.00	1.06	.33

จากตารางที่ 5 แสดงว่า โรงเรียน A (กลุ่มควบคุม) มีค่าเฉลี่ย ก่อนทำกิจกรรม 68.30 และค่าเฉลี่ย หลังทำกิจกรรม 83.50 ดังนั้น การทดสอบหลังทำกิจกรรมจึงมีค่าสูงกว่าหลังทำกิจกรรมและโรงเรียน B (กลุ่มทดลอง) ก่อนทำกิจกรรม มีค่าเฉลี่ย ก่อนทำกิจกรรม 66.80 และค่าเฉลี่ยหลังทำกิจกรรม 87.30 ดังนั้น การทดสอบ หลังทำกิจกรรมจึงมีค่าสูงกว่า

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการการพูด การสื่อความหมาย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้วัยยะต่าง ๆ อย่างไม่ประสานสัมพันธ์กัน ด้านจินตนาการ และด้านสมาธิสั้นของนักเรียนประเภทออทิสติกโดยใช้แบบประเมินแบบ พัฒนาการทางพฤติกรรม TSU 8

		Paired Differences					t	Df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the				
					Difference				
					Lower	Upper			
Pair A	ก่อนทำกิจกรรม กลุ่มควบคุม) - หลังทำ กิจกรรม (กลุ่มควบคุม)	-15.20	3.36	1.06	-17.60	-12.80	-14.31	9	.000
Pair B	ก่อนทำกิจกรรม (กลุ่มทดลอง) - หลังทำ กิจกรรม (กลุ่มทดลอง)	-20.50	5.99	1.89	-24.78	-16.22	-10.83	9	.000

จากตารางที่ 6 แสดงว่า ผลการทดสอบสมมติฐานด้วย t-test จะเห็นว่า ก่อนทำกิจกรรมและหลัง ทำกิจกรรม โรงเรียน A (กลุ่มควบคุม) มีค่า t คือ -14.31, df = 9 และ sig = .000 (2-tailed) แต่เราต้องการ ทดสอบทางเดียว ดังนั้น ค่า sig = .000 / 2 = .000 (2-tailed) ซึ่งน้อยกว่า .01 ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐาน H0 ยอมรับสมมติฐาน H1 ซึ่งหมายความว่า ผลการเรียนรู้หลังการทำกิจกรรมดนตรีบำบัด สูงกว่าก่อนการ ทำกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 และก่อนทำกิจกรรมและหลังทำกิจกรรม โรงเรียน B (กลุ่มทดลอง) มีค่า t คือ -10.83, df = 9 และ sig = .000 (2-tailed) แต่เราต้องการทดสอบทางเดียว ดังนั้น ค่า sig = .000 / 2 = .000

(1-tailed) ซึ่งน้อยกว่า .01 ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐาน H0 ยอมรับสมมติฐาน H1 ซึ่งหมายความว่าผลการเรียนรู้หลังการทำกิจกรรมสูงกว่าก่อนการทำกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการการพูดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการการพูด การสื่อความหมาย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้
อวัยวะต่าง ๆ อย่างไม่ประสานสัมพันธ์กัน ด้านจินตนาการ และด้านสมาธิสั้นของนักเรียนประเภท
ออทิสติกโดยใช้แบบประเมิน TSU 12

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair A	ก่อนทำกิจกรรม (กลุ่มควบคุม)	20.80	10.00	1.03	.33
	หลังทำกิจกรรม (กลุ่มควบคุม)	24.30	10.00	1.64	.52
Pair B	ก่อนทำกิจกรรม (กลุ่มทดลอง)	20.30	10.00	1.06	.33
	หลังทำกิจกรรม (กลุ่มทดลอง)	26.50	10.00	.97	.31

จากตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการการพูด การสื่อความหมาย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้อวัยวะต่าง ๆ อย่างไม่ประสานสัมพันธ์กัน ด้านจินตนาการ และด้านสมาธิสั้นของนักเรียนประเภทออทิสติกโดยใช้แบบประเมิน TSU 12 แสดงว่า โรงเรียน A (กลุ่มควบคุม) มีค่าเฉลี่ยก่อนทำกิจกรรม 20.80 และค่าเฉลี่ยหลังทำ กิจกรรม 24.30 ดังนั้น การทดสอบหลังทำกิจกรรมจึงมีค่าสูงกว่าก่อนทำกิจกรรม และโรงเรียน B (กลุ่มทดลอง) ก่อนทำกิจกรรม มีค่าเฉลี่ย ก่อนทำกิจกรรม 20.30 และค่าเฉลี่ยหลังทำกิจกรรม 26.50 ดังนั้น การทดสอบหลังทำกิจกรรมจึงมีค่าสูงกว่า

ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการการพูด การสื่อความหมาย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้อวัยวะต่าง ๆ อย่างไม่ประสานสัมพันธ์กัน
ด้านจินตนาการ และด้านสมาธิสั้นของนักเรียนประเภทออทิสติกโดยใช้แบบประเมิน TSU 12

		Paired Differences							
			Std.	Std.	95% Confidence Interval of the Difference		t	df	Sig. (2-tailed)
			Deviation	Error Mean	Lower	Upper			
Pair A	ก่อนทำกิจกรรม								
	(กลุ่มควบคุม) -	-3.50	1.90	.60	-4.86	-2.14	-5.82	9	.000
	หลังทำกิจกรรม (กลุ่มควบคุม)								
Pair B	ก่อนทำกิจกรรม								
	(กลุ่มทดลอง) - หลังทำ	-6.20	1.87	.59	-7.54	-4.86	-10.46	9	.000
	กิจกรรม								
	(กลุ่มทดลอง)								

จากตารางที่ 8 แสดงว่า ผลการทดสอบสมมติฐานด้วย t-test จะเห็นว่า ก่อนทำกิจกรรมและหลังทำกิจกรรม โรงเรียน A (กลุ่มควบคุม) มีค่า t คือ -5.82, df = 9 และ sig = .000 (2-tailed) แต่เราต้องการทดสอบทางเดียว ดังนั้นค่า sig = .000 / 2 = .000 (1-tailed) ซึ่งน้อยกว่า .05 ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐาน H_0 ยอมรับสมมติฐาน H_1 ซึ่งหมายความว่า ผลการเรียนรู้หลังการทำกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการการพูด สูงกว่าก่อนการทำกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการการพูดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และก่อนทำกิจกรรมและหลังทำกิจกรรม โรงเรียน B (กลุ่มทดลอง) มีค่า t คือ -10.46, df = 9 และ sig = .000 (2-tailed) แต่เราต้องการทดสอบทางเดียว ดังนั้น ค่า sig = .000 / 2 = .000 (1-tailed) ซึ่งน้อยกว่า .01 ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐาน H_0 ยอมรับสมมติฐาน H_1 ซึ่งหมายความว่า ผลการเรียนรู้หลังการทำกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการการพูด สูงกว่าก่อนการทำกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการการพูด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ยของนักเรียนออทิสติกกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลองโดยใช้แบบประเมิน TSU 12

	กลุ่ม	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
ก่อนทำกิจกรรม	โรงเรียน (กลุ่มควบคุม)	10	20.80	1.03	.33
	โรงเรียน (กลุ่มทดลอง)	10	20.30	1.06	.33
หลังทำกิจกรรม	โรงเรียน (กลุ่มควบคุม)	10	24.30	1.64	.52
	โรงเรียน (กลุ่มทดลอง)	10	26.50	.97	.31

จากตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ยกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการการพูด การสื่อความหมาย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้วัยว่ะต่าง ๆ อย่างไม่ประสานสัมพันธ์กัน ด้านจินตนาการ และด้านสมาธิสั้นของนักเรียนประเภทออทิสติกโดยใช้แบบประเมิน TSU 12 แสดงว่า โรงเรียน A (กลุ่มควบคุม) ก่อนทำกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยก่อนทำกิจกรรม 20.80 และโรงเรียน B (กลุ่มทดลอง) ก่อนทำกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยก่อนทำกิจกรรม 24.30 และโรงเรียน A (กลุ่มควบคุม) หลังทำกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยก่อนทำกิจกรรม 24.30 และโรงเรียน B (กลุ่มทดลอง) หลังทำกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยก่อนทำกิจกรรม 26.50 ดังนั้น การทดสอบก่อนทำกิจกรรมจึงมีค่าสูงกว่าหลังทำกิจกรรม

2. เปรียบเทียบพัฒนาการ ของโรงเรียน A (กลุ่มทดลอง)กับ โรงเรียน B (กลุ่มควบคุม)

ตารางที่ 10 ผลเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนกับหลังเรียนของนักเรียนออทิสติกกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลอง โดยใช้แบบประเมินประสบการณ์หรือความรู้สึก TSU 10

ก่อนทำกิจกรรม	N	Mean	S.D.	ผลต่างของ ค่าเฉลี่ย	t	df	Sig
โรงเรียน A (กลุ่มควบคุม)	10	25.10	1.60	3.50	5.437**	18	0.000
โรงเรียน B (กลุ่มทดลอง)	10	28.60	1.26				

จากตารางที่ 10 ผลเปรียบเทียบคะแนนหลังเรียนของนักเรียนออทิสติกกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลอง โดยใช้แบบประเมินแบบประเมินประสบการณ์หรือความรู้สึก TSU 10พบว่า การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยทั้งสองกลุ่มของโรงเรียน A (กลุ่มควบคุม) มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 25.10 คะแนนโรงเรียน B (กลุ่มทดลอง) มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 28.60 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบแล้วมีความแตกต่างกันเท่ากับ 3.50 คะแนน ดังนั้นจากการทดสอบสถิติ tพบว่า ค่าเฉลี่ยระหว่างผู้เรียนโรงเรียน B (กลุ่มทดลอง) สูงกว่าโรงเรียน A (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 11 ผลการเปรียบเทียบพัฒนาการของนักเรียนออทิสติกกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมโดยใช้แบบประเมินประสบการณ์หรือความรู้สึก TSU 10

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
ผลรวม	Equal variances assumed	.93	.35	-5.44	18.00	.00	-3.50	.64	-4.85	-2.15
	Equal variances not assumed			-5.44	17.11	.00	-3.50	.64	-4.86	-2.14

**อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01.

จากตารางที่ 11 พบว่า การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยทั้งสองกลุ่มของนักเรียนออทิสติกโรงเรียน A (กลุ่มควบคุม) มีค่าเฉลี่ย 25.10 และ โรงเรียน B (กลุ่มทดลอง) มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 28.60 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบแล้วมีความแตกต่างกันโดยการทดสอบสถิติ tพบว่า ค่าเฉลี่ยของโรงเรียน B (กลุ่มทดลอง) สูงกว่าโรงเรียน A (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สรุปผล

1. การศึกษาโรงเรียน A (กลุ่มควบคุม) มีค่าเฉลี่ยก่อนทำกิจกรรม 68.30 และค่าเฉลี่ยหลังทำกิจกรรม 83.50 ดังนั้น การทดสอบหลังทำกิจกรรมจึงมีค่าสูงกว่าหลังทำกิจกรรม และโรงเรียน B (กลุ่มทดลอง) ก่อนทำกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยก่อนทำกิจกรรม 66.80 และค่าเฉลี่ยหลังทำกิจกรรม 87.30 ดังนั้น การทดสอบหลังทำกิจกรรมจึงมีค่าสูงกว่า

2. เปรียบเทียบพัฒนาการ โรงเรียน A กลุ่มทดลองกับโรงเรียน B กลุ่มควบคุมพบว่า ค่าเฉลี่ยของและโรงเรียน B (กลุ่มทดลอง) สูงกว่านักเรียนออทิสติกโรงเรียนสงขลาพัฒนาปัญญา (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

ผลการวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การรับรู้ด้านสติปัญญาสามารถตอบสนองเนื้อหาความรู้เรื่องดนตรีในเรื่องจังหวะ ความช้า-ความเร็ว ความดัง-เบา และทำนองเพลง ในระดับค่อนข้างมาก ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนออทิสติกส่วนใหญ่มีความสามารถในการรับรู้และตอบสนองโดยการตบมือ เคาะจังหวะ ขับร้อง ทำท่าทางประกอบเพลง เคลื่อนไหวร่างกายแบบอิสระ การแสดงความคิดสร้างสรรค์ ลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน และการแสดงออกด้วยวิธีการอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับวิญญู ทรัพย์ประภา [2] ที่วิจัย เทคนิคการบำบัดเป็นกลุ่มสำหรับนักเรียนออทิสติกพบว่า การกระตุ้นด้วยดนตรีจะสามารถเพิ่มเครือข่ายและพื้นที่การทำงานของสมองตลอดจนส่งผ่านข้อมูลแกนสมองได้ดีขึ้น เป็นการอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารระหว่างสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวา และนำไปสู่การมีความสามารถทางด้านการสื่อความหมายยิ่งขึ้น การพัฒนาทักษะด้านการพูด การสื่อสารความหมาย สามารถนำหลักการและขั้นตอนการสอนภาษาและการพูดในเด็กปกติ หรือแนวทางในการพัฒนาภาษาและการพูดซ้ำ โดยใช้เป็นสื่อเป็นตัวช่วยทั้งดนตรี กิจกรรม เกม เพื่อกระตุ้นให้เด็กบอกความต้องการทั่วไป เช่น การร้องให้ ใช้ท่าทางบอกความต้องการ การหยิบสิ่งของ การขอความช่วยเหลือเพื่อให้เด็กได้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมต่อไป สอดคล้องกับทิวดีศิริรัตน์เรขา [3] ที่กล่าวถึงการบำบัดทางเลือก การประยุกต์ใช้ดนตรีบำบัดในเด็กพิเศษว่าดนตรีบำบัดสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในเด็กพิเศษได้ง่าย เนื่องจากมีลูกเล่นในการใช้ได้หลากหลาย ขึ้นอยู่กับเป้าหมายที่ต้องการในการบำบัด และเด็กกลุ่มเป้าหมายที่นำมาบำบัดเด็กบางคนยังพูดไม่ได้ แต่สามารถฮัมเพลง หรือร้องเพลงได้ตามที่เคยได้ยินมา จึงมีการนำดนตรีบำบัดมาช่วยเสริมในการกระตุ้นการพูดและการสื่อสารได้ และยังสามารถสอนให้เด็กเรียนรู้ คำนาม กริยา หรือวลี ผ่านบทเพลงสั้น ๆ ทำท่าทาง หรือมีอุปกรณ์ประกอบได้อีกด้วย ร้องเพลงตามเนื้อเพลงข้างต้น โดยใส่จังหวะและทำนองที่คุ้นเคยลงไป พร้อมมีตุ๊กตาทำท่าประกอบ จากนั้นค่อย ๆ ลดคำที่เป็นตัวหนา ลง วนไว้ให้เด็กออกเสียงร้องแทน เมื่อร้องได้แล้วอาจจะเปลี่ยนเป็นกริยาอื่น เช่น นอน นั่ง เดิน เป็นต้น และเปลี่ยนจากตุ๊กตาเป็นของสิ่งอื่นต่อไป การร้องเพลงโดยใช้วลีซ้ำ ๆ จะช่วยให้เด็กสามารถจดจำและเลียนแบบได้ง่ายขึ้น เมื่อเราค่อย ๆ ลดคำลงทีละคำ เด็กก็สามารถร้องต่อไปได้จากสิ่งที่จดจำ จนร้องได้เองทั้งเพลง และยังช่วยให้เด็กสามารถตอบคำถามได้เต็มประโยคมากขึ้น เด็กออทิสติกที่มีปัญหาเรื่องการพูดออกเสียงแบบโมโนโทน (Monotonic Speech) สามารถนำดนตรีบำบัดมาใช้เพื่อฝึกการพูดให้มีจังหวะ และระดับเสียงถูกต้องตามจังหวะของดนตรีได้เช่นกัน ในเด็กออทิสติกพบว่า มีความสามารถพิเศษทางดนตรี ได้บ่อยกว่าความสามารถด้านอื่น ๆ มีการตอบสนองต่อเสียงดนตรีที่พิเศษจากทั่วไป และบางคนสามารถเรียนรู้และเล่นดนตรีได้อย่างยอดเยี่ยมอีกด้วย

หลังจากทำกิจกรรม มีพัฒนาการการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ชัดเจน แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมดนตรีบำบัดส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสแสดงออกและมีประสบการณ์ทางการสื่อความหมายและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นสัญญาณที่ดีถ้ามีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องเพราะจะส่งผลต่อศักยภาพเด็กในอนาคต และเพื่ออยู่กับสังคมอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับวานิชฐ์ พิชิตยศวินันท์ [4] ที่วิจัยเรื่องประสิทธิผลของกิจกรรมดนตรีบำบัดต่อพัฒนาการทางสื่อความหมายและปฏิสัมพันธ์ของนักเรียนออทิสติก สรุปได้ว่าพื้นฐานทักษะทางสังคมเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญของบุคคล ควรได้รับการฝึกฝนและปลูกฝังเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม พื้นฐานทักษะทางสังคมที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น การเล่นตามกฎกติกา แบ่งปัน ช่วยเหลือกัน รู้จักผลัดเปลี่ยน การประนีประนอม การแสดงความคิดเห็นกับผู้อื่น รู้จักขอโทษ และขอบคุณ

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมดนตรีบำบัดส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสแสดงออก ช่วยให้มีพัฒนาการการพูดและเข้าใจ การแบ่งปัน การมีส่วนร่วมในกลุ่มได้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับจริลักษ์ณ์ รัตนพันธ์ [5] ศึกษาผลการจัดกิจกรรมดนตรีไทยบำบัดที่มีต่อเด็กออทิสติกและเด็กที่มีความบกพร่องในการเรียนรู้ สรุปว่าการใช้กิจกรรมดนตรีเป็นสื่อสร้างโอกาสที่ดีในการสื่อสาร ดังนั้น เราควรต้องสร้างโอกาสในการสื่อสาร การสนทนา การใช้ดนตรีเป็นสื่อในการศึกษาตามความต้องการของเด็กให้สม่ำเสมอและมากที่สุด เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้และพัฒนาการอันเป็นสะพานเชื่อมไปสู่การสื่อความหมาย การพูด การสนทนา และการมีส่วนร่วมในกลุ่มได้ดีตามวัย

ข้อเสนอแนะ

1. ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมดนตรีบำบัด เพื่อสติปัญญา การพูด การสื่อความหมายและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของนักเรียนออทิสติก ในการดำเนินกิจกรรมครู และพี่เลี้ยง มีบทบาทในการกำหนดข้อตกลงในการเข้าร่วมกิจกรรม สาธิตวิธีการเล่นเกมและแนะนำอุปกรณ์ที่เตรียมไว้ให้เด็กเข้าใจ พูดซ้ำ ๆ ใช้คำ พูดง่าย ๆ ประโยคสั้น ๆ ชัดเจน กรณีที่เด็กยังไม่เข้าใจวิธีการให้ปฏิบัติตามขั้นตอนต่อไป คือ ครูและพี่เลี้ยงให้เด็กทำเลียนแบบโดยทำพร้อม ๆ กัน ครูลองให้เด็กปฏิบัติตามที่ได้สาธิตแล้ว ถ้ายังทำไม่ได้ในขั้นตอนใดครูต้องช่วยโดยการชี้แนะ จับมือสอนให้ทำงานสามารถทำกิจกรรมได้เอง
2. ในการจัดกิจกรรมดนตรีบำบัด ควรมีการจัดเตรียม สื่อและอุปกรณ์ให้พร้อมและเพียงพอก่อนนำไปใช้เล่นกับเด็กทุกครั้งเนื่องจากการจัดกิจกรรมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษบางช่วงความสนใจในการทำกิจกรรมไม่ต่อเนื่องเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว หากครูและพี่เลี้ยงไม่เตรียมอุปกรณ์และสื่อการสอนให้พร้อม อาจไปรบกวนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กได้ เด็กอาจกลายเป็นไม่สนใจและไม่ให้ความร่วมมือ
3. ในการจัดกิจกรรมดนตรีบำบัด ควรจัดห้องเรียน สถานที่ที่เหมาะสม ไม่มีสิ่งรบกวนจากภายนอกมารบกวนเช่น เสียงรถ เสียงเพลง มีนักเรียน หรือคนเดินพลุกพล่านเพราะอาจจะส่งผลให้อาจอ้างไปรบกวนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กได้ เด็กอาจกลายเป็นไม่สนใจและไม่ให้ความร่วมมือ

เอกสารอ้างอิง

- [1] Kaewkangwal, S. (2000). Psychology for Exceptional Children: Concept Modern. *Imprint Bangkok: Program in Psychology Faculty of Liberal Arts, Thammasat University.* (in Thai)
- [2] Thrapaprapa, W. Article Group Therapy Techniques for Autistic Atudents. Bangkok: *Kasetsart University Laboratory School Center for educational research and development.* (in Thai)
- [3] Sirirutraykha, T. (2007). Alternative therapy in special children. Bangkok: *Printing guru of LAT phrao.* Rajanukul Institute Department of Mental Health. (in Thai)
- [4] Pichityotawat, W. (2012). Effectiveness Of music therapy activities to improve work Meaning and Interaction of Autistic Students. Bangkok: *Graduate School University of the Thai Chamber of Commerce.* (in Thai)
- [5] Ratanapan, J. et al. (2013). The Study on Effect of Thai Music Therapy Activities and Learning Disabilities. Bangkok: *Educational Studies Sukhothai Thammathirat Opan University.* (in Thai)

ดนตรีชาติพันธุ์เนกริโต ในคาบสมุทรมลายู :
ประวัติและปฏิสัมพันธ์ทางดนตรี¹
Negrito Ethnic Music In Malaya Peninsula:
History and Music interaction¹

ทยา เตชะเสน^{2*} เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี³ และไพบูลย์ ดวงจันทร์⁴
Taya Taychasay^{2*}, Chalernsak Pikulsri³ and Phaiboon Duangchan⁴

¹ ทุนอุดหนุนประเภทบัณฑิตศึกษา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2562

² นักศึกษาปริญญาเอก สาขาศรีวิทยาคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น 40002

³ รศ.ดร., สาขาศรีวิทยาคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น 40002

⁴ รศ., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Graduate Research Scholarship Doctoral degree Level, National Research Council of Thailand 2019

² PhD. Student, Philosophy Program in Music, Faculty of Fine and Applied Arts, Khon Kaen University, Khonkaen, 40002, Thailand

³ Assoc. Prof. Dr., Philosophy Program in Music, Faculty of Fine and Applied Arts, Khon Kaen University, Khonkaen, 40002, Thailand

⁴ Assoc. Prof., Faculty of Humanitites and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: boran_j@hotmail.com

(Received: March 12, 2020; Revised: April 22, 2020; Accepted: April 23, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์เนกริโตในคาบสมุทรมลายู มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของดนตรีชาติพันธุ์เนกริโต และ 2) ศึกษาปฏิสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงทางดนตรีโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์นักดนตรีจำนวน 20 คน และกลุ่มชาวบ้านเจ้าหน้าที่จำนวน 20 คน กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา คือ ชาวมันนีในประเทศไทยและชาวจาฮายในประเทศมาเลเซีย ผลการศึกษาพบว่า ดนตรีชาติพันธุ์เนกริโตในคาบสมุทรมลายู มี 2 ประเภท คือ 1) ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรม และ 2) ดนตรีทั่วไปในชีวิตประจำวัน องค์ประกอบดนตรีมีสังคีตลักษณะแบบทำนองเดียว ความหมายเนื้อร้องส่วนใหญ่สื่อถึง สัตว์ป่า ต้นไม้ และภูเขา มีระดับคู่เสียงห่างไม่เกินคู่ห้า บันไดเสียงเสียงเมเจอร์ พบเครื่องดนตรีจำนวน 6 ชิ้น เครื่องดนตรีส่วนใหญ่เน้นให้จังหวะ ลักษณะการบรรเลงโดยการดีด เคาะ การตี และเป่า ปัจจุบันวัฒนธรรมดนตรีชาวเนกริโตมีการเปลี่ยนจากอดีตเพราะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมดนตรีสมัยใหม่ เทคโนโลยี การสื่อสาร และระบบเศรษฐกิจที่เข้ามามีบทบาทกับวิถีชีวิตชาวเนกริโต

คำสำคัญ: เซวัง เนกริโต คาบสมุทรมลายู

Abstract

This research article on “Negrito Ethnic Music in Malay Peninsula” aims to study the background of the music of Negrito people who are living in the Northern region of Malaysia and the Southern region of Thailand. The research was conducted by field studying for interviewing the target group which is 20 musicians and 20 persons and authorities, and studying from academic documents to present in the form of a qualitative research from the study results, it was found that the roles of the Negrito ethnic music were related to rituals, spiritual beliefs, worshipping the forest for food abundance and the music generally sung for entertainment. Most of the music contents reflected the way of life and gratefulness to the forest. The characteristics of the music has a single-rhythm music form with natural-minor and pentatonic sound systems. There were six musical instruments found including *Bataz* (Bamboo Tube Zither), *Mong Mood* (Music Bow), *chen Tung* (Bamboo Stamp), *Ya-Ngong* (Jaw’s Harp), *Klong Bung* (Bamboo Percussion) and *Pensol*. At present, Negrito ethnic music has been developed to be performing arts for tourists or celebrations in various ceremonies.

Keywords: Sewang, Negrito, Malaya Peninsula

บทนำ

ชาติพันธุ์เนกริโต (Negrito) เป็นชนพื้นเมืองกลุ่มแรก ๆ ที่อาศัยในคาบสมุทรมลายูอยู่มาเนิ่นนานก่อนที่จะเข้าสู่ยุคสมัยของการล่าอาณานิคมจากชนชาติอื่น ๆ จนกระทั่งตั้งถิ่นฐาน สร้างบ้านเมืองอย่างถาวรเช่นในปัจจุบัน [1] นักมานุษยวิทยาอธิบายถึงชาติพันธุ์เนกริโตว่าเป็นชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มสายพันธุ์นีกรอยด์ (Negroid) หรือสายพันธุ์เดียวกับชาวนิโกร (Negro) ซึ่งมีถิ่นฐานอาศัยอยู่ในทวีปแอฟริกาใต้ ความแตกต่างที่เห็นได้ชัด คือ ชาวเนกริโตมีรูปร่างไม่สูงเหมือนกับชาวนิโกร นักมานุษยวิทยาที่ศึกษาทางด้านชาติพันธุ์วิทยามักเรียกกลุ่มคนกลุ่มนี้ในชื่ออีกชื่อ “นิโกรน้อย” (Little Negro)

การตั้งถิ่นฐานของชาวเนกริโตในคาบสมุทรมลายู นักมานุษยวิทยาได้ตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายของชาติพันธุ์เนกริโตเอาไว้หลายประเด็น เช่น การเคลื่อนย้ายของชาวพื้นเมืองในทวีปแอฟริกาไปยังภูมิภาคอื่นในช่วงเวลาหลายพันปีที่ผ่านมา ซึ่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นบริเวณที่คนกลุ่มนี้เข้ามาอาศัย โดยเดินทางหาอาหารและเคลื่อนย้ายที่อาศัยมาเรื่อยตามแนวชายฝั่งของประเทศอินเดีย ศรีลังกา พม่า จนมาถึงตอนใต้ของประเทศมาเลเซีย บางกลุ่มได้เคลื่อนย้ายไปยังเกาะสุลาเวสี อีกกลุ่มมุ่งหน้าไปทางเกาะชวา และสุมาตรา [2] และเคลื่อนย้ายมาตั้งที่อาศัยถาวรในเขตป่าฝนขึ้นในคาบสมุทรมลายูในราว 3,000 ปีมาแล้ว [3] อย่างไรก็ตาม หลักฐานและแนวคิดดังกล่าวเป็นเพียงข้อเสนอจากทฤษฎีของนักวิชาการในยุคสมัยปัจจุบันที่ยังค้นคว้าและมีแนวคิดทฤษฎีใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการนำเสนอข้อมูลความรู้เกี่ยวกับชนพื้นเมืองที่ดำรงชีพจากการล่าสัตว์เก็บของป่าในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก

ชาวเนกริโตในคาบสมุทรมลายูมีชื่อเรียกแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เช่น การเรียกชื่อทางตอนใต้ของประเทศไทยเรียกว่า “ชาวมันนิ” “ชาวปา” หรือ ที่รู้จักในคำว่า “เงาะปา” คำนี้ปรากฏครั้งแรกในเอกสารพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 เรื่อง สังข์ทอง ซึ่งคนกลุ่มนี้จัดเป็นกลุ่มชาวไทยภูเขา พบในพื้นที่ป่าดิบชื้นของในบริเวณจังหวัด ตรัง พัทลุง สตูล ยะลา และนราธิวาส ส่วนชาวเนกริโตทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซียมีชื่อเรียกว่า “ชาวจาฮาย” เป็นชนพื้นเมืองที่อาศัยทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย ปัจจุบันรัฐบาลให้การสนับสนุนด้านการเป็นอยู่ ชาวจาฮายมีการติดต่อกับชาวมันนิในประเทศไทยมานาน ชาวมันนิและชาวจาฮายมีรูปร่างภายนอกเป็นเอกลักษณ์ที่คล้ายกัน คือ เส้นผมหยิกติดหนังหัว ผิวดำ คางสั้น ด้านภาษาที่ทั้งสองกลุ่มใช้สื่อสาร เรียกว่า ภาษาอัสเลียน หรือ ภาษามอญ-เขมรใต้ เป็นหนึ่งในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic language family) ซึ่งเป็นตระกูลภาษาดั้งเดิมในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ [4] การสื่อสารมีเพียงภาษาพูดเท่านั้นไม่พบหลักฐานภาษาเขียน ชาวเนกริโตมีวัฒนธรรมและความเชื่อที่ปฏิบัติต่อกันมานาน การดำรงชีพมีทั้งกลุ่มที่ยังใช้ชีวิตด้วยการล่าสัตว์ ย้ายที่อาศัยเพื่อหาแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ และกลุ่มที่ทำอาชีพรับจ้างจากคนเมือง มีที่อาศัยแบบถาวรในพื้นที่ที่หน่วยงานรัฐจัดสรรให้ [5]

การศึกษาดนตรีชาติพันธุ์เนกริโตในคาบสมุทรมลายูขึ้นนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจเรื่องราวของดนตรีชาวมันนิในภาคใต้และชาวจาฮาย ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน มีการเดินทางไปมาหาสู่กันมานานหลายพันปี ดังนั้น ผู้วิจัยต้องการนำเสนอข้อมูลทางดนตรีในเชิงความสัมพันธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์ทางดนตรีชาติพันธุ์ของชนพื้นเมืองในกลุ่มประเทศในอาเซียน ที่แสดงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมดนตรี ซึ่งต่างก็เป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะ ชาวเนกริโตชนพื้นเมืองที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ มีอุปนิสัยรักความสงบ มีวัฒนธรรมที่คงไว้ในวิถีชีวิตแบบเดิม โดยเฉพาะ ความเชื่อเรื่องชีวิตกับผืนป่า การแสดงความกตัญญูต่อเจ้าป่าโดยใช้ดนตรีเป็นสื่อผ่านทางพิธีกรรม

การเล่าเรื่องราวการดำเนินชีวิตในป่าผ่านบทเพลงที่ร้องกันในยามค่ำคืน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจสำหรับงานศึกษาทางดนตรีของชนพื้นเมืองดังกล่าวจึงได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลทั้งในประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย

ประเด็นการศึกษา เรื่อง “ดนตรีชาติพันธุ์เนกริโตในคาบสมุทรมลายู : ประวัติและปฏิสัมพันธ์ทางดนตรี” ผู้วิจัยตั้งประเด็นการศึกษาในเรื่องของ ประวัติความเป็นมา คุณลักษณะทางดนตรี เช่น ทำนอง จังหวะ การสร้างเครื่องดนตรี การเปลี่ยนแปลงและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมดนตรีชาวเนกริโตในคาบสมุทรมลายู กับสังคมชาวเมืองในปัจจุบันที่มีบทบาทต่อชาวเนกริโต แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงดนตรีชาวเนกริโตในปัจจุบัน แพร่กระจาย ลักษณะเครื่องดนตรี ความเชื่อในการใช้ดนตรีในการดำรงชีวิต และการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมรอบข้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนของดนตรีชนพื้นเมือง โดยการนำข้อมูลมาเรียบเรียงเพื่อเป็นฐานข้อมูลเชิงวิชาการด้านดนตรี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของดนตรีชาติพันธุ์เนกริโตในคาบสมุทรมลายู
2. เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์เนกริโตในคาบสมุทรมลายู

วิธีการการวิจัย

การศึกษางานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาวิเคราะห์ตามหลักดนตรีชาติพันธุ์วิทยา หรือการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีและบริบทอื่น ๆ การวางแผนการศึกษา ติดต่อประสานงานไปยังผู้ที่เกี่ยวข้อง การกำหนดคำถามวิจัย การตั้งคำถามเกี่ยวกับเนื้อหา การสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม การบันทึกภาพและเสียง การนำข้อมูลมาเรียบเรียงและวิเคราะห์จากทฤษฎี เพื่อนำเสนอรายงาน โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่เดือนตุลาคม พุทธศักราช 2559 จนถึงเดือนธันวาคม พุทธศักราช 2561

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะชาติพันธุ์เนกริโตในคาบสมุทรมลายู คือ ชาวมันนิ พื้นที่ภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย บริเวณจังหวัด ตรัง พัทลุง สตูล และชาวจาฮายในพื้นที่ตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย บริเวณรัฐ เคดาห์ กลันตัน และเปรัก โดยศึกษาด้านดนตรี เช่น บทบาทหน้าที่ของดนตรี ลักษณะเครื่องดนตรี หลักการกำเนิดเสียง การเปลี่ยนแปลงทางดนตรี ประวัติความเป็นมา การสืบทอด และปฏิสัมพันธ์ การเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมดนตรี การเปลี่ยนแปลงดนตรีในปัจจุบัน

ขั้นตอนการศึกษา

ผู้วิจัยได้วางแผนขั้นตอนการศึกษา โดยเริ่มศึกษาจากเอกสารวิชาการงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดคำถามการศึกษาค้นคว้า การติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าป่าไม้ทั้งในประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย เพื่อเข้าไปยังพื้นที่ที่อาศัยชาวเนกริโตในพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ในประเด็นต่าง ๆ พร้อมทั้งบันทึกภาพและเสียงในการแสดง เพื่อนำข้อมูลจากภาคสนามมาวิเคราะห์ตรวจสอบโดยใช้เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ การตรวจสอบความถูกต้องและเรียบเรียงข้อมูลตามลำดับความสำคัญเพื่อรายงานการวิจัยโดยการจัดทำเอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการนำเสนอบทความวิจัยฉบับนี้เป็นข้อมูลความรู้ที่สนับสนุนงานวิจัยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารวิชาการ งานวิจัย และตำรา ทั้งในและต่างประเทศ เช่น งานศึกษาทางมานุษยวิทยา สาขาสังคมวิทยา ประกอบกับ ข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์มานี้ในคาบสมุทรมลายู โดยมีหัวข้อในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ด้านมานุษยดุริยางควิทยา

การศึกษาดนตรีชนพื้นเมืองซึ่งว่าด้วยเรื่องขององค์ประกอบทางดนตรีนั้น เป็นแนวคิดทางหลักการทางดนตรีที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก [6] การศึกษาองค์ประกอบของดนตรีควรพิจารณาจากลักษณะวัฒนธรรมของแต่ละสังคมที่จะเป็นปัจจัยให้ตรงตามรสนิยมของแต่ละวัฒนธรรม จนเป็นผลให้สามารถแยกแยะดนตรีของชาติหนึ่งแตกต่างจากดนตรีของอีกชาติหนึ่ง จึงควรพิจารณาจากเสียง (Tone) พื้นฐานจังหวะ (Element of Time) ทำนอง (Melody) พื้นผิวของเสียง (Texture) ลักษณะรูปแบบพื้นผิวสีของเสียง (Tone Colour) คีตลักษณ์ (Forms) สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบในดนตรีทั้งสิ้น

งานศึกษาดนตรีชาติพันธุ์ที่ว่าด้วยเรื่องเครื่องดนตรีของชาวเนกริโตในคาบสมุทรมลายูที่มาจากเอกสารงานวิจัยของมิลเลียม [7] อธิบายถึงเครื่องดนตรีประเภทกระบอกไม้ไผ่ของชาวมันนีในคาบสมุทรมลายู จำแนกประเภทได้ 2 ประเภท คือ ประเภทคอร์โดโฟนใช้วิธีการเล่นโดยการดีดและประเภทไอดีโอโฟนใช้วิธีการเล่นโดยการตีหรือเคาะ ซึ่งคุณภาพของเสียงจะขึ้นอยู่กับความกว้างและขนาดของกระบอก ส่วนวิธีการสร้างเครื่องดนตรีใช้วัสดุที่หาได้จากถิ่นที่อยู่อาศัย คือ ไม้ไผ่ หวาย กาบหมาก นิยมใช้เล่นในช่วงที่ว่างจากการล่าสัตว์ และหาของป่า การนั่งล้อมวงกันร้องเพลง ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการล่าสัตว์ ซึ่งสอดคล้องกับเครื่องดนตรีชาวเนกริโตในคาบสมุทรมลายูในงานวิจัยชิ้นนี้

แนวคิดปฏิสัมพันธ์ทางดนตรี

แนวคิดเรื่องการปฏิสัมพันธ์ทางดนตรี เป็นหลักการเบื้องต้นที่ใช้วิเคราะห์การเชื่อมโยงของวัฒนธรรมดนตรี โดยเฉพาะ ในงานวิจัยชิ้นนี้เป็นกรกล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ทางดนตรีที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือมีพัฒนาการในลักษณะต่าง ๆ จากวัฒนธรรมอื่นหรือความเจริญทางสังคมซึ่งทำให้สถานการณ์ดนตรีในพื้นที่นั้นมีการเคลื่อนไหวหรือส่งผลถึงกันโดยมีแนวคิด ดังนี้

ทฤษฎีการแพร่กระจายที่นำมาวิเคราะห์สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ อธิบายถึงเครื่องดนตรีต่างวัฒนธรรมที่มีรูปแบบของเครื่องดนตรีและวิธีการเล่นคล้ายกัน เช่น แต่ละพื้นที่ต่างคิดและสร้างเครื่องดนตรีขึ้นโดยไม่มีผลมาจากวัฒนธรรมภายนอก เป็นต้นว่า จองหน่อง ที่เป็นเครื่องดีดที่สามารถพบได้ทั่วโลก มีทั้งที่สร้างจากไม้และทำจากโลหะ สามารถพบได้ทั่วไปในกลุ่มชนพื้นเมืองทั่วไปทั้งแอฟริกา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และทวีปยุโรป เป็นต้น ส่วนการกลืนกลายหรือการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมนั้นมีทั้งสาเหตุจากการติดต่อค้าขาย การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม ตลอดจนการสงคราม เช่น ซานเตอร์ (Santur) ของเปอร์เซียที่กลายมาเป็น หยางฉินของจีน สันตยาของพม่า ซิมของไทย ซิมบาลม และดัลซิเมอร์ ของสหรัฐอเมริกา ด้วยเหตุดังกล่าว จึงทำให้มีเครื่องดนตรีบางชนิดมีการแพร่กระจายไป หรือปรากฏขึ้นในที่ต่าง ๆ ทั้งที่มีภูมิภาคที่ห่างไกลกัน

ส่วนอีกแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา คือ ทฤษฎีนาฬิกากำเนิด เครื่องดนตรีหลายชนิดที่พบได้ใน หลาย ๆ ภูมิภาค เครื่องดนตรีเหล่านี้จะแตกต่างกันเฉพาะในรายละเอียด ฝีมือการสร้างและลวดลายที่เป็นไปตามรสนิยม

ของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งสามารถเหมือนกันได้ คือ การกำเนิดของเสียง เครื่องดนตรีที่กล่าวถึง ได้แก่ ช้อง (Gong) แคน (Free reed mouth organ) ปี่ลูกแคน (Free reed oboe) จะเข้กระบอก (Bamboo zither) จอห์นอง (Jew's harp) จะเข้ (Zither) และซิม (Dulcimer) เป็นต้น เครื่องดนตรี มีลักษณะเหมือนกันโดยบังเอิญ ตามแนวทฤษฎีนานก้าเนิด เพราะเสียงเกิดขึ้นได้จากการสั่นสะเทือนของวัตถุเพียง 4 ชนิด คือ อากาศ สิ่งที่เป็นเส้น สิ่งที่เป็นแผ่นบาง และวัตถุที่บิดกันเท่านั้น เครื่องดนตรีบางชนิดคล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจมาจากการคิดค้นขึ้นมาเอง และมีการพัฒนาเครื่องต่อไป [8]

ผลการศึกษา

1. ประวัติความเป็นมาดนตรีชาติพันธุ์เนกริโตในคาบสมุทรมลายู

เนื้อหางานวิจัยส่วนนี้เป็นการรายงานผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ในประเด็นการศึกษา ประวัติความเป็นมาดนตรีชาติพันธุ์เนกริโตในคาบสมุทรมลายู โดยการนำเสนอเนื้อหาความเป็นมาเรื่องราวทางวัฒนธรรมดนตรี ทั้งประวัติและขั้นตอนของดนตรี บทบาทของดนตรี จากการสัมภาษณ์ชาวมัณนีในภาคใต้ของประเทศไทยและชาวจาฮายในตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย โดยใช้แนวทางการศึกษาจากหลักมานุษยวิทยา ซึ่งมีความสำคัญต่อการนำเสนอดังนี้

1.1 พิธีเซวัง

เซวัง (Sewang) เป็นภาษามลายู หมายถึง การแสดงดนตรีประกอบการเต้นรำชนิดหนึ่ง แพร่หลายอยู่ทางตอนเหนือของมาเลเซีย มีพื้นฐานจากพิธีการบูชาวิญญาณเจ้าป่าและต้นไม้ ลำธาร โดยใช้ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธี พิธีนี้พบในกลุ่มของชาวจาฮายในพื้นที่รัฐเคดาห์ ชาวจาฮายได้อธิบายเกี่ยวกับพิธีนี้ว่า เป็นพิธีที่ทำต่อกันมานาน เป็นสิ่งที่ปฏิบัติต่อกันมาจากรุ่นบรรพบุรุษ

ประวัติความเป็นมาของพิธีเซวัง แต่เดิมนั้นชาวจาฮายจะเรียกพิธีเซวังว่า “เปนนินลอน” ในภาษาจาฮาย หมายถึง การบูชาหรือการแสดงความเคารพต่อป่า โดยการร้องเพลงและการใช้เครื่องดนตรีประกอบการทำพิธีกรรม แต่ในปัจจุบันพิธีเซวังแบบเดิมพบเห็นได้น้อย เปลี่ยนแปลงเป็นการแสดงในพื้นที่ชุมชน มีเพียงผู้สูงอายุเท่านั้นที่ยังสามารถให้ข้อมูลประวัติความเป็นมาของพิธีเซวังและข้อมูลดนตรีอื่น ๆ ในการลงพื้นที่ภาคสนาม

เซวังแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ขึ้นอยู่กับการจัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ใด เช่น เซวังเกร็บ แปลว่า “เซวังแห่งความมืด” มีวัตถุประสงค์เพื่อนำสิ่งไม่ดีออกไปจากหมู่บ้าน เซวังประเภทนี้จัดในช่วงเวลากลางคืนเท่านั้น การจัดพิธีมาจากการฝันถึงเหตุการณ์ร้ายจากผู้นำหมู่บ้านที่เรียกกันว่า ฮาละ เช่น การฝันถึงคนตกหน้าผา หรือถูกเสือทำร้าย ซึ่งหมายถึงจะเกิดเหตุร้ายต่าง ๆ ของสมาชิกในหมู่บ้าน และฮาละจะแจ้งให้ชาวบ้านมารวมกันจัดพิธีในช่วงกลางคืน การเข้าร่วมพิธีเซวังประเภทนี้มีข้อห้ามบางอย่าง เช่น ห้ามไม่ให้เด็กและบุคคลภายนอกเข้าร่วมพิธี ห้ามไม่ให้มีการสนทนาหรือมีเสียงหัวเราะที่ทำให้รบกวนในขณะที่ประกอบพิธี ขั้นตอนพิธีเซวังนั้นเมื่อชาวบ้านมานั่งในศาลาพิธี ฮาละจะร้องเพลงและเชิญวิญญาณที่เรียกว่า “ปาวัง” หรือตัวแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์เชื่อว่าเป็นผู้มอบสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในป่าหรือผู้สร้างทุกอย่างเพื่อรักษาคนปวย โดยจะนำผู้ป่วยมานอนตรงกลางพิธี จากนั้นนักดนตรีจะร้องเพลง ฮาละและเหล่านักเต้นรำ จะเดินวนรอบผู้ป่วยพร้อมกับร้องเพลงไปพร้อมกัน ส่วนเซวังเตรง หมายถึง เซวังในความสว่าง จัดขึ้นเพื่อการฉลองหรือขอพรในเรื่องการทำมาหากิน การเกษตร หรือขอคุณต่อผืนป่า มีการเต้นรำอย่างสนุกสนานของชาวป่า ตำแหน่งฮาละนั้นมีฐานะเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน มีความอาวุโสมากกว่าผู้อื่น ทุกคนจะให้การเคารพนับถือและเชื่อฟัง การใช้ชีวิตของฮาละอยู่ในจารีต

ประเพณีที่ปฏิบัติต่อกันมานาน มีกฎระเบียบที่ฮาละจะต้องปฏิบัติตามจารีต การสืบทอดของฮาละจะต้องเป็นทายาทโดยตรงของฮาละที่จะทำหน้าที่สืบทอดหน้าที่ผู้นำหมู่บ้าน

ภาพที่ 2 เครื่องดนตรีเซนต์ในดนตรีเซวัง ประเทศมาเลเซีย

เครื่องดนตรีที่สำคัญในพิธีเซวังเรียกว่า เซนต์ (Chentong) เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นด้วยวิธีการเคาะหรือกระแทกลงบนขอนไม้ที่เตรียมไว้ เซนต์ทำจากไม้ไผ่ 2 ชั้น มีขนาดความยาวที่ต่างกัน ชั้นแรกยาวประมาณ 90 เซนติเมตรและชั้นที่สองยาวประมาณ 120 เซนติเมตร ปล้องไม้ไผ่ทั้งสองชั้นมีชื่อเรียกต่างกัน แทนสัญลักษณ์ตัวเมียและตัวผู้ นายโอ อาบู เจนเนเรก [9] อธิบายว่า ชาวบ้านมีเครื่องดนตรีชนิดนี้เก็บเอาไว้แต่ละบ้าน ผู้ที่เล่นเซนต์ในพิธีเซวังส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง วิธีการเล่นจะใช้มือซ้ายถือเซนต์ขนาดยาวและมือขวาถือเซนต์ขนาดสั้น ลักษณะการนั่งจะมีขอนไม้วางยาวอยู่ด้านหน้าของผู้เล่น จากนั้นเมื่อ ฮาละเริ่มออกเสียงร้อง ผู้เล่นจะยกเซนต์เคาะสลับกันตามจังหวะ

การจัดพิธีเซวังถูกจัดขึ้นบนศาลาตั้งอยู่กลางลานหมู่บ้าน ศาลานี้ภาษามลายูเรียกว่า “บาโล เซวัง” (Balai Sewang) โครงสร้างของศาลาทำจากไม้ไผ่ ด้านข้างทั้ง 4 ด้านไม่มีผนังกัน ศาลาพิธีนี้สามารถรองรับจำนวนสมาชิกในหมู่บ้านประมาณ 20-30 คน ภายในโรงศาลาถูกตกแต่งด้วยใบไม้จากป่าหลายชนิดในช่วงการทำพิธี ชาวบ้านจะนำใบไม้มาแขวนรอบเพดานหรือคานใต้หลังคาของศาลา เช่น ใบมะพร้าว ใบปาล์ม ใบจาโลน และใบเสนโสด ใบไม้และดอกไม้ทั้งหมดถูกแขวนด้วยเชือกที่ทำจากต้นกล้วยหรือเถาวัลย์ โดยผูกอยู่ด้านในศาลา การตกแต่งนี้เรียกว่า “เซนต์โล” การแต่งกายของผู้ร่วมพิธี ต้องมีหมวกและใบไม้ชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะฮาละ จะใช้ใบไม้ที่มีสีแดงมาประดับแล้วนำมาทาสีหน้า มีหมวกที่สานจากต้นหญ้าและใบไม้หลายชนิดมาแขวนบริเวณลำตัว จุดประสงค์ในการประดับดอกไม้ป่าเพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศให้เหมือนป่าจริง และเพื่อเป็นการเคารพต่อป่าวัง

นายอันตะ เดอเกเก [10] ชาวจาฮาย อธิบายเกี่ยวกับการทำพิธีรักษาอาการป่วยเอาไว้ตอนหนึ่งว่า เมื่อมีคนป่วยมาขอให้ฮาละรักษา ฮาละจะเรียกสมาชิกในหมู่บ้านมารวมตัวกันในวันรุ่งขึ้นเพื่อเตรียมจัดสิ่งของพิธีที่จะจัดช่วงเวลาตอนเย็น โดยพิธีเซวังประเภทนี้ ในอดีตจะใช้เวลาในการทำพิธีเวลา 7-8 วัน โดยจะร้องเพลงกันตลอดทั้งคืนจนถึงตอนเช้าและเริ่มทำพิธีอีกครั้งตอนพระอาทิตย์ตกดิน เพลงที่พบในการศึกษามีดังนี้

1.1.1 บทเพลงเซว้าง

เพลงในพิธีเซว้าง มีจำนวน 5-6 เพลง เพลงที่มีความเด่นชัดและยังคงใช้ในปัจจุบัน คือ “วองกาเหว่า” “รื่อง” ในภาษา ชาวจาฮาย และชาวมันนิในภาคใต้ของประเทศไทยแปลว่า “ลูก” หรือ “เด็ก” ดังนั้น ชื่อเพลง มีความหมายว่า “เพลงลูกนก” ส่วนใหญ่นิยมนำมาร้องเป็นเพลงแรกในการทำพิธี เนื้อเพลงจะบอกเรื่องราว ถึงลูกนกกาเหว่าที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้กับพื้นที่ของทะเลสาบ นายบูก้า อัสตาฟ [11] อธิบายชื่อในภาษามลายู ของนกชนิดนี้ คือ “บุรงรากิต” เป็นนกที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในเขตชนบทของประเทศมาเลเซีย โดยนกดังกล่าว จะเกาะอยู่ในบริเวณที่มีใบไม้หนาแน่นและบนกิ่งก้านต่ำที่สามารถมองเห็นแหล่งน้ำได้ ชาวจาฮายเชื่อว่า นกชนิดนี้ คือ สัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ของป่า ลักษณะทำนองร้องในพิธีเซว้างถูกแบ่งออกเป็น 2 ประโยค โดยฮาละจะเป็นผู้ร้องทำนองร้องเป็นประโยคแรก “เลเดอะเยก” จากนั้นนักดนตรีหรือนักเต้น ในพิธีจะร้อง ประโยคที่สอง ด้วยคำว่า “วองกาเหว่า” เป็นประโยคที่ถูกกล่าวซ้ำตลอดทั้งเพลง เช่น “เลเดอะเยก วองกาเหว่า” “เดอะเยกาแล วองกาเหว่า” รูปแบบเพลงที่ได้ คือ BA CA DA BA ซึ่งประโยค หลังเป็นประโยคหลักหรือเรียกว่าท่อน A ส่วนท่อนก่อนหน้าจะร้องสลับกันหรืออาจจะร้องซ้ำก็ได้ ซึ่งแล้วแต่ ฮาละว่าจะร้องอย่างไร ส่วนนักดนตรีก็จะเคาะเครื่องดนตรีเป็นจังหวะไปตลอดทั้งเพลง มีความเร็วและซ้ำตาม จังหวะการร้องของฮาละ ลักษณะโน้ตสำคัญ มีทั้งอัตราจังหวะมีทั้งจังหวะเดียวและแบบครึ่งจังหวะ

เพลง “ชาลอม-แปงวี” เป็นเพลงที่ร้องต่อจากเพลงวองกาเหว่า เพลงนี้กล่าวถึงผลไม้ชนิดหนึ่ง ที่ เรียกว่าในภาษามลายูท้องถิ่นลักษณะรูปแบบของเพลง คล้ายกับเพลง วองกาเหว่า ประกอบด้วย ท่อนหลัก และท่อนรับสลับกัน เพลงนี้ จะถูกนำมาใช้ในช่วงที่มีการทำพิธีรักษาเสร็จแล้ว นักดนตรีจะร้องเพลงเพื่อให้ ผู้ที่มาร่วมพิธีเดินไปรอบ ๆ บริเวณพิธีจนกว่าฮาละจะนำท่อนจบ จากนั้นจะเป็นเพลงที่กล่าวถึงการขอบคุณ ปาวังในการมาเยี่ยมหรือมารักษา มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น การเล่าเรื่องสิ่งที่พบเห็นอยู่รอบตัว การเดินทาง และการล่าสัตว์

1.2 ทำนองชาโฮส

ทำนอง“ชาโฮส” เป็นทำนองเพลงขนาดสั้น ลักษณะการร้องคล้ายการสวด ชาโฮสมีวัตถุประสงค์ เพื่อรักษาอาการป่วย พบในกลุ่มมันนิทางภาคใต้ของไทยบริเวณ จังหวัดตรัง สตูล และพัทลุง ลักษณะของการ ทำชาโฮสจะมีความคล้ายกับเซว้างของชาวจาฮาย ในประเทศมาเลเซีย มีความแตกต่างเพียงการทำชาโฮสไม่มีการใช้เครื่องดนตรีประกอบ มีเพียงการร้องทำนองเพลงขนาดสั้น ผู้ทำพิธีอาจเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้านคนใดก็ได้ ที่สามารถรักษาได้ ลักษณะการร้อง เป็นทำนองเดียว อยู่ในบันไดเสียง ไมเนอร์ โน้ตห่างกันไม่เกินช่วงคู่แปด ลักษณะจังหวะเป็นเขັบตหนึ่งชั้น ทำนองชาโฮสแต่ละกลุ่ม มีความแตกต่างกัน ประโยคร้องเป็นท่อนที่ซ้ำและ บางกลุ่มเป็นทำนองยาวรอบเดียวไม่มีการซ้ำ รูปแบบ AAA คือ การร้องทำนองเดียวแต่มีการเปลี่ยนเนื้อร้อง มีทำนองที่ใช้โน้ตกระโดด การทำชาโฮสจะนำผู้ป่วยนอนราบลงบนพื้นบริเวณลานพื้นดินที่มีกองไฟที่ตั้งอยู่ ผู้รักษาจะร้องทำนองเพลงไปพร้อมกับใช้มือลูบไปตามร่างกายของผู้ป่วย โดยเฉพาะ บริเวณที่มีอาการเจ็บตาม บริเวณต่าง ๆ เช่น การตกจากต้นไม้ หรือหน้าผา เมื่อลูบตามร่างกายของผู้ป่วยแล้ว จะนำมือมาป้องปาก ตัวเองไว้ แล้วก้มตัวลงพร้อมกับนำไปแตะที่ตัวของคนป่วยตรงบริเวณที่มีอาการเจ็บ เช่น หากมีอาการเจ็บ บริเวณที่ต้นขา ผู้รักษาจะนำมือที่ป้องปากอยู่นั้นไปแตะที่ต้นขาและทำท่าคล้ายกับการสูดเอาพิษเข้าปากตัวเองด้วยความแรงและเป่าออกมาเพื่อให้ความเจ็บหายไปตามความเชื่อ

1.3 คนตรีในชีวิตประจำวัน

ดนตรีในชีวิตประจำวัน หมายถึง เพลงร้องทั่วไปที่ร้องกันตามประสาชาวบ้านเมื่อว่างจากการล่าสัตว์ เพลงในลักษณะนี้ มีรูปแบบทำนองเดียว ร้องซ้ำทำนองเดิมไป-มา มีการซ้ำทำนอง แต่เปลี่ยนเนื้อร้อง คนตรีทั่วไปสืบทอดจากบรรพบุรุษมานานปัจจุบันมีเพียงผู้สูงอายุเท่านั้นที่ยังร้องเพลงได้ รูปแบบเพลงไม่มีการกำหนดการร้องที่ตายตัว ไม่มีท่อนจบที่ชัดเจน ใครจะร้องท่อนไหนก็ได้ ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กหนุ่มหรือเด็กสาวที่จะร้องเมื่อก่อกองไฟบริเวณที่อาศัยบางครั้งมีการกระโดดเต้นไปรอบกองไฟ และตบมือพร้อมกับการเต้น ในปัจจุบันจะร้องกันเมื่อมีการแต่งงาน หรือการกลับมาจากเมืองของชาวมัณิ เพลงที่ร้องรอบกองไฟ สื่อถึงการล่าสัตว์ การกล่าวถึง นก กวาง หมูป่า และการเล่าเรื่องราวในเพลงว่าวันนี้ได้เดินผ่านภูเขาและลำธาร หรือได้พบสัตว์อะไรมาบ้าง มีการบอกถึงการทำมาหากิน เช่น การออกล่าสัตว์ แล้วได้จำนวนสัตว์ป่ามากน้อยลงไปเท่าใด หรือการล่าสัตว์มีปัญหาอย่างไรบ้าง เครื่องดนตรีที่ใช้ในการร้อง ประกอบด้วย เครื่องดนตรีประเภทเคาะ และตี จากการสัมภาษณ์ชาวมัณิในประเทศไทยพบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงร้อง การใช้เครื่องดนตรีประกอบมีในบางกลุ่มเท่านั้น

นอกจากนี้ เพลงกล่อมเด็กชาวมัณินี้ยังพบในพื้นที่ตอนใต้ในประเทศไทย ข้อมูลจากนางคำ ศรีธำโร [12] เนกรีโตกลุ่มตำบลนาทอน อำเภอร่องบัว จังหวัดสตูล สำหรับเพลงที่ใช้ร้องในช่วงเวลาที่เด็กแรกเกิดนอนหลับ นางคำกล่าวว่า ในอดีตมีเพลงประเภทนี้หลายเพลง แต่ตนสามารถจำคำร้องได้แค่เพลงเดียว ผู้วิจัยสอบถามนางคำถึงที่มาของเพลงประเภทนี้ว่า จำมาจากที่ไหน นางคำให้ข้อมูลว่า ตนได้ยินการร้องเพลงกล่อมเด็กจากหญิงชาวเนกรีโตกลุ่มอื่น ๆ ในช่วงเวลาที่ยังอาศัยรวมกันกับญาติพี่น้องในเขตจังหวัดพัทลุง จึงจำเสียงร้องประเภทนี้ได้ เนื้อหาความหมายเพลงกล่อมเด็กชาวมัณิมีความหมายเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในป่า เช่น การกล่าวถึงนกเงือก หรือลิงที่มากาะกิ่งไม้และอยู่รอบต้นไม้ขนาดใหญ่ หรือการสื่อสารกับเด็กทารกว่า ผู้เป็นพ่อกำลังไปล่าสัตว์ในป่า จะกลับมาพร้อมกับสัตว์ป่าให้คนในครอบครัวได้รับประทานและขอให้ลูกหลับให้สบาย

1.4 เครื่องดนตรี

เครื่องดนตรีชาวเนกรีโต ในคาบสมุทรมลายู มีประมาณ 5-6 ชนิด จากการสัมภาษณ์จิต ศรีธำโร [13] ผู้ที่สามารถสร้างเครื่องดนตรีได้ทุกชิ้น ได้อธิบายว่า ตนได้เคยเห็นเครื่องดนตรีเหล่านี้ที่อำเภอร่องบัว จังหวัดยะลา ในประเทศมาเลเซีย นายจิตเล่าว่า “เคยเห็นพวกมันนีที่อยู่ในประเทศมาเลเซีย สร้างเครื่องดนตรีเหล่านี้และเล่นกันในการร้องเพลงรอบกองไฟยามว่างจากการล่าสัตว์” จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า เครื่องดนตรีแต่ละชนิด ทั้งในทางตอนใต้ของประเทศไทยบริเวณจังหวัด ตรัง พัทลุง และ สตูล เป็นเครื่องดนตรีหลายรูปแบบ โดยการจำแนกโดยการเล่น เช่น การตีต การตึง การตึง และการเป่า

ภาพที่ 2 เครื่องดนตรียาง่องของม้งในจังหวัดพัทลุง

1.4.1 ยาง่อง

เครื่องดนตรี ของชาวม้ง มีชื่อเรียกว่า “ยาง่อง” (Ya-ngong) เป็นภาษาม้งในกลุ่มบริเวณเทือกเขาบรรทัด ในพื้นที่ จังหวัด ตรัง พัทลุง สตูล และพบบางในพื้นที่อำเภอเบตงจังหวัดยะลาใกล้กับบริเวณเขตชายแดนไทยและมาเลเซีย ซึ่งมีความใกล้เคียงกับรัฐเคดาห์และรัฐกลันตัน ยาง่องเป็นเครื่องดนตรีขนาดเล็ก ปัจจุบันใช้เล่นในโอกาสที่มีการแสดง เช่น เมื่อมีพิธีแต่งงานของม้ง ชาวม้งจะนำเอาเครื่องดนตรียาง่องมาใช้ร่วมกับการร้องเพลง ยาง่องมีลักษณะเราสามารถนำติดตัว พกไปในที่ต่าง ๆ ได้ ชาวม้งจะมีเครื่องดนตรีชนิดนี้ เก็บไว้ในทับหรือที่ปักเสมอ ในสมัยอดีตโดยจะทำเอาไว้เล่นกันยามว่างจากการล่าสัตว์ ใช้ติดไปพร้อมกับผู้ร้องเพลงขณะการนั่งรอบกองไฟหรือจะใช้เครื่องดนตรีเคาะหรือตีเป็นจังหวะคนเดียวก็ได้

1.4.2 กลองบัง

เครื่องดนตรีประเภทตีชิ้นนี้สร้างจากไม้ไผ่ โดยการตัดเป็นปล้อง ขนาดประมาณ 80 เซนติเมตร มีด้านท้ายที่มีข้อปิดอยู่ ส่วนอีกด้านเปิดเอาไว้ โดยใช้ใบของต้นปาล์มหรือใบหมากที่นำมาพักกัน 2-3 ชั้น แล้วตีลงที่บริเวณปากกระบอกไม้ไผ่ เสียงที่ออกมาจะเป็นเสียงที่ทุ้ม นายจิตเล่าว่า กลองบังใช้เพื่อให้จังหวะในการร้องเพลงชาวป่า นิยมนั่งร้องในยามค่ำคืน ผู้ชายจะเป็นคนตี ส่วนเด็ก ๆ และผู้หญิงจะร้องเพลงกันจนดึก จากนั้นจึงแยกย้ายเข้าไปในทับหรือที่ปัก เครื่องดนตรีลักษณะนี้พบในกลุ่มชาวม้งในเขตอำเภอธารโต จังหวัดยะลา และกลุ่มชาวจาฮายในรัฐกลันตันประเทศมาเลเซีย

1.4.3 บาแตซ

บาแตซ (Bataz) เป็นชื่อเฉพาะภาษาม้งในกลุ่มม้งในจังหวัดพัทลุง หมายถึงเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นโดยการใช้นิ้วตีหรือใช้ไม้ตี มีลักษณะเป็นทรงกระบอกสร้างจากไม้ไผ่ ความยาว 150 เซนติเมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 20 เซนติเมตร มีหลักการกำเนิดเสียงมาจากแรงสั่นสะเทือนของตัวรับเสียง ทำให้เกิดความกังวานจากตัวกระบอกไม้ไผ่ โดยรับแรงสั่นสะเทือนจากสายไม้ไผ่จำนวนสองเส้นที่ถูกตี หรือตีสลับไปมา เส้นดังกล่าว สร้างจากการกรีดผิวของไม้ไผ่ขึ้นมา และใช้ไม้ขนาดเล็กมารองสายในตำแหน่งปลายของเส้นไม้ไผ่ทั้งสองด้านรวมทั้งหมด 4 ชั้น ซึ่งถูกสอดเอาไว้ด้านใต้ของเส้นไม้ไผ่ที่ถูกกรีดขึ้นมาจากตัวกระบอก ทำให้เกิดเสียงที่แตกต่างกัน

1.4.4 มงมุด

เครื่องดนตรีประเภทตีต มงมุด ที่พบในกลุ่มของ นายไข่ ศรีธารโต [14] หัวหน้ากลุ่มมโนที่อาศัยในเขตน้ำตกวังสายทอง ตาบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล มงมุดเป็นภาษาท้องถิ่น มีวิธีการสร้างโดยการตัดไม้หวายขนาดความยาว ประมาณ 3-4 ฟุต แล้วมัดด้วยเชือกหวายจากปลายทั้งสองด้านในลักษณะของคันธนู ปลายของคันธนูหนึ่งใช้กะลามะพร้าวผูกติดเอาไว้กับเพื่อทำให้เกิดเสียง การเล่นจะใช้ด้านที่มีกะลามะพร้าวติดอยู่ตั้งบนหัวเข่า จากนั้นใช้ไม้ขนาดเล็กเคาะบริเวณกลางเส้นหรือปลายเส้น พร้อมกับยกกะลามะพร้าวแตะบริเวณปลายหัวเข่าทางด้านขวาขึ้นลงตามจังหวะ เพื่อทำให้เกิดเสียงที่แตกต่างกัน การเล่นจะใช้ในช่วงการร้องเพลงรอบกองไฟ

1.4.5 เพนโซ

เพนโซ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่าทำจากไม้ไผ่ความยาวประมาณ 1 ฟุตมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 3 เซนติเมตร มีความยาว ประมาณ 1 ฟุต มีรูสำหรับกด 3 รู และด้านปลายมีรูสำหรับใช้จุกในการเป่า ใช้ทักษะการเป่าแบบเลียนเสียงร้อง มีโน้ตเทียบระดับ คือ โน้ต B E G# พบในตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย และในจังหวัดยะลา ในกลุ่มมโนและชาวจายาย ปัจจุบันนิยมใช้เป่าในงานฉลองหรือพิธีที่สำคัญ ชาวจายาในรัฐปาหัง เรียกเครื่องเป่าชิ้นนี้ว่า ซูลิง (sulung) และในซาบาห์และซาราวักเรียกว่า ตูรารี และ เซลินกัส ปัจจุบันไม่พบหลักฐานเครื่องดนตรีชิ้นนี้ เนื่องจากผู้สร้างเครื่องดนตรีในกลุ่มชาวเนกริโตเสียชีวิตไปนานแล้ว

1.4.6 เซนตุง

เซนตุงหรือจันตุง เครื่องดนตรีหลักที่ใช้ในพิธีเซวังของชาวจายายในประเทศมาเลเซีย และในกลุ่มชาวมโนในจังหวัดยะลา ใช้เล่นในการร้องเพลงทั่วไปยามว่างจากการล่าสัตว์ ทำจากปล่องไม้ไผ่และยาว 60-75 เซนติเมตร มีชื่อเรียกตามขนาดซึ่งขนาดความยาว หมายถึง ตัวผู้มีชื่อเรียกว่า “แอยู” หมายถึง ตัวผู้ และไม้ไผ่ขนาดสั้น มีชื่อว่า “เบอะอุ” หมายถึง ตัวเมีย ไม้ไผ่ทั้งสองให้เสียงที่ต่างกันโดยไม้ไผ่ที่ยาวให้เสียงทุ้ม และไม้ไผ่ขนาดสั้นให้เสียงสูงกว่า

1.5 ระบบเสียงและรูปแบบดนตรี

การศึกษาระบบเสียง ของดนตรีชาวเนกริโตขึ้นนี้พบว่า เพลงร้องในพิธีเซวังและเพลงร้อง อื่น ๆ อยู่ในบันไดเสียงแบบ เนเชอรัลไมเนอร์ ผู้วิจัยได้ถอดระดับเสียงและเปรียบเทียบกับระบบเสียงของดนตรีตะวันตก เครื่องดนตรีส่วนใหญ่ให้เป็นพวกเครื่องให้จังหวะ ส่วนเครื่องดนตรีที่มีทำนอง ส่วนเครื่องดนตรีที่ศึกษาพบว่า เครื่องดนตรีประเภทเป่า ให้ระบบเสียงแบบไมเนอร์ เครื่องดนตรีส่วนใหญ่ เน้นให้จังหวะและเสียงที่ทุ้ม เช่น กลองเซนตุง ส่วนบาแตซ ให้ระดับเสียง 2 เสียง มีระยะห่างเป็นคู่ 2 หรือบางชิ้นให้ระดับเสียงเป็นคู่ 3 โดยขึ้นอยู่กับการวางระดับของสะพานสายในแต่ละอัน

2. ปฏิสัมพันธ์ทางดนตรี

การปฏิสัมพันธ์ทางดนตรีของชาติพันธุ์เนกริโตในคาบสมุทรมลายู เป็นวัตถุประสงค์ข้อสองของงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยนำเสนอมุมมองทางดนตรีของชาวเนกริโตในด้านต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงจากสังคม ดนตรีในโลกสมัยใหม่ การท่องเที่ยว และการติดต่อสื่อสารกับชาวเมือง ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

2.1 เครื่องดนตรี

การปรับเปลี่ยนของเครื่องดนตรีชาวเนกริโต พบในชาวจายาย โดยมีการพัฒนาตัวเครื่องดนตรีได้แก่เครื่องเคาะเซนตุง จากเดิมที่ใช้คนดนตรีจำนวน 3-4 คน ปัจจุบันชาวจายายดัดแปลงเครื่องดนตรีเซนตุงให้

สามารถเล่นได้พร้อมกันโดยใช้ผู้เล่นเพียงคนเดียวและทำให้เกิดเสียงดังมากขึ้น โดยการสร้างเครื่องทุ่นแรงจากวัสดุในท้องถิ่น เครื่องตีบาแตซ์มีการพัฒนาโดยการเพิ่มสายที่ใช้ตีจาก 2 เส้นเป็น 5-6 เส้น และเปลี่ยนจากเส้นไม้ไผ่มาเป็นเส้นลวดที่คล้ายกับสายกีตาร์ของดนตรีตะวันตก ชาวजाฮายเริ่มรู้จักใช้อุปกรณ์เครื่องมือในการสร้างท่วงทำนองมากขึ้น ทำให้ผู้เล่นเครื่องดนตรีบาแตซ์ สามารถสร้างทำนองเพลงใหม่ได้มากขึ้น เครื่องดนตรีกลองจำปีของชาวมันนิแต่เดิมใช้ใบไม้ที่ปากกระบอกโดยไม่มีหนังกลองหรือวัสดุที่ทำให้เกิดเสียง ปัจจุบันเริ่มมีการใช้ใบของต้นปาล์มหรือหมากมาปิดปากกระบอกไม้ไผ่ข้างหนึ่งเอาไว้แล้วใช้ไม้ตีให้เกิดเสียงคล้ายกลองรำมะนาของชาวบ้าน เพราะชาวมันนิมักจะเดินทางลงมาป่าเมื่อมีการจัดมหรสพ งานเทศกาลในชุมชนที่ชาวบ้านจัดขึ้น จึงตั้งข้อสันนิษฐานกลองรำมะนาและกลองกาบหมากของชาวมันนิมีอิทธิพลทางดนตรีต่อกันระหว่างชาวบ้านกับชาวเนกริต

2.2 ทำนองเพลง

ด้านองค์ประกอบทางดนตรีที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นพบว่า ทำนองเพลงชาวมันนิในภาคใต้ของประเทศไทยมีความกลมกลืนไปกับทำนองดนตรีในประเพณีท้องถิ่นของชาวมุสลิมใน เนื่องจากชาวมุสลิมเป็นชาติพันธุ์ที่มีจำนวนประชากรมากอันดับต้น ๆ ของภาคใต้ตอนล่าง เช่น จังหวัด ยะลา นราธิวาส และปัตตานี ดังนั้น ประเพณีทางดนตรีของชาวมุสลิมจึงส่งผลกระทบต่อชนพื้นเมืองที่เริ่มเข้ามาในชุมชน ทำให้ชาวมันนิจดจำทำนองเพลง สำเนียงการเอื้อนของเสียงไปร้องผสมกับทำนองเพลงของตนเอง เมื่อชาวมันนิได้ยินเสียงดนตรีและการร้องของดนตรีร้องเงิง ซัมเปง ลิเกฮูลู เป็นต้น ส่วนดนตรีทำนองเพลงเซว้งของชาวजाฮายในประเทศมาเลเซีย ในปัจจุบันชาวพื้นเมืองนำเอาทำนองเพลงแบบใหม่ มาแทนที่ทำนองเพลงแบบเดิมเพื่อดึงดูดความสนใจต่อผู้ฟัง เพราะการแสดงเซว้งปัจจุบัน เป็นที่นิยมของชาวมาเลเซีย เพราะส่วนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของประเทศมาเลเซีย

2.3 รูปแบบการแสดง

พิธีกรรมเซว้งของชาวजाฮายในปัจจุบันไม่ได้มีพิธีรักษาเหมือนอดีต แต่ถูกจัดให้เป็นการแสดงทางวัฒนธรรมของชาวเมือง เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงการแสดงได้ การดัดแปลงทำรำและดนตรีให้มีความร่วมสมัยมากขึ้นถูกเรียกในภาษาทั่วไปว่า “เซว้งแดนซ์” บทบาทเซว้งในปัจจุบันใช้แสดงในเทศกาลหรืองานมงคลต่าง ๆ เช่น การแต่งงาน งานประจำปี การแสดงในสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรม ส่วนพิธีกรรมเซว้งเพื่อรักษาอาการป่วยแบบเดิมในหมู่บ้านชาวजाฮายมีให้พบเห็นน้อย เนื่องจากทางรัฐบาลมาเลเซียไม่สนับสนุนให้ชาวजाฮายมีความเชื่อแบบเดิม เช่น การนับถือวิญญาณหรือความเชื่อเดิมที่เคยปฏิบัติกันมา ดังนั้น การสนับสนุนการแสดงของพิธีเซว้ง จึงถูกพัฒนาให้เข้าถึงคนเมืองมากขึ้น การนำเอาเครื่องดนตรีตะวันตกอย่าง กลอง และกีตาร์ไฟฟ้ามาผสมกับการร้องแบบเซว้งมิให้เห็นอยู่บ่อยในหมู่บ้านที่มีการเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมวิถีชีวิตคนพื้นเมือง ซึ่งหมู่บ้านชาวजाฮายในปัจจุบันนั้น ถูกใช้เป็นส่วนหนึ่งในโปรแกรมการท่องเที่ยวของทางรัฐซึ่งทำให้ชาวजाฮายในพื้นที่มีรายได้จากการแสดงวัฒนธรรมดนตรีเซว้ง

สรุปและอภิปรายผล

ประวัติความเป็นมาของดนตรีชาติพันธุ์เนกริตในคาบสมุทรมลายูมี 2 ประเภท คือ ประเภทแรกดนตรีในพิธีกรรม และดนตรีในชีวิตประจำวันทั่วไป ดนตรีที่ใช้ในพิธี คือ ทำนองเพลง “เซว้ง” พบมากใน

ชาวजाฮาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประกอบพิธีการรักษาโรคและการทำพิธีเพื่อบูชาวิญญาณของป่าที่มอบความอุดมสมบูรณ์เพื่อการดำรงชีวิต พิธีกรรมทั้งสองมีการร้องเพลงและเต้นประกอบของสมาชิก มีเครื่องดนตรีหลักในการประกอบพิธีเซว่ง คือ “เซนตุง” สร้างจากไม้ไผ่เล่นโดยการกระแทกลงบนขอนไม้ ทำให้เกิดเสียงที่แตกต่างกัน การสร้างจังหวะในรูปแบบต่าง ๆ ดนตรีประเภทที่สอง คือ ดนตรีที่ใช้ร้องเล่นกันทั่วไป ไม่มีขั้นตอนที่ซับซ้อน เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงร้องรอบกองไฟ ความหมายของเพลงกล่าวถึงปริมาณอาหารในป่า การเดินทางล่าสัตว์ในที่ต่าง ๆ เครื่องดนตรีส่วนใหญ่สร้างจากไม้ไผ่และหวาย เป็นเครื่องดนตรีที่ให้จังหวะมากกว่าทำนอง สรุปได้ว่า ด้านลักษณะดนตรีเนกรีโตสอดคล้องกับแนวคิดของอลัน โลแม็กซ์ [15] ที่ได้อธิบายระดับของการร่วมตัวสมาชิกในสังคมแบบการล่าสัตว์และหาอาหารที่มีความเรียบง่ายว่า “มีดนตรีไม่ซับซ้อน สมาชิกทุกคนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ตนโดยไม่จำเป็นต้องฟังการออกคำสั่งที่แน่นอนรัดกุม เนื้อหาของเพลงอาจเต็มไปด้วยคำพูดที่ไม่มีความหมายชัดเจนและมักจะเป็นเพียงท่วงทำนองหรือเนื้อร้องที่ซ้ำซ้อนและไม่มีมีความหมายมากนัก” ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะดนตรีของชาวเนกรีโตในคาบสมุทรมาลาโยที่ร้องและสร้างเครื่องดนตรีที่ไม่ซับซ้อน

ด้านดนตรีกับความเชื่อทางพิธีกรรมในงานขึ้นนี้สอดคล้องกันกับงานศึกษาของไมเคิล วินเคลแมน [16] ได้อ้างถึงเสียงกับความเชื่อของชนพื้นเมืองในบทความเรื่อง “Shamanism and the Origins of Spiritualit and Ritual Healing” ไมเคิลอธิบายถึงความเชื่อในพิธีกรรมของชนเผ่าในมุมมองที่พบทั่วไปว่า ความเชื่อทางพิธีกรรมโดยมีผู้นำพิธีนั้นมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การเยียวยาหรือรักษาโรคโดยมีผู้นำพิธีเป็นตัวกลาง เป็นมุมมองทางจิตวิทยา ที่แฝงความเชื่อมั่นใจในการใช้ชีวิต ลักษณะพิธีที่มีขั้นตอนโดยการแสดงออกทางท่าทางและอารมณ์ เช่น การเปล่งเสียงของผู้ประกอบพิธี การเปลี่ยนระดับเสียงในการร้องเพลง การใช้เครื่องดนตรี และการส่งสัญญาณของเสียงดนตรี เป็นวัฒนธรรมการสื่อสารไปยังสิ่งที่พวกเขาเคารพในผืนป่า การเหนี่ยวนำในพิธีกรรมจะสร้างการรับรู้ในจิตสำนึกของคนในชุมชนจากแนวความคิดของวิญญาณที่เชื่อมโยงกับผู้นำพิธี เป็นความหลากหลายทางกายภาพและกระบวนการบำบัดทางจิตวิทยา ดังนั้น การปฏิบัติของผู้นำพิธี ซึ่งในงานวิจัยขึ้นนี้หมายถึงฮาละ ที่อาจเรียกในภาษาคนทั่วไปว่า “หมอผี” เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมที่อยู่บทบาทชีวิตที่มีการปรับตัวและการอยู่รอดของมนุษย์โดยเฉพาะในสังคมการล่าสัตว์และเคลื่อนย้ายที่อาศัยตามแหล่งธรรมชาติ

บทบาทดนตรีเนกรีโตในประเทศไทยและมาเลเซียแตกต่างกันในเรื่องของหน้าที่ เช่น ดนตรีของชาวจาฮายในประเทศมาเลเซียมีความเด่นชัดทางด้านดนตรีในพิธีกรรมและการแสดง ส่วนดนตรีของชาวมันนิในประเทศไทยเป็นดนตรีที่ร้องกันทั่วไปไม่เด่นชัดทางพิธีกรรม ชาวมันนิในภาคใต้ของประเทศไทยยังคงสร้างเครื่องดนตรีมีการใช้เครื่องดนตรีประกอบ มีทำนองร้องที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม ไม่พบพิธีเซว่งในชาวมันนิของจังหวัด ตรัง พัทลุง สตูล แต่จะได้ยินคำว่าเซว่งในกลุ่มของชาวมันนิทางภาคใต้ตอนล่าง คือ จังหวัดยะลาและนราธิวาส เพราะกลุ่มชาวมันนิในจังหวัดยะลามีการเดินทางเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างไทยและมาเลเซียอยู่เสมอ จึงกล่าวได้ว่า ดนตรีของชาวมันนิในภาคใต้ตอนบนมีความแตกต่างกับชาวมันนิในภาคใต้ตอนล่างที่ยังคงติดต่อกับชาวจาฮายในประเทศมาเลเซีย

ลักษณะเครื่องดนตรีของเนกรีโตจากงานวิจัยขึ้นนี้ เมื่อวิเคราะห์ตามแนวคิดของ Sac-Honbostel [17] หรือระบบ H-S ที่เป็นวิธีการศึกษาที่ครอบคลุมและเป็นสากลในการจำแนกเครื่องดนตรีอคูสติค ได้รับการพัฒนาในปี คริสต์ศักราช 1914 โดยนักดนตรีชาวยุโรปสองคน คือ เคิร์ท ชัคส์ เป็นนักดนตรีชาวเยอรมันที่

ศึกษาและมีความเชี่ยวชาญในประวัติศาสตร์ของเครื่องดนตรี ซัคส์ทำงานร่วมกับอีริก ฮอร์นโบสเทล นักดนตรีชาวออสเตรเลียและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของดนตรีตะวันตก การทำงานร่วมกันของพวกเขานำไปสู่กรอบความคิดบนพื้นฐานของวิธีการแบ่งประเภทของการกำเนิดเสียงของเครื่องดนตรี ดังนั้น ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ตามแนวคิดในงานวิจัยชิ้นนี้

เครื่องดนตรีประเภททรงกระบอกของชาวมันนิที่เรียกว่า บาแดซ เป็นเครื่องดนตรีในกลุ่มคอร์โดโฟน ใช้วิธีการเล่นโดยการตีหรือใช้ตี มีการกำเนิดเสียงจากแรงสั่นของเส้นไม้ไผ่ แรงสั่นจะส่งต่อไปยังกล่องเสียงคือ ลำตัวของกระบอกไม้ไผ่ เอกสารและงานวิจัยทางดนตรีชาติพันธุ์อธิบายถึงเครื่องดนตรีประเภทนี้ว่าแบบบู ทูป ซิทเทอร์ (Bamboo Tube Zither) หมายถึง เครื่องดนตรีประเภททำจากวัสดุรูปทรงกระบอกหรือท่อ สามารถพบเครื่องดนตรีประเภทนี้ใน หมู่เกาะใน อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ส่วนใหญ่จะสร้างจากไม้ไผ่ แนวคิดการเกิดเสียงของเครื่องดนตรีคอร์โดโฟนเป็นแนวคิดเช่นเดียวกับการกำเนิดเสียงของเครื่องดีดที่มีกล่องเสียง เช่น กีตาร์ หรือไวโอลิน ที่มีการกำเนิดเสียงจากการเกิดแรงสั่นของสายผ่านไปยังกล่องรับเสียงที่มีคุณลักษณะแตกต่างกัน

ข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของเครื่องดนตรีของชาติพันธุ์เนกริตอกับภูมิภาคอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยตั้งประเด็น คือ เครื่องดีด มงมุดหรือมิวสิคโบว์ที่คล้ายกับเครื่องดนตรีของชนพื้นเมืองที่ชื่อบักวีรี ในแคมมารูน เครื่องดนตรีประเภทนี้มีลักษณะและวิธีการบรรเลงที่คล้ายกับมงมุดของชาวมันนิ ซึ่งเป็นไปได้ว่า เครื่องดนตรีชนิดนี้มีความสัมพันธ์กับชาวนิโกรแนวคิดการเคลื่อนย้ายที่อาศัยของชนพื้นเมืองในทวีปแอฟริกา [18] เทเลอร์ ได้ศึกษาเรื่องการเคลื่อนย้ายประชากรของชาติพันธุ์นิโกร ซึ่งเขาเสนอแนวคิดที่ว่า พวกนิโกรเดินทางผ่านตามเส้นทางเอเชียก่อนเข้าสู่ทวีปออสเตรเลีย จึงมีความเป็นไปได้ว่า ชาวนิโกรโตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และภูมิภาคใกล้เคียงมีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมดนตรีกับชนพื้นเมืองในทวีปแอฟริกาหรือสอดคล้องกับทฤษฎีการเคลื่อนย้ายออกจากแอฟริกา [19] ที่กระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ

ด้านการปฏิสัมพันธ์ของดนตรีชาวนิกริตอ มีปัจจัยจากความกลมกลืนกับวัฒนธรรมดนตรีอื่นในสังคมแบบใหม่ ดนตรีของชาวจาฮายและชาวมันนิมีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ชีวิตเพื่อปรับให้เข้ากับพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม เช่น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่พัฒนาเข้ามาในพื้นที่อาศัยของชาวจาฮาย นักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังสถานที่ท่องเที่ยวบริเวณ รอยัล เบล์ม ปาร์ค ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติเขตเมืองเกอร์ก บริเวณที่เรียกว่าแอบานูน เป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อระหว่างรัฐเคดาห์และรัฐเปรัก ผู้วิจัยได้รับทราบข้อมูลว่า ชาวจาฮายมีการแสดงดนตรีด้วยเครื่องดนตรีและการร้องเพลงแบบสมัยใหม่ เพื่อแสดงให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมและพบว่าบางหมู่บ้านของชาวจาฮายมีการนำเครื่องดนตรีกีตาร์มาใช้ร่วมใช้กับเพลงเซวังกอีกด้วย

ชาวมันนิและชาวจาฮายตระหนักดีถึงการเปลี่ยนแปลงทางดนตรี และทราบถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวเมื่อเผชิญกับความทันสมัยและความก้าวหน้า ในขณะเดียวกัน รูปแบบความบันเทิงใหม่ เช่น ดนตรีจากวัฒนธรรมดนตรีสมัยใหม่ที่เข้ามาสู่การดำเนินชีวิตซึ่งดนตรีตะวันตกกำลังเป็นที่นิยมมากขึ้นในปัจจุบัน ความนิยมดนตรีตะวันตกกับชาวนิกริตอทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซียและชาวมันนิทางตอนใต้ของประเทศไทย มีปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเดียวกัน คือ เยาวชนรุ่นใหม่ของชาติพันธุ์เนกริตอได้รับรู้ รับฟังดนตรีตามสมัยจากสื่อต่าง ๆ ที่เข้ามาในสังคมการเป็นอยู่

การเปลี่ยนแปลงที่มีผลมาจากสนับสนุนการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และการสนับสนุนให้กลุ่มชาวจาฮายในประเทศมาเลเซียเข้านับถือศาสนาอิสลาม โดยจะต้องร่วมร้องเพลงนาซิดตามธรรมเนียมของชาวมุสลิมสมัยใหม่

ดังนั้น เมื่อชาวจายายได้เข้ามานับถือศาสนาอิสลามแล้วนั้น จะต้องประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเคร่งครัด และกำหนดให้ชาวจายายบางกลุ่มหรือบางหมู่บ้านละทิ้งความเชื่อเรื่องวิญญาณแบบเดิม ให้เหลือเพียงการแสดงที่ทางรัฐสามารถควบคุมได้ การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนทางดนตรีแบบเดิมเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของเน็ตเดิลที่ได้อธิบายว่า “การเปลี่ยนของดนตรี ส่วนหนึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงตนเองและสังคมการเมือง เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาความยากจนและพวกเขาพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลง” [20]

ปัจจุบันชาวเนกรีโตในคาบสมุทรมลายูทั้งในประเทศไทยและมาเลเซียได้รับดูแลจากรัฐบาลและหน่วยงานราชการ ในฐานะชนพื้นเมืองที่มีความสำคัญของท้องถิ่น โดยการสนับสนุนด้านความเป็นอยู่ สาธารณสุข การให้บัตรประชาชน การให้การศึกษาในระดับต้น ทำให้ชาวเนกรีโตมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมเมืองมากขึ้น ดังนั้น วิถีชีวิตแบบเดิมเริ่มจางหายไปพร้อมกับเด็กชาวเนกรีโตที่กำลังเกิดใหม่ เรื่องราวของความเชื่อ ธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ จึงถูกบันทึกในหนังสือ และเอกสารจำนวนมาก การศึกษาทางด้านดนตรีชาติพันธุ์ชาวเนกรีโตในคาบสมุทรมลายูจึงเป็นงานทางภาคสนามที่ได้เก็บบันทึกข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สนใจศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- [1] Carey, I. (1976). *Orang Asli the Aboriginal Tribes of Peninsular Malaysia*. Oxford: Oxford University Press.
- [2] Endicott, K. (2016). *Malaysia's Original People: Past, Present and Future of the Orang Asli*. Singapore: National University of Singapore.
- [3] Evans, I.H.N. (1968). *The negritos of Malaya*. Malaysia: Psychology Press.
- [4] Duangchan, P. (1998). Word and Sentence in Sakai Language. *Manusat Paritat: Journal of Humanities. Srinakharinwirot University*, 20(2), 47–61. (in Thai)
- [5] Benjamin, G. (2014). *Temiar Religion, 1964-2012: Enchantment, Disenchantment and Re-enchantment in Malaysia's Uplands*. [n.p.]: NUS Press.
- [6] Pikulsri, C. (1999). *Analysis of Thai Classic Music*. Bangkok : Odeon store. (in Thai)
- [7] Miller, T.E., & Williams, S. (1998). *The Garland Encyclopedia of World Music*. New York: Garland Publishing.
- [8] Rungruang, P. (2003). *Foundation of Ethnomusicology*. Bangkok : Kasetsart University. (in Thai)
- [9] Janerek, O. Jahai People. (Interview), Address: Banun Sub-district. Kedah. January 15, 2016. (In Malaysia)
- [10] Dagege, A. Jahai People. (Interview), Address: Banun Sub-district. Kedah. October 5, 2018. (In Malaysia)
- [11] Austef, B. Jahai People. (Interview), Address: Banun Sub-district. Kedah. September 7, 2016. (In Malaysia)
- [12] Srithanto, D. Manniq People. (Interview), Address: Naton Sub-district, Thongwa district, Satul Province. September 11, 2017. (In Thai)

- [13] Srithanto, J. Manniq People. (Interview), Address: Banrare Sub-district, Thanto district, Yala Province. September, 16 2016. (in Thai)
- [14] Srithanto, K. Manniq People. (Interview), Address: Banrare Sub-district, Thanto district, Yala Province. October 4, 2018. (in Thai)
- [15] Lomax, A. (1968). *Folk Song Style and Culture*. Washington : American Association for the Advancement of Science.
- [16] Winkelman, M. (Ed.). (2010). Shamanism and the Origins of Spirituality. *Journal for the Study of Religion, Nature and Culture*, 1(1), 120.
- [17] Sachs, C. (1940). *The History of Musical Instruments*. New York : W.W Norton.
- [18] Tylor, E.B. (1920). *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology*, London: John Murray.
- [19] Oppenheime, S. (2012). Out-of-Africa, the peopling of continents and islands: tracing uniparental gene trees across the map. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*. Mar 19; 367(1590): 770–784.
- [20] Nettle, B. (1964). *Theory and Method in Ethnomusicology*. Illinois: Glencoe.

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ (Reader)

ต้นฉบับบทความวิจัย บทความวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารปาริชาติ ปีที่ 33 ฉบับที่ 2 (เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2563) ได้รับการตรวจแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิดังรายนามต่อไปนี้

1. ศ.ดร.ศุภชัย ยาวะประภาษ	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รศ.ดร.จุฑารัตน์ ศรทวนวงศ์	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. รศ.ดร.ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์	วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
4. รศ.ดร.ปรเมษฐ์ จารุวร	คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. รศ.ดร.ประวิทย์ ไตรวัฒน์	สถาบันทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
6. รศ.ดร.ยุรพร ศุภรัตน์	คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
7. รศ.ดร.สุภาพร คงศิริรัตน์	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
8. รศ.ดร.สุรัชย์ จันทร์จรัส	คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
9. รศ.ดร.สุวลักษณ์ สารมณีนันท์	คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
10. รศ.รุจน์ โกมลบุตร	คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
11. ผศ.ดร.เกิดศิริ เจริญวิศาล	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
12. ผศ.ดร.ชูสิทธิ์ คงเรือง	สำนักวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
13. ผศ.ดร.ดวงใจ วัฒนสินธุ์	คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
14. ผศ.ดร.บุษกร ยี่หะ	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
15. ผศ.ดร.ประพันธ์ศักดิ์ พุ่มอินทร์	คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
16. ผศ.ดร.ประภาส เพ็งพุ่ม	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
17. ผศ.ดร.ปริญทร์ นาคสิงห์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
18. ผศ.ดร.เพชรรัตน์ วิริยะสืบพงศ์	คณะการจัดการและการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยบูรพา
19. ผศ.ดร.ภาณุวัฒน์ รักดีอักษร	คณะการบริการและการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
20. ผศ.ดร.วัลลภา พัฒนา	คณะบริหารธุรกิจ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

21. ผศ.ดร.อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

22. ผศ.ดร.อลงกรณ์ คูตระกูล

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

23. ดร.ชาม เชื้อสถาปนศิริ

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว
มหาวิทยาลัยมหิดล

ข้อมูลทั่วไปของวารสารปาริชาติ

ลักษณะของวารสาร

วารสารปาริชาติ เป็นวารสารเผยแพร่ผลงานวิจัย/ ผลงานวิชาการ และผลงานวิชาการรับใช้สังคม ทางด้านด้านศิลปะและมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การจัดการ และการบัญชีของบุคลากร นักวิจัย ในมหาวิทยาลัยทักษิณ และหน่วยงานต่าง ๆ

ข้อแนะนำทั่วไป

1. เรื่องที่รับพิมพ์ในวารสารวิจัยนี้ต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสาร รายงานหรือสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน
2. ผู้ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารนี้จะต้องเป็นสมาชิกวารสารมหาวิทยาลัยทักษิณเท่านั้น ยกเว้น บทความพิเศษที่กองบรรณาธิการพิจารณาให้ได้รับการยกเว้น
3. ต้นฉบับจะเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
4. เนื้อหา บทความหรือข้อคิดเห็นที่พิมพ์ในวารสารเป็นความคิดเห็นของผู้เขียนเท่านั้น กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย
5. ต้นฉบับจะต้องได้รับการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนการตีพิมพ์

ประเภทของผลงานที่จะรับตีพิมพ์

1. บทความวิจัย (Research Articles)
2. บทความวิชาการ (Articles)
3. บทความรับใช้สังคม (Socially-Engaged Articles)
4. บทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
5. บทความปริทัศน์ (Review Article)

รูปแบบการเตรียมต้นฉบับ

1. ต้นฉบับต้องพิมพ์บนกระดาษขาว ขนาด A4 พิมพ์หน้าเดียว ใส่เลขหน้ากำกับหน้าทุกหน้า โดยใช้แบบอักษร TH Sarabun ขนาดตัวอักษร 14 ถ้ามีภาพประกอบ ควรเป็นภาพถ่าย ขาว-ดำที่ชัดเจน นอกจากจำเป็นจึงควรใช้ภาพสี และถ้ามีภาพวาดลายเส้นให้วาดบนกระดาษขาว โดยใช้หมึกดำให้สะอาดและลายเส้นคมชัด ความยาวของเนื้อหา รวมภาพ ตาราง ไม่ควรเกิน 15 หน้า

2. การตั้งค่าหน้ากระดาษ

- ระยะขอบบน (Top margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร
- ระยะขอบล่าง (Bottom margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร
- ระยะขอบซ้าย (Left margin) ขนาด 1.50” หรือ 3.00 เซนติเมตร
- ระยะขอบขวา (Right margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร

3. การส่งต้นฉบับ ดังนี้

ส่งทางระบบวารสารออนไลน์ Thai Journals Online (ThaiJO) สามารถเข้าไปได้ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/>

4. บุคคลทั่วไปที่ต้องการส่งบทความ เมื่อผ่านการพิจารณาเชิงคุณภาพเบื้องต้นแล้ว ทางวารสารมีการแจ้งให้ชำระค่าตรวจประเมินบทความ (ค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิ) จำนวน 2,000 บาทต่อบทความ ผ่านทางธนาคารออมสิน ชื่อบัญชี PARCJ เลขที่บัญชี 0-2032823816-5 สาขาป่าพะยอม พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมายังวารสารปาริชาติ ทางระบบออนไลน์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal> หรือ ติดต่อกองจัดการวารสารปาริชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 222 หมู่ 2 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210 โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7254 หรือ 08-1540-7304 โทรสาร 0-7460-9654-5 อีเมล parichartjournal@tsu.ac.th

5. การยกเลิกบทความ หรือ การถอนบทความ มีรายละเอียดดังนี้

การยกเลิกบทความ คือ การเพิกถอนบทความก่อนที่จะมีการตีพิมพ์เผยแพร่

การถอนบทความ คือ การถอนบทความที่ดำเนินการตีพิมพ์และเผยแพร่เรียบร้อยแล้ว

ในกรณี การยกเลิกบทความหรือการถอนบทความ สามารถดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ใน <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/> และหากมีการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความเจ้าของบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิผู้ประเมินบทความ

รายละเอียดการเตรียมต้นฉบับ

บทความวิจัยให้เรียงลำดับตามองค์ประกอบดังนี้

1. **ชื่อเรื่อง (Title)** ต้องมีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และจัดให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ ชื่อภาษาอังกฤษ อักษรตัวแรกของทุกคำให้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 20 ตัวหนา
2. **ชื่อผู้เขียน (Authors)** ครบทุกคน และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัดอยู่กึ่งกลางของหน้ากระดาษ โดยให้กำกับหมายเลขยกกำลังไว้ต่อท้ายด้วย สำหรับชื่อตำแหน่ง หรือตำแหน่งวิชาการ และหน่วยงานให้พิมพ์ไว้ในส่วนของเชิงอรรถ (หน้าที่ 1) โดยพิมพ์ชื่อหน่วยงานต้นสังกัดระดับภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือ จากงานย่อยถึงระดับสูงให้ตรงกับตัวเลขยกกำลังที่กำกับไว้ในหน้าเดียวกัน
3. **บทคัดย่อ และ Abstract** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวไม่เกิน 200 คำ และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ
4. **คำสำคัญ (Keywords)** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้เลือกคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความไม่เกิน 3 คำ โดยพิมพ์ต่อจากส่วนเนื้อหาของบทคัดย่อ และ Abstract ให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ Keywords ให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมดยกเว้นชื่อเฉพาะ
5. **เนื้อเรื่อง (Main Body)** ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์
 - **หัวข้อใหญ่** ใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์
 - **หัวข้อย่อย** ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์
 - **เนื้อความ** ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ บรรทัดแรกของทุกย่อหน้า ยื้อง 0.5 นิ้วของบรรทัดถัดไป และประกอบด้วยหัวข้อดังนี้

- 1) **บทนำ (Introduction)** บอกความสำคัญ หรือ ที่มาของปัญหาของสิ่งที่ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย หรือสร้างสรรค์ผลงาน และอาจรวมการสำรวจเอกสาร (Review of Related Literature)
- 2) **วัตถุประสงค์ (Objective)** บอกถึงเป้าหมายของสิ่งที่ศึกษา
* บทนำและวัตถุประสงค์ อาจเขียนรวมกันได้
- 3) **ระเบียบวิธีการศึกษา (Methodology)** บอกรายละเอียดในวิธีการศึกษา การดำเนินการ ให้ได้มาถึงสิ่งที่ค้นคว้า สร้างสรรค์ เป็นต้น
- 4) **ผลการศึกษา (Results)** บอกถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าวิจัยหรือผลการสร้างสรรค์ และอาจให้แนวทางถึงการนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคต
- 5) **สรุปและการอภิปรายผล (Discussion)** ให้แสดงถึงการสรุปผลที่ได้ถึงการศึกษาและการให้เหตุผลว่า ผลที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าวิจัย หรือ สร้างสรรค์ ได้มาอย่างไร และเหตุใดจึงได้ผลดังกล่าว

* 4) และ 5) อาจเขียนรวมกันได้

6) **การอ้างอิงท้ายในเรื่อง (References) ใช้การอ้างอิงแบบ APA 6th Edition และต้องใช้ภาษาอังกฤษเท่านั้น**

การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง แบบตัวเลข ใช้วิธีการดังนี้

1. ใส่ตัวเลขกำกับไว้ในเครื่องหมาย [] ท้ายข้อความหรือชื่อบุคคลที่อ้างอิง โดยให้ตัวเลขอยู่ในระดับบรรทัดเดียวกันกับเนื้อหา เช่น [1]
2. ให้ใส่ตัวเลขอ้างอิงเรียงลำดับตั้งแต่เลข 1 เป็นต้นไป ต่อเนื่องกัน และในกรณีที่มีการอ้างอิงซ้ำให้ใช้ตัวเลขเดิมที่เคยใช้อ้างมาก่อนแล้ว
3. แหล่งที่ใช้อ้างอิงทั้งหมดในบทความจะไปปรากฏอยู่ในเอกสารอ้างอิง (References) ท้ายบทความ โดยเรียงลำดับตามหมายเลข และพิมพ์หมายเลขอยู่ในเครื่องหมาย []
4. กรณีที่อ้างอิงเอกสารหลายรายการในคราวเดียวกัน
 - 4.1 อ้างอิงไม่เกิน 2 รายการให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่น เช่น [1, 5]
 - 4.2 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการที่ต่อเนื่องกันให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่น เช่น [1-3] หรือ [1-5]
 - 4.3 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการทั้งต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง ให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่นในกรณีไม่ต่อเนื่อง และเครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่นในกรณีต่อเนื่อง เช่น [1, 4-5]

การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง

การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง ใช้ระบบตัวเลขอยู่ในวงเล็บ “[]” หลังข้อความที่อ้างถึง โดยตัวเลขดังกล่าวเรียงตามลำดับการอ้างอิง

ตัวอย่าง

1. โดยได้รับการสนับสนุนทุกทางจากภาครัฐ [1]...
2. Strong Security Measures for Sustainable Peace on the Korean Peninsula [2]

การอ้างอิงในท้ายเรื่อง ใช้การอ้างอิงแบบ APA 6th Edition

ภาษาต่างประเทศ คนแรกให้ขึ้นด้วยนามสกุล, ตามด้วยอักษรย่อของชื่อหน้า ชื่อกลาง (ถ้ามี) คนถัดไปจะเขียนระบบเดียวกับคนแรก และต้องเหมือนกันทุกรายการ เช่น

เกษตรชัย และหิม และเก็ดถวา บุญปราการ

Laeheem, K., & Boonprakarn, K.

1) หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// เมืองที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[1] Kongsakon, R., & Pojam, N. (2008). Family Violence. Bangkok : Srinakharinwirot University. (in Thai)

* กรณีหนังสือที่พิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง ให้ระบุครั้งที่พิมพ์ด้วย โดยเขียนรูปแบบบรรณานุกรม ดังนี้
ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// เมืองที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[2] Sengpracha, N. (1998). *Human and Society* (4th ed.). Bangkok: O. S. Printing House. (in Thai)

2) บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร, ปีที่/(ฉบับที่),/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

[3] Chitniratna, N. (2013). Socio-Cultural Change through Diversity of Life History and Experience of Congested Community Leaders. *Parichart Journal Thaksin University*, 26(1), 30-73. (in Thai)

3) บทความในรายงานการประชุมวิชาการ

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง.// ใน/ชื่อการประชุม./เลขหน้า.// วันที่/เดือน/ปี./สถานที่ประชุม.// เมืองที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[4] Pitsakan, W. and Tavonprasith, B. (2017). The Mobility of Myanmar Labours in the Fishery Industry in Muang District, Ranong Province. In *The 27th Thaksin University National Academic Conference*. 156-163. May 3-6, 2017, B.P. Samila Beach Hotel, Muang, Songkhla. Songkhla: Thaksin University. (in Thai)

4) บทความในหนังสือ

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์).// “ชื่อบทหรือบทความในหนังสือ”, ใน/ชื่อผู้แต่งหรือผู้รวบรวมหรือบรรณาธิการ(ถ้ามี).// ชื่อหนังสือ./เลขหน้า.// เมืองที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[5] Chantaraopakorn, A. (2007). The Chakhe Solo Concert. In Waerawat Aksornkaew (Ed.). *Music Talk*. 4-7. Bangkok: Chong Charoen Printing House. (in Thai)

5) บทความในหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์, วันที่/เดือน).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์.// เลขหน้า

ตัวอย่าง

[6] Chuensintu, T. (2009, January 6). *Travel in the Footsteps of the Buddha to Bring Good Luck for the New Year*. Matichon. 23.

6) วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ระดับของวิทยานิพนธ์/ชื่อปริญญา./
เมืองที่พิมพ์.// ชื่อสถานการศึกษา.

ตัวอย่าง

[7] Promrak, T. (2007). *Women and Domestic Violence: Divorce as the Solution*. Unpublished Master's Thesis. Bangkok: Thammasart University. (in Thai)

7) เอกสารที่สืบค้นจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

เอกสารจากอินเทอร์เน็ต มีองค์ประกอบเช่นเดียวกับเอกสารที่เป็นสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ดังนั้น รูปแบบการเขียนรายการบรรณานุกรม จึงใช้รูปแบบเดียวกับสิ่งพิมพ์นั้น ๆ ได้ เพียงแต่เพิ่มเติมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสืบค้นชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง.// เมืองที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.// สืบค้นเมื่อ, จาก <http://www.....>

ตัวอย่าง

[8] Office of Pattani Provincial Culture. (2015). *Religion Information*. Retrieved September 3, 2015, from: http://province.m-culture.go.th/pattani/old/new_page_16.htm. (in Thai)

8) รูปแบบการเขียนบุคคลานุกรม

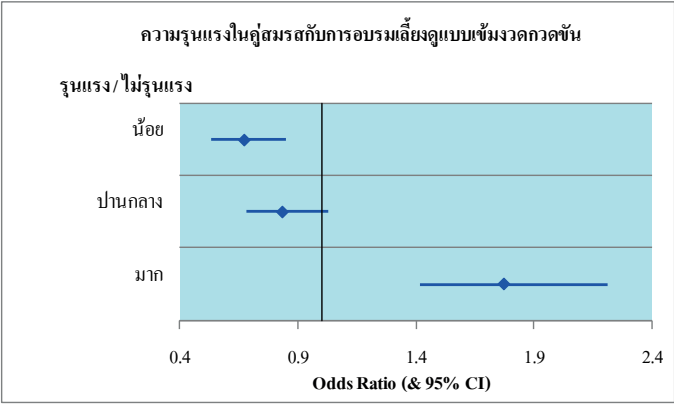
ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/(ผู้ให้สัมภาษณ์).// ชื่อผู้สัมภาษณ์/(ผู้สัมภาษณ์)./สถานที่สัมภาษณ์./
เมื่อวันเดือนปีที่สัมภาษณ์.

ตัวอย่าง

[9] Srisajjang, S. (Interviewee), Chankhonghom, J. (Interviewer), Address: No.121/2 Baan Mae Toei, Moo 1, Thakham District, Hat Yai County, Songkhla Province. March 13, 2016. (in Thai)

6. การใช้คำย่อ สัญลักษณ์ คำย่อที่ใช้ในบทความจะต้องมีคำเต็มเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ หลังจากนั้นสามารถใช้คำย่อเหล่านั้นได้ตามปกติความเข้าใจให้เหมาะสม หลีกเลี่ยงการใช้คำย่อที่ชื่อเรื่องและในบทคัดย่อ ไม่แนะนำให้ใช้คำย่อเกิน 4 ครั้ง ใน 1 บทความ ส่วนสัญลักษณ์ที่ใช้ในบทความจะต้องมีคำจำกัดความหรือคำอธิบายเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ หลังจากนั้นไม่จำเป็นต้องมีคำจำกัดความหรือคำอธิบาย

7. **รูปภาพ** จัดขีดซ้ายของคอลัมน์ คำบรรยายรูปภาพให้พิมพ์ไว้ได้รูปภาพตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ ตัวอย่างเช่น

ภาพที่ 1 อัตราส่วนออดส์ของพฤติกรรมความรุนแรงในคู่สมรสกับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน

8. **ตาราง** จัดขีดซ้ายของคอลัมน์ คำบรรยายตารางพิมพ์ไว้ด้านบนของหัวข้อตาราง และใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ ตัวอย่างเช่น

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังประสบการณ์ความรุนแรงกับพฤติกรรมความรุนแรงในคู่สมรส

ภูมิหลังประสบการณ์ ความรุนแรง	ความรุนแรงในคู่สมรส			Chi-square	p-value
	ไม่รุนแรง (947)	รุนแรง (589)	รวม (1,536)		
การเคยถูกล่วงโทษอย่างรุนแรงในวัยเด็ก				11.974	0.003
ไม่เคย	68.2	31.8	28.1		
นาน ๆ ครั้ง	60.5	39.5	38.4		
ประจำ	57.5	42.5	33.5		
การเคยเห็นพ่อแม่ทะเลาะดบตีในวัยเด็ก				9.280	0.009
ไม่เคย	68.8	31.2	39.8		
นาน ๆ ครั้ง	61.0	39.0	39.8		
ประจำ	58.6	41.4	20.4		
การเคยมีพฤติกรรมรุนแรงในวัยเด็ก				34.923	0.000
ไม่เคย	69.3	30.7	38.4		
นาน ๆ ครั้ง	60.1	39.9	44.9		
ประจำ	48.2	51.8	16.7		

PARICHART JOURNAL

THAKSIN UNIVERSITY

กองจัดการวารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง
อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210
โทรศัพท์/โทรสาร 0-7460-9600 ต่อ 7254, 0-7460-9655
E-mail : parichartjournal@tsu.ac.th, research.tsu@gmail.com

